

Chr. W. Weijler-Franken's Dagboek,
Een Nijmeegse Oorlogswinter
(1944 — 1945)

Chr. W. Weijler-Franken's Diary,
A Winter of War in Nijmegen
(1944 — 1945)

A. van Roggen,
C. W. Hajer-Sasse

First edition, minor corrections, closed on
10:56, 7 December 2010

Published in Kennett Square, Pennsylvania USA, 2010.
© 2010, A. van Roggen, C. W. Hajer-Sasse
avanrogg@sju.edu

This pdf file remains free to read, store and print for personal use and to distribute electronically, but only in unmodified form, at no charge and with the restriction that no commercial or advertising material is used or given in addition to this publication.

Contents

Inleiding	Introduction	1
De Oorsprong	The Source	1
De huidige uitgave	The current publication	3
Het Formaat	The Format	6
De elektronische vorm	The electronic version	8
Preambule	Preamble	11
Zaterdag 16 september	Saturday 16 September	11
Zondag 17 september	Sunday 17 September	13
Zondagavond	Sunday evening	17
Maandag 18 september	Monday 18 September	18
Half vier	Half past three o'clock	19
Dinsdag 19 september	Tuesday 19 September	20
's middags 4 uur	Afternoon, 4 o'clock	22
's avonds	Evening	23
Woensdag 20 september	Wednesday 20 September	23
Het Dagboek	The Diary	26
Vrijdag 22 september	Friday 22 September	26
Zaterdag 23 september	Saturday 23 September	27
Zondag 24 september	Sunday 24 September	29
Maandag 25 september	Monday 25 September	33
Dinsdag 26 september	Tuesday 26 September	34
Woensdag 27 september	Wednesday 27 September	34
Donderdag 28 september	Thursday 28 September	36
Vrijdag 29 september	Friday 29 September	39
Zaterdag 30 september	Saturday 30 September	40
Zondag 1 oktober	Sunday 1 October	41
Dinsdag 3 oktober	Tuesday 3 October	42
's avonds 8 uur	Evening, 8 o'clock	44
Woensdag 4 oktober	Wednesday 4 October	45
Donderdag 5 oktober	Thursday 5 October	45
Vrijdag 6 oktober	Friday 6 October	48

Contents

Zaterdag 7 oktober	Saturday 7 October	49
Zondag 8 oktober.....	Sunday 8 October	50
's avonds half tien.....	Evening, half past nine	52
Maandag 9 oktober.....	Monday 9 October	53
Dinsdag 10 oktober.....	Tuesday 10 October	54
Woensdag 11 oktober.....	Wednesday 11 October	54
Donderdag 12 oktober.....	Thursday 12 October	55
Vrijdag 13 oktober.....	Friday 13 October	57
Zaterdag 14 oktober.....	Saturday 14 October	57
21:00, in de schuilkelder.....	9:00 pm in the shelter	59
Zondag 15 oktober	Sunday 15 October	59
Maandag 16 oktober.....	Monday 16 October	60
Dinsdag 17 oktober.....	Tuesday 17 October	61
Woensdag 18 oktober.....	Wednesday 18 October	63
Donderdag 19 oktober.....	Thursday 19 October	64
Vrijdag 20 oktober.....	Friday 20 October	65
Zaterdag 21 oktober.....	Saturday 21 October	66
Zondag 22 oktober	Sunday 22 October	68
Maandag 23 oktober.....	Monday 23 Oktober	69
Dinsdag 24 oktober.....	Tuesday 24 October	70
Donderdag 26 oktober.....	Thursday 26 October	72
Vrijdag 27 oktober.....	Friday 27 October	74
Zaterdag 28 oktober.....	Saturday 28 October	75
Zondag 29 oktober, 16:00.....	Sunday 29 October, 4:00 pm	76
Maandag 30 oktober, 20:00	Monday 30 October, 8:00 pm	79
Dinsdag 31 oktober.....	Tuesday 31 October	81
Woensdag 1 november	Wednesday 1 November	82
21:00.....	9:00 pm	83
Donderdag 2 november	Thursday 2 November	84
Vrijdag 3 november.....	Friday 3 November	85
Zaterdag 4 november.....	Saturday 4 November	87
Zondag 5 november	Sunday 5 November	88
Maandag 6 november	Monday 6 November	90
Dinsdag 7 november.....	Tuesday 7 November	92
Woensdag 8 november	Wednesday 8 November	93
Donderdag 9 november	Thursday 9 November	94
Vrijdag 10 november	Friday 10 November	95
Zaterdag 11 november.....	Saturday 11 November	97
Zondag 12 november.....	Sunday 12 November	97
Dinsdag 14 november	Tuesday 14 November	98
Donderdag 16 november	Thursday 16 November	99
Vrijdag 17 november	Friday 17 November	101

Contents

Maandag 20 november	Monday 20 November	102
Dinsdag 21 november	Tuesday 21 November	102
Woensdag 22 november	Wednesday 22 November	104
Zaterdag 25 november.....	Saturday 25 November	105
Zondag 26 november	Sunday 26 November	107
Dinsdag 28 november	Tuesday 28 November	109
Woensdag 29 november	Wednesday 29 November	110
Donderdag 30 november	Thursday 30 November	112
Vrijdag 1 december	Friday 1 December	113
Zondag 3 december	Sunday 3 December	114
Dinsdag 5 december	Tuesday 5 December	116
Woensdag 6 december.....	Wednesday 6 December	117
Donderdag 7 december.....	Thursday 7 December	118
Vrijdag 8 december	Friday 8 December	119
Zaterdag 9 december	Saturday 9 December	121
Zondag 10 december	Sunday 10 December	122
Dinsdag 12 december	Tuesday 12 December	124
Woensdag 13 december	Wednesday 13 December	126
Vrijdag 15 december.....	Friday 15 December	127
Zaterdag 16 december.....	Saturday 16 December	129
Maandag 18 december.....	Monday 18 December	130
Woensdag 20 december	Wednesday 20 December	131
Donderdag 21 december	Thursday 21 December	132
Vrijdag 22 december.....	Friday 22 December	133
Zondag 24 december	Sunday 24 December	134
Maandag 25 december.....	Monday 25 December	136
Dinsdag 26 december	Tuesday 26 December	138
Donderdag 28 december	Thursday 28 December	139
Zondag 31 december	Sunday 31 December	141
Maandag 1 januari 1945	Monday 1 January 1945	142
Dinsdag 2 januari	Tuesday 2 Januari	142
Woensdag 3 januari.....	Wednesday 3 January	143
Zondag 7 januari	Sunday 7 Januari	144
Woensdag 10 januari	Wednesday 10 Januari	145
Vrijdag 12 januari.....	Friday 12 Januari	146
Zondag 14 januari	Sunday 14 Januari	147
Dinsdag 16 januari.....	Tuesday 16 Januari	148
Donderdag 18 januari	Thursday 18 Januari	149
Vrijdag 19 januari.....	Friday 19 Januari	150
Maandag 22 januari.....	Monday 22 Januari	151
Woensdag 24 januari	Wednesday 24 Januari	152
Zondag 28 januari	Sunday 28 Januari	153

Contents

Dinsdag 30 januari.....	Tuesday 30 Januari	155
Woensdag 31 januari.....	Wednesday 31 Januari	156
Donderdag 1 februari.....	Thursday 1 Februari	157
Vrijdag 2 februari.....	Friday 2 Februari	158
Zaterdag 3 februari.....	Saturday 3 Februari	159
Woensdag 7 februari.....	Wednesday 7 February	160
Vrijdag 9 februari.....	Friday 9 Februari	162
Zaterdag 10 februari.....	Saturday 10 Februari	163
Zondag 11 februari.....	Sunday 11 Februari	164
Woensdag 14 februari.....	Wednesday 14 Februari	165
Vrijdag 16 februari.....	Friday 16 Februari	167
Maandag 19 februari.....	Monday 19 Februari	168
Woensdag 21 februari.....	Wednesday 21 Februari	169
Vrijdag 23 februari.....	Friday 23 Februari	170
Zaterdag 24 februari.....	Saturday 24 Februari	171
Zondag 25 februari.....	Sunday 25 Februari	174
Woensdag 28 februari.....	Wednesday 28 Februari	175
Donderdag 1 maart.....	Thursday 1 March	175
Maandag 5 maart.....	Monday 5 March	176
Donderdag 8 maart.....	Thursday 8 March	178
Maandag 12 maart.....	Monday 12 March	179
Dinsdag 13 maart.....	Tuesday 13 March	181
Woensdag 14 maart.....	Wednesday 14 March	182
Vrijdag 16 maart.....	Friday 16 March	183
Zondag 18 maart.....	Sunday 18 March	184
Dinsdag 20 maart.....	Tuesday 20 March	185
Donderdag 22 maart.....	Thursday 22 March	186
Vrijdag 23 maart.....	Friday 23 March	187
Zondag 25 maart.....	Sunday 25 March	188
Dinsdag 27 maart.....	Tuesday 27 March	189
Donderdag 29 maart.....	Thursday 29 March	190
Maandag 2 april.....	Monday 2 April	191
Donderdag 5 april.....	Thursday 5 April	193
Zondag 8 april.....	Sunday 8 April	194
Dinsdag 10 april.....	Tuesday 10 April	195
Vrijdag 13 april.....	Friday 13 April	196
Maandag 16 april.....	Monday 16 April	197
Dinsdag 17 april.....	Tuesday 17 April	197
Maandag 19 april, ca. 15:00.....	Monday 19 april, ca. 3:00 pm	199
's avonds.....	Evening	199
Zaterdag 21 april.....	Saturday 21 April	201
Zondag 22 april.....	Sunday 22 April	202

Contents

Zaterdag 28 april	Saturday 28 April	203
Maandag 30 april	Monday 30 April	205
Donderdag 3 mei	Thursday 3 May	205
Zaterdag 5 mei	Saturday 5 May	206
Zondag 6 mei	Sunday 6 May	206
Maandag 7 mei	Monday 7 May	208
Dinsdag 8 mei	Tuesday 8 May	208
Donderdag 10 mei	Thursday 10 May	210
Zondag 13 mei	Sunday 13 May	211
Maandag 14 mei 10:00	Monday 14 May 10:00 am	212
De Weijler-Franken Familie	The Weijler-Franken Family	214
Naaste Familie	Nearest Family	214
Reizen	Travel	224
Haar Huis en Leven	Her House and Life	226
Genoemde Personen	Persons mentioned	230
Inwoners	Lodgers	231
Vrienden, bureu	Friends, neighbors	232
Aannemers, Werkers	Contractors, Laborers	236
Medisch	Medical	237
Religieus	Religious	238
Juristen	Legal	239
Soldaten	Soldiers	240
Artiesten	Artists	241
Gouvernement	Government	243
Anderen	Others	244
Huisdieren	Pets	246
Algemeen	Miscellaneous	246
Geografie	Geography	254
Nijmegen	Nijmegen	254
Omgeving	Surroundings	263
Geografische Namen	Geographic Places	264
Colofon	Colophon	273
Woordenlijst	Index	275

Lijst van Afbeeldingen

List of Figures

1.1 Kopie van het Dagboek, pg.1	Copy of the Diary, p.1	2
1.2 Kopie van <i>Dagboek</i> pg.9.....	Copy of <i>Diary</i> p.9	4
1.3 Batavierenweg reünie.....	Batavierenweg reunion	5
1.4 Haar 40-jarige huwelijksfeest.....	Her 40 th wedding anniversary	7
2.5 Telefoons van vroeger	Early telephones	12
2.6 Voedsel coupons	Foodcoupons	15
2.7 Duitse Marder tank.....	German Marder tank	16
2.8 Operation Market Garden.....	Operation Market Garden	18
2.9 De kans op Amsterdam bezoek	The chance to go to Amsterdam ..	22
2.10 De bevrijding, eindelijk.....	The liberation, finally	24
3.11 Batavierenweg uitzicht.....	View from the Batavierenweg	27
3.12 Een kleine hooikist	A small haybox	28
3.13 Engelse Sherman-Firefly tank.....	UK Sherman-Firefly tank	31
3.14 Batavierenweg 51	Batavierenweg 51	35
3.15 VS Sherman-M4 tank.....	USA Sherman-M4 tank	39
3.16 Oranjesingel 25.....	Oranjesingel 25	47
3.17 Oranjesingel 25, 2008.....	Oranjesingel 25, 2008	49
3.18 van Welderenstraat 75.....	van Welderen street 75	52
3.19 Symbool van de 'Woestijn ratten' ...	The <i>Desert Rat</i> emblem	56
3.20 Amfibie wagens in de Waal.....	Amphibian vehicles in the Waal ...	62
3.21 De Waalbrug.....	The bridge across the Waal	69
3.22 Gray en de Weijler dochters.....	Gray and the Weijler daughters ...	79
3.23 Mandrill aap	Mandrill monkey	89
3.24 Tanks op het Kelfkensbos.....	Tanks on the Kelfkensbos	109
3.25 Speculaas	Windmill cookies	111
3.26 Familie met hond Bobby	Family with the dog Bobby	123
3.27 Oranjesingel 2	Oranjesingel 2	130
3.28 Klokkenberg school in Nijmegen ..	Klokkenberg school in Nijmegen ..	138
3.29 Kruiken voor bed verwarming	Hot-water bottles for the bed	140
3.30 Betere tijden: van Welderenstraat ..	Happier times: van Welderen street	144
3.31 Pagina van een H.C. blad.....	Page from an H.C. issue	164
3.32 Mima en Frits	Mima and Frits	177
3.33 Franken, Christina Wilhelmina.....	Franken, Christina Wilhelmina ...	213
4.34 Weijler-Franken	Weijler-Franken	214
4.35 Oranjesingel uitzicht.....	Oranjesingel view	216
4.36 Ds Han Sasse en zijn vrouw	Reverend Han Sasse and his wife ..	217
4.37 Haar oudste kleinkinderen	Her eldest grandchildren	218
4.38 Vakantie in Nice	Vacation in Nice	219
4.39 De pastorie in 's Heerenberg	The vicarage in 's Heerenberg ...	220
4.40 Gray en Cornelia Sasse.....	Gray and Cornelia Sasse	222

Contents

4.41	Noodkachels	Emergency stoves	224
5.42	Een typische potkachel	A typical potbelly stove	227
5.43	Oranjesingel 25 plattegrond	Oranjesingel 25 layout	228
5.44	De Geitenmelker	The 'Geitenmelker'	231
5.45	De Geitenmelker omgeving	The Geitenmelker area	233
5.46	Tanks op de Waalbrug	Tanks on the Waal bridge	249
5.47	Oranje boven!	Orange above all!	252
6.48	Kaart, Nijmeegse omgeving	Map, surrounds of Nijmegen	257
6.49	Kaart Oranjesingel	Oranjesingel map	261

*Aan Oma, met fijne herinneringen van
onze vele en leuke bezoeken bij haar.*

*To Oma Weijler, with fond memories of
the many happy times we visited her.*

Foto H.Born

Chr. W. Weijler-Franken

Inleiding

Het is goed iets te weten van gebruiken in andere landen zodat we een betere kijk hebben op onze eigen toestand, en niet denken dat gewoontes verschillend van de onze belachelijk en onredelijk zijn, een conclusie van veel mensen die alleen hun eigen land ervaren hebben.

René Descartes

Discours de la méthode pour bien conduire sa raison, et chercher la vérité dans les sciences. [Hoofdstuk 1]

Introduction

It is useful to know something of the manners of different nations, that we may be enabled to form a more correct judgment regarding our own, and be prevented from thinking that everything contrary to our customs is ridiculous and irrational, a conclusion usually made by those whose experience has been limited to their own country.

René Descartes

Discours de la méthode pour bien conduire sa raison, et chercher la vérité dans les sciences. [Chapter 1]

De Oorsprong

HET Dagboek van **Christina** Wilhelmina Weijler-Franken, ook 'Oma Weijler' of 'Poedel' genoemd, heeft langzamerhand een eigen geschiedenis gekregen. Waar komt het *Dagboek* idee vandaan? Hoe was het begonnen? Wat was de omgeving waarin de creatie voort kwam, en had die invloed erop? Maar bovenal, wie was zij?

Over de geschiedenis, Oma schreef het *Dagboek*, begonnen in haar zitkamer in Nijmegen als een met de hand geschreven brief (de PREAMBULE, op pagina **11**) aan haar dochter **Fietje** in Amsterdam, op 16 september 1944, de dag vóór het begin van de bevrijding van de Duitse bezetting. Een paar dagen later, toen ze de brief niet kon versturen vanwege de oorlog, ging ze over naar een dagboek formaat voor al haar kinderen; dit loopt

The Source

THE Diary of Christina Wilhelmina Weijler-Franken, also called 'Oma Weijler' (Grandma Weijler) or 'Poedel', gradually has obtained its own history. Where and when did the original idea of her diary originate? What was the context of the creation, and how much influence did that impart? But foremost, who was she?

The *Diary's* origin was a letter handwritten in her living room in **Nijmegen** on 16 September 1944, the day prior to the start of the liberation from the occupying Germans, to her eldest daughter Fietje in **Amsterdam** (the PREAMBULE, on page **11**). A few days later when she could not post the letter due to the war, she switched for the benefit of all her children to the format of a diary, ranging from 22 september 1944 to 14 May 1945

1

Nijmegen 22 Sept. 1844

Lieve Kinderen, Gisteren kon ik niet tot schrijven komen. Ik ben 's avonds met de Wagenmakers meegegaan naar hun ouders in de Fransche straat omdat ze dachten dat de Duitschers de stad zouden bombardieren en nu hier in het Brandpunt zitten met hendes tanks en het Engelsche politiebureau in het huis van Meier, naar Spanjaard. Ik zal het van avond nog maar een keer doen. Kofenen kreeg ik bezoek van Meier Gerstenberg die vol was over de elende die zij gezien had en die veel groter is dan met het bombardement. De Bakervieren megen Dou berossastraat bestaan niet meer, de Fransche Bank inde Kuitjaarbanc zijn ook verdwenen, het station is weg en nog zooveel; er is van Nijmegen niet veel meer over en dan moet ik zeggen dat ik er tot nog toe genadig ben of schamen al ligt de hum vol jammen, daar is er groot gat in het dak zit dat doorloopt tot beneden. Wat's slaapkamer is onbewoonbaar en die van Annie ook. En je kunt niemend krijgen om het te maken want of in de deur van Pineda staat niet thuis. Het doet me naar niet gaan regenen want dat zou erg zijn. Je hebben vandaag medelijdt de doode Duitse soldaat gehaald in de H. J. had gezien dat er was een massagrof voor de Vereeniging den heele boel Engelsche en Duitse soldaten, cheels werden en naar het kerkhof gebracht.

23 Sept. Nu zit ik met een verbonden hand maar kan gelukkig toch nog schrijven want links zou het niet gaan. Ik ben een beetje toen ik by Meier Guchtel voor ik wegging nog even naar de W.C. wilde gaan de verkeerde deur in gedaan. Het was half acht en nog niet goed licht en in de helder gevallen. Ik dacht dat ik in de jask. been of arm had gekregen onlangs met zevenkuis al en me. Je velden die naar Joden vrouwen maar ik zei: neen, ik moet

FIGURE 1.1. Kopie van het eerste *Dagboek* blad, geschreven onder ‘goede’ omstandigheden. Latere bladen zijn soms veel minder leesbaar (Zie de afbeelding op pagina 4).

 Copy of the first page of the *Diary*, still written under normal, i.e. good, conditions compared to later pages (See the figure on page 4).

van 22 september 1944 tot 14 mei 1945 (HET DAGBOEK, op pagina 26), een tijd die dus precies samenvalt met het einde van de tweede wereldoorlog, nadat de geallieerden snel Noord-Frankrijk, België en het zuidelijke deel van Nederland bevrijd hadden, maar toen bleven steken in de Betuwe bij Arnhem en er zwaar gevochten werd in en om Nijmegen.

In die tijd woonden al haar kinderen en kleinkinderen in het nog steeds bezette noordelijk deel van Nederland, ter-

at the end of World War 2 (THE DIARY, on page 26). It thus covers the last period of the war when the Allied forces that quite rapidly liberated North France, Belgium and Southern Netherlands, got stuck in the Betuwe, the area close to Arnhem, resulting in heavy fighting in and around Nijmegen.

Note that during this time frame all her children and grandchildren lived in the still occupied Northern part of the Nether-

wijl haar adres was Oranjesingel 25 in het bevrijde Nijmegen. Meer details over haar en haar familie in DE WEIJLER-FRANKEN FAMILIE op pagina 214.

Enige keren is het hand geschreven *Dagboek* overgetypt. De eerste keer in 1945 door Henk Sasse op het Remington schrijfmachientje dat zijn vader in 1921 uit Harvard (VS) had meegebracht. De tweede keer in 1994 door Otto van Roggen en Joop van Roggen-van Halteren op een computer. Zij voorzagen het geheel van een ruime toelichting zowel wat betreft familiesamenstelling, huis, als situatie van Nijmegen in de ‘oorlogswinter’ of ‘hongerwinter’, en door hun kennis zijn er heel wat vragen en onduidelijkheden opgelost. Eén van de bronnen van Otto was Inge Bloemsma-Nypels, die vóór en tijdens de oorlog ook op de Oranjesingel woonde.

De huidige uitgave

Het originele *Dagboek* is helaas verloren gegaan: het werd bewaard in het huis van Henk Sasse in Arnhem, in een brandkast die in 1991 met inhoud en al gestolen was. Gelukkig was er destijds een fotocopie van gemaakt en is er sinds 1976 een gefotocopieerd exemplaar in het gemeentearchief van Nijmegen (Oorlogsdocumentatie № 7646). Dit archief bewaart tot op heden (2008) 35 Oorlogsdagboeken.

Als oudste kleindochter, en naar haar vernoemd, zocht Tineke Sasse Oma’s familie uit en beschreef die in FRANKEN, EEN BOERENFAMILIE UIT DE OVER-BETUWE (2006); die familie woonde sinds de 17^e

lands, while she lived in the liberated Nijmegen on Oranjesingel 25. More details about the author, her family and friends are in the Chapter DE WEIJLER-FRANKEN FAMILY on page 214.

The *Diary* was retyped several times. First, in 1945, by Henk Sasse on the old Remington typewriter, dating from the time his father was at Harvard University in 1921. The second time it was retyped into a computer in 1994, by Otto van Roggen and his wife Joop van Roggen-van Halteren. They added many notes and comments, both on the family tree and on Nijmegen in what is called the ‘war’s winter’ or in the North ‘hunger winter’ (Dutch: *Oorlogswinter, Hongerwinter, 1944–1945*); this answered many questions and uncertainties. One of Otto’s sources was Inge Bloemsma-Nypels, who lived in the Oranjesingel before and after the war.

The current publication

Alas, the original hand-written *Diary* archetype was lost: it was stored in a fire-proof safe in Arnhem in the house of Henk Sasse, which safe was stolen with all its contents in 1991. Fortunately, a photocopy was made of the original, and since 1976 one such copy is stored in the City Archives of Nijmegen (and marked ‘Oorlogsdocumentatie № 7646’). The city archives [See archief] contained 35 war diaries in 2008.

Tineke, her eldest granddaughter and godchild, ferreted out Oma Weijler’s genealogy and wrote this down in the private publication FRANKEN, EEN BOERENFAMILIE UIT DE OVERBETUWE (Franken, a

FIGURE 1.2. Kopie van één van de bladen uit het origineel, genummerd pagina 9.
 Photostat of a page from the original, numbered page 9.

eeuw in Driel en Andelst. De toezending van dat werkstuk in april 2007 naar **Arend**, die sinds 1956 in de V.S. woont, was voor hem de aanleiding voor deze uitgave. Hij heeft 22 april 1995 tijdens een ‘van Roggen’ familiereünie het door hem en A.H.F. Graadt van Roggen verzorgde en volledig tweetalige boek *GENEALOGY OF THE FAMILIES VAN ROGGEN, GRAADT VAN ROGGEN AND GRAADT* [van Roggen 1995; Library of Congress № 95-60045] aangeboden aan de toenmalige archivaris van Nijmegen, W.J. Meeuwissen, voor de bibliotheek van Nijmegen.

Farmer's Family from the **Over-Betuwe**, 2006); that family lived since the 17th century in nearby Driel and Andelst. A copy was sent to Arend van Roggen in April 2007, and that was the inception of the publication in front of you. Since 1956 Arend lives in the USA, and he published with A.H.F. Graadt van Roggen the book GENEALOGY OF THE FAMILIES VAN ROGGEN, GRAADT VAN ROGGEN AND GRAADT, a copy of which was given to the then City Archivist of Nijmegen, W.J. Meeuwissen, during the 'van Roggen reunion' of 22 April 1995.

We spraken over de uitgave van dit *Dag-*

The current *Diary* publication was dis-

FIGURE 1.3. Familie reünie op de Batavierenweg 51, ca. 1928. Deze foto was ook gebruikt als omslag afbeelding van *BANDOENG AAN DE WAAL*, Pieke Hooghoff; Roelofs, Nijmegen, 2000.

 Family reunion on the Batavierenweg 51, ca. 1928. This picture was used also on the cover of the booklet *BANDOENG AAN DE WAAL*, see above.

L⇒R: Titi, Frits, Oom Piet, Toet, Poedel, Nell, Pap.

boek op de door Arend en zijn vrouw **Lien** georganiseerde familie reünie in november 2007, waar 9 van de 10 kleinkinderen van **Oma Weijler** elkaar terugzagen. Wij zijn inmiddels zelf bijna op de leeftijd van Oma in de winter van 1945 (zij werd 76 jaar op 20 september 1944) of hebben die leeftijd al ruimschoots achter ons liggen. Mede door haar oorlogsdagboek leeft zij voort in onze herinnering.

Eén van de vragen was of het ‘goed

cussed during a family reunion organized by Arend and his wife Lien in November 2007, where 9 of the 10 grandchildren of Oma Weijler were present. Meanwhile, we all are reaching Oma’s age during the winter of 1944/1945, or even passed it: she reached the age of 76 on 20 September 1944. Thanks to her *Diary*, she is still alive in our memory.

One of the main questions was if it could

leesbaar' gemaakt kon worden. Het bovenstaande **Descartes** opschrift is toepasselijk zowel voor afstand als tijd verschillen, en heeft ons aangemoedigd om het *Dagboek* meer aansprekend te maken voor de komende generaties; sommige ervan kennen misschien weinig of geen Nederlands, en alle latere generaties zullen de levenswijze en toestand van vroeger, nu al zo goed als driekwart eeuw geleden, niet kennen. Deze uitgave is dus analoog aan een '**kritische editie**' van het *Dagboek*. Minder belangrijke schrijffouten, zowel als de Nederlandse spelling van de 1945 periode, zijn 'verbeterd', zonder commentaar, in de Nederlandse tekst die overigens het *Dagboek* precies volgt. De verklarende tekst in de latere hoofdstukken heeft ook een meer algemene inhoud vergeleken met de verschillende types voetnoten van een kritische editie geschreven voor experts.

Het Formaat

Er zijn verschillende redenen waarom het besloten was om het precieze formaat van een '**kritische editie**' niet te volgen. In een kritische editie is het ongewijzigde origineel te zien, soms als een fotokopie of anders als modern gedrukte tekst in b.v. Latijn, tegelijk met de moderne vertaling, b.v. Nederlands, en dus ongeveer analoog aan het werk dat U nu leest. En er zijn voetnoten in verschillende stijlen: op het origineel, op de vertaling, op toegevoegd commentaar, en zelfs op andere voetnoten. Alle voetnoten zijn hoofdzakelijk in de moderne taal van de vertaling.

be presented such that it was better readable. The above **Descartes** epigraph applies well to both distance and time differences, and has encouraged us to make the *Diary* more readable and comprehensible for those who know little or no Dutch and for future generations who are not familiar with the lifestyle, habits and circumstances of that period, now already some three quarters of a Century ago. This edition is thus similar to a 'critical edition', but deviates from that **standard** by e.g. translating the old Dutch spelling of the 1945 era to the current one (2009), and correcting some minor errors in the *Diary*, although its contents are strictly followed. Also, more readable details are provided in the explanatory text of the later chapters, which normally are missing in the various 'footnote instruments' of the critical editions read by experts.

The Format

There are several reasons why it was decided not to follow the strict practice of a '**critical edition**' in which the (unaltered) old original is shown, perhaps as a photocopy or typeset in e.g. Latin on one page, and the translation to a modern language such as English, on the adjacent page. They also use several styles of footnotes ('instruments') and comments: on the original, on the translation, on the footnotes themselves, and on any other comments. All comments are mainly in the single, modern, language of the translation.

FIGURE 1.4. De familie bij haar veertig-jarige huwelijks feest, 31 mei 1933.
 At her 40th wedding anniversary with her family, 31 May 1933.
 L⇒R: top: Tyr, Toet, Han, Paauw, Titi, Frits, Nell.
 L⇒R: front: Tineke, Otto, Poedel, Arend, Pap, Nini, Heleen.

De voetnoot stijl van een kritische editie is uitstekend voor een expert in het vak en in de oude taal, maar erg moeilijk voor anderen, hoofdzakelijk door het invoegen van die korte commentaren en voetnoten (in verschillende stijlen). Behalve dat, als er een Woordenlijst is, dan moet de lezer vaak overschakelen tussen deze lijst, de pagina met de voetnoot en de eigenlijke tekst. Dit alles maakt ‘normaal’ lezen moeilijk.

Aan de andere kant, het *Dagboek* dateert uit een recente periode waaraan verschillende familieleden herinnering hebben, en er bovendien andere bronnen van kennis zijn, b.v. in de vorm van Internet adressen en andere data. Waar het ze-

This critical edition style is quite readable for experts who study the old language and the topic of the original, but very difficult for others, because of the interspersion of comments and the various styles of footnotes. Also, if there is an **Index**, the reader often has to flip back and forth between the Index, the page with the footnote and the actual text of the book. All of this hinders reading in a ‘normal’ style.

However, the *Diary* is from a more recent time for which there are not only the memory of several family members and survivors of that period, but also databases and similar information sources so that in many cases it was fairly certain

ker was dat er een woord of naam verkeerd gespeld was, is dat in het origineel (linker kolom) veranderd. Het *Dagboek* was met de hand geschreven, vaak onder moeilijke omstandigheden, en bij slecht licht in een schuilkelder (Zie de afbeelding op pagina 4), en dit heeft ongetwijfeld bijgedragen aan een aantal fouten.

Verder, omdat zij niet uit een militaire familie kwam, was ze niet gewend aan verschillende specifieke namen van oorlogs materiaal; hier en daar al verbeterd op volgende dagen nadat ze meer informatie had, b.v. op pagina 129 van 'vliegtuig' naar 'V1'. Bijna overal gebruikte ze het woord 'granaat' i.p.v. 'brisantgranaat', 'bom', of een analoge uitdrukking. Doordat dit onzeker is zijn zulke woorden niet altijd veranderd, en de vertaling naar het (V.S.) Engels is dus ook enigszins onzeker.

De elektronische vorm

Enige aantekeningen in geval het lezen van elektronische tekst iets nieuws is. Deze elektronische versie heeft, net als normale boeken, achteraan een Woordenlijst met namen en dingen die in de tekst genoemd zijn, met de pagina nummers waarop de tekst voorkomt. Maar hier zijn die pagina nummers 'gemarkt' (rood gekleurd), en zo'n nummer kan geactiveerd worden (b.v. met de **muis-knop** op het rode nummer drukken). De gewenste pagina komt op. De meeste systemen zullen ook een 'terug' knop hebben waarmee de vorige bladzij (hier: de Woordenlijst) weer terug komt. Dit systeem is ook gebruikt in de Inhoudsopgave met de namen van de hoofdstukken en secties (hier de datum van de *Dag-*

that e.g. a name or word was misspelled, and thus could be corrected. As is clear from the text, the handwritten pages (See the figure on page 4) often were written without writing table in a bomb shelter with poor light; this undoubtedly has contributed some errors.

Not coming from an army family or background, she may have used wrong military terms, in some cases already corrected later in her text by her, e.g. using 'airplane' instead of 'V1' on page 129. Also, the Dutch word *granaat* cannot be translated to 'grenade' because that term is restricted to hand-thrown projectiles. In these cases, the original has not always been modified, and the translation (to US English) either has the more appropriate term or else might be wrong.

The electronic version

Some comments in case you are not accustomed to reading books on an electronic screen. Just like a normal hard-copy book, near the end is an **Index** where you can find names and items mentioned in the text, with the pagenummer(s) where the item occurs. However, here the pagenumbers are marked (i.e. printed in red). You can activate such a number (e.g. by clicking on it with a computer mouse), to have that page pops up on the screen. Most systems also will have a 'back' button with which you can return, in this case to the Index page. The same **hyperlink** system holds for the Table of Contents that lists the chapters and sections (here the dates that a diary entry was made).

boek tekst).

Bovendien heeft de elektronische tekst woorden op dezelfde manier gemerkt, en als zo'n rood woord geactiveerd wordt, dan ziet men de pagina waarop verklaring en meer details staan; dit is analoog aan een voetnoot in een gewoon boek. En ook hier kan men terug gaan naar de oorspronkelijke pagina via de 'terug' knop. De verklarende text heeft vaak datzelfde woord gemerkt, maar anders (b.v. in het blauw) voor snellere herkenning.

De elektronische versie met het merken van tekst en het verbinding systeem zal het lezen van het *Dagboek* gemakkelijker maken, vooral voor lezers die meer detail nodig hebben. Omdat de Nederlandse en Engelse versie van de tekst op dezelfde pagina vallen, en ongeveer op dezelfde hoogte, is er geen verschil of een woord gemerkt wordt in ieder van de talen: het is dezelfde bladzij met verklarende tekst in beide talen. Deze duplicatie is hoofdzakelijk vermeden om de leesbaarheid beter te maken.

Het culturele verschil tussen de twee kolommen, d.w.z. Nederlandse en Engels sprekende lezers zowel als het tijdsverschil met de oorsprong van het *Dagboek* kan het wederzijds begrijpen moeilijk maken. Hopelijk is dit enigszins verbeterd door het gebruik van 'Internet verwijzingen' (magenta gekleurde woorden) die verbonden zijn met Internet paginas die meer details over het gemerkte woord geven; sommige ervan zijn typisch Nederlandse muziek, zoals het verjaardagslied, op pagina 23.

Additionally, the electronic version has words marked in the regular text, and by activating these, you get to see the explanatory text and more details about the word that was activated, very similar to a footnote giving these details. This explanatory text may have the activated word marked (but in blue rather than red) to help locate it on the page. Here again, the system's 'back' button or key will return to the page where you were reading.

The electronic marks and page linking should facilitate reading of this *Diary*, especially if you need to have details about the people and topics mentioned in the original text. Because the Dutch and English versions of the text are on the same page, and very approximately on the same page height, there is no difference if the same word or name is marked on either side; these would lead to the identical reference page and height, with the text in both languages. In most cases, this duplication has been avoided because less marking improves the readability.

There is a cultural difference between the two columns, i.e. between English-speaking and Dutch readers, and also due to the time lapse since the origin of the *Diary*. This difference makes comprehension of specific topics more difficult, but that problem is offset to some extent by the use of the 'Internet links' (words printed in magenta) to Internet pages giving more detail about the topic. A few of these links are typical Dutch music, unknown in English contexts, such as the Dutch version on page 23 of the 'Happy Birthday' song.

Deze vrij nieuwe mogelijkheden die niet werken voor boeken die op papier gedrukt zijn, wijzen erop dat het verstandig is om deze tekst te lezen met een open Internet verbinding. Maar lezen is misschien meer praktisch om eerst het .PDF bestand op de lokale machine op te laden, en dan die kopie te lezen terwijl de Internet 'browser' open is; er zijn veel van die programmas b.v. Firefox, Mozilla, Epiphany, Galeon and IE, die geschikt zijn en tekst, muziek en videos aankunnen.

Tot slot een aantekening over de Woordenlijst van dit werk. Vele trefwoorden komen twee keer voor, eerst in 'normale' vorm met één of meer pagina nummers waarop dat woord gebruikt wordt, maar ook in '**donker cursief**' met een enkel pagina nummer. Dat is de bladzij waarop meer informatie gegeven is over het betreffende woord. Als voorbeeld, 'Vereeniging, 10, 27, ...' geeft de pagina nummers waar het woord gebruikt wordt, terwijl '**Vereeniging, 259**' verwijst naar de pagina waarop de beschrijving en gebruik van dit gebouw is gegeven, soms met een verdere verwijzing naar Internet pagina's, b.v. **Vereeniging**.

These relatively new capabilities, which are impossible in hardcopy paper books, indicate that it is advisable to read this text with an open Internet connection; and for reading it may be easier to download the text first (the .PDF file), and read that copy while the Internet browser is open so that the Web pages can be read via the browser (Firefox, Mozilla, Epiphany, Galeon, IE, and many more are available that can handle text, music and videos).

Finally one note on the **Index** format. Many of the key words appear twice, first in 'normal' style, followed by one or more page numbers where the term occurs, and then in a '**bold italics**' style with a single page number, which is the page on which the full description, or at least more detail, of the term occurs. For example, 'Vereeniging, 10, 27, ...' gives the page numbers where the word occurs, while '**Vereeniging, 259**' gives the page number where the description or other details of the Vereeniging building can be found, sometimes with a link to an Internet page where there is further data. This is shown as **Vereeniging**.

Preamble

DE BRIEF aan haar oudste dochter heeft een notitie bovenaan de eerste bladzijde: “Ik hoop dat ik morgen deze brief kan verzenden, maar ik weet het niet. Ik ben blij dat ik **Toet** telefoneerde over die auto. Ik ben toch zo in zorg hoe het met haar is. Veel groeten en kusjes voor allemaal van Oma”, en de brief was in een aparte enveloppe meegestuurd met het *Dagboek*, met de opschrijving “Dit is het begin van het dagboek en hoort er dus bij”.

Op 22 september, twee dagen na de bevrijding van Nijmegen, begon ze het eigenlijke *Dagboek*, gericht aan al haar kinderen en familie in het nog steeds bezette noordelijk Nederland. Typisch is dat ze geen enkel teken geeft dat het haar 76^e verjaardag was, hoewel dat op verschillende plaatsen indirect in het *Dagboek* voorkomt. Maar vermoedelijk zal haar verjaardag wel een belangrijke rol gespeeld hebben in het idee om van een brief over te gaan naar een epistel bedoeld voor al haar dochters en familie, waar ze begint met “Lieve kinderen”.

Zaterdag 16 september

Eén dag vóór het begin van *Market Garden*.

LIEVE FIEDEL,

Vanmiddag kreeg ik je beide brieven van 12 en 13 september en ook een brief van **Nell** een kaart van **Tyr**, in het postkantoor te Eerbeek geschreven. Hij vroeg of ik proberen wilde een pakje als

Preamble

THE LETTER to her eldest daughter has a note at the top of the first page: “I hope that I can post this letter tomorrow, but I am not sure. I am glad that I phoned Toet about that car. I am much worried about her condition. Many greetings and kisses to all from Oma”, and this letter was shipped with the *Diary* in a separate envelope marked “This is the start of the diary and thus belongs to it”.

On 22 September, two days after the liberation of Nijmegen, she started the actual *Diary*, and now directed to all her daughters and family in the still occupied Northern part of the Netherlands. Typical for her is that she did not mention her own (76th) birthday, even though she refers to it indirectly later in the *Diary*. But we assume that her birthday did play a role in the switch from ‘letter’ to ‘diary’ style, and was meant for all her family, beginning as she does with “Dear children”.

Saturday 16 September

One day prior to the start of *Market Garden*.

DEAR FIEDEL,

This afternoon I received both your letters of 12 and 13 September, as well as a letter from Nell and a card from Tyr, who wrote it in the Post Office in **Eerbeek**. He asked if I could ship a parcel as letter, and

brief te verzenden en ging naar het postkantoor om daar te informeren. De jufvrouw zei dat het misschien zou gaan maar in geen geval zwaarder mocht zijn dan 2 kg. Toen ik weer in mijn huis kwam, hoorde ik een erg gerinkel en drong het opeens tot mij door dat het de telefoon was. Ik als een haas naar boven want Annie werkte weer van 2 tot 3 bij de Postduif, en hoorde ik de stem van Tyr die mij bij de dokter in Eerbeek opbelde om te vragen of ik naar de chauffeur die hem gebracht heeft wilde gaan om te vragen of hij hem weer kon ophalen. Het was met de maag van Toet weer niet zo goed en zij moest weer overgeven. Hij zei ook dat ze in Eerbeek wel in een pension konden komen maar dat was erg duur (ik kon het niet goed verstaan) en hij kon van zijn giro niets krijgen.

I went to the Post Office to enquire. The girl there said that it might be possible, but that in any case it could not weigh more than 2 kg. When I arrived back at my home, I heard a strong clattering and suddenly realized it was the telephone. I ran upstairs because Annie worked again from 2 to 3 pm in the Postduif, and I heard the voice of Tyr who was calling from the doctor's office in Eerbeek. He asked if I could go to the chauffeur who took him there, and enquire if he could pick him up for return. The stomach of Toet again gave troubles and she had to vomit. He also said that they could get an apartment in Eerbeek, but it was very expensive (I could not understand it well) and that he could not get money out of his giro account.

FIGURE 2.5. De telefoons waren net overgeschakeld naar het systeem waarin je zelf het nummer kunt 'draaien', maar meestal niet interlocaal.

 Telephones were switched from the operator guided to the rotary dial system, but not yet suitable for inter-city dialing.

Het is toch een gesukkel met Toet en uit haar laatste brief dacht ik te merken dat het iets beter ging maar die kou van de laatste tijd heeft haar ook geen goed

Toet is still ailing and from her last letter I thought that it gradually became better, but the cold spell lately has not been favorable for her. The clock chimes

gedaan. Het slaat daar tien uur en zal ik maar eerst een beetje gaan slapen en morgen verder schrijven. Gelukkig dat die netelroos weer aan het beteren is want dat is erg akelig. Ik weet dat van mevrouw **Uilkens**, die had er dikwijls last van.

Dag, tot morgen.

Zondag 17 september

Market Garden: Parachutisten dalen in de omgeving.

Na een slapeloze nacht ben ik er vanmorgen al vroeg op uit geweest om naar de auto te informeren maar er is geen sprake van: er mag geen enkele auto rijden. De wagen van de man is weg en hij heeft een andere betrekking zei zijn vrouw. Ik denk dat hij graven moet bij het Maas-Waalkanaal, waar alle mannen van 16 tot 50 jaar heen moeten. We zien ze 's morgens voorbij rijden als haringen gepakt op grote wagens. Er waren er eerst niet veel gekomen, maar toen werden ze van de straat en uit de huizen gehaald. Je zag er ook Roomse geestelijken in hun ambtskledij bij. Het is hier vandaag zo verbazend onrustig, ze blijven maar aan het schieten en de elektriciteit schijnt getroffen te zijn, want er komt geen stroom meer.

Ik schrok daarnet, zo hard werd er op de voordeur gebombardeerd en dat kwam omdat de bel niet ging. Het was een onderofficier om *Herr Undra* te spreken, die zijn middagdutje doet. Nu gaat hij daar net heen met zijn helm in de hand, die hij zeker opzet als het nodig is. Verbeeld je, hij heeft al enige nachten gezelschap van een muis, een echte hoor,

10 pm, and I will get some sleep first and continue writing tomorrow. Fortunately, the hives (*urticaria*) are shrinking, because they are very troublesome. I know this from Mrs. Uilkens, who suffered this quite often.

Bye, see you tomorrow.

Sunday 17 September

Market Garden starts: paratroopers are landing in the area.

After a sleepless night I went out early to enquire about the car, but it is out of the question, because not a single car is allowed to drive. The man's car is gone and he has another job, said his wife. I suspect he must be digging near the **Maas-Waalkanaal** where all men between the ages of 16 to 50 are forced to work. We see them come by in the morning, packed on big trucks as sardines in a can. At first there were not many, but then they were picked up from the street and houses. We also saw Roman Catholic priests in their robes. Today it was very unquiet, they keep shooting, and the electric system seems to have been hit, because there is no electricity anymore.

Just now I was scared out of my wits, they pummeled the front door so loudly, because the electric bell did not work. It was a petty officer to speak with *Herr Undra*, who is having his siesta. Now he is going out, helmet in hand to be donned when needed. Imagine, during the last few nights he has had company of a muis, a real one, not one of the grey ones with

niet zo'n grijze muis met korte rokjes. Hij had hem vannacht nagezeten met zijn pantoffel en ontdekt waar het gat was waar hij in kroop en daar zou hij nu stukjes glas in gooien, want een muizenval kan ik nergens meer vinden. Hij beloofde Annie dat hij vanavond een cake mee zou brengen en Annie riep "Mevrouw, komt U eens, ik kan meneer niet verstaan".

Zij is nu weer naar de Postduif, waar zij blijft koffie drinken, want wij hebben al gegeten (erwtensoup, gestoofde peer-tjes) want Bert durft helemaal niet voor den dag te komen en heeft hier de afgelopen nacht ook niet geslapen. Hij is doodsbang, dat zij hem zullen oppikken om te gaan graven, want de Amerikanen schieten telkens op die mensen.

In Elst moeten er verscheidene gedood zijn. Gelukkig dat ik van jou nog eens het een en ander hoorde, want in twee dagen kreeg ik geen krant, hoewel je daar ook nog niet veel wijzer van wordt. Nell schreef me al een brief met felicitatie en Tyr feliciteerde me gisteren al per telefoon. Nell heeft twee officieren, die elk een slaap- en samen een zitkamer hebben (de muziekkamer met de twee vleugels). Ze had hoop dat ze hulp kreeg, want ze had het nu wel erg druk, maar het waren nette mensen zonder vlooiën. Nu, Annie heeft het wel wat overdreven, want ik zie niets van die vlooiën in zijn bed, maar zij zegt: "Hij heeft er beslist poeder in gestrooid". Hij heeft me al zo veel van zijn Heimat verteld, het moet daar een prachtige streek zijn. In Ischl had Keizer Franz Joseph een paleis, waar hij 's zomers een tijd verblijf hield. Zijn vrouw en kind wonen nu bij haar moeder in Linz. Hij kon zo gezellig vertellen, je ziet

short skirts. He was chasing it this night with his slippers, and he found where it disappeared in the baseboard, and he was going to throw shards of glass into the hole because I cannot find any mouse-traps anymore. He had promised Annie that he would bring a cake tonight, and Annie shouted "Mam, please come here, I cannot understand the gentleman".

She again went to the Postduif where she will stay to drink coffee; we already had lunch (peasoup, quince), because Bert does not dare to go out and did not sleep here either last night. He is scared stiff that they will pick him up to dig trenches, because Americans often shoot at those people.

Several people in Elst may have been killed. Fortunately I hear one thing or another from you because the last two days we did not get any newspapers, although you do not get much wiser from those anyway. Nell wrote me a letter with felicitations, and yesterday Tyr did the same by phone. Nell has two officers, each a bedroom and a combined living room (the music room with two grand pianos). She hopes that she can get help for she is quite busy now, but they were neat people without fleas. Well, Annie has exaggerated somewhat, because I see no fleas in Undra's bed and Annie says "Most certainly, he put powder in there". He has told me so much of his Heimat, it must be a beautiful area, emperor Franz Joseph has a palace in Ischl as summer residence. Undra's wife and child now are living with her mother in Linz. He could tell such entertaining stories that you could almost see it with your eyes. I do not think his

het voor je. Ik geloof toch niet dat hij tussen de 50 en de 60 is, maar een eindje in de 40. Hij is nu vandaag juist een week hier en wanneer hij vertrekt weet hij zelf ook nog niet.

age is between 50 and 60, but in the lower 40 range. Today, he has been a week here, and he does not know when he will depart.

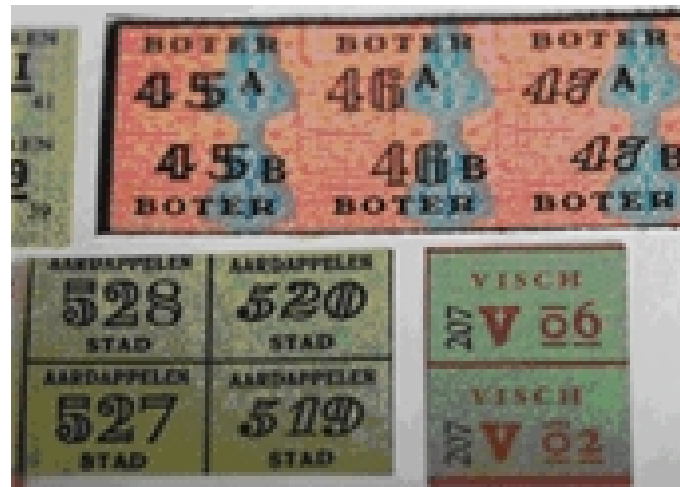

FIGURE 2.6. Rantsoen coupons voor boter, vis en aardappelen distributie.
 Food coupons for distribution of rationed butter, fish and potatoes.

Daar kwamen ze juist van de luchtbescherming zeggen dat ik water in voorraad moet nemen. Het bad staat al vol en in de keuken nog wat pannen en kannen. Ze verwachten zeker, dat ze die ook zullen bombarderen. Krijgen jullie ook geen vlees meer? Wij niets meer en wij kunnen nu kaas krijgen op **vlees** bonnen, maar er is nergens kaas voorradig. Het was gisteren een bestorming van alle kruidenierswinkels, maar gelukkig had Annie wat van de Postduif meegebracht. Ze moesten daar gisteren driehonderd broden voor de *Wehrmacht* bakken en bij **Schuppers**, die meer ovens heeft, duizend. Ze eten alle groenten en aardappelen ook op, die zijn haast niet meer te krijgen. Wij hebben vandaag erwtensoep en morgen en overmorgen ook, denk ik.

Just now several people from the air defense came to tell that I should store water. The bath already is full, with more pans and pots in the kitchen. Apparently, they expect that the water system also will be bombed. Are you too getting no meat anymore? We get nothing, and now can buy cheese on the meat **coupons**, but the stores are all out of cheese. Yesterday there was a rush of people into all grocery stores, but fortunately **Annie** had brought some from the **Postduif**. There they had to bake 300 breads for the German army, and 1000 more at Schuppers who has more ovens. They also eat all the vegetables and potatoes which now are getting scarce. Today we will eat pea-soup, and tomorrow and the day after also, I think.

O ja, ik moet je nog vertellen, dat ik dat mooie beschilderde kaasbolletje heb open gemaakt en het kaasje is nog prachtig, wel een beetje brokkelig maar geraspt smaakt ook heerlijk op de boterham. Ik ben er erg mee in mijn schik, want daar doe ik een hele tijd mee en wie weet, of het dan alweer niet beter gaat om iets te bemachtigen. Van meneer **Bueno** Bibaz heb ik niets meer gehoord. Maar dat is best te begrijpen in deze spannende dagen. Daar komt *Herr Undra* met een soldaat bij zich en die neemt al de bagage van hem mee om vast in één van de auto's, die hier op de weg staan, te brengen om als hij bericht krijgt dadelijk weg te kunnen gaan. Er schijnt wel iets te broeien. Het is ook vreselijk zo veel als er hier voorbij trekt, en allemaal met hun helmen op. Zouden de **Tommys** me komen feliciteren woensdag? Dat zou wel aardig zijn, als ik het tenminste nog kan vertellen.

I still have to tell you that I opened that nicely painted cheese ball, and the cheese still is good, perhaps a bit crumbly, but when grated it is delicious on a slice of bread. I am very pleased with it, because it will last me a long time, and — who knows — maybe by then it might be easier to buy more. I heard nothing anymore from Mr. Bueno Bibaz, but that is understandable in these tense days. There arrives *Herr Undra* with a soldier who carries all his luggage to a car waiting in the street, so that he can depart instantly when that command comes. It seems that something is afoot. It is staggering to see so much traffic coming by, all those soldiers with their helmets. Could it be that the Tommys come to congratulate me on Wednesday? That would be very nice, at least if I still can tell it.

FIGURE 2.7. De Duitse Marder tank, in dienst tijdens Operatie 'Market Garden'.
 The German Marder tank, as used during Operation Market Garden.

Het touw om te hijsen zit in de vlaggenstok en de vlag ligt klaar. Ik hoorde, dat in Maastricht vreselijke brand is geweest. In Venlo was het rode schijnsel te-

The flagrope is mounted on the pole, and the flag is ready. I heard that in **Maastricht** there was a terrible fire; in **Venlo** they could see the red glow in the

gen de lucht te zien. Het is goed, dat **Toet** hier niet is, het zou haar veel te nerveus maken, want het huis dreunde vanmiddag van het schieten, maar het zal daar ook wel erg zijn en als **Tyr** weg is zit zij wel lang alleen. Ik hoop dat ze maar iets in Eerbeek vinden. Tyr zei door de telefoon, dat hij van de giro niets kon krijgen, tenminste dat verstond ik. Ik wil wel geld sturen maar moet eerst eens informeren op welke manier dat kan. En nu allemaal veel groeten en kusjes, vooral voor de kinderen van Oma.

Zondagavond

Het Duitse leger verlaat Nijmegen in grote haast.

Laatste berichten. *Herr Undra* **abge-reist** met de hele kliek. Uit alle hoeken en gaten kwamen ze opdagen en alle huizen waar ze in zaten waren in een ogenblik leeg. Het was enig om te zien. En opeens begon mijn lamp te branden en was de centrale weer in orde. En daar kwamen tegen zes uur **Bert** en **Annie** aan met vreselijk benauwde gezichten en wilden mij komen halen om in de schuilkelder van de Postduif te overnachten. Maar daar had ik helemaal geen zin in. Er waren parachutisten neergedaald (Zie de afbeelding op de volgende pagina) op de Goffert, in Groesbeek, Berg en Dal en ook over de Waal vertelden ze, maar ik weet niet of het waar is en nu zouden de Duitsers als ze allemaal over de brug waren die wel laten springen. Ik heb hen beiden naar de schuilkelder laten gaan en ga straks lekker op mijn divan slapen, hoop ik. Met mijn burens heb ik afgesproken, dat ik op de muur zal kloppen, als ik iemand tot hulp wil hebben, maar

sky. Fortunately, Toet is not here, the whole house is shaking from the shooting, and that would make her too nervous. I hope that they will find an abode in **Eerbeek**. By phone, Tyr said that he could not get cash from his **giro** account, at least that is what I understood. I am inclined to send him money, but first have to know how that can be arranged. And now for you all, many greetings and kisses, especially for Oma's children.

Sunday evening

The German army rushes out of Nijmegen.

The last news. *Herr Undra* has departed with the rest of the darned group. They started to pop out from all their holes, and the buildings in which they were located were emptied in a flash. It was delightful to see. And all of a sudden my lamp came back on, and the electric system was in order again. By six o'clock, Bert and Annie arrived with very frightened faces, and wanted to fetch me to the **Postduif** to take overnight shelter. But I did not like that at all. Rumour was that **paratroopers** had landed in the **Goffert** stadium, in **Groesbeek**, **Berg en Dal**, and also in the **Betuwe**, North of the **Waal** (See the figure on the next page). I do not know if this is correct, and if the Germans, after they have crossed the Waal bridge, will blow it up. I let Bert and Annie go to the shelter, and will sleep later nicely on my divan, I hope. I arranged with my neighbours that I would knock on the wall if I needed some help, but I hope that it will not come quite that far.

ik hoop, dat het niet hoeft. Wagenmaker vertelde me, dat het vliegveld Deelen weer zo erg gebombardeerd was. Akelig voor Toet. Ik hoop dat ze in Eerbeek wat vinden.

Dag. Morgen verder.

Wagenmaker told me that the Deelen airport yet again had been bombed severely. Awful for Toet. I hope she will find something in Eerbeek.

Bye, I will continue tomorrow.

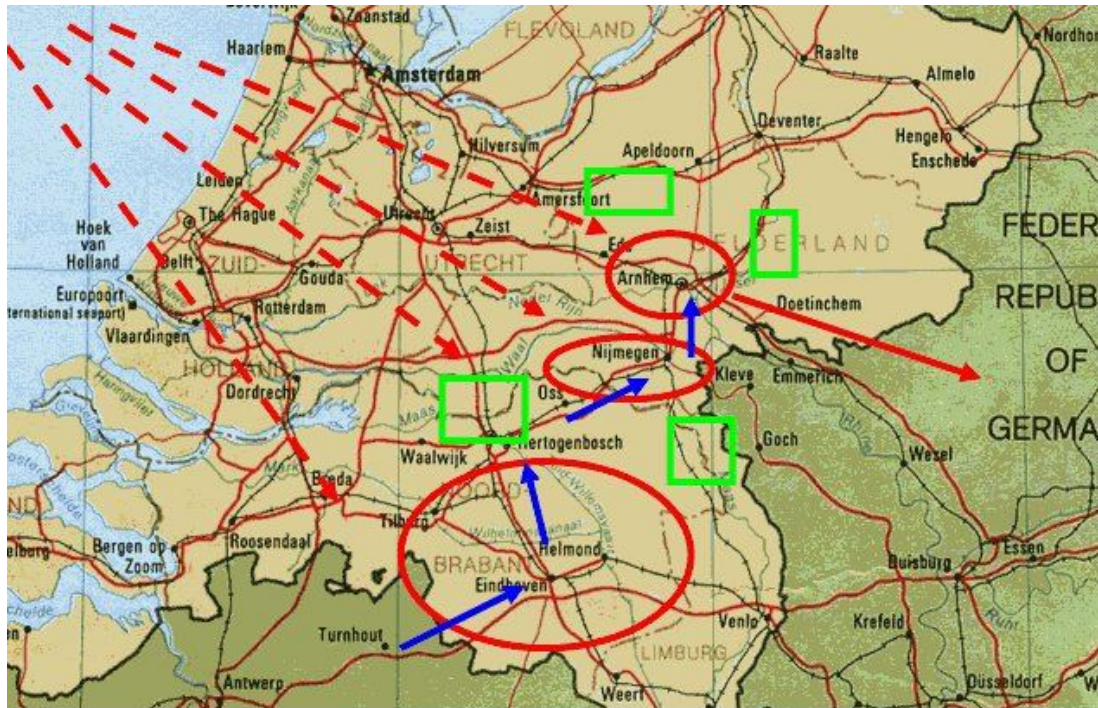

FIGURE 2.8. Oorlog in en om Nijmegen: Operation Market Garden
 War in and around Nijmegen: Operation Market Garden
 (Photos and more detail at the [URL](#)).

Maandag 18 september

Harde straatgevechten om de Waalbrug te bereiken; deze brief kan niet verstuurd worden.

Het was geen rustige nacht, want er is steeds maar geschoten en gebonsd, dat je er van opsprong in je bed. Nu is het bijna 9 uur en er is nog niemand op straat. Met mijn burens kan ik ook geen contact meer krijgen. Ik zie niemand. Mijn brief zal ik ook niet kunnen posten. In de voor-

Monday 18 September

Heavy fighting in the streets to get to the Waal bridge; it is impossible to post this letter.

The night was not very quiet, constant shooting and thumps so that you jump up in bed. It is now almost nine o'clock, and still nobody is in the streets. I cannot get contact with my neighbours either. I see not a single person. I also cannot post my letter. In the front yards German soldiers

tuinen sluipen Duitse soldaten met machinegeweren en schieten maar steeds door. Ik denk dat het is om de mensen van de straat te houden; dit was iets voor de jongens om te zien, of zouden ze bang zijn? Terwijl ik dit schreef kwam er een slag of het huis in elkaar zou storten, en hoorde ik veel gerinkel van glas. Nu was ik zelf ook bang en beefde aan al mijn leden. Mijn buren horen mij niet, hoe hard of ik ook roep en ik durf er niet uit te gaan. Een van de grote spiegelruiten van mijn slaapkamer is helemaal stuk en versplinterd, de gordijnen aan flarden en de kleine ruit in de zitkamer en ook is de deur van het terras op twee plaatsen met veel ronde gaten doorgeschoten en ook alles vol versplinterd glas, evenals in de vestibule, waar ook een stuk scherf ligt. Gelukkig dat ik in Pap's kamertje zat te schrijven, anders was ik misschien ook nog geraakt. Ik denk, dat het Amerikanen zijn, die schoten op die kerels die hier door de tuin sluipen en langs het huis. Het is griezelig en hoe krijg ik die boel schoon en planken voor die ruit, nu ik helemaal geen hulp heb, want Bert en Annie zullen wel niet komen opdagen.

Half vier

Het schieten is nog steeds aan de gang en ook zware kanonnen. Ik sprak zojuist meneer Duives die in de achtertuin op het muurtje stond en vroeg of ik bij hen wilde komen dan zou hij mij erover halen, maar het ligt hier alles open. Ze kunnen zo naar binnen. Ik ben op de kamer van Toet gaan kijken, daar is ook een boel stuk, maar op zolder niet. Ik kan niet gaan opruimen want je durft niet

are sneaking around with machineguns and keep shooting. I think this is to keep people from getting into the street; this is something the boys would want to see, or would they be afraid? While I was writing this, there was an explosion so strong that I thought the house would collapse, and I heard the tinkling of shattered glass. Now I too was scared and was trembling from fear. My neighbours cannot hear me, no matter how hard I scream, and I do not dare to go outside. One of the large glass panes in my bedroom is completely broken and in shards, and the curtains shredded, and so is the little window in the living room. Moreover, the door to the terrace was pierced in two places with many round holes, and there it also was full of glass shards, similar to the vestibule where there is glass on the floor. It is fortunate that I was writing in Pap's room, otherwise I too might have been hit. I think it are the Americans that shoot at the guys that slink around here through the gardens and along the houses. It is scary, and who am I to clean it up, and get boards for the windows now that I have no help at all, because Bert and Annie may not show up.

Half past three o'clock

The shooting still is going on, also with heavy cannons. I just talked with Mr. Duives who stood in his back yard and asked if I wanted to come over and he would help me climb over the back garden wall, but everything here is open, and anyone can enter without problem. I looked in the room of Toet where there also is much damage, in contrast with the attic. I cannot start the cleaning because I do not

voor de ramen te komen, enz.

dare to get near the window.

Dinsdag 19 september

Duitse kanonnen beschieten Nijmegen vanuit Lent.

Wat een vreselijke dag was het gisteren. In de middag werd het bombardement van de kanonnen zo hevig, dat ik mijn boeltje bij elkaar pakte, het sein aan **Duives** gaf, op de trapleer klom en werd opgevangen door meneer en **Piet** Duives. Ze zaten daar gedeeltelijk in de kelder, ook de familie **Röttgers** en kreeg ik een lekker plaatsje met een kussen in mijn rug en de plaid die ik had meegenomen om mijn benen. Ze hadden kaarsen aan en mevrouw Röttgers die de vorige dag jarig was geweest, presenteerde nog cake, die zij zelf gebakken had en die heel lekker was.

Nu denk ik er opeens aan, dat wij de cake, die **Herr Undra** ons beloofde, niet hebben gekregen, hetgeen **Annie** erg jammer vond. Ik heb daar in de kelder heel wat verhalen gehoord, maar dat is te lang om te schrijven, die hoop ik later nog eens te vertellen. Opeens riep iemand van boven: "Mevrouw Weijler, Uw meisje is in Uw huis en vraagt naar U". En toen ben ik maar weer met pak en zak de ladder op en af gegaan.

In de keuken stonden bendes koffers en lagen hopen kleren. Annie vroeg of juffrouw **Sanders** met **Marie** (de winkeljuffrouw) en haar broer hier mochten komen, daar ze bang waren dat hun huis ook in brand zou komen, daar het overal in de stad aan het branden was en ze bang waren, dat het bij hen ook kwam, want de wind was daar heen. En terwijl

Tuesday 19 September

German cannons shoot from Lent to Nijmegen.

Yesterday was a horrible day. In the afternoon, the sounds from the cannons were so frequent and loud, that I gathered my stuff, gave the sign to Duives, climbed the ladder at the garden wall, and was helped by Mr. Duives and Piet. They too were in the basement, as was the family Röttgers. I got a nice place with a pillow in my back and the plaid which I had brought, around my legs. They had lit candles and Mrs. Röttgers who had her birthday the previous day, shared the cake which she had baked and which was delicious.

All of a sudden, I realized that we did not get the cake promised by **Herr Undra**, which Annie regretted very much. I heard a lot of stories in that basement, but it is too extensive to write and I hope to tell you later. Suddenly someone upstairs called "Mrs. Weijler, your girl is in your house and asks for you", after which I again went up and down the ladder with my belongings.

There were heaps of luggage and clothing in the kitchen. Annie asked if miss Sanders, with Marie (the sales girl from the store) and her brother could come here because they were afraid that their house also would be lost to fire. There were many fires burning in the city, and they thought it would reach their house because the wind was in that direction.

zij het vertelde werd er gebeld en was het mevrouw André van de overkant ook met een pak kleren en een koffer en dezelfde vraag, namelijk, of zij, haar man, haar zoon en zijn meisje hier mochten komen. Zodoende waren we hier de afgelopen nacht met zijn twaalf, die allemaal op de grond op matrassen gelegen hebben. Het was een gek gezicht, als ik uit Pap's kamer de gang in keek. En zo was het boven ook. De nacht was tamelijk rustig, maar vanmorgen begon het lieve leventje weer.

Ik hoorde gisteren bij Duives, dat er een heer uit de Vossenlaan, George Gray, was komen fietsen, die vertelde dat de mensen daar met de Amerikanen stonden te confereren en het daar heel rustig was. Het wachten was op de troepen, die vandaag wel zouden komen, maar ze zullen hier nog tegenstand ontmoeten, want de Wehrmacht heeft het Valkhof als een vesting bezet en zal daar nog wel gevochten moeten worden. We hebben geen gas en water meer, erg lastig, maar het gaat wel.

Duives en Wagenmaker zijn er nog erger aan toe dan ik, wat gebroken ruiten en gaten betreft en wie weet wat er nog komt. Het is hier in de kleine kamer heerlijk in de zon, die zo mooi schijnt of er geen ellende in de wereld is. Ik zou zo graag weten hoe het met Toet is en met jullie allemaal, maar het postkantoor is gesloten en zal dat wel blijven tot het niet meer Duits is.

While she was telling this, the doorbell rang, and Mrs. André from across the street was there with a stack of clothing and a suitcase, and asked the identical question. Thus the past night a dozen people were here, all on the ground or a mattress. It was a strange sight when I watched from Pap's room into the hallway. And it was the same upstairs. The night was rather quiet, but the whole mess started up again in the morning.

Yesterday I heard from Duives that a gentleman from the Vossenlaan, George Gray, had arrived by bicycle and said that Americans were talking with the people there, and that it was very quiet. They were waiting for the main troop colonnade that was expected to arrive today, but they might still find some difficulty here because the German army has occupied the Valkhof as a citadel, and it still might require some fighting there. Currently, we have neither gas nor water, very annoying, but bearable.

Duives and Wagenmaker are worse off compared to me as far as broken glass and bullet holes are concerned, and who knows what else will still be coming. Here in the small room it is nice in the sun which shines so brilliantly as if there were no tragedy in the world. I wish I knew how Toet and you all are doing, but the Post Office is closed and probably will stay that way until it is out of German hands.

FIGURE 2.9. Tijdens dit bezoek was ze gevraagd om mee naar Amsterdam te gaan. Terras van Oranjesingel25, links woonkamer raam en deur.

 During this visit, she was asked to join them on their way back. Oranjesingel 25 terrace, left the livingroom window and door.

Top $L \Rightarrow R$: **Paauw**, **Han**, **Poedel**

Bottom $L \Rightarrow R$: **Heleen**, **Toet**, **Henk**, **Otto**

's middags 4 uur

Nog steeds straatgevechten.

Nu heb ik weer de hele dag alleen gezeten, want **Annie**, die vanmorgen om 9 uur met juffrouw **Sanders** mee ging, omdat ze wat voor haar dragen zou, is niet terug gekomen, hoewel zij zei "Ik kom dadelijk terug". Haar zuster en zwager kwamen hier en toen zij hoorden dat zij er nog niet was, zijn ze naar de Postduif gegaan, maar kwamen weer terug, want ze kregen geen gehoor. Het kanon is weer vreselijk aan het schieten geweest en ze zeggen dat het in Bommel of in Lent op-

Afternoon, 4 o'clock

Street skirmishes continue.

Again, I was alone the whole day, because Annie, who left this morning at 9:00 with miss Sanders to carry something for her, has not yet returned, even though she said "I will be back in a jiffy". Her sister and brother-in-law came, and they went to the **Postduif** when hearing that she had not yet returned; but they did not get a response there, and returned here again. The cannon again has been shooting ferociously; the rumour is that it is located in **Bommel** or **Lent** but I cannot believe it,

gesteld is, maar dat kan ik niet geloven, want het lijkt of het hier op het huis staat. Daar juist gaf meneer **Duives** het sein en toen ik ging kijken vroeg hij, of ik de trap weer wilde neerzetten, want het kon zijn, dat zij bij mij kwamen. Er sluipen weer soldaten door de voortuinen, maar ik blijf op een afstand, want ik vertrouw ze niet.

's avonds

De familie **Duives** is hier en ook een oud mannetje dat kwam vragen of hij binnen mocht komen en hier blijven kon, want de Ten Hoetstraat, waar hij woonde bij zijn zoon, was zodanig beschoten, dat de mensen allemaal uit hun huizen gevlucht waren en hij wist niet waar zijn zoon en familie gebleven waren. De vrouwen hadden daar al **oranje** versiering gemaakt en daar werden ze voor gestraft. Hij was toen op pad gegaan om hen te zoeken, heeft een poos in een schuilkelder gezeten hier in de buurt en werd, toen hij er uit kwam, door een Duitse soldaat met geveld geweer van de straat gedreven. Hij heeft in een stoel geslapen en was erg dankbaar. Mevrouw **Duives** en ik kregen elk een blikje leverpastei, waarvan hij er vijf gekregen had van een Tommy in de schuilkelder. Ook een doos sigaretten en klosjes naaigaren. We zijn die nacht niet naar bed geweest en hebben het grootste deel in de kelder doorgebracht, want het was verschrikkelijk. Ik schrijf dit laatste op:

Woensdag 20 september

Poedels 76ste verjaardag. Lang zal ze **leven**! Stad bevrijd in de avond.

it seems it is right here on the roof. Mr. Duives just gave the signal and when I went to the garden he asked if I could put the ladder again against the wall, because they might come here. Soldiers again are slinking through the front yards, but I stay away, not trusting them.

Evening

The Duives family is here, as is a little old man who came to ask if he could come in and stay. The Ten Hoet street where he lives in his son's house, was shelled so severely that all the inhabitants have fled, and he did not know where his son and family were. The ladies already had put up **orange** decorations, and they were being punished for that. He went to search for them, was in a bombshelter in this neighborhood for a while and when he left a German soldier with a pointed rifle chased him off the street. He slept in a chair and was very grateful. Mrs. Duives and I each got a can of liver pie, five of which he had received from a **Tommy** in the shelter, and also a box of cigarettes and some bobbins of sewing thread. That night we did not go to sleep and passed most of the time in the basement, because the fighting was horrendous. This last part I am writing on:

Wednesday 20 September

Poedel's 76th birthday. Happy birthday! City liberated in the evening.

De familie **Duives** was gekomen omdat er Duitsers in hun huis zaten, die uit hun ramen schoten. De erwtensoep kwam maar weer voor de dag en ze vonden hem heerlijk. We zaten zowat de hele dag in de kelder en ik dacht maar steeds aan jullie allemaal en ik heb gevoeld, dat jullie ook aan mij dachten en voor me gebeden hebben, want ik begon er aan te twifelen dat we elkaar nog eens zouden zien, En toen we 's middags die voltreffer kregen, was ik geheel versuft en kwamen de tranen en dacht ik, was ik maar met **Fietje** mee gegaan.

The family Duives came because there were German soldiers in their house who were shooting from their windows. The peasoup again was presented and they found it very appetizing. Almost the whole day we spent in the basement and I kept thinking of you, feeling that you too would be thinking and praying for me, for I started to doubt that we would meet again. And when we received that direct hit in the afternoon I was completely dazed, I cried and thought that I should have left here with Fietje.

FIGURE 2.10. De bevrijding, eindelijk. (Uit: NIJMEGEN, SEPTEMBER '44, en het Nijmeegs **archief**)
 The liberation, finally.

Maar wie weet wat jullie nog te wachten staat en ik hoop dat het niet zo vreselijk zal zijn als hier. Toen ik later eens het huis rond ging kwamen de tranen weer, want het is onbeschrijfelijk. En nu, om half tien, zijn de **Tommys** binnen getrokken (Zie de afbeelding op deze pagina), maar ik kon niet juichen, want in

But who knows what you still will have to endure, I hope it will not be as terrible as it is here. When I went through the house later, the tears came again, because it is undescribable. And now, at 21:30 the Tommys have conquered the streets (See the figure on the current page), but I could not cheer because a young

onze voortuin ligt een dode in een grote bloedplas, een jonge Duitse soldaat. En we hebben hem horen schreien en roepen en niemand mocht hem helpen; dat geluid hoor ik nog. En nu ga ik slapen. De familie Duives ligt op twee matrassen in de gang. Mevrouw **Duives** was ook doodop.

German soldier lies dead in a pool of blood in our front yard. We have heard him cry and shout and nobody could help him. I still hear that sound. And now I am going to sleep. The Duives family is on two mattresses in the hallway. Mrs. Duives also was exceedingly tired.

Het Dagboek

The Diary

Vrijdag 22 september

De straatgevechten zijn over, maar
niet de oorlog.

LIEVE KINDEREN,

Gisteren kon ik maar niet tot schrijven komen. Ik ben 's avonds met de Wagenmaker familie mee gegaan naar hun ouders in de Fransestraat, omdat ze dachten dat de Duitsers de stad zouden bombarderen, hetgeen ze in Eindhoven ook deden, en wij hier in het brandpunt zitten met bendes tanks en het Engelse politiebureau in het huis van Meier, naast dat van Spanjaard. Ik zal het vanavond nog maar een keer doen. Zoëven kreeg ik ook nog bezoek van mevr. Gerstenberg, die vol was over de ellende die zij gezien had en die veel groter is dan van het bombardement. De Batavierenweg en de Barbarossastraat bestaan niet meer; de Twentse Bank en de Nutspaarbank zijn ook verdwenen. Het station is weg en nog zo veel meer; er is van Nijmegen niet veel meer over en dan moet ik zeggen dat ik er tot nog toe genadig ben afgekomen, al ligt de tuin vol pannen, daar er een groot gat in het dak zit dat door loopt tot beneden. Toet's slaapkamer is onbewoonbaar en die van Annie ook. En je kunt niemand krijgen om het te maken, want op de deur bij van Tienen staat: 'niet thuis'. Als het nu maar niet gaat regenen, want dat zou erg zijn. Ze hebben vandaag eindelijk de dode soldaat opgehaald, en

Friday 22 September

The liberation fight has ended, but
not the war.

DEAR CHILDREN,

Yesterday I could not get to writing. In the evening I went with the Wagenmaker family to the house of their parents in the Franse street. They thought that the Germans would bomb Nijmegen as they did in Eindhoven, and we are in the center of large amounts of tanks, and the English police office is in the house of Meier, next to that of Spanjaard. Tonight I plan to do the same and join them. Just now Mrs. Gerstenberg visited, who was full of the misery she had seen, and which is much worse than that of the 'bombardment'. The Batavierenweg and the Barbarossa street do not exist anymore; also the Twentse Bank and the Nutspaarbank have disappeared. The railroad station is gone, and lots more; not much has been left of Nijmegen and I have to confess that so far, I have been well off, even though the garden is full of broken roof tiles and there is a huge hole in the roof that extends to downstairs. Toet's bedroom is uninhabitable, as is the one from Annie. Worse, you cannot get anyone to fix it; the door of van Tienen's house has a note: 'Not at home'. I hope it will not rain, because that would be a disaster. Today they finally fetched the dead soldier, and Mrs. Gerstenberg had seen that from

mevrouw **Gerstenberg** had gezien dat er uit een massagraf voor de *Vereeniging* een heleboel Engelse en Duitse soldaten gehaald werden en naar het kerkhof gebracht.

a mass grave in front of the *Vereeniging* many English and German soldiers were taken and carried to the cemetery.

FIGURE 3.11. Uitzicht vanaf de oude Batavierenweg naar de Ooij, Waal en Betuwe.
 View from the Batavierenweg before its destruction, towards the Ooij, the Waal river and the Betuwe.

Zaterdag 23 september

Nu zit ik met een verbonden hand, maar kan gelukkig toch nog schrijven, want links zou het niet gaan. Ik ben vanmorgen, toen ik bij mevrouw **Gautsch** vóór ik weg ging even naar de W.C. wilde gaan,

Saturday 23 September

Currently, I am stuck with a wounded and dressed hand, but fortunately I still can write, because I cannot write with my left hand. This morning, just before I left Mrs. Gautsch, I wanted to go to the toilet,

de verkeerde deur in gegaan (het was half acht en nog niet goed licht) en in de kelder gevallen. Ik dacht dat ik minstens een been of een arm gebroken had en zag het ziekenhuis al voor me. Ze wilden me naar boven dragen, maar ik zei: "Nee, ik moet eerst proberen of ik kan staan" en het ging gelukkig en toen ik even gezeten had ben ik gearmd met mijn vroegere schoolkameraad Willem **Gautsch** en **Truus** aan de andere kant, naar huis gesukkeld. Ik had lekker geslapen op een grote canapé. We hadden gezellig ge-kaart tot 12 uur; alleen dat vervelende kanon maakte je telkens wakker.

but entered the wrong door (it was seven thirty and still not very good light), and I fell into the basement. I thought that at a minimum I had broken an arm or leg, and thought I had to go into the hospital. They wanted to carry me upstairs, but I said "No, first I have to stand up" and fortunately, this went well. After sitting still for a while, I hobbled home, arm in arm with my early schoolfriend Willem Gautsch on the one side, and Truus on the other. I had slept well on a large sofa. We had been playing cards until midnight and only that nasty cannon kept waking us up.

FIGURE 3.12. Een hooikist voor een enkele pan.
 A single-pan haybox.

Er schijnt nog het een en ander te zitten dat weg moet en ze halen ook nog steeds NSB-ers op. Zo juist werd er ge-

It seems that there still quite a number of German pockets that have to be cleaned up, and now they are picking up

vraagd of **Smarius** hier woonde. Ik ben toch zo blij dat **Tyr** hier niet is en ik hoop dat ze hem daar niet zullen vinden. Mevrouw **Gerstenberg** vertelde dat ze allemaal met de handen in de hoogte moeten lopen en de vrouwen werden het haar afgeknipt. **Gautsch** was nog naar **Kerst** geweest, maar ze waren niet meer in het huis.

Het hindert niet, het zal wel vanzelf beteren. Ik heb **Zwitsal** op de schaafwonden gedaan, maar aan dat gat in mijn hoofd doe ik maar niets, dat zal wel opdrogen. Het is wel pijnlijk ook in mijn zij en mijn rug, maar toch ben ik er bijzonder goed af gekomen en voel me erg dankbaar.

Zo juist kwam Eta **Duives** vragen of ik weer bij hen kwam eten, maar ik heb al tomaten met macaroni in de **hooikist** (Zie de afbeelding op de vorige pagina). Ze vertelde, dat die zware kanonnen van vannacht vlak bij hun Oom opgesteld waren waar zij gingen slapen. Die kanonnen moesten **Arnhem** beschieten, en dus gaat het over ons heen. Zij waren wel van de regen in de drup gekomen. **Frits** Wagenmaker was voor mij naar de **Postduif** geweest om te vragen of **Annie** daar soms was, maar gisterenavond was zij niet thuis gekomen. Zij waren op de fiets naar Leeuwen. Ik heb wel veel aan haar, vind je niet? Gisteravond was de lucht weer rood in de richting van het Mariënburgplein en hoorden we dat de Nederlandse Bank afbrandde. Dit kwam, omdat een benzinetank in brand vloog, maar de andere branden zijn allemaal door de **moffen**, enz. aangestoken.

NSB members. Earlier today they asked if Smarius lived here. I am happy that Tyr is not here and hope they will not find him over there. Mrs. Gerstenberg told me that they all had to walk with their hands in the air, and that they cut off the hair of the women. Gautsch had gone to Kerst, but to no avail, they were not anymore in that house.

It does not really bother me, and it will heal by itself. I put Zwitsal ointment on the superficial skin wounds, but I will do nothing about that hole in my head, it will dry up by itself. It is painful, and it hurts in my side and back, but still I got off very well and am very grateful.

Just now, Eta came to ask if I would come to eat with them, but I already have tomatoes with macaroni pasta in the haybox (See the figure on the previous page). She said that those heavy cannons were positioned last night very near their uncle, where they were going to sleep. The cannons have to shoot at **Arnhem**, and thus the shells will pass overhead here. They really have fallen from the frying pan into the fire. Frits Wagenmaker went for me to the **Postduif**, to enquire if Annie was there, but she had not come home yesterday evening. They went by bicycle to **Leeuwen**. She is very useful, isn't she? Last night the sky was red again in the direction of the Mariënburgplein, and we heard that the Nederlandse Bank was in flames. This one was caused by a gasoline tank which caught fire, but all the other fires have been lit by the Germans.

Zondag 24 september

Geallieerde troepen noord van de Rijn zijn verslagen.

Vandaag is **George** jarig, maar feliciteren kan ik hem niet. Ik ben al weer aardig opgeknapt van mijn val, maar nog wel pijnlijk in mijn rug en zij. **Annie** kwam vandaag een beetje eten koken, andijvie, die zij mee uit Leeuwen bracht en aardappelen onder elkaar, heel lekker. Zij vertrok om 1 uur weer met **Bert** naar de **Postduif**, waar zij konijn met appelmoes gingen eten. Bert vertelde mij, dat Annie niet lang meer bij mij zou blijven, maar het zou toch niet zo heel gauw zijn. Zij hebben zeker trouwplannen. Om half twee vertrok zij en komt niet terug voor morgen, hoe laat weet ik niet. Gisteravond ben ik weer met de Wagenmakers naar de Fransestraat gegaan, maar vanavond blijf ik hier, want ik had het zo druk vandaag, dat ik niet tot schrijven kon komen. Ten eerste kwam van **Tienen** om op te nemen wat er zoal te doen was. Tegen het dak, wat eigenlijk het voornaamste is, zag hij op, want hij had er geen werkvolk voor en het was een grote reparatie, maar **Duives**, die ook een kapot dak heeft, maar niet zo erg als het mijne, zal nu zijn reparateur vragen, om meteen het mijne ook te maken, want als het begint te regenen loopt het door het hele huis heen.

Toen kwam **Kerst** met dr. **Munting** en zijn vrouw, die alles kwijt zijn, hun huis, hun inboedel en kleren. Zij hebben nu tijdelijk een kamer in het ziekenhuis, waar één van hun twee kinderen ziek ligt. Zij kwamen mij vragen of ze de etage van **Toet** en **Tyr** konden krijgen en Kerst zei: "Neem ze maar, want nu weet U wie U in huis

Sunday 24 September

The Allied operation North of the Rhine is withdrawn.

Today is George's birthday, but I cannot congratulate him. I am recovering nicely from that fall, but it still is painful and my side and back hurt. Annie came today to cook some food, endives which she brought from **Leeuwen**, mixed with potatoes, very good. At one o'clock she went with Bert again to the Postduif to eat rabbit and applesauce. Bert told me that Annie would not stay long with me anymore, but she will not leave very soon. I presume they have plans for marriage. At one thirty she left and will not be back until tomorrow, I do not know at what time. Yesterday night I again went with the **Wagenmakers** to the Franse street, but tonight I will stay here, because I was so busy today that I did not get to writing. First came van Tienen to inspect what still had to be done. He was hesitant about the roof which is the most important of the repairs, because he had no workers for that and it was a big job. But Duives, who also has a broken roof, but not as bad as mine, will ask his repairman to do mine at the same time: when it rains, it pours throughout the house.

Then came Kerst with Dr. Munting and his wife, who lost everything, their house, furniture, and clothing. Currently they have a temporary room in the hospital where one of their two children are ill. They came to ask if they could rent the floor of Toet and Nell. Kerst said "You might want to take them because now you

hebt, want anders wordt U wat anders thuis gestuurd, omdat er honderden mensen dakloos zijn". Dus ik zal het wel moeten doen. Ik heb ook erg medelijden met hen en denk mezelf maar eens in zo'n geval. Dr. Munting zou nog naar van **Tienen** gaan om hem aan te sporen het zo spoedig mogelijk bewoonbaar te maken en mevrouw zou morgen komen spreken over het financiële.

Als Toet nu maar iets in Eerbeek gevonden heeft, dan zou ze daar nog wat kunnen blijven, of als ze terug wil komen, mijn zitkamer nemen. Maar Tyr moet hier niet komen, dan wordt hij dadelijk opgepakt vrees ik. Het is toch vreselijk, dat we niets van elkaar weten, of we nog wel leven

know who you have in your house, and otherwise you get someone else, because hundreds of people are homeless". So, I shall have to do this. Dr. Munting was to go to van Tienen to convince him to get it quickly in a habitable form, and his wife would come tomorrow to discuss finances.

If Toet has found some suitable lodging in **Eerbeek**, she could be staying there for a while longer, or if she decides to return, she can take my living room. But Tyr should not come here, I am afraid he will be picked up instantly. It is awful that we do not know anything of each other, not even who is still alive.

FIGURE 3.13. Een Engelse Sherman-Firefly tank, ca. 3× zo zwaar als de Duitse Marder tank.
 The UK Sherman-Firefly tank with ca. 3× the weight of a German Marder tank.

De drie gezusters, **Nan**, **Cor** en **Mien**, hebben 4 dagen in de schuilkelder van de Huishoudschool gezeten en hadden het daar best naar hun zin. Ze kregen warm eten en het kostte niets. Maar daarna moesten ze er uit, om plaats te maken voor anderen, die helemaal dakloos waren. Ze zijn nu bij mevrouw **van Wijk**, in de Hendrik Hoogersstraat, want hun huis (Zie de afbeelding op pagina 130) is zodanig getroffen, dat het onbruikbaar is. Er waren daar ook plundersaars geweest, die het paneel van Cor's kamerdeur hadden ingetrapt en haar bureau hadden opengebroken.

Gisteren zijn er voor het eerst weer kranten verschenen, de Gelderlander en het Nijmeegse illegale blad. Ik zal ze julie opsturen, want er staan mooie stukjes in. Morgen wordt de post die hier nog ligt bezorgd en zal ik mijn brieven ook eens gaan posten, maar het is de vraag of ze weg gaan. Ik hoorde van **Piet** Duives, dat ze nu over de **Rijn** bij Arnhem zijn en dat het daar ook erg brandt. Dat zal net gaan als hier en hoe zal het toch met de grote steden gaan! Er komen hier nog steeds grote tanks voorbij (Zie de afbeelding op de vorige pagina), veel groter dan die van de Duitsers (Zie de afbeelding op pagina 16). De Engelse wagens staan nog steeds voor ons huis en ik zie de **Tommys** iedere morgen toilet maken. Ze wassen zich flink en met een ingezeept gezicht knikken ze je dan vriendelijk toe. Als **Truus** buiten komt heeft ze zo een heel troepje om zich heen, omdat ze aardig engels spreekt en ze krijgt van alles van hen: blikjes cacao, soep, sigaretten, die ze dan toch maar opsteekt hoewel zij er helemaal niet van houdt.

The three sisters, Nan, Cor and Mien have been staying for four days in the shelter of the **Huishoudschool**, and liked it very well. They got hot food and it costs nothing. But then they had to leave in order to make space for people who were completely without a roof. Now they are lodged with Mrs. van Wijk in the Hendrik Hoogers street; their house (See the figure on page 130) has been hit such that it is uninhabitable. Worse, there were burglars who had kicked in Cor's door and plundered her desk.

The **Nijmeegs Dagblad** which was illegal during the occupation, and the local newspaper the **Gelderlander**, were published again since yesterday. I will send them to you because there are nice pieces in them. Tomorrow the mail that is here will be brought, and I will post my letters. I heard from Piet Duives that they have crossed the **Rhine** near **Arnhem**, and that there are fierce fires there. That implies that it might go there as it did here, and how will the large cities fare? Large tanks are still coming by here (See the figure on the preceding page), much bigger than those of the Germans (See the figure on page 16). The British cars are still in front of our house; each morning I see the Tommys cleaning themselves. They wash thoroughly and with a soaped face they nod kindly to you. When Truus gets outside, she has a whole troupe around her, because she can speak English fairly well. Moreover, she receives all kinds of things from them: tins of cocoa powder, soup, and cigarettes which she lights, even though she does not like to smoke.

En dan moet je die straatmeiden zien, die alle mogelijke moeite doen om zich door gebarentaal verstaanbaar te maken. Een zei er tegen ons: "Dat is wat anders dan die vieze **moffen**". Op die wagens staat van alles geschreven en Frits Wagenmaker heeft erop gezet: 'Leve de Koningin' met zijn naam er onder. Alles draagt **oranje**, maar de vlag mag nog niet uitgestoken worden; dan moet zeker eerst het hele land vrij zijn. Nu ga ik maar naar bed. Ik ben helemaal alleen, maar de **Duivesen** zijn thuis en kan ik hen kloppen als het nodig is.

Dag. Tot morgen.

Maandag 25 september

Ik zit nu in de keuken bij **Duives** te schrijven, waar ik blijf slapen, want de afgelopen nacht was het eng alleen in huis. **Annie** en **Bert** kwamen tegen tien uur en Bert zei dat de zenuwen van Annie het niet uit konden houden en zij daarom een poosje naar huis moest. Zij hebben toen met hun beiden de kamers van **Toet** wat opgeknapt. van **Tienen** kwam al de kapotte ruiten met bordpapier of zoiets voorzien. Dr. **Munting** was bij hem geweest en daarom kwam hij zo gauw. Bij mij is het ook al klaar, maar de man voor het dak is nog niet gekomen en het regende vandaag. De telefoon is ook al op naam van dr. Munting en heeft nu het vroegere nummer van hem. Hij en zijn vrouw zijn nog geweest en hebben alles boven nog eens bekeken. Annie vertelde me dat ze tegen elkaar zeiden: "Mevrouw Weijler moet maar naar boven gaan, en wij beneden". Morgen schrijf ik verder. Het gaat hier niet goed. Het begint alweer te rommelen in de verte.

And then you have to see those trollops that try with all their efforts, and gesticulate to make them understood. One of them told us "This is something else compared to the dirty **Krauts**". All kinds of graffiti are on the allied cars. Frits Wagenmaker has added 'Long live the Queen', with his signature underneath. Everyone is decorated with orange, but we are not allowed yet to put the flag up until the whole country is liberated. Now I am going to bed. I am completely alone but the Duives family is home and I can knock on the wall if needed.

Bye, until the morning.

Monday 25 September

Now I am writing in the kitchen of Duives, where I will stay to sleep, because last night it was rather scary being alone in the house. Annie and Bert came around 10:00 and Bert said that Annie's nerves could not stand the situation and that she had to go home for a while. Then both of them cleaned much of the rooms of Toet. Van Tienen came to provide all the broken windows with something like cardboard. Dr. Munting had visited him, and therefore he came so quickly. In my room it also is ready, but the man for the roof has not yet appeared, and today it rained. The telephone already is in the name of Munting, and now has his earlier number. He came again with his wife and looked at the upstairs. Annie told me that they said to each other "Mrs. Weijler should go upstairs and we downstairs". Tomorrow I will continue writing. Here it is not well. It already starts to rumble in the distance.

Dag. Tot morgen hoop ik.

Bye, until tomorrow, I hope.

Dinsdag 26 september

Ik zit vanavond weer bij de familie Duives, waar ik ook gegeten en koffie gedronken heb. Mevrouw is vandaag jarig, maar treft het al even ongelukkig als ik, want we hebben al ontelbare malen in de kelder gezeten. Mevrouw had ter ere van haar verjaardag een heerlijk menu: tomatensoep, doperwten uit blik met een heerlijke saus met stukjes gebakken ham er in en kleine pannenkoekjes met suiker of jam. Daarna nog een appel.

Ik ben vanmiddag nog even bij Nan, Cor en Mien geweest, die nu bij mevrouw van Wijk zijn. Zij waren toch zo bang; ze durven niet buiten de deur te komen. Het is ook wel gevaarlijk, want er zijn weer verscheidene mensen door granaatscherven getroffen. Ik hoorde daar de Radio Oranje, die vertelde dat ze Arnhem nog niet bezet hadden en dat het daar vreselijk brandde.

Woensdag 27 september

Tot zo ver was ik gisterenavond gekomen, toen we weer naar de kelder moesten. We zijn er niet meer uit gekomen, want telkens als we even boven waren begon het weer. Je kunt het je niet voorstellen hoe ernstig en oorverdovend het is, als je het niet hebt meegemaakt. In de nacht hebben we nog wat geslapen, Eta en ik op een matras in de provisiekelder en de anderen in de kolenkelder. Vanavond gaan ze naar de Groenewoudseweg slapen en ik weet niet of de Wagenmakers naar de Fransestraat gaan. Ik ben helemaal alleen, want Annie en Bert

Tuesday 26 September

Tonight I am again with the Duives family where I also ate and had coffee. Mrs. Duives has her birthday today, but she has bad luck, like in my case, because several times already we had to go to the basement. In honor of her birthday we had an appetizing menu: tomato soup, canned peas, and delectable gravy with a piece of ham, followed by little pancakes with sugar or jam, and afterwards an apple.

This afternoon, I went to see Nan, Cor and Mien who now are at the address of Mrs. van Wijk. They were extremely scared and did not dare to go outdoors. It indeed is somewhat dangerous, because again several people have been hit with shell fragments. I heard that Arnhem was not yet liberated and that there were many fires, according to Radio Oranje.

Wednesday 27 September

I was this far in writing yesterday, when we had to flee to the basement again. We did not leave it, because every time we tried the upstairs, the rumbling started again. You cannot imagine how serious and ear shattering the sound is, if you have not experienced it. We did sleep some during the night. Eta and I on a mattress in the supply cellar, the others in the coal cellar. Tonight they go to sleep in the Groenewoudseweg and I am not certain if the Wagenmakers go to the Franse street. I am all alone because Annie and Bert departed early yesterday morning

FIGURE 3.14. Batavierenweg 51, het huis van de familie Weijler, ca. 1920.
 The Weijler house on Batavierenweg 51, ca. 1920.

zijn gisterenmorgen al vroeg vertrokken en komen niet terug voor het hier rustiger wordt, want volgens Bert waren de zenuwen van Annie aangedaan. Ze hebben de slaap en zitkamer boven een beetje opgeruimd en voor de ramen zit nu bordpapier. De badkamer en W.C. zijn nog vreselijk, maar ik zit met mijn pijnlijke rug en zie geen kans om er aan te beginnen. Dan moet het meisje van mevrouw **Munting** het maar zien te doen. Mevrouw kwam vanmorgen hier en zei dat ze zo spoedig mogelijk kwamen, want het zieke kind was wat beter. De dokter helpt nu in het ziekenhuis. Daar is het zo vol omdat er iedere dag gewonden worden binnen gebracht, die op straat door scherven getroffen zijn. Voorlopig zal hij zijn spreekuur bij **Kerst** houden. Zij ging

and will not return until it is much quieter. According to Bert, Annie's nerves are affected. They cleaned the upstairs bedroom and living room, and the rooms now have cardboard in the windows. The bathroom and toilet still are awful, but with my hurting back I cannot start cleaning it. The maid of Mrs. Munting should be working on that. Mrs. Munting came this morning and said that they were to come as early as possible, because their ill child was getting better. The doctor now is helping in the hospital. It is exceedingly crowded there due to all the wounded that arrive in each day after they get hit by shrapnel. Dr. Munting will have his practice in the office of Kerst. Mrs. Munting told the smith to go to the burned house and check if the range was

naar de smid, of die in het verbrande huis wilde gaan kijken of het fornuis nog bruikbaar zou zijn. Zij heeft niets gezegd over hetgeen Annie vertelde.

Ik sprak gisteren iemand die op de Batavierenweg gewoond had (Zie de afbeelding op de vorige pagina). De mensen zijn daar allemaal uit hun huizen gejaagd, de Ooij in, en toen staken ze de huizen in brand, ook in de Barbarossastraat. Ik vroeg of hij de familie **Stolk** ook gezien had. Hij vertelde, dat een van de dochters iets aan een been had gekregen, maar hij wist niet waar ze gebleven waren. Hij was erg blij, dat hem een huis in de Madoerastraat was toegewezen. Een N.S.B.-er huis, en die had het misschien van een jood en zo gaat het rond. Het is vreselijk en hoelang zal deze toestand nog duren?

Tijdens dit schrijven heb ik ook al weer een keer in de gang moeten staan want telkens zijn er luchtgevechten; ze loeren nog steeds op de brug. Jullie zouden er van schrikken als je zag hoe ik er uit zie: bont en blauw. Achter mijn oor begint het, mijn halve nek, schouder, en zo naar beneden. De pijn is wel iets minder zou ik zeggen. En nu ga ik eens naar mijn linker burens om te vragen of ze weg gaan vanavond.

Dag. Tot morgen hoop ik.

Donderdag 28 september

In de afgelopen nacht ben ik geweest bij mevrouw **van Wijk**, waar de drie gezusters ook zitten. Maar ik had in de kelder zo'n ongemakkelijke stoel, dat ik het met mijn pijnlijke rug niet uit kon houden en ben toen bij Tante Nan op de ma-

still usable. She did not mention anything about what Annie told me.

Yesterday I spoke with someone who had lived in the Batavierenweg (See the figure on the previous page). The people living in that street were chased out of their houses into the **Ooij**, and then the houses were torched, and similar in the Barbarossa street. I asked if he had seen the family **Stolk**. He responded by telling that one of the daughters had something in her leg, but he did not know where they had gone. He was happy that he had been assigned to a house on the Madoera street. A house from an **NSB** member, and he might have had it earlier from a Jew, and so it goes around. It is terrible, and how long shall this last?

While I was writing this, I had to go into the hallway again due to the many aerial fights; they are still trying to hit the bridge. You will be astounded if you saw me the way I am now, black and blue. It starts behind my ear, half of my neck, shoulder and downwards from there. The pain has subsided some. And now I go to my left neighbours to ask if they go away for the night.

Bye, until the morrow, I hope.

Thursday 28 September

The past night I was in the basement of Mrs. van Wijk where the three sisters are. But I had such an uncomfortable chair in the basement that I could not manage with the pain in my back, and then joined aunt Nan on her mattress,

tras op de grond gaan liggen en ik was blij toen het licht begon te worden. Toch ga ik er vanavond weer heen, want mijn burens vertrekken. De **Wagenmaker** familie gaat naar een oude dienstbode op de Mollenhutseweg bij de Goffert en blijven daar. De **Duives** familie gaat naar hun familie. En dr. **Munting** komt nu niet, waar ik op gehoopt had, want dan had ik gezelschap. Zij brachten mij vanmorgen de sleutel terug en vertelden dat ze naar het huis van **Spanjaard** gingen. Die was mijn huis toegewezen. Dr. Munting had het huis van Spanjaard gehuurd van de eigenaar, waar Spanjaard het aan verkocht had en hij wilde nu maar liever ineens daar intrekken dan later weer te moeten verhuizen. De meubels bleven er dan in. Het is aan de voorkant vreselijk gehavend, maar achter is het bewoonbaar. De telefoon wordt nu daarheen overgebracht. Ik vind het niet prettig, maar er is niets aan te doen.

Gaudy kwam al gauw de sleutel vragen en de kamers zien; hij had alleen de zitkamer maar nodig en ook de kelder en de keuken, want, hoewel ze het eten uit de **gaarkeuken** kregen, moest mevrouw toch kokkerellen zei hij. En 's nachts waren ze niet thuis, want dan gingen ze slapen in de schuilkelder van de Huishoudschool, waarheen ze matrassen gebracht hadden. Wat een toestand toch, he! En het zal nog wel lang duren, want de berichten waren slecht hoorde ik bij mevrouw **van Wijk** door de radio.

De brug bij Arnhem is opgeblazen en de Engelsen bij Oosterbeek teruggeslagen. Een paar duizend parachutisten vernietigd. Dat zullen jullie ook horen en je

and I was happy when it started to become light again. Nevertheless, tonight I will go there again because my neighbours are departing. The Wagenmaker family goes to an old servant on the Mollenhutseweg and will stay there. The Duives family goes to their family. And now Dr. Munting will not come as I had hoped, because then I would have company. This morning they returned the key and told me that they are going to the house of Spanjaard, who had been assigned to my house. Dr. Munting had rented Spanjaard's house from the owner to whom Spanjaard had sold it. Now he wanted to move in there instead of having to move again later. The furniture would remain. Their house is damaged severely at the front, but the back is still livable. Our telephone will be transferred to there. I do not like it, but nothing can be done.

Gaudy came very rapidly to get the keys and look at the rooms; he only needed the living room and the use of the cellar and kitchen, because even though they received their prepared food from the central city **kitchen**, he said that his wife still wanted to do some kitchenwork. During the night they would not be here, because they are sleeping in the bombshelter of the **Huishoudschool** where their mattresses are. Oh, what a situation! And I heard the radio of Mrs. van Wijk report that the news was bad and that it thus would take a long time.

The **Rhine** bridge at **Arnhem** has been bombed and the Allies have been beaten back near Oosterbeek. A few thousand paratroopers put down. You too will hear

zeker ongerust maken over mij. Ik heb geloof ik vergeten te schrijven, dat er een brief van Titi en een kaart van Tyr kwam van 13 en 14 september. Uit de laatste hoorde ik gelukkig, dat ze in een pension in Eerbeek zouden komen. Als Tyr soms weg is, heeft zij daar toch hulp. Hoe maken de jongens (Minka en Mouche, katers van Toet) het, Toet? Duifje wordt toch zo groot en houdt mij nog wel eens gezelschap en toen ik er geslapen heb, kwam hij 's nachts bij mij.

In de morgenstond zijn er hier weer bommen gevallen in de Fagelstraat, hoorde ik van dr. Munting, want er waren gewonden en ook doden in het ziekenhuis gebracht. Mevrouw Mien Büchler is toch zo bang en zenuwachtig en wilde de stad uit, Maar dat mag niet meer want alle dorpen in de omtrek zitten al vol. Sedert gisteren worden de kranten niet meer uitgegeven, omdat de mensen niet op hun werk komen. Aan het dak wordt ook niets gedaan, want die man kan ook geen werkvolk krijgen. Gisteren heeft het flink geregend en moest ik overal dweilen boven. Ik heb er nu maar hier en daar bakjes onder gezet. Het ziet er op de zolder vreselijk uit.

Zeg Titi, de families van der Koog en Troost zitten elke nacht in de mooie schuilkelder van Botermans die wij nog zagen maken en ze hebben in alle tuinmuren gaten gemaakt, zodat ze er kunnen komen zonder over straat te moeten gaan. Wij zitten nog altijd zonder gas en ik gebruik het spirituslicht en de elektrische kookplaat. Ik kook voor drie dagen tegelijk stampot. Nu ga ik nog even liggen, want ik heb doorlopend slaap en wie weet wat het vannacht weer geeft. Ik bid

that news, and get worried about my situation. I think I forgot to tell that I received a letter from Titi and a card from Tyr, from 13 and 14 september. From the last, I heard that they would get into a boarding house in Eerbeek, fortunately. Then she will have some help in case Tyr is not there. How are the boys (Minka en Mouche, both cats from Toet), Toet? Duifje is getting to be very large and occasionally keeps me company, and when I slept there, he joined me for the night.

During dawn more bombs fell here in the Fagel street, said Dr. Munting, because many of the wounded and dead persons were brought to the hospital. Mien Büchler is exceedingly frightened and nervous, and wanted to leave town. But that is not allowed, because all the villages in the neighborhood are filled up. Since yesterday, there are no more newspapers published, because the people do not get to their work. And nothing is done about the roof. Again, no laborers are available. It was raining hard yesterday and I had to mop it up. I now put little pots and pans underneath some of the leaks. It looks awful in the attic.

Say, Titi, the families van der Koog and Troost every night are in the beautiful bombshelter of Botermans, of we saw the construction, and they made holes in all the brick garden walls so that people can get in there without having to go on the street. We still are without gas, and I use both a kerosene lamp and the electric hotplate. I cook hotchpotch, enough for three days. Now I will lie down a little because I am constantly sleepy, and who knows what disturbance we will get

FIGURE 3.15. Een Amerikaanse Sherman-M4 tank, ca. 3× zo zwaar als de Duitse Marder tank. (Zie de afbeelding op pagina 16)

 The USA Sherman-M4 tank with ca. 3× the weight of a German Marder tank. (See the figure on page 16)

maar, dat ik jullie allen nog weer terug mag zien en dat geeft me dan weer moed. Er komen hier zware tanks met kanonnen er op voorbij. Zouden ze Arnhem gaan bombarderen? (Zie de afbeelding op deze pagina).

Dag.

Vrijdag 29 september

Het was weer een vreselijke nacht, die we bij mevrouw **van Wijk** door brachten in de kelder, en na een zware slag hoorden we het rinkelen van glas. Vanmorgen zag mevrouw, dat ook aan de achterkant alle ruiten stuk zijn, plus de lamp en muurborden. Toen ik naar huis ging, vond ik bij mij ook een ruit in de keu-

tonight. I pray that I will see you all again, and that gives me some more courage. Heavy tanks with big guns are passing here (See the figure on the current page). Will they go to **Arnhem** to fight?

Bye.

Friday 29 September

Again it was a terrible night which we spent in the basement of Mrs. van Wijk. After a heavy strike we heard the shattering of glass. This morning Mrs. van Wijk saw that now also all the back windows are shattered, as are the lamp and wallboards. When I went home, I found a broken window in the kitchen and one

ken en een op Toet's zitkamer stuk en ben ik naar van Tienen gegaan, maar hij had geen enkele knecht. En Eta Duives, die met mij mee ging, kreeg een stuk bordpapier en dat heeft meneer Duives er tegenaan gespijkerd. Tante Nan slaapt nu vannacht bij mij en liggen we elk op een matras in de tussengang, tenminste, als het rustig wordt, want nu zijn ze al weer aan het schieten. Mien, Cor en mevrouw van Wijk zijn naar de schuilkelder van de Huishoudschool. Er zijn de afgelopen nacht weer bommen gevallen in de Guyotstraat en ook meer naar buiten, dus je bent eigenlijk nergens veilig. Toen ik vanmiddag naar de Ziekerstraat ging, leek het mij, of de stad uitgestorven was, geen mens op straat. Hoe lang zal dit nog moeten duren? Het is haast niet meer uit te houden.

Dag lieve kinderen, ik denk aan jullie ieder in het bijzonder en hoop maar, dat ik jullie allen nog weer terug mag zien.

Zaterdag 30 september

De slag om Overloon begint (Operatie Aintree).

Iedere dag denk ik: was ik toch maar met Fietje mee naar Amsterdam gegaan. Ik geloof, dat ik en de dominicaan de enigsten zijn die nog in hun huis zitten. Het was zoëven weer vreselijk. Met Tante Nan zit ik nu aangekleed met hoed en mantel, als er soms brand komt en wij de straat op moeten. Cor en Mien zitten weer veilig in de schuilkelder van de Huishoudschool, maar het is daar zo vol, dat ze niemand meer er bij kunnen nemen. We lagen wel goed op de matrassen in de gang en sliepen ook wel wat, maar

in Toet's room, thus I went to van Tienen, but he did not have a single man to fix it. Duives, who went with me, got a piece of cardboard which he mailed to the window. Tonight aunt Nan will sleep here, and both of us will be on a mattress in the hallway, at least when it becomes quiet again; now they are shooting. Mien, Cor and Mrs. van Wijk went to the basement of the Huishoudschool. Last night there fell bombs in the Guyot street, and also farther out in the suburbs, so that by now you are not safe anywhere. When this afternoon I went to the Zieker street, it seemed that the whole city was abandoned. Not a single person was in the streets. How long is this going to last? This is becoming intolerable.

Bye, dear children, I think of each of you in particular, and hope that I get to see you all again.

Saturday 30 September

The battle near Overloon starts (Operation 'Aintree').

Every day I think that I should have gone to Amsterdam with Fietje. I think that I and the dominican are the only ones still in their house. A while ago it was terrible again. I am sitting with aunt Nan, dressed in overcoat and hat, just in case there is fire and we have to go out to the street. Cor and Mien again are safely in the basement of the Huishoudschool, but it is there so crowded that they cannot take anyone else. We rested on the mattresses in the hallway and even slept a little, but now we do not dare to go to

nu durven we nog niet goed naar bed te gaan.

Je zult wel hebben gehoord, dat ze de spoorbrug hebben vernietigd en dat er in de loopbrug een gat geslagen is. Er zijn ook weer bommen hier en daar gevallen. Er zal niet veel meer van Nijmegen over blijven. Ik hoop morgen weer te kunnen schrijven.

Dag.

Zondag 1 oktober

Het is zondag, maar er wordt geen kerk gehouden. Het blaadje van de *Gelderlander en Nijmeegs Dagblad* (zoals het nu heet) waren gisteren in één verenigd. Daarin stond voor protestanten een huisdienst door ds van **Dijk** opgesteld. Morgen zullen ze weer elk apart verschijnen maar ze worden nog niet thuis bezorgd.

Tante **Nan** en ik zijn de afgelopen nacht op onze matrassen in de gang gebleven, maar hebben niet veel geslapen want het was weer een verschrikkelijk lawaai. Het leek, of er telkens gerinkel van glas bij was. Ik deed vanmorgen dadelijk weer de rondte, maar ontdekte alleen stukken kalk, die weer naar beneden waren gekomen. Eta **Duives** kwam nog vragen of bij ons weer ruiten gebroken waren, want ze hadden dat glasgerinkel ook gehoord. Zij en haar moeder hadden in de kelder geslapen en vader met Piet in de keuken. Daar zal Duifje wel bij gelegen hebben, want het is daar lekker warm. Mevrouw vertelde me, dat hij al voor de tweede keer een duif had gevangen. De eerste keer had hij er van gegeten en had alles uitgespuugd. Hij krijgt daar anders eten genoeg. Als hij bij mij komt gaat hij

bed.

Probably you have heard that the railroad bridge has been demolished and that there is a hole in the other bridge. Here and there more bombs have fallen. Of **Nijmegen**, not much may be left. I hope I can write again tomorrow.

Bye.

Sunday 1 October

It is Sunday, but there are no church services. The paper **Gelderlander** en *Nijmeegs Dagblad* as it is called now, were merged into one newspaper yesterday. In it, a protestant service for home use was published by ds van Dijk. Tomorrow the papers will be separated again, but they will not be delivered at home.

Aunt Nan and I stayed on our mattresses during the past night, but we did not sleep much due to the awful noise. Each time it occurred, there also was shattering of glass. I made my rounds early in the morning, but only found that pieces of chalk had fallen down. Eta Duives came to ask if more windows had been shattered, they too heard the glass breakage. She and her mother slept in the basement, and father with Piet in the kitchen. Probably Duifje was there also because it is nice and warm there. Mrs. Duives told me that he had caught a pigeon twice. The first time he had eaten it but vomited it all out. He is getting enough food there anyway. Toet, when he visits me he always goes upstairs and dozes off on a chair in the hall.

toch altijd even naar boven en doet dan een dutje op een stoel in de gang, **Toet**.

Eta heeft een paar boeken van je mee genomen, ook die Rodin, want zij boetseert en krijgt daar les in. Zij liet mij koppen zien die zij gemaakt had, heel mooi.

Tante **Nan** en ik hebben vanmorgen het witte kastje van je leeg gemaakt, omdat **Spanjaard** een legkast moesten hebben. Dat van **Nell** zal ik ook leeg maken. De boekenkast sluit ik helemaal af, ook de glazenkast op de gang.

En nu hoorde **Cor** in de schuilkelder dat ze pas over een paar weken komen, want mevrouw **Munting** is ziek geworden en ligt in het Canisius Ziekenhuis, waar ook haar man en kinderen zijn. Spanjaard moet nu de sleutel teruggeven, dan heeft Tante Nan er ook een als zij uitgaat. Het is in hun huis zo vreselijk zegt ze, zij schrikt er voor terug als zij iets moet gaan halen. Wat is de oorlog toch vreselijk. Ik hoop niet, dat jullie nog zo iets moeten doormaken.

En hoe gaat het met Toet? Is Tyr nog bij haar? Al die vragen beangstigen mij. Het schieten is hier weer begonnen en in de verte hoor je luchtgevechten. Het zal wel weer een akelige nacht worden. Tante Nan heeft haar voet verzwikt en daardoor een dikke enkel. Zij zit met het been op een stoel.

Dag. Tot morgen hoop ik.

Dinsdag 3 oktober

Gisterenavond was het me niet mogelijk om te schrijven, want de slagen volgden elkander op: bommen, granaten en het kanon. Wij wisten niet waar we ons

Eta Duives took a few of your books, including the Rodin, because she sculpts and gets lessons in that art. She showed me several heads she made, quite nice.

This morning aunt Nan and I have emptied your little white cupboard because Spanjaard needed one. I also will empty that of Nell. The bookcase I will shut off completely, also the glass cabinet in the hall.

Cor heard in the shelter that they will arrive only in a few weeks because Mrs. Munting is ill in the **Canisius** hospital. Her husband and children are there also. Now Spanjaard has to return his key, so that Nan has one when she goes out. It is so bad in her house, she says, she is scared to go out. How terrible is this war. I hope that you do not have to suffer this.

And how is Toet? Is Tyr still with her? All these questions frighten me. Here the shooting started again, and you hear distant aerial battles. It will be a frightful night again. Aunt Nan has sprained her foot and got a swollen ankle from it. She sits with her leg propped up on a chair.

Bye, until the morning, I hope.

Tuesday 3 October

Yesterday evening it was impossible to write, because the explosive sounds followed each other: bombs, shells, and the cannon. We did not know where to hide

bergen moesten en dachten dat ons laatste uur geslagen was. In de nanacht hebben we even op de matrassen gelegen. Het was zo koud en dat is het vandaag ook. Die ramen, waar papier voor zit, tochten zo vreselijk door. Ik heb al mijn wintergoed aan en kom nu helemaal niet meer uit de kleren, maar het helpt niets: ik ben steeds door en door koud.

Van **Piet** Duives hoorde ik, dat er weer veel branden geweest zijn, ook weer in de Ziekerstraat. **Annie's** zuster kwam zojuist hier en keek verbaasd dat Annie weg was. Zij waren in Hees in een klooster ondergebracht, daar hun huis ook onbewoonbaar geworden was.

Bij **Spanjaard** heb ik de sleutel terug gehaald. Daar hoorde ik, dat het nog wel een paar weken zou duren eer mevrouw **Munting** uit het ziekenhuis komt. Ze had blindedarm ontsteking.

Zij waren daar de boel een beetje aan het opruimen, huizen in de keuken waar de kachel aan is; ik benijdde ze. Tante **Nan** is nu de krant halen en meteen kijken waar Cor en **Mien** blijven, want die waren niet bij mevrouw van **Wijk** komen eten. Ze hebben nu eten van een kok. Ik kook nog maar voor mezelf, want bij een kok moet je het zelf gaan halen en dat kan ik niet. Ik kan met mijn rechterarm niets beuren of dragen en mijn knieën zijn ook zo akelig van de kou. Mijn kachel staat er nog niet en de schoorsteen is niet geveegd. Dat zou toen juist gebeuren toen **Toet** onverwachts uit Amsterdam kwam. Dat is toen uitgesteld en ik kon die **Horbeek** niet bereiken. Misschien kan hij ook niet op dat kapotte dak.

and thought our last hour had arrived. We were for a while on the mattresses late in the night. It was very cold, as it is today. The cardboard windows are exceedingly drafty. I am clothed in all my winter garbs, and do not get out of them, but that does not really help, I still am cold throughout.

I heard from Piet Duives that yet again there were many fires, also in the Zieker street. Annie's sister came earlier and was surprised that Annie was not here. They were relocated in a cloister, because their house also became uninhabitable.

I retrieved the key from Spanjaard. I heard there that it still would be a few weeks before Mrs. Munting could leave the hospital. She had appendicitis.

They were cleaning the mess a little, living in the kitchen where the stove is working; I envy them. Aunt Nan now is fetching the newspaper and checking where Cor and Mien are, because they did not come to eat with Mrs. van Wijk. They now have food from an outside food **kitchen**. I still cook for myself, because with the food kitchen you have to go there and carry it home which I cannot do. My right arm cannot carry anything and my knees are bad due to the cold. My stove is not yet placed and the chimney has not been swept. That would have happened when Toet unexpectedly came back from **Amsterdam**. It was postponed at the time, and now I cannot reach Horbeek. Maybe he cannot work on the broken roof anyway.

Ze zeggen, dat de Engelsen brandbommen in het *Reichswald* gegooid hebben om dat van vijanden te zuiveren en dat ze uit wraak Nijmegen zo bestoken. Ik zie al weer tegen de nacht op.

Gisteren vroeg ik *Wagenmaker*, hoe ze het op de Mollenhutseweg hadden en hij vertelde dat het een hel was vannacht, dus al niets beter dan hier. Gisteren reden hier meer dan honderd reuze tanks voorbij (Zie de afbeelding op pagina 39), maar waar ze heen gingen weet ik niet. De jongens van Roggen en Sasse zouden het erg interessant gevonden hebben, want het waren gewoon kastelen met een of meer kanonnen erop. En nu ga ik een kopje thee zetten.

's avonds 8 uur

Het is nu op het ogenblik weer rustig, Tante Nan leest de krant en ik ga nog een beetje met jullie praten. We zitten hier vannacht met ons beidjes, want de Duives familie is ook weer weg. Ik wilde de melkfles, die Piet voor mij meebrengt, als hij die van hemzelf ophaalt, terugbrengen, maar kreeg geen gehoor. Nu, ik hoop maar, dat we weer gespaard blijven, want er zijn de afgelopen nacht zoveel branden geweest en bommen gevallen.

Ik ben nog naar het *Centraal Gebouw* geweest, of we daar in de schuilkelder mochten komen, maar het was er vol; het gebouw is ook erg beschadigd. De familie *Nap* komt daar ook, omdat ze niet in hun huis konden blijven, daar in de buurt is een bom gevallen. *Mien* Büchler en Cor zitten in de *Huishoudschool*, maar dat is ook vol, zegt Tante *Nan*. Dus moeten we maar hier blijven en maar weer in de gang of de kelder gaan zitten.

Rumor is that the British have bombed the *Reichswald* with fire bombs to clear it from the enemy, and that they in revenge were shelling *Nijmegen*. Again, I do not look forward to the night.

Yesterday I asked *Wagenmaker* if they liked the Mollenhutseweg place, and he said that last night was like hell, thus no better than here. Yesterday there passed here more than 100 enormous tanks (See the figure on page 39), but I have no idea where they went. The boys van Roggen and Sasse would have been excited, because these looked like castles with one or more guns sticking out. And now I am ready to make a cup of tea.

Evening, 8 o'clock

Currently it is quiet again, aunt Nan reading the paper, and I can talk a little bit to you. Tonight we are here with the two of us, because the Duives family has left again. I wanted to return the milk bottle to Piet who brings it every time he gets his own, but got no response. I hope that we will stay safe again, because last night there again were many hits and fires.

I went to the *Centraal Gebouw*, to check if we could get shelter there, but it was very full there and the building also had much damage. The *Nap* family will get in there because they could not stay in their home due to a hit in the neighbourhood. *Mien* and Cor are in the *Huishoudschool*, but that also is filled according to *Nan*. Thus we will stay here and be in the hallway or basement.

Woensdag 4 oktober

Nu zit ik te schrijven in de schuilkelder van **Botermans**, de vroegere buurman van **Frits** en **Titi**, waar behalve de **Troost** en van der **Koog** families, nog wat mensen zijn. De familie Botermans is naar buiten, voor de kinderen hoofdzakelijk. Ik zit hier erg ongemakkelijk en geloof, dat ik morgen mijn brief maar zal vervolgen. Het is nu nog rustig, maar zal het zo blijven? Er hangt buiten een dik **rookgordijn**, ik dacht dat het mist was. Tante **Nan** slaapt nu bij mevr. van **Wijk**, maar komt morgenvroeg weer bij mij.

Mien Büchler kan een brief meegeven aan iemand die op de fiets uit Eindhoven is gekomen, maar ik kan jullie helaas geen van allen bereiken. Mevrouw **Beijens** en **Nan** zijn ook in de kelder van de Huishoudschool en lieten mij de groeten doen. De zoon van **Jacobs** is door een granaat scherp gedood en zijn meisje de voet af. Zij liepen in de Van Slichtenhorststraat. De kranten staan vol met advertenties van oorlogsslachtoffers. Het beste is, niet op straat te komen, maar je moet soms, want er wordt ook niets thuis **bezorgd**.

Donderdag 5 oktober

De eerste Duitse nieuwe straalvliegtuigen vechten bij Nijmegen met Spitfires.

Ik schrijf weer in de **Botermans** schuilkelder, want ik had vandaag geen tijd ervoor. Vanmorgen kwamen mevr. **Mien** Büchler en Tante **Cor**, met angstige gezichten vertellen, dat ze 's nachts uit de schuilkelder van de Huishoudschool gevlucht waren, omdat het gebouw in brand

Wednesday 4 October

I am writing in the shelter of Botermans, the former neighbor of Frits and Titi, where there are a few people in addition to the Troost and van der Koog families. The Botermans family went out of town, mainly for the children. I am very uncomfortable in my chair, and think I will continue writing tomorrow. It still is quiet, but will it stay that way? Outside it is like a thick curtain of **smoke**, I thought it was heavy fog. Aunt Nan sleeps at Mrs. van Wijk but will come to my house early in the morning.

Mien can give a letter to someone who came by bicycle from **Eindhoven** to take it back there, but alas I cannot reach anyone of you in the North. Mrs. Beijens and Nan again are in the **Huishoudschool** and asked me to send their greetings and best wishes. The son of Jacobs was killed by shrapnel and his girlfriend lost a foot. They were walking through the van Slichtenhorst street. The newspapers are full of notices about war victims. The best thing is not to get into the streets, but occasionally you have to, because there is no home **delivery**.

Thursday 5 October

The first new German jet planes fight near Nijmegen with Spitfires.

Again I write in the Boterman shelter, because I had no time to write earlier. This morning Mrs. Büchler and aunt Cor came to tell with frightened faces that during the night they had to flee from the **Huishoudschool** shelter, because the building was on fire and the basement

stond en de kelder vol water liep. Met een deken om hun hoofd geslagen zijn zij aan het zoeken gegaan naar een onderdak, wat ze eindelijk vonden op de Bijleveldsingel, waar de een bij mevrouw en de andere bij de dienstbode op de matras in de kelder mocht liggen. Al hun koffer-tjes en proviand hadden ze achter moeten laten, maar het is er gedeeltelijk nog uitgehaald. Ze waren nog erg onder de indruk. Ze hebben een kopje koffie bij me gedronken en zijn toen met **Nan** bij mevrouw van **Wijk** gaan eten. Ze hebben nu het eten van een kok, waar **Cor** het vroeger van had. Ik had het ook willen nemen, maar dat wil hij niet, dus kook ik maar weer een potje voor drie dagen.

Het is lastig dat er nog altijd geen gas is en vandaag was er ook geen water, daar er een bom gevallen was voor het huis van **Rijkens**. De waterleiding was geraakt. Ik schrijf hier onder grammofoonmuziek van de radio en we hebben zojuist **Oranje** gehoord. De familie van der **Koog** gaat misschien morgen naar **Winssen** (daar zijn ze van **Nypels** ook), als ze tenminste een kar kunnen krijgen want een auto is er niet.

Ik heb niet erg goed geslapen, want de matras was zo hard en mijn rug is nog altijd pijnlijk, maar ik hoop dat het van-nacht beter gaat. Ik slaap niet in de eigenlijke schuilkelder, daar zijn de bedden beter, daar slapen **Kerst**, **Thea** en de ouders. Ze hebben gaten in de tuilmuren gemaakt en kunnen zo binnendoor naar het huis.

Vanmorgen zag ik Peter, de poes van **Nypels**, lopen, erg vermagerd. Ik had al plan, om hem te adopteren, want ik

started to flood with water. With a blanket wrapped around the head they went searching and finally found a basement shelter in the Bijleveldsingel where one of them shared a mattress with the lady, and the other one with a maid. They had to leave all their luggage and food, but some was retrieved later. They still were very much flustered. They drank a cup of coffee here, and then went to Mrs. van Wijk to eat. The food there is from an outside **kitchen**, the same that was used earlier by Cor. I too wanted to get that, but the cook refused, and therefore I will again cook a pot with portions for three days.

It is a nuisance that there is no gas, and today there was no water either, because a bomb fell in front of the house of **Rijkens** and the watermains had been hit. While I am writing, I hear gramophone music via the radio, and a while ago we heard the *Radio Oranje*. Tomorrow, the family van der Koog may go to Winssen (the Nypels family is there also), at least if they can find a cart, because cars are out of the question.

I did not sleep very well because the mattress was too hard and my back still is painful, but I hope I will fare better tonight. I do not sleep in the shelter where the beds are better; Kerst, Thea and her parents sleep there. They made holes in the garden walls, and thus they have an internal passage and can get into the house without getting into the street.

This morning I saw Peter, the cat of **Nypels**, very emaciated, walking in the garden. I already had planned to adopt

FIGURE 3.16. Het huis aan de Oranjesingel, ca. 1938, met een deel van de familie op het terras, en anderen door de ramen kijkend. In die tijd was er geen parkeer probleem. (Zie de afbeelding op pagina 49)

 Oranjesingel 25, ca. 1938, with part of the family on the terrace, and others looking out from the windows. At the time, there was no parking problem (See the figure on page 49).

had zo'n medelijden met hem, maar nu hoorde ik van **Thea**, dat het dienstmeisje, dat ook in Winssen woont, hem vandaag gehaald heeft.

De kleine Duif is vandaag weer eens een bezoek komen brengen, maar die vond het in zijn eigen huis warmer dan hier. Het is ook ijsig koud, ik zit steeds met een **kruik** op schoot en dan denk ik aan het lekkere kacheltje in **Amsterdam** waar ik bij had kunnen zitten. Ik hoop maar, dat we een goede nacht zullen hebben.

Vanmorgen was er weer een stuk glas uit de terrasdeur. **Piet** heeft er een stuk bordpapier voor gemaakt. Er was ook

him because I pity him, but now I heard that the maid, who also lives in **Winssen**, has fetched him today.

The little Duif came to visit again, but he found his own home warmer than it is here. Indeed, it is bone chilling, I have a hot-water **bottle** on my lap constantly, and then I think of the delightful little stove in Amsterdam where I could have been sitting. I really hope that we will have a good night.

This morning another piece of glass fell out of the door to the terrace. Piet Duives has made a cardboard covering

overall weer kalk gevallen.

Dag. Tot morgen hoop ik.

Vrijdag 6 oktober

Ik zit weer in de schuilkelder bij **Thea** en **Kerst**, maar morgen zal het wel weer ergens anders zijn, want ze zijn van plan om morgen voor een paar dagen weg te gaan, maar ze weten nog niet waarheen. De oude lui zijn op een vrachtwagen vertrokken en zo gecamoufleerd, dat ze niet te zien waren, want je mag hier niet in of uit. Ze zijn niet naar Winssen, maar naar **Mill** bij Grave, bij een boer. Ze hopen daar een beetje tot rust te komen.

Het is hier nog steeds erg onrustig en ik hoorde zo even door de radio, dat er bij Wageningen parachutisten gedaald zijn en dat daar hevig gevochten wordt. Ik dacht aan jou, **Nell**, dat je nu ook al die ellende zult krijgen. Maar misschien ben je al weg daar, alhoewel ik niet geloof, dat Professor **van Uven** daar gauw toe besluiten zou. Nog steeds hebben ze Arnhem niet, ofschoon ze er 3 km van af zijn. Ik heb maar hoop dat het hier beter wordt als Arnhem bezet is. Hier komen nog steeds die afschuwelijke granaten, die alles vernietigen of in brand schieten. En steeds door hoor je afweergeschut.

De Singel is nu nog veel drukker dan toen de **moffen** er waren: het rijdt en rost maar heen en weer. 's Morgens zit ik in de keuken of de kleine kamer om de zonnestralen op te vangen, want het is toch zo koud. Tante **Nan** is weer gaan slapen in de kelder van mevrouw van **Wijk**, evenals juffrouw **Stoffels**, de zuster van mevrouw van **Doesburgh**, die in het zie-

for it. Also, everywhere more plaster has fallen.

Bye, until tomorrow, I hope.

Friday 6 October

Again I am in the shelter at Troost, but tomorrow I will be somewhere else because they plan to go away for a few days, although they still do not know whereto. Her parents have left in a truck, camouflaged so that they could not be seen, because it is forbidden to go in or out of the city. They did not go to **Winssen**, but to Mill bij Grave, at a farmer's residence. They hope to get some rest there.

It still is very unquiet, and I heard from the radio that paratroopers have landed near **Wageningen**, and that there was a heavy fight. I thought of you, dear Nell, that now all this misery will come to you. But maybe you already have left there, although I do not think that Professor van Uven would make that decision in haste. They still do not have **Arnhem**, although they are only 3 km away. I hope it will become better here after Arnhem has been conquered. Here all those terrible shells still fall that demolish everything or set it on fire. And constantly you can hear the anti-aircraft guns.

Currently, the Oranjesingel is far busier than in the time of the Germans: they drive and shuttle back and forth. In the mornings, I sit in the kitchen or small room to catch some sun rays because it is very cold. Aunt Nan again sleeps in the basement of Mrs. van Wijk, as does miss Stoffels, the sister of Mrs. van Doesburgh, who had been in the hospital for

kenhuis heeft gelegen, omdat zij gewond was toen haar huis afbrandde. Je hoort hier niets dan ellende. Ik hoop vannacht weer lekker te slapen, dan heb je tenminste een poosje rust.

a while after she got wounded when her house burnt down. You will hear nothing but misery from here. I hope I can sleep well tonight, because that gives a bit of relief.

Zaterdag 7 oktober

De Rijnbrug bij Arnhem vernield door bommen.

Nu zit ik toch weer in de schuilkelder van **Botermans**, want in mijn huis durfde ik niet te blijven, omdat de afgelopen nacht weer een heleboel kapot geschoten is. In de van Welderenstraat zijn twee mensen dodelijk door een bomscherf getroffen.

Saturday 7 October

The Rhine bridge South of Arnhem was destroyed by bombs.

I am back yet again in the shelter of Botermans because I did not dare to stay home because a lot had been hit and broken. In the van Welderen street two people were killed by shell fragments.

FIGURE 3.17. Oranjesingel 25 lang na de oorlog (2008). Niet alleen de bomen, maar ook de straatlampen zijn veel groter geworden.

 Oranjesingel 25, long after the war (2008). Not only the trees, but also the street lights have increased considerably in size.

Ik zit hier nu in gezelschap van vier **Tommys** van de militaire politie en ik heb het nog nooit zo betreurd, dat ik niet goed

I am in the company of four Tommys of the military police, and I have never regretted so much that I cannot speak

Engels kan spreken, want het zijn zulke aardige jongens en ze willen telkens een gesprek beginnen. Ze presenteren heerlijke chocolade en sigaretten, de laatste ook aan mij en toen ik bedankte en vroeg, of oude dames in Engeland ook rookten, zeiden zij: "Sommigen".

Ik slaap nu in de echte schuilkelder in een heerlijk opklapbed en lekker warm. Tante **Nan** slaapt met **Cor** op de Bijleveldsingel op matrassen in een kelder, waar ze lekker liggen en zelfs een **kruik** krijgen. Mien had daar eerst geslapen, maar is vanmiddag gehaald door haar kleindochter Ineke met een auto van een Engelse Kapitein. Die brengt haar naar Eindhoven. **Ineke** vertelde dat het daar zo rustig is, je merkt daar niet meer dat het oorlog is.

Konden jullie mij ook maar halen, maar dat gaat niet en het is mijn eigen schuld, omdat ik niet met **Fietje** mee ben gegaan. Toen ik vanmorgen in mijn huis kwam was ik als verlamd van schrik, want de zitkamer was een chaos van glasscherven en puin. In de slaapkamer was het niet veel beter. De grote ruit is nu helemaal stuk en daar ik van **Tienen** niet kan bereiken, bood **Spanjaard**, mij aan te helpen en hebben we met vereende kracht er stukken bordpapier voor gemaakt. Die had hij nog liggen en gelukkig was het er vanmorgen nog in.

Zondag 8 oktober

Ik zit nu weer thuis te schrijven, want gisterenavond in de schuilkelder ging het niet meer. Het was zo'n leven van praten en radio, dat ik mijn gedachten er niet bij kon houden. Ik hoorde door de radio, dat de **moffen** in Amsterdam en Rotter-

English properly. It are such pleasant boys and they want to start discussion all the time. They give delicious chocolates and also cigarettes, the latter also to me, and when I said "No, thanks", I asked if elder ladies in England smoked. Their response was "Some of them".

I now sleep in the real shelter in a delightful folding bed, nicely warm. Aunt Nan and Cor sleep on mattresses in a Bijleveldsingel cellar where they are well off, and even get hot-water bottles. Mien was there first, but was fetched by her granddaughter in a car of an English captain. He brings her to **Eindhoven**. Ineke said that it is so quiet there that you do not think there is a war anymore.

I wish you could also fetch me, but that is impossible and my own fault, because I did not join Fietje. When I entered my house this morning, I almost fainted: the living room was a chaos full with glass shards and junk. The bedroom did not fare any better. The big window is completely gone and because I cannot reach van Tienen, Spanjaard offered to help, and with combined forces we installed pieces of cardboard that he still had left. Fortunately, this morning they were still there.

Sunday 8 October

Again I am writing at home, because it did not succeed in the shelter. There was such a commotion of talking and radio that I could not concentrate on writing. The radio said that the Germans are demolishing everything they can, both in

dam alles vernielen wat ze maar kunnen. Wat is het vreselijk in **Zeeland**. Wij hadden hier een bijzonder rustige nacht. Of het kwam door de dikke mist die er hing, weet ik niet. De **Tommys** hebben nog op biscuits en een boterham van echt wittebrood met even dik heerlijke kaas er op getrakteerd. En op het laatst kwam een fles met 'gijn', een soort jenever, maar het was niet lekker; ik liet het tenminste maar staan. We gingen pas na twaalf uur slapen tot vanmorgen 9 uur, zodat Tante Nan al in huis was toen ik kwam, want zij heeft ook een sleutel. Zo juist is **Jacobs** fl 200 komen brengen en de andere helft zou de volgende week komen. Hij was nog erg onder de indruk van het verlies van zijn zoon. Het is ook wel vreselijk.

Zeg **Toet**, de kleine Duif is erg stout geweest, want hij heeft de leverworst van Tante **Nan** opgegeten, die zij in de keuken had laten liggen en het was nog een groot stuk. Mevrouw **Duives** vertelde, dat hij bij hen zo vreselijk gespuugd had. Polly van **Troost** had het gisterenavond ook erg goed bij de Tommys; dan zat hij bij de een, dan bij de ander op schoot en kreeg maar *biscuits*. Hoe maken jouw jongens het en waar zouden ze zitten? En hoe is het met jou? Wist ik toch maar eens iets! Dan denk ik weer aan **Titi**. Zouden ze al naar boven verhuisd zijn voor het water. Je voormalige huis is ook erg gehavend, ik kom er nu telkens langs. Het is zo gek dat het zo stil is, want je bent aan het schieten gewend geraakt. Zou het zo blijven of zou het de stilte voor de storm zijn ...?

Voor jullie allemaal kusjes in gedachte, dag.

Amsterdam and **Rotterdam**. It is awful in Zeeland. Here, we had a very quiet night. I am not sure if it was caused by the heavy fog. The Tommys treated us with biscuits and real white bread covered with thick slices of delicious cheese. And at the end, a bottle of 'gijn', a sort of gin, was produced. It was not delicious and I left mine. We went to bed only after midnight and slept until 9:00, so that aunt Nan already was in the house before me; she too has a key. Jacobs came to bring fl 200, and the other half would come next week. He still was depressed from the loss of his son. It really is terrible.

By the way, Toet, little Duif has been naughty, he ate the liverwurst of aunt Nan that she had left in the kitchen, and it was a very big piece. Mrs. Duives told me that he had been vomiting in their house. **Polly**, from Troost, also was well off; he was on a lap now here, then there, and was fed biscuits. How are your boys doing, and where would they be? And how are you? I wish I knew something! Then I think of Titi. Would they have moved upstairs from all the water? Your previous home here also is damaged badly, I now pass it all the time. The quietness is quite strange, we are accustomed to the shooting noises. Could it stay this way, or is it the quiet before the storm ...?

For all of you, kisses in my thoughts, bye.

FIGURE 3.18. In dit van Welderenstraat hoekhuis woonde de *Dagboek* schrijfster als kind en een paar jaar nadat ze getrouwd was.
 This is the van Welderen street corner address where the *Diary* author lived as child and during the first years of her marriage.

's avonds half tien

Zo juist heb ik hier in de schuilkel-
der de stem van onze **Koningin** gehoord.
Om kwart voor twaalf wordt het door de
B.B.C. in het Hollands uitgezonden. Ik
heb eindelijk het *Wilhelmus* weer eens
gehoord en meegezongen (**Luister**). De
Engelse officier, die hier bij ons zit, zei,
dat de uitspraak van de koningin nog niet
goed is. Hij geeft hier naar alle kanten
Engelse les en morgen kunnen **Kerst** en
Thea er ook van profiteren, want die ko-
men weer thuis. Ik ben benieuwd waar
ze geweest zijn. We hebben weer een
heerlijk wit broodje van de Tommy ge-
had. Het was zoet en leek wel cake. Nu
is er een jazzband aan de gang en alle
benen zijn in beweging, maar het is hier
te klein om te dansen.

Dag. Tot morgen.

Evening, half past nine

I heard our Queen's voice in the bomb-
shelter. It will be transmitted at 11:45 by
the BBC in Dutch. I finally heard again
the *Wilhelmus* and joined it in singing
(**Listen**). The British officer who is sta-
tioned here said that her pronunciation
was incorrect. He teaches English here
wherever he can, and tomorrow Kerst
and Thea also can enjoy it because they
are coming back home. I wonder where
they have been. The **Tommy** again had
delicious white bread. It was sweet and
seemed like cake. Now a jazzband is play-
ing, and all legs are moving, but it is too
small here to dance.

Bye, to tomorrow.

Maandag 9 oktober

Ik zit weer in de schuilkelder. **Kerst** en Thea zijn er ook. Ze hebben een bezoek gebracht aan de oude lui in **Mill**. Het was daar heerlijk rustig met goed eten. Toen ik vanmorgen thuis kwam was het nog vroeg, want ik was hier heel stilletjes vertrokken. Er schijnt weer een granaat door het huis gegaan te zijn, want vooral de slaapkamer van Toet zag er vreselijk uit en weer een ruit stuk.

Vanmorgen kwam er iemand van de telefoon en vroeg of dr. **Munting** hier kwam wonen. Toen ik zei van niet, zei hij, dat hij de telefoon maar zou laten blijven, want dan zou ik wel soldaten krijgen. Hoe kunnen die hier nu komen met kapotte ruiten en een kapot dak ...? Als het begint te regenen loopt alles onder en wie moet alles schoonmaken? Het is me een toestand.

Ik ben vanmiddag weer eens gevallen en tot mijn spijt heb ik twee bloempotten van **Toet** meegenomen. Maar zelf ben ik er gelukkig goed van af gekomen. Van die val in de kelder heb ik nog altijd pijn in mijn rug, maar de blauwe plekken verdwijnen weer.

We hebben vandaag weer water gekregen, maar gas is er nog niet. Ik kreeg van mevrouw **Duives** een heerlijke portie erwtensoep voor morgen en een heleboel appels die op moesten. Ze zijn toch zo vriendelijk voor me, ik ben er soms verlegen mee. **Piet** brengt me iedere dag melk en de krant. Tante **Nan** heeft nog veel last van haar verstuikte voet en loopt moeilijk. Zij moest eigenlijk blijven liggen.

Dag. Tot morgen.

Monday 9 October

I am in the shelter again. Kerst and Thea are here also. They were visiting their old folks in Mill. It was divinely quiet there with good food. When I returned home this morning it still was early because I had left very quietly. It seems that another shell has gone through the house, especially Toet's room looked terrible and another window had been shattered.

This morning, someone from the phone company came and asked if Dr. Munting came to live here. When I said no, he said that he would let the phone stay in the house because then I would get soldiers here. But how can they come here with shattered windows and a broken roof ...? If it rains everything will be flooded and who has to clean it all up? It all is in a terrible state.

This afternoon I fell again, and I regret that I took two flower pots from Toet with me in the fall. Fortunately, I myself got through in much better condition. From the fall into the basement I still have back pains, but the black and blue marks are disappearing.

Today we got water again, but not yet any gas. From Mrs. Duives I got a nice helping of pea soup for tomorrow, and a lot of apples that had to be finished. They are very friendly to me, so much that sometimes I get embarrassed. Piet brings me milk and the newspaper every day. Aunt Nan still is troubled by her strained foot and has difficulty walking. She ought to lie down and not go out.

Bye, until the morning.

Dinsdag 10 oktober

Schuilkelder **Botermans**. Het heeft de hele dag geregend en het lekt overal door. Twee maal ben ik de bakken en emmers gaan uitgieten, maar ik kan het haast niet: het is te zwaar voor me. Ook heb ik voor de kapotte ruit op **Toet's** zitkamer een stuk karton uit het kinderbed gespijkerd, want het regende in. **Thea** zit worteltjes schoon te maken (hoe zij er aan komt, begrijp ik niet) en **Kerst** ligt lui op mijn plaatsje, waar ik zo goed zien kon. Ik verlang er erg naar om weer thuis te kunnen blijven, maar ze zeggen dat ik er niet veilig ben. Het is zo'n heen en weer getrek met al mijn bagage: kussens, tassen, vluchtcoffer en nu ook nog een paraplu.

De **Tommys** slapen vannacht in een ander huis waar hun telefoon is. De erwtensoep van mevrouw **Duives** was heerlijk. Ik bakte een paar koekjes van rauwe aardappelen, waarvan ik er **Piet** ook een aanbood over de muur. Vandaag is er weinig geschoten, omdat er door het regenweer geen vliegtuigen waren, maar toch moeten er weer granaten gevallen zijn, hoewel ik ze niet gehoord heb. Wat zijn de berichten in de krant toch somber.

Woensdag 11 oktober

Toen ik vanmorgen in het huis kwam, kon ik dadelijk aan het scheppen en dweilen beginnen, want de gang leek een sloot. Toen Tante **Nan** kwam zijn we na het ontbijt met vereende krachten begonnen en naar boven gegaan, waar het vreselijk nat was. Alle plafonds zijn nat en ik ben bang, dat ze naar beneden vallen. Gelukkig is het vandaag weer droog, maar

Tuesday 10 October

In the Botermans bombshelter. It has been raining all day, and it leaks everywhere. Twice I went upstairs to clean the pots and pans, but I can barely manage: they are too heavy for me. I also nailed a piece of cardboard from the child's crib onto the broken window in Toet's room, because it was raining in there. Thea is cleaning carrots (I cannot understand how she got those) and Kerst lies lazily on my favorite spot from where I have a good lookout. I am longing to stay at home again, but they say that there it is not safe yet. It is dreadful to shuttle back and forth with all my luggage: pillows, bags, emergency suitcase, and now also an umbrella.

Tonight the Tommys sleep in another house where their telephone is. The pea-soup of Mrs. Duives was delicious. I made a few cookies from raw potatoes, of which I also gave one to Piet Duives over the wall. There is little shooting today, because there were no planes thanks to the rain, but still a few shells must have fallen, even though I did not hear them. How gloomy is the news in the newspapers.

Wednesday 11 October

When I got home this morning, I had to start mopping immediately because the hallway looked like a ditch. When aunt Nan came we started with combined effort and went upstairs where it is soaking wet. All ceilings are soaked, and I fear they will collapse. Fortunately, it is dry again today, but laborers are nowhere to be found. It is desperate. Kerst also will

werkvolk is nergens te krijgen. Het is wanhopig. Kerst zal ook nog eens moeite voor me doen.

Gisteravond kregen we nog bezoek van een dokter, die tegenover mij woont. Lagerwerff heet hij. Hij was zo pessimistisch over de toestand in Amsterdam en Rotterdam, dat ik er akelig van werd. Nu staat er in de krant een gedicht van Theun de Vries, uit 1937, ook al niet opwekkend. Wat zou ik toch graag van jullie allen iets weten, en jullie natuurlijk ook iets van mij. We moeten maar voor elkander bidden en ons vertrouwen op God stellen.

Thea zit nu een brief aan haar ouders te schrijven, die de vrachtrijder uit Mill komt halen. Het was hier tamelijk rustig vandaag, maar toch vielen er nog enige granaten. De kranten staan nu vol met advertenties van sterfgevallen door oorlogsgeweld, en als je hoort wat er zo al vernield is, ril je ervan. En iedere dag komt er nog wat bij. In de krant staat een stukje: "Aan hen die huis en hof verliezen", en de bewerker vergelijkt hen met het verhaal van Lot. Aan het eind zegt hij "Wij hebben geen blijvende stad, maar zoeken de toekomstige". Ondanks alle leed en met opeen geklemde kaken, gaan wij moedig voorwaarts, de weg, die God ons wijst.

Tot morgen.

Donderdag 12 oktober

Alweer een dag verder, maar nog steeds in ellende. Het weer was gelukkig goed en de zon verwarmde de kleine kamer en de keuken. Ik was dankbaar dat ik die nog heb.

try to get help for me.

Yesterday evening we were visited by a doctor who lives opposite of me. His name is Lagerwerff. He is so exceedingly pessimistic about the conditions in Amsterdam and in Rotterdam, that I got nauseated from it. Now the paper has a poem from Theun de Vries, from 1937, also not very uplifting. How eager I am to get to know something about you all, and of course the reverse also. We should pray for each other and trust in God.

Thea Troost is writing to her parents, a letter that will be fetched by a truck driver from Mill. Today was reasonably quiet, but some shells came down anyway. The papers now are full of the people that died due to the war violence, and if you read what all has been destroyed, you shudder. And more of it is added each day. The paper has a piece "To those who left home and garden", and the author compares it with the story of Lot. Near the end he writes "We have no lasting city, but search for the future one". We continue forwards courageously and with clenched teeth on the road that God indicates.

Until tomorrow.

Thursday 12 October

Again a day further, but still in misery. The weather fortunately was good and the sun heated the little room and the kitchen. I am thankful that I still have those.

FIGURE 3.19. De 'jerboa' (woestijn rat) is een knaagdier geadopteerd als symbool voor de UK 7th Armoured Division na hun campagne in Noord-Afrika. Dit symbool was op hun uniform en divisie vlag.

 The 'jerboa' (desert rat) symbol was adopted by the UK 7th Armoured division and was applied as insignia and their division flag after their campaign in North Afrika.

Vanmiddag kreeg ik weer bezoek van mevrouw **Gerstenberg**, die in haar pension met haar familie in de kelder slaapt en verder bij hen in de keuken of in de kelder zit. Zij was zo benieuwd hoe het met mij ging en waagde zich maar eens op straat, hoewel het gevaarlijk is vanwege de granaten. Er zijn er weer een paar gevallen vandaag, ook op de Oranjesingel. Als ik 's morgens naar huis ga, heb ik altijd angst, dat er weer meer vernield is. Ik droomde, dat het huis helemaal afgebrand was, maar gelukkig was het niet zo.

Zo juist hoorde ik door de radio, dat het in Arnhem nog niet veel vordert en de brug kapot is en Aken is gebombardeerd. Die arme mensen! Het Engels officiertje was erg onder de indruk van het bericht, dat zijn beste vriend gesneuveld is. Hij is nu in Lent, maar komt nog wel eens even kijken. Hij vertelde mij, toen ik hem vroeg, of hij ook een groot-

This afternoon, Mrs. Gerstenberg visited. She sleeps with her family in the basement of her current abode, and otherwise is spending the day in that kitchen or basement. She was very inquisitive how I was faring and dared to go into the street, even though it still is dangerous due to the shells. Today there were yet another few hits, even in the Oranjesingel. When I return home in the morning, I always am afraid that even more has been destroyed. I was dreaming that the whole house had gone up in flames, but fortunately that was not the case.

I just hear in the radio that there is not much progress in **Arnhem**, that the bridge has been destroyed and that Aken was bombarded. Those poor souls! The British officer was very upset from the message that his best friend had died. He now is located in **Lent**, but once in a while he comes to visit. He told me, on my inquiry if he had a grandmother, that he

moeder had, dat hij er twee had en de ene was 84. Ik denk dat hij hoogstens 20 jaar is en hij heeft zo'n leuk gezicht. Op de mouw van zijn uniform is geborduurd (Zie de afbeelding op de vorige pagina) een **woestijnrat**, daar heet zijn regiment bijnaam naar, de *Desert Rats*, maar hij was nog niet in de woestijn geweest. Hij heet **Christof** Bristown.

Ze kwamen zo juist zeggen, dat het meubelmagazijn van **Botermans** erg beschadigd is door een granaat, maar gelukkig is het niet gaan branden. Het zal een geluk zijn, als ze ophouden met die afschuwelijke dingen, maar dan zullen de Engelsen eerst een eind in Duitsland moeten zijn denk ik.

Vrijdag 13 oktober

Niets geschreven, omdat in de schuilkelder het licht uitging.

Zaterdag 14 oktober

Nu zit ik in **Pap's** kamertje te schrijven. Ik ben moe, want ik heb een beetje de keuken en dit kamertje schoongemaakt, want het was erg stoffig. Tante **Nan** heeft ook nog een beetje geholpen en daarna moest ik mijn middagmaal nog klaar maken. We hebben gelukkig weer gas, maar enkele uren per dag, van elf tot half één en van half zes tot zeven uur. Ik zit in angst dat het gaat regenen, want dan zal het erg worden en niemand wil me helpen om dat dak te maken. Gisteren hebben Tante Nan en ik de slaapkamer van **Toet** een beetje schoon gemaakt, want het was daar weer heel erg. We werken ons warm, want als je stil zit is het te koud.

had two, and one of them was 84 years of age. I think he is at most 20, and he has a cute face. The sleeve of his uniform has an embroidery of a **desert rat** (See the figure on the previous page), the nickname of his regiment the *British 7th Armoured Division*, but he had not yet been in the desert. His name is Christof Bristown.

They told me that the furniture store of Botermans had been damaged severely by a shell, but fortunately it did not start a fire. It will be a happy day if they stop all those scary things, but probably the Allies will have to be deeper into Germany, I think.

Friday 13 October

No writing today, because the light in the shelter went out.

Saturday 14 October

I am writing now in Pap's little room. I am tired due to some cleaning of this room and the kitchen, they were very dusty. Aunt Nan also has helped a bit and afterwards I still had to prepare my midday meal. Fortunately, we have gas again, but only for a few hours per day, from eleven to half past twelve and from half past five to seven. I am afraid that if it is going to rain again it will be very bad and I cannot get help to fix the roof. Yesterday aunt Nan and I have cleaned the room of Toet, because it had become very bad there. We are working ourselves warm. When if you sit still, it is too cold.

Verbeeld je, ik kreeg gisterenmiddag een briefje, dat ik, tegen ontvangstbewijs, de radio kon laten halen. De postman die het bracht, wilde het wel voor me doen. Daar ik dat bewijs niet meer vinden kon, heb ik een brief geschreven en met mijn persoonsbewijs erbij, kwam hij een poos later met de radio aanzetten. We waren allebei in onze schik, want hij kreeg 2 gulden van me. De radio ziet er vreselijk gehavend uit en Piet Duives heeft geprobeerd of hij nog spelen wilde, maar het lukte niet. Er zal een vakman bij moeten komen en misschien moet wel eerst de antenne weer op het dak. Toen ik daar gisteren heel alleen in de donkere schuilkelder zat, heb ik maar aan jullie allemaal zitten denken, hoe het zou zijn en waar je zou zijn.

Kerst en Thea hadden dr van Zeggelen en zijn vrouw op bezoek, en zaten met de bewaarders van het huis in de warme keuken met een elektrische lantaarn en een fles wijn. Ik zal blij zijn, als ik thuis kan blijven, want dat heen en weer trekken is niet alles en ik heb altijd angst voor de keldertrap. Ik lig er wel lekker warm, maar als je steeds in je kleren blijft is ook niet lekker. Nan zegt, dat Cor zelfs in haar wintermantel met bontkraag slaapt en dan met Nan op een matras, wat Nan vreselijk vindt. Mien boft maar, dat zij door Ineke gehaald is.

Daar hoor ik Nan en Cor aankomen en zal ik het maar hierbij laten, want ze zullen wel een kopje thee willen hebben. Verbeeld je, we krijgen een ei van de distributie, maar geen jam en geen suiker.

Dag. Tot morgen.

Imagine, yesterday I received a note that I could get back my radio if the original receipt was returned. The postman who brought me the letter was willing to pick it up for me. Because I could not find the original receipt, I wrote a letter with my identification, and a little later he came back with the radio. Both of us were very pleased, because he got two guilders from me. The radio looks very dilapidated and Piet Duives tried to make it go, but he did not succeed. An expert is needed and maybe the antenna on the roof has to be fixed. When I was alone in the dark bombshelter I was thinking of you all, how you were, and where you could be.

Troost and Thea had a visit from Dr. van Zeggelen and his wife and were with the house custodians in the warm kitchen with an electric lantern and a bottle of wine. I will be glad if I can stay home, because that shuttling back and forth is not pleasant and I am always afraid of the basement staircase. It is nicely warm there but it is not nice if you stay in your clothes all night. Nan says that Cor sleeps in her winter coat with the fur collar, and on a mattress with Nan, which Nan does not like at all. Mien is lucky that Ineke came to fetch her.

I hear the arrival of Nan and Cor, and will leave the writing for now for they undoubtedly want to have a cup of tea. Imagine, we are getting an egg from the coupons but no preserves and no sugar.

Bye. To tomorrow.

21:00, in de schuilkelder

Nu zit ik hier heel alleen met **Polly**, de hond van Troost naast me. **Kerst** en Thea zijn met de auto naar **Mill**, waar ze weer tot maandagmorgen blijven. Ze hebben me daar gisteren niets van gezegd, wat ik erg gek vind. Ik hoorde hier, dat **Christof** Bristown in het hospitaal in Eindhoven ligt. Hij is gisteren door een granaat getroffen toen hij op de **Canisius** singel in een auto reed. Vandaag is er op het slachthuis een granaat gevallen, die veel schade veroorzaakte. Ik hoop dat **Christof** niet levensgevaarlijk gewond is, maar dat wisten ze niet. Het is nog altijd gevaarlijk op straat en daarom willen de mensen ook niet aan het werk. **Ds van Dijk**, heeft vandaag een mooi stuk in de krant staan voor zondag. In verschillende schuilkelders wordt kerk gehouden.

Dag.

Zondag 15 oktober

Ik zit weer alleen in de schuilkelder en heb zo juist de Oranje radio gehoord, maar ik vond de berichten niet opwekkend. **Christof** is per vliegtuig naar Engeland gebracht, ik denk, dat zijn toestand ernstig is, maar dan kan hij misschien zijn familie nog zien voor hij sterft. Och, het was zo'n lieve jongen. Het is aan het regenen en ik heb alle emmers en bakken nog geleegd voor ik wegging, maar het zal morgen wel weer een sloot zijn in de gang.

Vanmorgen kwam er iemand om te vragen naar dr. **Munting**. Ik stuurde hem door naar **Spanjaard**, waar ik vanmiddag ook even aanliep. Ik hoorde daar, dat de

9:00 pm in the shelter

Currently, I am all alone with Polly, the dog of Troost, sitting next to me. Kerst and Thea went with the car to Mill, where they will stay until Monday morning. They did not mention it last night, which seems very strange. I heard that **Christof** Bristown now is in the hospital in **Eindhoven**. Yesterday he was hit by shrapnel when driving his car through the Canisiussingel. Today a shell fell on the abattoir and caused much damage. I hope that Christof has not been seriously wounded, but they did not know. It still is dangerous in the streets and therefore people do not want to work. Ds van Dijk wrote a nice piece in the newspaper for Sunday. There will be church services in several bombshelters.

Bye.

Sunday 15 October

Again I am alone in the shelter and heard *Radio Oranje*, but did not hear any uplifting news. Christof has been flown to England and I think his condition is serious, but maybe he can still see his family before he dies. He is such a nice boy. It is raining and I have emptied all the pots and pans before I left, but still the hallway will be a ditch when I return tomorrow.

This morning, someone came to ask for Dr. Munting. I sent him on to Spanjaard, where I too visited this afternoon. There I heard that the Spanjaards will

Spanjaards voorlopig nog niet bij mij komen, omdat ik geen goede schuilkelder heb en zij wel. Zij slapen daar ook in en hebben verder niets nodig dan de keukens, waar het heerlijk warm was. Dr. Munting had twee ameublementen kunnen bemachtigen en zou twee bovenkamers krijgen.

Ik hoorde van **Kerst**, dat de tandarts **Bueno** Bibas nu voor de tweede keer gebombardeerd is en alles kwijt is, ook zijn instrumenten, wat zielig. Je hoort hier niets dan ellende. Ik ga een beetje in **Pniel** lezen, daar staan mooie stukjes in. Daar liggen er hier verschillende jaargangen van. Wisten jullie, dat de Botermansen protestant waren, **Titi**? Ze waren eerst in Wijchen, maar moesten daar weg en zijn toen naar Bergharen vertrokken, waar ze de eerste nachten in het hooi hebben geslapen, omdat er geen plaats was.

Dag. Tot morgen.

Maandag 16 oktober

Het was een vermoeiende dag vandaag. Toen ik vanmorgen naar huis ging in de regen, begreep ik wel, dat ik een natte boel zou vinden, en dat was ook zo. Maar gelukkig zijn ze vandaag aan het dak begonnen en ligt er nu een dekzeil over. De tuin lag vol met kapotte pannen, die ze naar beneden gooiden. Het is maar voor tijdelijk, maar ik ben erg blij, dat er iets aan gedaan is. Het was de aannemer van **Duives**, waar hij eerst is begonnen en meneer Duives kan nu zomaar over een muurtje bij ons op de zolder stappen. Al die lange kachelpijpen, die **Tyr** liet maken, zijn verroest en met gaten. In de hoek van **Toet** ziet alles er vreselijk uit.

not move to my house for a while yet because I do not have a good bombshelter, whereas they do have one. They also sleep there and require only the kitchen where it was nicely warm. Dr. Munting was able to get some furniture and would get the two rooms upstairs.

Kerst told me that the dentist Bueno Bibas had been bombed for the second time and now has lost everything, including his tools, very sad. You hear nothing but misery here. I am going to read in *Pniel*, which has good articles. We have several volumes here. Did you know, Titi, that the **Botermans** family protestant is? First they were in **Wijchen**, but had to leave and left for Bergharen where they slept for several nights because there was no other place.

Bye. Until the morning.

Monday 16 October

Today was a very tiresome day. When I went home this morning in the rain, I knew it would be a wet mess, and that was correct. But fortunately, they started working on the roof today, and now it is covered with a canvas. The garden was full of tiles that they had thrown down. The repair is just temporary, but I am glad that at least something was done. It was the contractor from Duives, where work already was started, and now Mr. Duives can just step over a small wall into our attic. All the long stove pipes that Tyr had made have rusted through and are full of holes. In Toet's corner everything looks awful.

Bij al mijn drukte kreeg ik nog veel bezoek: eerst Truus **Wagenmaker**, die nu weer thuis komen, op de dag, en toen kwam **Leida** (de jonge), die de vuilnisbakken voor me buiten heeft gezet, want daar verscheen opeens de vuilniswagen. De melkboer kwam vandaag ook voor het eerst weer aan huis. Het is dus wel vooruitgang. Ik hoop nu maar, dat nu van **Tienen** ook op komt dagen en **Horbeek** voor de schoorsteen en de kachel.

Ook kwam **Dory** nog, die hier al die tijd geweest was, omdat zij niet naar Arnhem terug kon, maar toen moest ik juist naar mevrouw Duives, om een pannetje terug te brengen, waarin ze mij erwtensoep gebracht had, die weer heerlijk was. **Eta** had me ook aardappelen en een savooiekool gebracht, want ik had mijn bonnen gegeven aan hen. Ik kon ook heerlijke peren (bonne Louise) en appels kopen. Ik hoop, dat jullie nog wat vruchten kunnen bemachtigen, want **Tyr** zal nu niets meer kunnen sturen. **Kerst** en Thea zijn hier nu ook weer en de oude lui hebben het in Mill erg naar hun zin en zagen er al veel beter uit.

De granaten hebben vandaag alweer onheil gesticht en doden gemaakt. Volgens **Kerst** liggen de Duitsers nog vlak achter het kerkje van Persingen, dus dat is dichtbij en zolang ze daar niet verdreven worden zullen we die vreselijke granaten wel houden.

Dinsdag 17 oktober

Vanmiddag kwam mevrouw **Beijens** bij me met Difje, die er zielig uitzag, want hij was ziek en had poeders van de veearts. Zij is nu op de Groesbeekseweg 16

On top of all my work, I had many visitors: first Truus Wagenmaker, they came back home today, and then came Leida (the younger one), who placed the garbage cans outside because there, all of a sudden, the garbage truck came by. The milkman also came again for the first time. Some progress at last. I now hope that van Tienen will come, and Horbeek for the chimney and heater.

Dory also came, who stayed stuck in the city because she could not return to **Arnhem**, but at that moment I just had to get to Mrs. Duives to return the pan that she had brought with pea soup, delicious as usual. Eta brought potatoes and a savoy cabbage, because I had given my **coupons** to them. I also could buy some delightful 'bonne Louise' pears and apples. I hope that you will be able to get some fruit, because Tyr will not be able to send anything. Kerst and Thea again are back, their old folks like it very much in **Mill**, and looked much better.

The shells created much havoc again today, and killed many. According to Kerst the Germans are just behind the church in Persingen, therefore close by and as long as they have not been chased away, we will keep getting hit.

Tuesday 17 October

This afternoon, Mrs. Beijens came by with Duifje who looked very sad, he was ill and got medicine from the veterinarian. She now stays at the Groesbeek-

FIGURE 3.20. Amfibie wagens en boten moesten de Waal oversteken om de Duitsers bij de brug aan beide kanten aan te vallen.

 Amphibian vehicles and boats had to cross the Waal so that the German bridge defense could be attacked from both sides.

en ze gaan slapen in een kelder, begin St. Annastraat. Zij was bij notaris **Weier** geweest en kwam daarom eens kijken, hoe het met mij ging en of ik al iets over jullie allen wist. Zij had hoop, dat zij nu weer in haar huis mocht. Daar stonden nog meubels van de **moffen** en die kon zij dan gebruiken, want zij heeft zelf niets meer.

De **Stolken** zitten in Winssen op een grote boerderij, die van hen is. Zij hebben ook nog het huis van hun moeder. Niemand weet waar juffrouw **Wols** van der Wel gebleven is, die is spoorloos verdwenen.

Tante **Nan** en ik waren vanmorgen erg benieuwd, hoe het er boven uit zou zien.

seweg 16, and they sleep in a basement at the beginning of the St. Anna street. She had visited public notary Weier and therefore came to look how I was and if I knew something about you. She had hoped that by now she could go home. There still was furniture from the Germans, and she could use that because she has nothing left.

The Stolk family is on a big farm in **Winssen** that they own. They also have the house from their mother. Nobody knows where Miss Wols van der Wel is, she has disappeared without a trace.

Aunt Nan and I were anxious to know how the upstairs would look. It was a lot

Het was veel minder nat, alleen droop het nog op de kamer van **Nell**. We zouden zo graag wat op gaan ruimen, maar je weet niet waar je beginnen moet. Op **Toet's** slaapkamer lag het weer vol glas, omdat er weer een scherf door de ruit gekomen is.

Mijn pen is leeg en zal ik het maar hierbij laten.

Woensdag 18 oktober

Alweer een dag voorbij. Ik zit met de mantel aan in bed onder de deken en begin nu eindelijk eens warm te worden, want dat ben ik nog niet geweest vandaag. Het waait zo koud door die kapotte ramen. Ik hoorde nu van **Tienen**, die even kwam kijken, dat ze die kartonnen platen er niet goed voor hebben gemaakt. Het moest aan de buitenkant gedaan worden, maar hij had er geen tijd voor. **Horbeek** heb ik nog niet gezien om de schoorsteen te vegen en de kachel te zetten. **Jacobs** zou hem voor me opsnorren, maar het lukt zeker niet.

Er was geen zon vandaag en veel koude wind. Vanmiddag ben ik naar dr. Lagerwerff geweest, omdat de opvolger van dr van **Vucht** tegenwoordig in het Canisiusziekenhuis zitting heeft en zo ver kan ik niet lopen. Het was al twee maanden over de tijd en van irrigeren komt tegenwoordig niets, maar ik moest er toch weer mee beginnen, zei hij. De afgelopen nacht had ik het erg in mijn buik, maar het is nu gelukkig weer over.

Vanmiddag kreeg ik een bezoek van **Dory** en merkte dat zij mij wel wilde komen helpen, maar denk dat **Annie** ook wel weer eens verschijnen zal. Juffrouw

less wet, the only leak was in the room of Nell. We wanted to start cleaning, but you do not know where to start. In Toet's room there are again many glass splinters because another shard went through the window.

My fountain pen is dry and I will stop writing.

Wednesday 18 October

One more day passed. I am with my coat on in bed under the blankets, and finally begin to get warm, which so far I have not been. The wind through the broken windows is very cold. I heard from van Tienen, who came to inspect, that the pieces of cardboard were not attached properly, they should have been on the outside, but he had no time to fix it now. I have not yet seen Horbeek to sweep the chimney and to place the stove. Jacobs was going to ferret him out, but apparently did not succeed.

Today we had no sunshine but a strong cold wind. This afternoon I went to Dr. **Lagerwerff** because the successor of Dr. van Vucht currently has his office in the **Canisius** hospital which is too far for me to walk. It already was two months overdue, and no irrigation can be done, but I should resume, he said. Last night I had pain in my belly, but now it has gone, fortunately.

This afternoon, Dory came to visit and I found that she was willing to come and help, but I think that Annie will reappear some day. Miss Sanders told me that

Sanders vertelde me dat **Marie**, de winkeljuffrouw, morgen weer terug komt.

Mejuffrouw Sanders is altijd vol over de liefde van Adolf de zoon van Moortje, het is ook een mooi en lief poesje. Moortje zie ik nooit en als ik naar haar vraag, zegt ze: Moortje wordt oud. Ik heb zo'n idee dat hij dood is.

Ik heb zo juist *Radio Oranje* gehoord. Een ontsnapte Amsterdammer vertelde hoe het bij jullie was. Dat je 's avonds bij een kaars moest zitten, omdat er geen elektriciteit meer was. Dat de voedselvoorziening erg schaars was en velen waren ondergedoken. Ik dacht aan **Han**, of die soms ook op zijn plaatsje zit. Toch bleef bij het volk de humor er nog in, want het terrein van de ijsclub, dat nu met prikkeldraad was afgesloten, kreeg de naam *Mengelberglinie*. Wel enig! Ik ben maar blij, dat je de potkachel (Zie de afbeelding op pagina 227) hebt voor verwarming en koken, als het gas soms ook eens staakt. **Paauw** heeft nogal gezorgd voor voorraad van weck en in het zout. De radio kun je nu ook niet meer horen, wel jammer.

Dag allemaal, tot morgen.

Donderdag 19 oktober

Ik was haast thuis gebleven, want Tante **Nan** was vandaag niet lekker en had het net als ik een paar dagen geleden in haar buik. Ik ben toen op zoek gegaan, of **Toet** nog een beetje anisette of zoiets had en vond een fles met een fijn likeurtje. Het heeft haar heus geholpen. Zij is toch maar weer naar de schuilkelder vertrokken en ik ook. Zij ligt daar wel lekker warm, want daar ligt voor elk een **kruik**

Marie, the store girl, would return tomorrow.

Miss Sanders always is so enthusiastic about the love of **Adolf**, the son of Moortje, and it indeed is a beautiful and kind little cat. I never see Moortje, and after asking, she says that Moortje is getting old. I surmise that he is dead.

I heard *Radio Oranje* just now. An escaped man from **Amsterdam** told us how it was in your area. That in the evening you had to sit with a candle because of lack of electricity. That the food supply was very scant, and that many people had gone underground. I thought of Han and if he still is in his place. Still the humor of the people remains because the terrain of the skating club, which is closed off by barbed wire, was given the name *Mengelberglinie*. Cute! I am glad that you have the pot-bellied stove (See the figure on page 227) for heating and cooking in case the gas is cut off. Paauw has taken care of preserved and salted supplies. Too bad you cannot hear the radio.

Bye to you all, until the morrow.

Thursday 19 October

I almost would have stayed home today because aunt Nan did not feel well, and just like me a few days ago, had pain in her stomach. I went searching to see if Toet still had some anisette or such, and found a bottle with a fine liqueur. It really has helped her. She still went to the bombshelter, and so did I. She is nicely warm there, because a hot-water bottle is placed under each blanket, but still we

onder het dek, maar toch verlangen wij beiden er naar, om toch weer thuis te kunnen slapen.

De jongens **Wagenmaker** zijn vanmiddag bezig geweest, om de kapotte pannen en het glas weg te ruimen, dat in mijn tuin ligt. Bob heeft de stoep schoon geveegd. Ze gooien alle rommel maar op het aardappelveld. Het had vannacht toch weer gelekt boven. **Piet** Duives is met het raam van Toet boven in de hoek bezig geweest. Het kacheltje van Schuurman is helemaal verroest en wat er in al die kisten zit, zal ook wel nat zijn. Morgen hoop ik er weer eens op uit te gaan om mijn voorkant dicht te krijgen, want het is in de kamers niet uit te houden van de tocht. En als er geen zon is, is het achter ook koud.

De bel staat hier niet stil van mensen, die bij dr. **Munting** moeten zijn. Dat komt natuurlijk, omdat in de krant heeft gestaan, dat hij op Oranjesingel 25 kwam. Ik ben benieuwd, wanneer nu de Spanjaards hier zullen komen, anders zal ik wel andere mensen in huis krijgen, want daar staat een heel stuk over in de krant.

En nu ga ik **Thea** een beetje helpen met stopwerk, als het maar wit is, anders kan ik het niet zien in deze hoek.

Tot morgen, dag.

Vrijdag 20 oktober

Verjaardag van **Frits**. Hartelijk gefeliciteerd, jubilaris, en ik hoop dat je deze dag in gezondheid met **Titi** en de kinderen hebt doorgebracht. Wat zou ik graag weten, hoe het met je staat, of je al op de bovenverdieping huist voor het water en

long to sleep home again.

The Wagenmaker boys this afternoon have been busy to clear away the broken tiles and glass that litters my garden. Bob has swept the pavement. They throw all the junk on the potato field. This night it still had leaked upstairs. Piet Duives worked on the corner window of Toet's room. The stove of **Schuurman** has rusted completely, and whatever is in all those chests also will be wet. Tomorrow I want to do something to close the front windows; you cannot stand it from the draft. And without sun, the rooms in the back are cold also.

The door bell keeps ringing from people who look for dr Munting. This is of course, because he was listed in the newspaper as going to Oranjesingel 25. I wonder when the **Spanjaard** family will arrive, otherwise I may get other people in the house, as indicated by an extensive article in the newspaper.

And now I am going to help Thea with her sewing, at least if it is white, otherwise in this dark corner I cannot see the stitches.

Until tomorrow, bye.

Friday 20 October

Birthday of Frits [almost: actual birthday is 21 October]. Many felicitations, birthday boy, and I hope that you have had a nice day with Titi and the children and are in good health. How anxious am I to know how you fare, if you already

hoe de hele toestand bij jullie is. Ik hoop en bid maar, dat het dragelijk voor jullie zijn zal. We zullen niets van elkander horen voordat de vrede getekend is en dat zal zo gauw nog niet zijn denk ik.

Ik zit zoals iedere avond in de schuilkelder naast je oude huis, want er komen nog te veel granaten om thuis te blijven. De twee mevrouwen Jentink gaan vanavond naar de kelder van het **CGNHG** omdat de familie, waar ze tijdelijk waren, de kelder zelf weer moet gebruiken. Het is maar een heen en weer getrek. Tante **Nan** en ik hebben vanmiddag op je gezondheid een glaasje likeur gedronken uit de fles van **Toet**, want dat had haar gisteren zo goed gedaan, zei ze. Ik geef **Titi** en al de kinderen een kus in gedachte en voor jou een extra verjaardagskus.

Dag. Tot morgen.

Zaterdag 21 oktober

En nu wordt onze schuilkelder vol vanavond, want er is van **Botermans** een nicht met echtgenoot bij gekomen en zo juist kwam dr. **Plantenga** ook, die in de Spoorstraat woonde, en wiens huis niet meer bestaat. De hele kant naast het Oranje-hotel is weg volgens hem. Hij woont nu ergens buiten, maar moest morgen hier zijn voor een vergadering. Hij had het nog over **Oom Piet** en over **Sochripetja**.

Tante **Nan** en **Cor** hadden het in de kelder van het Centraal Gebouw goed naar hun zin gehad. Ze hoorden er de radio en er was orgelmuziek. Er werd ook gezongen en meneer van **Gaalen** las een stuk uit de bijbel en besprak dat. Er was

moved to the upstairs because of the water, and how the overall condition is in your area. I hope and pray that it will be bearable for you. We may not hear from each other until the peace treatment has been signed, and I fear that will not be soon.

As each evening, I am in the shelter next to your previous home, because there are still too many hits to stay at home. The two Mrs. Jentink are going to the shelter of the Central Office tonight, because the family, where they were earlier, had to use their own basement again. It is just like a shuttle. Aunt Nan and I have toasted you with a glass of liqueur from the bottle of Toet, because yesterday that has helped her well. I kiss Titi and the children in my thoughts, and for you a special birthday kiss.

Bye. To tomorrow.

Saturday 21 October

Our shelter will be full tonight because a niece of Botermans with husband have arrived and just now came Dr. Plantinga, who lived in the Spoor street and whose house does not exist anymore. According to him, the whole side of the street next to the Oranje Hotel is flattened. He lives somewhere outside the city, but had to be here tomorrow for a meeting. He talked about uncle Piet and **Sochripetja**.

Aunt Nan and Cor liked it in the shelter of the **Centraal Gebouw**. They had radio and there was organ music. There was some singing, and ds van Gaalen read a piece from the Bible and discussed that. There was a **Tommy** who played the or-

een Tommy, die het orgel bespeelde. Alleen had Tante Nan last gehad van het vreselijke hoesten van meneer van Gaalen en het snurken van meneer **Nap**.

Nu vroeg mevrouw **Duives** mij, of ik haar vroegere dienstmeisje, dat getrouwd is en al een kind heeft, bij mij in de kelder zou willen hebben. Zij bewoont een bovenhuis in de Van Welderenstraat, dat geen kelder heeft en bij Duives slapen zij zelf in de kelder. Je bent daar anders ook al niet veilig, want bij **Jacobs** is een granaat vlak tegen het huis gevallen en heeft de hele kelderverdieping en ook een gedeelte van de winkel, die pas zo keurig in orde was gemaakt, in puin gestort. Hij krijgt zijn deel wel van die granaten: eerst zijn zoon en nu dit. Ik vroeg hem, of hij tegen molest was verzekerd, waarop hij antwoordde "Ja, maar ze kunnen toch niet alles uitbetalen; al de fundamente zijn onder het huis weg" en hij dacht, dat het wel meer dan tien mille zou kosten, voor het weer in orde was. Heeft de hypotheek daar nu iets mee te maken, **Frits**?

Ik heb vandaag een mannetje gehad (door **Kerst** gestuurd), om mijn kapotte ramen beter dicht te maken, want het tocht er zo vreselijk door. De grote ruit in de zitkamer begon verder uit elkaar te vallen. Hij heeft er nu alles uit genomen en met bordpapier en planken dicht gemaakt. De volgende week zaterdag komt hij dan weer, hij kan niet eerder, omdat hij bij een baas werkt en die kan niets meer aannemen.

Het was vanmiddag heerlijke zon in de keuken en de kleine kamer en blijf ik daar maar. Ik ben vanmiddag ook uit geweest om brood te halen en mijn ei (een

gan. Aunt Nan only was troubled by the terrible coughing of Mr. van Gaalen and the snoring of Mr. Nap.

Mrs. Duives asked me if I could house in my basement her earlier maid servant, now married and with a child. She lives upstairs in the van Welderen street where there is no basement, and at the Duives place they themselves use their basement. But you are not safe there either, because at Jacobs a shell hit the house and demolished the whole basement as well as the store that only recently had been restored so nicely. He has had his share of hits: first his son, now this. I asked him if he was insured for war damage on which he replied "Yes, but they will not pay everything; all foundations under the house are gone", and he thought that it would cost more than *fl* 10000 before it was all done. Is this related to the rent contracts, Frits?

Today a little fellow came to mend my windows better and stop these horrible drafts. The big window in the living room started to collapse further. He now took everything out and closed it with some cardboard sheets and wooden boards. Saturday next week he will come again, not earlier because he works for a boss who already is fully occupied.

There was a delightful sunshine in the kitchen and little room and I will stay there. I also went out in the afternoon to get my bread and my egg (old, from

kalk-ei natuurlijk), dat ik bij van Woer-
kom kon krijgen. Ik heb toen meteen in
de winkel er naast gevraagd, of ze de ra-
dio na willen kijken en ze zullen hem de
volgende week ophalen. Ik hoop maar,
dat hij nog weer spelen kan.

Er is hier weer veel visite gekomen
voor de familie van Zeggelen. Ze zitten
in de kelder hiernaast, die de bar wordt
genoemd, te pimpelen. Dr. van Zeggelen
brengt dan wijnglazen mee, want die van
hier vinden ze te klein.

Ik ben vanmorgen nog een poos bezig
geweest in de kamer van Nell en de bad-
kamer, maar het is wanhopig, om de boel
schoon te krijgen; ik zou willen, dat jullie
het eens konden zien. En dan die zolder,
en de kamer van Annie! En dan denk
ik weer: laat de hele boel toch liggen,
want morgen misschien is het zo weer
hetzelfde. Toet, ik vond in de chaos op
je toilettafel Pap's oorlepeltje en heb het
in het middenvakje van mijn portemon-
nee gestopt om het niet te verliezen. Die
rode loper had ik mee naar buiten geno-
men na er eerst al het puin afgeschud te
hebben. Die was bijna niet schoon te krij-
gen. Poesje Duives begint me ontrouw te
worden, hij komt bijna niet meer en gaat
verderop over de muren.

Dag. Tot morgen.

Zondag 22 oktober

Nu zal ik jullie eens wat vertellen: de
radio speelt weer. Vanmiddag heb ik hem
aan de achterkant eens opengemaakt, al-
les nagezien en schoon gemaakt en toen
ik hem probeerde speelde hij warempel
een vrolijk deuntje. Ik riep het aan Piet
Duives en die kwam gauw over het muur-

calcified storage of course) that I could
buy at van Woerkom. At the same time,
I inquired at the store next door if they
could repair the radio, and they would
pick it up next week. I hope it will be
back in working condition.

Lots of visitors came again for the fam-
ily van Zeggelen. They are drinking in
the cellar next door, which they call the
'bar'. Dr. van Zeggelen brings his wine
glasses because they find the ones from
here too small.

This morning I worked for a while in
the room of Nell and the bathroom, but
it is hopeless to clean it all up; I wish
you could be here to see this. And next
are the attic, and the room of Annie! I
have to think again: let everything lie, be-
cause tomorrow everything may be bro-
ken again. Toet, I found in the chaos of
the dressing room table Pap's little ear-
spoon and put it in the middle compart-
ment of my purse so that I do not lose it.
The red carpet I took outside after hav-
ing shaken off all the debris. That was
difficult to clean. The Duives cat starts
to be unfaithful to me, he almost never
comes anymore and walks further away
on the garden walls.

Bye, to the next day.

Sunday 22 October

Now I will tell you something special:
the radio plays again. This afternoon I
opened its back, looked it all over and
cleaned it up, and when I tried it, surpris-
ingly, it played a nice melody. I called for
Piet Duives and he came over the wall
to look at the miracle. He took it with

tje om het wonder te zien. Hij heeft hem mee genomen en zal vanavond enige stations zoeken en noteren, want die zullen wel veranderd zijn. Morgen gaat hij voor mij naar van **Woerkom** om te zeggen, dat ze hem niet hoeven te halen. Ik hoorde hier zojuist de toespraak van den **Doolaard**, dat er ook in Engeland voor ons gebeden wordt. Ook een waarschuwing voor de grote steden, dat er razias gehouden worden. Er zijn hier vandaag nog veel granaten gevallen, maar niet dicht in de buurt, geloof ik. Wat wordt het al vroeg donker en je mag ook geen lichtje op straat hebben. Gelukkig is het 's morgens licht als ik naar huis ga, plusminus zeven uur.

him and tonight will search for some stations and jot that down, they probably have changed. Tomorrow he will go to van Woerkom to tell that they do not have to repair it. I just heard the address by Den Doolaard and that they are praying for us even in England. Also a warning for the big cities that there will be raids. Today still many shells have come down, but not in this neighborhood, I think. It gets dark so early, and you are not allowed to have any lights in the streets. Fortunately it is light in the morning when I go home, approximately at seven o'clock.

FIGURE 3.21. De Waalbrug bij Nijmegen, gezien van de plaats waar de oude vesting was.

 The bridge across the Waal river, as seen from the location of the old fortress.

Maandag 23 oktober

Trouwdag van **Han** en Paauw. Hartelijk gefeliciteerd en ik hoop, dat jullie deze dag nog opgewekt kunnen vieren, al zijn de omstandigheden er niet naar. De berichten in de krant waren vanavond nogal gunstig. We hadden hier zo juist drie **Tommys** bij ons, die gisterennacht in de loopgraven bij Elst gelegen hebben, met de benen in het water en heel dicht bij de Duitsers. Ze mogen nu enige dagen rusten na tien dagen vechten. Het zijn aardige eenvoudige jongens en ze deden moeite om Hollands te praten. Ze neurieden Engelse liedjes met de radio mee, o.a. *Tipperary* (**Luister**). Ze slapen vannacht in een school en ze verheugden zich er op.

Het was vandaag koud, de zon bleef weg en omdat ik zo even aan het huis van **Botermans** geen gehoor kreeg op mijn bellen, ging ik maar naar **Thea**, die het heerlijk warm had. Ik ben toen later met haar mee gegaan, nadat ik eerst, evenals gisteren, met Thea in de keuken had afgewassen. Ik had ook niet alleen gedurfd, want het was pikdonker. De krant van vandaag bevat een groot stuk over inkwartiering van gedupeerde mensen. Ik zal er ook wel enige krijgen, maar dan zullen toch wel eerst de ramen dichtge maakt moeten worden. Ik zit er over te piekeren.

Dinsdag 24 oktober

Het was een erg onrustige nacht. Ze bleven aan het schieten. Toen ik vanmorgen thuis kwam, merkte ik al gauw, dat er weer ruiten stuk waren. Op de zitkamer van **Toet** zijn nu de ruiten van de balkondeuren beide kapot. Ook die van de

Monday 23 Oktober

The wedding anniversary of Han and Paauw. Many congratulations, and I hope that you can enjoy this day cheerfully, even under dreaded conditions. We had three Tommys with us who were in the trenches near **Elst** the night before, with their legs in the water and close to the German line. Now they are allowed several days of rest after fighting for ten days. It are nice simple boys who tried hard to speak some Dutch. They hummed the British songs to accompany the radio, among others *Tipperary*. (**Listen** to the WW1 version). They were looking forward to sleeping in a school the coming night.

Today was cold and the sun stayed away, and because I could not raise anyone by ringing at the house of Botermans, I went to Thea who had it cozily warm. Later I went with her, like yesterday, but only after doing the dishes with Thea in the kitchen. I would not have dared to go alone, it was pitch dark. The newspaper has a large article about the housing of people without a roof. I expect to get a few of those here, but then they will have to close the windows first. I am thinking about it.

Tuesday 24 October

The night was not quiet at all. They keep shooting. When I came home this morning, I noticed immediately that more windows were broken. In Toet's room both windows from the doors to the balcony are shattered, as well as the one

gang naar het balkon. Nu kan de zon niet meer naar binnen schijnen als er bordpapier voor komt. Er is nu nog maar een half raam aan de voorkant voor licht.

Bij **Wagenmaker** en mevrouw van **Wijk** waren er ook weer kapotte ruiten en ik hoorde van de eerste dat er een granaat in de tuin van de school is gevallen. Ik heb vandaag **Dory** gehad, die de badkamer een beetje heeft opgeknapt en morgen komt zij weer. Ik denk erover, **Toet**, om maar alles van jou te gaan inpakken in de kistjes die op zolder staan. Vanmiddag was mevrouw **Gerstenberg** bij mij en die wilde mij wel helpen. Erg aardig van haar, dat zij mij weer kwam bezoeken, want het blijft gevaarlijk op straat. Zij was zo benieuwd hoe het met mij was en of ik soms nog iets van jullie had gehoord. Zij is nog met mij mee gegaan om bij de **Postduif** brood te halen en daar was **Marie** juist vandaag terug gekomen. Zij vertelde, dat **Annie** in Leeuwen zat en niet kon komen, omdat zij niet over de brug mocht. Marie had daar een bewijsje voor, omdat zij werkzaam is in de voedselvoorziening. **Bert** was daar ook en zat volgens haar, vol bloedzweren.

En nu slapen vannacht in mijn kelder **Pothof** en Lies met hun zoon; hij was vanmorgen komen kijken en heeft de kelder zo opgeruimd, dat er een matras kan liggen en het kleine kereltje slaapt tussen hen in. Ze hadden de afgelopen nacht in hun kelder gezeten, maar die is te klein om in te liggen en ze durft in hun woning op de derde verdieping niet te slapen, want daar is al een granaat gevallen, die een heleboel stuk heeft gemaakt, maar zij waren toen niet thuis, zij hebben een poos buiten gewoond. Alle evacués,

from the hallway to the balcony. If it is boarded up, the sun cannot shine in anymore. Only half a window is left on the front side to let in some light.

There again were more broken windows in the houses of Wagenmaker and Mrs. van Wijk, and I heard from Wagenmaker that a shell fell in the school yard. Today Dory came to work, who cleaned up the bathroom, and tomorrow she will come again. Toet, I am thinking of packing all your things up into the crates in the attic. This afternoon Mrs. Gerstenberg visited and told me that she wanted to help. Very nice from her that she came to visit because it still is dangerous in the streets. She was very anxious to hear how I was and if I had heard from you all. She also accompanied me to the Postduif to get bread, and there Marie had returned just today. She said that Annie was stuck in Leeuwen and could not come because she did not have a permit to travel on the bridge. Marie had such a permit because she worked in the food supply category. Bert was there too, but was full of blood sores, she said.

Tonight my basement will house Pothof, his wife Lies and their son; he came this morning to look it over and cleaned the basement such that a mattress can be placed, and the little boy sleeps between them. Last night they were in their own basement, but that was too small to lie down, and she does not dare to sleep in their apartment on the third floor because a shell had fallen there that had broken many things. At the time they were not home because they lived outside the city for a while. All displaced

die naar Winssen getrokken zijn, moeten weer naar hun huizen terug, want daar komt Engelse inkwartiering.

Ik ben vanavond, gearmd met **Pothof**, hier heen gegaan, want het was zo donker, dat ik niet alleen durfde. Het is een geschikte jongen en hij wil van alles voor mij doen. Hij was werkzaam op een borstelfabriek, maar die is verbrand. **Piet** Duives heeft de radio gehaald om de stations uit te zoeken. Ze hebben die van hem niet terug gekregen en dat was een hele moderne, die zal wel naar Duitsland verhuisd zijn.

Ik heb het hier heel rustig, want er is bezoek in de andere kelder, en daarom heb ik zo lang met jullie gepraat. Ik ben benieuwd, of jullie geduld zullen hebben om dit allemaal te lezen. Er staat zo'n mooi vers in de krant van Adama van **Scheltema** over vrede. En 'G. de W.', die de stukjes "Even stilte" schrijft, zegt "Laten we God bidden, dat Hij deze vrede wil bespoedigen".

Dag lieve allemaal. Tot morgen.

Donderdag 26 oktober

V1 beginnen westwaarts te vliegen,
o.a. de haven van Antwerpen.

Gisteravond kon ik niet schrijven, omdat ik vergat een nieuw vel papier mee te nemen. Ik kreeg gisteren bezoek van twee Engelse officieren, die het hele huis bekeken voor inkwartiering van Engelse militairen. Niet voor direct, maar als de winter komt en zal het dus dan ook nog oorlog zijn. Vreselijk.

people that went to **Winssen** have to return to their homes because of the new British billeting.

This evening I came here, on the arm of Pothof, because it was so dark that I did not dare go alone. He is a nice young man and wants to do all kinds of things for me. He used to work in a brushes factory, but that had burned down. Piet Duives has fetched the radio to ferret out the stations. They did not get their radio back, probably because it was a very modern one and therefore it will have gone to Germany.

It is very quiet here because in the adjacent basement they have visitors, and so I have been able to talk with you extensively. There is a beautiful verse in the newspaper by Adama van Scheltema about peace. And G. de W., who writes the column 'Silence, please', writes "Let us pray God that he will speed up the peace".

Goodbye, dear everyone. Until tomorrow.

Thursday 26 October

V1 buzz-planes start to fly West,
e.g. to destroy the Antwerp harbor.

I could not write last night, because I forgot to bring a new sheet of paper. Yesterday I was visited by two British officers who looked over the whole house for billeting of their group. Not for immediate use, but when the winter comes, implying that the war still is on by then. Terrible.

Dory is gisteren en ook vandaag weer eens een paar uurtjes komen werken en vandaag kwam ook de knecht van van **Tienen** met enige stukken bordpapier, om de ramen boven dicht te maken. **Pothof** had gisteren in mijn slaapkamer het karton er uit gehaald en aan de buitenkant aangebracht. Nu tocht het minder. Ook heeft hij het kacheltje gezet, maar de pijp zit er nog niet aan, want die was eerst niet te vinden, maar nu wel en zal hij het morgenvroeg doen. Hij is een handige jongen en wil graag helpen, maar de volgende week begint zijn fabriek weer te werken en kan hij niet meer. Ze zeggen, dat ze heerlijk slapen in de kelder, en de volgende week zal ik daar ook een plaatsje moeten zoeken, want dan komt hier een familie van zeven personen bij.

Vanavond hebben wij hier een gast uit Arnhem, die de **Rijn** is over gezwommen. Ik vroeg hem, of hij ook iets wist van Wageningen en hij vertelde, dat alle bewoners van Arnhem en omstreken, ook van Renkum en Wageningen, geëvacueerd zijn naar de Veluwe en ook naar Eerbeek, en ik dacht: wie weet of **Nell** en **Toet** elkander daar zullen zien. Wist ik toch maar iets van jullie! Ik hoorde door de radio van de vreselijke moorden in Amsterdam en dat het daar en ook in Rotterdam bedreigd wordt met inundatie. Allemaal akelige berichten. 'Even stilte' heeft vanavond als bovenschrift "Duld en draag, dit lijden zal U eens tot voordeel zijn" (**Ovidius**) en hij legt dit heel mooi uit. Hij eindigt met de woorden "Een ieder van ons ook kome tot de milde aanvaarding van het door God toegelaten leed".

Dory came yesterday and also today to work a few hours, and today the helper of van Tienen came with cardboard to close the upstairs windows. Pothof yesterday moved cardboard from my bedroom window from the inside to the outside. Now there is much less draft. He also placed the stove, but not yet the stove pipe, because we could not find it at first. Later we did find it, and he will do it tomorrow early. He is a handy and practical young man and wants to help, but next week the factory where he works will restart and then he cannot help. They tell me that they sleep quite well in the basement, and next week I have to find a place there as well, because then we get the addition of a family of seven persons.

Tonight we have a guest from **Arnhem**, who swam across the **Rhine** river. I asked if he knew anything about **Wageningen**, and he responded by saying that all people from Arnhem and surroundings, including Renkum and Wageningen have been evacuated to the **Veluwe**, and also to **Eerbeek**. I thought who knows if Nell and Toet meet each other there. I wish I knew something about you! I heard from the radio about the terrible murders in **Amsterdam** and that there, as well as in **Rotterdam**, they threaten to inundate the cities. Awful messages, all of them. The publication 'Silence please' tonight has as headline "Endure and bear, this suffering may be to your advantage" (**Ovid**) and he explains this very nicely. He closes with the words "Anyone of us should bear the mild burden that God allows".

Vrijdag 27 oktober

Lief **Toetekind**, hartelijk gefeliciteerd, en wat zou ik je graag even omhelzen en weten, hoe het met je gaat. De laatste roos uit de tuin stond bij je portret op tafel, toen Tante **Nan** en **Cor** een kopje thee bij mij kwamen drinken en daarna hebben we nog een half glaasje likeur uit jullie fles genomen, op je gezondheid. **Tyr**, die nog wel bij je zal zijn, of misschien wel naar Tiel: ook wel gefeliciteerd. Weet je, dat de dokter uit Eerbeek een kennis van **Kerst** is? Toen Tante Nan kwam, gaf ze mij een kaart van **George** en **Nel** en het speet me vreselijk, dat ik hen niet heb horen bellen. Het is een hele onderneming voor hen geweest, want ze moesten natuurlijk lopen en Nel is zo bang.

Ik ben niet uit geweest, maar was in de kelder bezig om een slaappleats voor mij in te richten. **Dory** is vandaag niet gekomen en moest ik alles alleen doen en het was er verschrikkelijk vuil. Ik zal nu vragen, of de Wagenmakers een briefje voor mij in de Vossenlaan willen bezorgen, want met de post kan het niet, en anders stap ik er zelf maar eens heen.

Het was vandaag erg rustig wat granaaten betreft. **Kerst** en Thea hebben weer bezoek van de familie van **Zeggelen** en ze hadden de mand met wijnglazen weer bij zich. Ze zitten in de andere kelder. Nu zit ik weer geheel alleen. Ik zal blij zijn, als ik thuis kan blijven, maar het is hier wel veel warmer. Ik heb mijn kachelkje nog niet aan gehad, maar zal het morgen toch eens proberen.

Friday 27 October

Dear Toety, my cordial congratulations, and I would so much like to embrace you and know how you are faring. The last rose from the garden was placed near your portrait on the table and when aunt Nan and Cor came to drink tea with me, we also drank half a glass of liqueur from your bottle, on your health. Tyr, who might still be with you, or perhaps is in Tiel: congratulations to you also. Did you know that the doctor from **Eerbeek** is an acquaintance of Kerst? When aunt Nan came she gave me a card from George and Nel, and I am very disappointed that I have not heard them ring the doorbell. It was a large burden for them, because they had to walk and Nel is so afraid.

I did not go out, but was in the basement to arrange my own sleeping place. Dory did not come today, so I had to do everything alone, and everything there was terribly dirty. I will ask the Wagenmakers if they can bring a note from me to the Vossenlaan, because it cannot go by mail. If they cannot go, I may have to walk there myself.

Today was rather quiet of falling shells. Kerst and Thea have a visit from the van Zeggelen family and again brought the basket with wine glasses. They are in the other basement. Now I am all alone again. I will be happy if I can stay at home, but here it really is much warmer. I have not yet started my stove, but will try that tomorrow.

Zaterdag 28 oktober

Nu zit ik weer thuis te schrijven en ga vannacht in mijn eigen kelder slapen. We hebben jouw divan erin gezet, **Toet**, die is het smalste, en ik heb een doek tegen de muur gehangen. Ik heb er ook verduistering in aangebracht, omdat ik er een tafeltje met mijn klokje en nachtluchtje heb. Dat heeft **Pothof** met een lang snoer, dat hij meebracht in orde gemaakt. Die kan net als Tyr van alles.

Vanmiddag is de schoorsteen van de zitkamer en van jullie kamer geveegd en heeft hij bij mij de kachel gezet, maar zonder plaat, want die is nergens te vinden in de chaos op zolder. Vanmiddag heb ik het kacheltje in mijn slaapkamer aangemaakt met een paar houtblokjes en het is er nu lekker. Ik ga zo meteen warm naar de kelder met een **kruik**, dan hoef ik vannacht de trap niet op, want ik neem mijn potje mee. Ik ben zo blij dat ik er niet uit hoef in de donkerte.

Er zijn vandaag weer veel granaten gevallen en twee mensen dodelijk getroffen op de Groesbeekseweg en nu dachten we nog wel, dat we er van af waren. Ik heb vandaag weer hard gewerkt, want **Dory** is weer niet gekomen. Ik heb ook nog een briefje aan **George** en **Nel** geschreven, dat **Bob** Wagenmaker bij hen zal bezorgen, want zij zijn daar bij hen in de buurt. Ze zijn nu druk aan het werk in het gebouw waar Tante **Nan** en **Cor** wonen, maar er is veel aan te doen. Het zal wel niet voor de winter klaar komen, Cor schijnt met Mevrouw van **Wijk** niet te best te kunnen opschieten, want zij vertelt er altijd kwaad van. Zij wilde liever bij mij komen ontbijten en koffiedrinken,

Saturday 28 October

Now I write again in my own home and will sleep in my own basement. We placed your couch in there, **Toet**, it was the narrowest one, and I hung a cloth on the wall. I also had to blind the windows because I want to place a little table with my alarm clock and a night light. That was put up by **Pothof** with a long electric cable that he brought. Like Tyr, he can do anything.

This afternoon, the chimneys of the living room and of your room were swept and cleaned and the stove has been placed, but without bottom plate because it could not be found anywhere in the chaotic attic. This afternoon I started the bedroom stove with small blocks of wood and now it is very nice there. In a minute I go to the basement with a hot-water **bottle** so that I do not have to climb the stairs tonight, I take my little potty with me. I am so glad that I do not have to go out in the dark streets.

Today there were many shell hits and two persons were killed in the Groesbeekseweg, this after thinking that we already had it past us. I worked very hard today because again **Dory** did not come. I also wrote a note for **George** and **Nel**, which **Wagenmaker** will bring to them because they are in the same neighborhood. The house where aunt **Nan** and **Cor** live is being worked on, but there is much to be done, and it may not be ready before the winter. **Cor** does not seem to get along with Mrs. van **Wijk**, because she always speaks ill of her. She prefers to come here to have breakfast and coffee, just like **Nan**, and go to her own kitchen to cook and eat. Also to sleep in the Central

zoals Nan doet, en in haar eigen keuken gaan koken en eten. Ook 's nachts in het **Centraal Gebouw** gaan slapen, want daar hebben zij matrassen, dekens en kussens heen laten brengen. Ze moeten daar om zes uur zijn en om tien uur gaan ze naar bed. Ik vind het best, dat Cor zo nu en dan eens komt, zoals ze nu ook doet, want soms komt ze vier keer per dag en kan ik haar telkens openmaken, maar om haar helemaal te hebben, daar zie ik tegenop, want ik heb toch al genoeg te doen. Soms weet ik niet hoe klaar te komen.

De was wordt ook al niet meer gehaald, moet ik zelf doen, En nu ga ik naar mijn nestje en zal mijn korset vanavond eens uit doen en misschien ook mijn kousen, want het is nu geloof ik al zes weken, dat ik daar altijd mee slaap. Maar ik verschoon mij wel op tijd hoor.

Kerst en Thea zijn vandaag tot maandag naar Mill, zij hoopten weer een eigegebakken wittebrood te krijgen.

Dag. Tot morgen.

Zondag 29 oktober, 16:00

Nu zit ik in de keuken te schrijven, want daar is het nog het warmste, omdat ik daar gekookt heb. Het is gek om maar met een oog te schrijven, maar het gaat toch gelukkig.

Er is vandaag heel wat gebeurd, en ik dank God, dat ik nog leef, want het was op het randje. Ik hoop er altijd nog op, dat ik jullie terug zal zien.

Tante **Nan** kwam vanmorgen met de boodschap, dat zij naar de kerk moest, want van **Gaalen** had haar uitgenodigd om tien uur in een klein zaaltje in het Gebouw te komen, waar hij zou preken.

Office building where they had brought there mattresses, blankets, and pillows. They have to be there by six o'clock and go to bed at ten. I do not mind that Cor comes occasionally, as she does now, although she may come four times a day and I have to go and open the door for her each time. But I do not look forward to have her here the whole day, because I already have enough to do. Occasionally I do not know how to get it all done and be ready.

The laundry is not picked up anymore, and I have to clean it myself. And now I go to my little nest and will take off my corset, and maybe also my stockings, because I think it already is six weeks that I sleep with them on. But I do change my clothing timely.

Kerst and Thea today went to **Mill**, they hoped to get a home-baked white bread again.

Bye. To tomorrow.

Sunday 29 October, 4:00 pm

I am writing in the kitchen, because that is the warmest place due to my cooking. It is strange to write with one eye only, but fortunately I can manage.

Much has happened today, and thank God I am still alive because it was borderline. I still hope to see all of you again.

Aunt Nan came this morning with the message that she had to go to the church because van Gaalen had invited her to come to a small hall in the Central Office building where he was to preach. Cor

Cor had geen zin om mee te gaan en spontaan zei ik, dat ik dan wel mee zou gaan, wat ze erg prettig vond. Hij sprak heel mooi, meest over de huidige toestand. We hoorden steeds afweergeschut of zoiets, dus er schenen Duitse vliegtuigen boven de stad te zijn. Het luchtalarm wordt nooit meer gebruikt, dus je weet het nooit zeker. De mensen gingen gewoon naar huis, maar we waren nog geen twee huizen er vandaan, of er viel een slag en stonden we voor en achter ons in een zwarte rookwolk, terwijl je rond werd gedraaid, je wist zelf niet hoe. Ik vloog naar de overkant en toen ik Tante Nan weer zag, zei ze: je bent gewond, je hoofd bloedt. Ik voelde ook een stekende pijn boven mijn oog. Ook voelde ik, dat de helft van mijn bril weg was. Tante Nan voelde iets aan haar been. We besloten om naar dr. **Troost** te gaan, er niet aan denkende dat hij niet thuis was. Dat zagen we pas, doordat er een briefje op zijn deur zat. We gingen terug naar het Gebouw om te zien of daar soms een dokter was. Er lagen verscheidene mensen in plassen bloed en vier doden moeten er zijn. Op straat lagen twee dode **Tommys** uit het huis naast mevrouw van **Wijk**. Die waren zeker net buiten, toen de bom viel.

Dr. **Bol** bekeek mijn hoofd en zei er niets aan te doen voor morgen. Het zal wel opzwellen, maar dat is niet erg: het oog is behouden. Het is nu een enorme bult, mijn oog zit dicht en is heel zwart. Tante **Nan** moest naar de Sloetstraat, waar de eerste hulp bij ongelukken is, daar is zij nu nog niet van terug, ik begrijp er niets van. **Piet** Duives heeft al voor mij geïnformeerd, ook aan de beide zieken-

did not want to join, and spontaneously I said that I would accompany her, which she liked very much. He spoke beautifully, mainly about the current situation. All the time we heard antiaircraft guns or such, and there must have been German planes overhead. The airraid signals are not used anymore, and thus you never can be certain. The people just went home normally, but we had not yet passed two buildings or we heard an explosion and we stood surrounded by a black cloud while being turned around, you do not know how. I flew to the other side of the street and after I saw aunt Nan again she said "You are wounded, your head is bleeding". I felt a stinging pain above my eye and noticed that half of my glasses was gone. Aunt Nan felt something in her leg. We decided to visit Dr. Troost, not realizing that he was not home. We found that only after we saw a note on his front door. So we went back to the building to see if there was a doctor there. Several people were there in puddles of blood, and perhaps four dead people. In the street were two Tommys from the house next to Mrs. van Wijk; they may have been outside when the bomb fell.

Dr. Bol looked at my head and said nothing could be done until the morning. It will swell, but that does not matter: the eye is intact. By now it is an enormous swelling, my eye is closed and very black. Aunt Nan had to go to the Sloet street where the first aid station is located, and I do not know why she is not yet back. Piet Duives already inquired for me, also at both hospitals, but she could not be

huizen, maar nergens is zij te vinden. Ik zal toch eens even naar **Cor** gaan, of die iets weet. **Truus** Wagenmaker vertelde mij, dat **George**, er vanmorgen pl.m. 10 uur geweest is en jammer genoeg weer te vergeefs, maar hij zou nu morgen om die tijd komen.

Tante **Nan** is gelukkig terecht. Zij is met een Rode Kruis auto naar het Canisius ziekenhuis gebracht, waar eerst een foto gemaakt is om te zien, waar de scherf zat. Toen is de scherf er uitgehaald, wat erg pijnlijk was, hoewel het plaatselijk verdoofd was. Zij is weer met de Rode Kruis auto thuis gebracht en moet zoveel mogelijk rust houden. Het was er stampvol met gewonden, en daarom moest zij zo lang wachten. Zij had zo'n honger, want zij had geen middageten gehad. **Piet** heeft het recept voor haar weggebracht en hij bracht de pastilles mee die zij in moet nemen tegen wondkoorts, want de wond was erg groot geworden.

Zij is ook op twee plaatsen door de bol van haar hoed geschoten, als het iets lager geweest was, had ze het niet meer na kunnen vertellen. Zij heeft mij nu verteld hoe het ging, want ik scheen buiten wisten geweest te zijn. Ik herinner mij er niets van, dat Tante Nan mij opgeholpen heeft en dat we toen bij Cor en mevrouw van **Wijk** binnen zijn geweest.

Mijn huissleutel schijnt uit mijn tas gevallen te zijn, want die is nergens meer te vinden. Ik zal **Pothof** vragen, of hij eens wil gaan zoeken daar in de buurt. Ik heb vannacht lekker geslapen in de kelder en ben blij, dat ik thuis kan blijven en hoop maar niet, dat ze vannacht weer zo schieten. Mijn laatste raam, dat

found. I will go to Cor to find out if she knows more. **Truus** Wagenmaker told me that George had been there at about ten o'clock, alas again in vain, but he was to come tomorrow at that time.

Fortunately aunt Nan has reappeared. She was brought with a Red Cross car to the **Canisius** hospital where they first made a photo to find the shard. Then the thing was removed which was very painful, even with local anesthesia. She was brought back by Red Cross car to her home and has to rest as much as possible. The hospital was enormously crowded with wounded people, and therefore she had to wait that long. She was very hungry because she had no lunch. **Piet** Duives has taken the prescription to the pharmacy and returned with the antibiotic that she has to take against infection because the wound had become very large.

In two places, bomb fragments went through her hat. Had it been a little lower, she would not have been able to tell her story. Now she did tell me what happened, because apparently I had fainted. I do not recall at all that aunt Nan has helped me up and that we had stopped at the house of Cor and Mrs. van Wijk.

It seems that my key has fallen out of my bag, because I cannot find it anywhere. I will ask **Pothof** if he could search in that neighborhood. I slept well in the basement last night and am glad to be able to stay at home, but hope they will now not shoot as much. The last window that survived now also is broken due to this

nog heel was is door deze bomgeschiedenis ook bezweken, maar ik kan er nog wel wat opplakken. Het waren splinterbommen, had Tante Nan gehoord.

Dag. Tot morgen.

bombardment, but I can stick something onto it. Aunt Nan had heard that it were fragmentation bombs.

Bye, to tomorrow.

FIGURE 3.22. George Gray en de Weijler dochters.
 George Gray and the Weijler daughters.
L⇒R: Paauw, George, Nell, Coba, Titi.

Maandag 30 oktober, 20:00

Eigenlijk moest ik naar de kelder, want de granaten fluiten weer over je heen. Ik heb vanmiddag gezien, wat een onheil ze aangericht hebben in deze buurt. Het huis van **Schaepman**, tegenover jullie, Titi, is helemaal weg, maar de vier mensen, die erin waren zijn gewond.

Tante **Nan** is vandaag in haar bed gebleven in de schuilkelder van het Centraal Gebouw. Ze ligt daar best, en dat vond ze zelf ook. Ik heb haar een paar biscuits gebracht, die eigenlijk voor jou bestemd waren, **Toet**, maar ze worden al week en zal ze dus maar niet langer bewaren. Het waren de laatste van mevrouw **Hulsteijn**, want er komt nu niets meer.

Monday 30 October, 8:00 pm

I should be in the basement because the shells are again whistling overhead. This afternoon I saw how much damage they made in this area. The house of Schaepman, across from you **Titi**, is gone completely and the four people inside are wounded.

Aunt Nan today stayed in her bed in the shelter of the **Centraal Gebouw**. She is well off there, and she too thinks so. I brought her a few biscuits that originally were meant for you Toet, but they are getting soggy and I will not keep them much longer. These were the last ones from Mrs. Hulsteijn, and nothing more is coming.

Om 10 uur kwam **George** en schrok toen hij mij zag en ik kan dat begrijpen, want ik zie er vreselijk uit. Het zal ook nog wel een tijdje duren voor ik mijn normale gezicht weer heb. Ik ben nog naar **Kerst** geweest, maar hij was niet thuis en hij kan er toch niets aan doen. Ik heb niet veel pijn en kan mijn gewonde oog ook weer open maken. Ik geloof, dat ik door de luchtdruk op de stenen gegooid ben. Die kop van me moet het wel kunnen hebben, het is nu net aan de andere kant als toen ik in de kelder gevallen ben.

George kon niet lang blijven, want dan werd **Nel** zenuwachtig. Zij was er laatst niet bij geweest, toen hij dat kaartje in de bus deed, waar wel haar naam op stond, maar zij kwam helemaal niet buiten. Zij zaten ieder in een bed met een **kruik**, of in de kelder, de kachel maakte hij nog niet aan. Ik heb vanmiddag een vuurtje gemaakt en het is nog lekker hier in de kamer.

Zo juist is **Dory** weer op komen dagen. Ze was ziek geweest en zal nu morgen weer komen, wat ik erg prettig vind, want de keuken moet weer eens een beurt hebben en er ligt overal weer fijn glas en puin in de kamers.

Bij **Thea** hadden ze alweer ruiten in plaats van papier, maar zondag is er alweer een gesprongen met die bommen. Je begrijpt wel dat ik met **George** over julie allemaal heb zitten praten. Hij is zijn hele bibliotheek kwijt, die ergens door **Verkroost** opgeborgen was en verbrand is. Maar hij trekt er zich niets van aan zegt hij.

George came at 10 o'clock and was startled when he saw me, which I can understand easily because I look awful and it will be some time before I have my normal face back. I went to Kerst but he was not at home and can do nothing anyway. I do not have much pain and can open my wounded eye again. I think the air pressure has thrown me down on the stones. That head of me is really getting it, now it is on the opposite side from when I fell into the basement.

George could not stay long, because Nel would become nervous. She was not there when he put that card with her name on it in my mailbox, and she did not go outside at all. Both of them were in bed with a hot-water bottle or in the basement. He had not yet started the furnace. I did just that this afternoon, and it still is nice here in the room.

Dory popped up again just now. She had been ill and will be here tomorrow which I like because the kitchen needs a good cleaning, and many of the rooms have a layer of glass powder and debris.

Thea already had glass panes instead of cardboard, but Sunday one pane broke again with all those hits. You understand that I have been talking with George about you all. He lost his whole library, which had been stored by Verkroost, but had burned down. However, he says that it did not matter.

Dinsdag 31 oktober

Het is vreselijk zoals ik er uit zie: blauw, rood, groen, geel en zwart, maar ik kan weer goed kijken en dat is maar gelukkig. Als **Helma** mij zag, zou ze bang worden en **Cora** zou zeggen "dat is Oma niet".

Ik had vanmiddag ds van **Dijk** bij me en die zat me met open mond aan te kijken. Hij zei, dat ik een paar heren bij mij zou krijgen, die op komen nemen, hoeveel mensen ik hebben kan en dan moest ik het hem maar even laten weten. Daarna kwam juffrouw **Gerritsen** en die heeft bij mij zitten schreien. Haar vader is, terwijl hij bij de nieuwe Centrale zat te vissen, door een granaat getroffen en was direct dood. Hij ging 's zondags altijd vissen en was dan in zijn schik, als hij met een lekker maaltje thuis kwam. Herinner je je nog, dat **Loukie** en **Cora** "Vader" tegen hem zeiden, toen ze er gelogeerd waren. Zij waren erg op hem gesteld.

Ik ben vanmorgen Tante **Nan** op gaan zoeken, die nog in haar bed moest blijven, omdat de dokter vanmiddag de prop watten uit de wond zou nemen. Ze was bang, dat het wel pijnlijk zou zijn.

Dory is vanmorgen gekomen, maar wel erg laat, want het heet, dat ze twee uur bij mij is, maar het is hoogstens anderhalf uur. Morgen is het zondag voor haar, dus komt ze overmorgen weer. Zij moet steeds kleren lenen van die meisjes, waar zij logeert, want zij heeft niets bij zich. Wist ik nog maar, of jij nog iets ouds had, **Toet**, dan kon ik het haar geven. Zij is zo bang, dat haar boeltje in **Arnhem** verbrand of weg is. Ik haalde vanmorgen een brood bij de **Postduif**, en daar vroeg juffrouw **Sanders** me, of **Annie** nog niet

Tuesday 31 October

I look terrible: blue, red, green, yellow and black, but I can see well again and that makes me very happy. If Helma could see me she would be afraid, and Cora would say "That is not Oma".

This afternoon Ds van Dijk was here and he stared at me with open mouth. He said that a couple of men might come here to record how many people I could house, and if so, I should let him know instantly. Afterwards Miss Gerritsen came, who started to cry. Her father, while fishing near the new electric plant, was hit by a shell and killed instantly. Every Sunday he went fishing, and was very pleased if he came home with a nice meal. Do you remember that Loukie and Cora called him 'Father' when they stayed there? They liked him very much.

This morning I visited aunt Nan, who still has to remain in bed because the doctor would take the cotton out of the wound which might be painful. She was afraid it would be very painful.

Dory came this morning, but very late; she is supposed to work two hours here, but at most it is one and a half. Tomorrow is Sunday, and thus she will be here the day afterwards. She has to borrow clothes from the girls where she stays, because she took nothing with her. I wish I knew if you still had something old, Toet, I then could give that to her. She is very afraid that all her belongings in Arnhem have burned down or disappeared. This morning I got a loaf of bread at the Postduif, and Miss Sanders asked if Annie

terug was, want als ze de moeite er voor deed, zou ze er best door kunnen. Ze was woedend op Bert en wilde hem niet meer in huis hebben. De zuster van haar moet hier nog ergens zijn, maar die zie ik ook helemaal niet. Zij zou toch wel eens kunnen vragen, of zij soms boodschappen voor mij zou kunnen doen, gelijk met die van haar.

Ook heb ik vandaag twee heren van de luchtbescherming hier gehad, die kwamen bedelen, omdat ze geen verbandstof meer hadden. Ik heb ze 5 gulden gegeven. Zij vroegen belangstellend, hoe het met mij ging. Ze hadden me thuis willen brengen, zondag, maar ik had gezegd, dat ik wel alleen kon gaan. Het zal wel zo zijn, maar ik herinner het me niet meer. Mijn sleutel is gelukkig terug, maar mijn halve bril nog niet.

Ik heb nu erge pech met mijn kruiken: gisteren sprong er een en vanavond weer een. Nu heb ik er geen meer (Zie de afbeelding op pagina 140).

Dag. Ik ga naar mijn keldertje.

Woensdag 1 november

Gelukkig heb ik nog een **kruik** gevonden in de badkamer, maar het is een erge grote. Ik zag ook, dat je nikkelen kruikje daar staat, **Toet**, maar zonder dopje. En toen ik er water in deed, liep het er van onderen weer uit. Daarom heb je het natuurlijk niet mee genomen. Ik maak me zo bezorgd over je, dat je geen warme kleren bij je hebt en ik kan je niets sturen. Als je nu in **Eerbeek** maar een goed en warm pension gevonden hebt en je je wat beter voelt. Och, wist ik toch maar iets. En zo zitten jullie over mij te den-

had returned: if she would have tried hard enough, they could have let her pass. She was furious with Bert and did not want him in her house anymore. Her sister should be here somewhere, but I do not see her at all. She could ask her if she could do the shopping for me together with her own.

Also there were two men here from the Civil Defense who came begging because they did not have fuel anymore. I gave them five guilders. They asked how I was doing. They had wanted to bring me home last Sunday but I had told them that I could manage. They may be correct, but I do not recall. My key is back, fortunately, but not the lost half of my glasses.

I have very bad luck with my hot-water **bottles**: yesterday one cracked, and this evening another one. I am out of them now (See the figure on page 140).

Bye, I go to my basement.

Wednesday 1 November

Fortunately I found a hot-water bottle in the bathroom, but it is a very large one. I also found your nickel one but without lid. When I filled it, the water ran out from the bottom. That, of course, is why you did not take it with you. I am so much worried about you, that you did not take any warm clothing and now I cannot send you anything. If only you found a good and warm boarding house in Eerbeek and are feeling somewhat better. Oh, if I only knew anything. And you are thinking of me also, for it is anything

ken, want het is hier nog alles behalve rustig.

In de vooravond aanhoudend weer granaten en ik heb nog even in de kelder gezeten. Tante **Nan** blijft ook nog maar in haar kelder, want de dokter kwam gisteravond, toen al die mensen (27) er al waren en kon haar toen niet behandelen, zodat hij vandaag terug zou komen. Ik ben vanmorgen even naar haar toe geweest en ze hoopte morgen weer naar mij toe te komen. Vandaag zijn er drie mensen naar me komen kijken: Spanjaard, mevrouw van **Wijk** en Truus Wagenmaker. Ze zijn allemaal verbaasd, dat ik geen pijn heb, natuurlijk wel, als ik er op druk. Het zal wel lang duren, voor ik mijn gewone gezicht weer terug heb, want het is nu onder het andere oog ook rood en groen geworden.

21:00

Nu zit ik in de kelder verder te schrijven, want het kanon begon lelijk te doen. Bij **Duives** zijn een heleboel rode pannen gebracht en zullen ze morgen aan het dak beginnen. De aannemer had gezegd, dat hij geen hout kon krijgen of hij moest het zwart kopen. Bij mij is er heel wat nodig, dus zal het een duur dak worden. En als er een granaat op valt, is het weer stuk.

De kamer van **Nell** stond vanmiddag weer blank, en alle bakken liepen over. Daar moet een loodgieter bij komen, want ze hebben door het zink geschoten en daarom lekt het steeds. Ik heb weer moeten dweilen en dat valt niet mee hoor. Ik begin koud te worden, dus ga ik onder de dekens.

except quiet here.

More shelling in the early evening, and I was in the basement for a while. Aunt Nan also will remain in her cellar, because the doctor came last night when all those people (27) were present so that he could not treat her and thus would be back today. I made a short visit to her this morning, and she hoped to visit me again tomorrow. Today three people came and looked me up: **Spanjaard**, Mrs. van Wijk and Truus **Wagenmaker**. They all were surprised that I had no pain, which I do have except when I press on it. It will be a long time before my face has recovered, because by now the other eye also is colored red and green.

9:00 pm

Now I continue writing in the basement, because the cannon became ugly again. They brought a large number of roof tiles at the Duives, and they will start the repair tomorrow. The contractor said that he could not get wood unless he bought it in the black market. My roof needs a lot, and it will be an expensive roof. And if another shell hits it, it is broken again.

Nell's room again was flooded this afternoon; all pots and pans were running over. A plumber has to attend this because the zinc sheet was pierced by a hit and that is why it keeps leaking. I had to mop again, and that is not easy. I am starting to become cold and thus will go to my blankets.

Dag.

Bye.

Donderdag 2 november

Thursday 2 November

Nu zit ik in de keuken te schrijven, want het was overal even koud vandaag, omdat de kachel niet aan is geweest. Het was vanmorgen in de kleine kamer heerlijk zonnig, maar hij verdween gauw.

I am writing in the kitchen again, it is very cold everywhere today because I did not light the stove. In the little room this morning it was delightfully sunny, but that stopped very soon.

Dory heeft me weer gefopt, dat is toch niet mooi van haar, want ik had er vast op gerekend. Ik heb vandaag twee dames gehad voor de boven etage, maar ik geloof, dat het geen van beiden iets is. De eerste was van een familie van vijf personen (drie grote kinderen). Dat is me te druk. De andere was voor drie dames: moeder, dochter en tante. Dat zou misschien gaan, maar ik moet eerst nog eens informeren. Ze hadden een paar meubels gered uit de brand, maar hadden bijvoorbeeld geen bedden of keukengeri.

Dory has tricked me again, not nice from her, because I had counted on her. Two ladies came to look today to the upstairs, but I think neither of them is satisfactory. The first one was from a five-person family (three big children), which is too busy for me. The other one came for three ladies: mother, daughter and aunt. That might work out, but I still have to inquire first. They had saved a few pieces of furniture from the fire, but had neither beds nor kitchenware.

Tante **Nan** vond, dat ik minstens vijftig gulden per maand kon vragen, maar ik denk, dat ze dat nog teveel vinden, want het leek een eenvoudig mensje.

Aunt Nan thought that I should ask at least 50 guilders per month, but I expect that they think it too steep, because they are simple folks.

Ook kreeg ik bezoek van een Hollandse soldaat, die mij de groeten van zijn zuster Truus kwam brengen en vragen moest hoe het met mij ging. Dat is niet **Truus** Basten, maar **Truus** Jansen van de Bemelen, waar **Otto** zo graag heen ging. Het soldaatje leek precies op haar.

I also got a visit from a Dutch soldier, who brought greetings from his sister Truus and he had to ask how I fared. That is not Truus Basten but Truus Jansen from **Bemmel** where Otto liked to go. The soldier looked very much like her.

Toen kwam er nog een dienstmeisje bij van der **Lande** met een brief voor mij, die iemand, die over de brug mocht, haar gebracht had uit Leeuwen. Het was een brief van **Annie** en Bert. Ze hadden 26 september naar **Nijmegen** terug willen komen, maar toen mocht het niet meer. Ze

Then arrived the maid of van der Lande with a letter for me, passed on to her by someone from Leeuwen who was allowed to come over the bridge. It was a letter from Annie and Bert. They had wanted to return on 26 September to Nijmegen, but by then it was not allowed

hadden nog verschillende keren gevraagd om toestemming, maar het was steeds geweigerd. Ze waren nieuwsgierig hoe ik het maakte en of ik iets van mijn kinderen gehoord had. Ze vonden het ook wel heel erg dat ik zo lang op Annie moest wachten, want het was niet hun bedoeling geweest, om mij langer dan enkele dagen alleen te laten. Ze hoopten, dat er spoedig verandering kwam, en zij weer naar Nijmegen konden komen, dus schijnt ze toch weer terug te komen.

Juffrouw Sanders zegt "Mevrouw, ik zou ze niet meer nemen, ze heeft U schandelijk alleen laten zitten, want ze had best kunnen komen, als ze gewild had". Toch geloof ik, dat ik het maar doe, want er is nog zoveel te doen, waar ik alleen niet aan beginnen kan. Bovendien is ze eerlijk en vertrouwd.

Tante Nan is vandaag weer bij me geweest en komt morgenvroeg ook weer ontbijten, enz. Zij kan nog niet goed zitten, het bovenbeen is nog pijnlijk.

Vrijdag 3 november

Zo juist heb ik een brief aan Annie geschreven, die Toon, de broer van Marie, morgen meeneemt. Ik heb vanmorgen juffrouw Kok en haar nichtje Corry van Dalen bij me gehad, die graag de etage eens wilden zien. Die viel hen erg mee. Corry heeft eindexamen HBS gedaan en wilde gaan studeren voor lerares in de Huishoudschool, maar daar de Huishoudschool verbrand is, gaat dat voorlopig niet door en wilde zij voor tijdelijk een betrekking zoeken. Zij hebben in de Voorstadslaan gewoond, waar de oude heer Kok een rij van negen middenstands woningen had gebouwd. Deze

anymore. Several times later they had asked permission, but always were refused. They were anxious to know how I was and if I had heard anything from my children. They also regretted that I had to wait so long for Annie; it had not been their intention to leave me alone for more than a few days. They hoped that soon there will be change and that then they would come back to Nijmegen, so she still plans to return here.

Miss Sanders said "Mylady, I would not take her back, she has shamefully left you alone, because if she really had wanted, she would have gotten bridge permission". Nevertheless, I think I will take her back because there still is so much to do that I cannot do by myself. Moreover, she is honest and trustworthy.

Aunt Nan was here again today, and will come again tomorrow early for breakfast, etc. She still cannot sit comfortably, her upper leg still is sore.

Friday 3 November

I just wrote a letter to Annie, and Toon, the brother of Marie, will carry it with him tomorrow. This morning Miss Kok and her niece Corry van Dalen visited and wanted to see the upstairs, and found it was quite passable. Corry has passed her final exams at the HBS and wanted to study for teacher at a Huishoudschool, but the local one has burned down and that will not succeed at the moment. She is looking for a temporary job. They used to live in the Voorstadslaan where the old man Kok had built a row of nine middle-class houses. At his death, they were divided among the three children, and now

werden bij zijn dood onder de drie kinderen verdeeld en die woningen zijn nu allemaal verbrand. Ze hebben er nog enkele meubels, o.a. de piano, uit kunnen halen.

Nu ben ik naar beneden gegaan, vanwege het schieten, en zit in mijn bed te schrijven. Juffrouw **Kok** gaf mij als referenties: ds J.A. van **Selms**, ds van **Dijk** en ook nog een mevrouw Dora **van Sprang-Haspels**. Ze zei, dat ze niet meer dan 25 gulden per maand konden betalen, maar genegen waren, mij met alles te helpen, zodat ik geen meisje nodig had. Ik moest er eerst nog maar eens over denken en zou zij zondag nog eens bij mij komen. Ik heb dan ook aan Annie geschreven, dat ik waarschijnlijk mensen boven krijg, die ook voor mij zullen zorgen. Bert had immers gezegd, dat je de betrekking op zei, omdat je toch gauw ging trouwen. En daarom dacht ik ook, dat je niet terug zou komen.

Het is zo gek, en telkens denk ik: ik zal het **Fiedel** eens vragen, of: wat zou **Nell** me aanraden ... en zo gaat het maar door.

En nu ga ik maar weer naar boven, want het is weer stil geworden en ik moet daar opruimen en mijn avondwas doen. Ik heb nog lekker warm water, want mijn kacheltje heeft lekker gebrand vandaag, alleen van hout. Juffrouw **Kok** had haar kolen, die in het schuurtje lagen, ook gered, en die zou zij hier ook in het schuurtje kunnen leggen. Ik heb haar gezegd, dat als mijn dochter terug kan komen, zij meer plaats moet maken en dat vond zij goed.

all these houses have burned. They still could salvage several pieces of furniture, among others a piano.

I went downstairs due to the shooting, and am writing in bed. Miss Kok gave me names as references: ds van Selms, ds van Dijk and Mrs. Dora van Sprang-Haspels, and she said that they could not pay more than *fl* 25.- per month, but they were willing to help me so that I did not need a maid. I should start to think about that. Therefore I wrote to Annie that there was a chance that I would get people upstairs who would take care of me. Bert had said that you wanted to give up working because of your pending marriage and therefore I thought you would not return anymore.

It really is funny and I often think that I should ask Fiedel, or what would Nell's advice be ... and so it goes.

And now I go back upstairs again, because it has become quiet again and I still have to clean up and do my evening laundry. I still have nicely warm water due to the stove that was burning all day, but only with wood. Miss Kok had saved the coal from her shed which she could place in mine. I told her that if my daughter would return, she had to make more space, and she agreed.

Zaterdag 4 november

Al weer een dag voorbij. Hoeveel zullen er nog moeten volgen, eer we elkan- der weer zien? Ik verlang er zo naar! Maar moed houden en vertrouwen op God. Ds van **Dijk** heeft het hoofdartikel in de Nijmeegse Courant geschreven voor de zondag, Nehemia 2:20a. "God van den hemel, die zal het ons doen geluk- ken". Ik zal morgen niet naar de kerk gaan, want mijn gezicht is nog zo lelijk, dat ik de mensen zou hinderen. Maar gelukkig kan ik met mijn oog, waarvan het wit nog helemaal bloed is, goed zien. Omdat mijn bril maar half is, wen ik er aan en zal het vooreerst maar met de oude doen.

Ik heb niet veel geslapen de afgelopen nacht, mijn hoofd was te vol van allerlei. Ik lag te denken, dat ik toch zo blij was, dat Lies en Theo Pothof met hun baby bij mij sliepen. Ze komen om rond zes uur al aan en gaan dan dadelijk hun bed klaar maken, dat overdag opgezet wordt, om te luchten. Dan gaan ze er beiden in, hij leest en zij speelt met Albert.

Vanmiddag is **Theo** nog gekomen, om aardappelen en appelen voor me te ha- len, mooie sterappeltjes, voor 30 cent per kilo, goedkoop, he? Hij had 6 kg gekre- gen, 3 voor Lies en 3 voor mij. Ik heb ze hem cadeau gedaan, want hij heeft weer een ruit van bordpapier voorzien en het witte kastje van **Toet** naar beneden ge- haald voor Tante **Nan**. Die had in de gang alles op tafel en stoelen gelegd, en wij hadden dat kastje toch leeg gemaakt voor **Spanjaard** die komen zou.

Tante Nan wast zich altijd aan het fon- teintje op de W.C. en maakt haar haren

Saturday 4 November

One more day passed again. How many more must follow until we see each other again? I am so longing for that! But keep courage and trust in God. Ds van Dijk wrote the top story for the Sunday Nijmeegse Courant newspaper, Nehemia 2:20a. "God from heaven will let us suc- ceed". Tomorrow I will not go to the church because with my still ugly face the people would be disturbed. But for- tunately, I can see well with my eye, even though the white part still is full of red. And because I have only one lens in my glasses, I will make do with an old pair.

I did not sleep much last night, my head was full of all kinds of thought. I was thinking that I was happy to have Lies and Theo Pothof with their baby here to sleep. They come near six o'clock and immediately set up their bed, which is aired out during the day. Then they jump in, he to read, she to play with Albert.

This afternoon, Theo came to bring me potatoes and apples, nice star apples, at *fl* 0.30 per kg, quite cheap. He has re- ceived 6 kg, 3 for Lies and 3 for me. I made him a present of it for he has again put boards over a window and brought the little white cabinet of Toet downstairs for aunt Nan. She had put all her stuff in the hallway on tables and chairs, and we already had emptied the cabinet for Spanjaard who was scheduled to come.

Aunt Nan always washes at the little washbasin at te toilet and does her hair

op in de kleine kamer. Zij wil liever niet naar boven.

Dory is weer niet gekomen en heb ik zelf de gang en de stoep moeten doen, want het was zo vuil van al de bladeren en de **Wagenmaker** jongens hadden nogal heen en weer gelopen, om de glasscher-ven en stukken pannen, die in de achter-tuin lagen, op te ruimen en op het aardap-pelveld te gooien. Ze komen telkens vra-gen, of ik wat te doen heb en dan krijgen ze een appel. Frits zegt dan, dat dat he-lemaal niet nodig is, maar hij stopt hem wel gauw in zijn zak.

Jullie zullen wel niet veel appels kun-nen krijgen, want **Tyr** zal, als hij in Tiel is, toch niets kunnen sturen. Er stond hier een stuk in de krant over **Vught**, dat ze daar N.S.B.-ers in gestopt hebben. Dat werd zeer verkeerd gevonden, daar die plaats geheiligd was, door al het bloed dat er gevloeid is van al die Nederlanders. Ik bewaar alle kranten, dan kunnen jul-lie het later zelf lezen. Tante **Nan** had in de schuilkelder gehoord, dat het in Den **Haag** ook heel erg was: geen gas, geen elektriciteit en geen water. Voor een glas water werd 2 gulden betaald. Of het waar is?

Dag. Tot morgen.

Zondag 5 november

Nu zit ik in de kelder te schrijven in bed, want er floten weer granaten en er was veel afweergeschut. Vanmorgen is juffrouw **Kok** weer geweest, om te vra-gen hoe ik er over dacht. We hebben af-gesproken, dat zij deze week komen. De kleine kamer krijgt zij niet, want die wil Tante **Nan** nu weer hebben, niet om in te

in the small room. She prefers not to go upstairs.

Again Dory did not appear and I my-self had to do the hallway and pavement, because it was exceedingly dirty from all the leaves, and the Wagenmaker boys had been back and forth to clean the glass shards and tiles from the back garden. They come regularly to ask if there is anything to do, and then they get an ap-ple. Frits tells me that that is not really needed, but nevertheless quickly puts it in his pocket.

Probably you will not be able to get many apples, because Tyr cannot send anything, even if he is in Tiel. There was a story here in the newspapers that **NSB** people had been incarcerated in **Vught**. There was much opposition to that be-cause that location is holy due to all the blood that had flown from so many Dutch-men. I am saving all the newspapers so that you can read it later yourself. Aunt Nan had heard in the shelter that the sit-uation in The **Hague** also was awful: no gas, no electricity, and no water. They paid *fl* 2.- for a glass of water. Could this be true?

Bye. Until the morrow.

Sunday 5 November

I am now writing in my basement bed because shells were whistling overhead, and there was a lot of anti-aircraft fire. This morning Miss Kok came again to ask about my decision. We agreed they would come this week. The small room they will not get, because aunt Nan wants to use it, not for sleeping, but for washing,

slapen, maar om zich te kunnen wassen, enz. Nu gaat het witte kastje weer naar boven, want nu kan zij het kastje van **Nell** gebruiken. Zij wilde er wel 10 gulden per maand voor betalen, maar dat hoeft ze niet te doen, want ze heeft toch al grote onkosten door die scherf in haar been. Morgen moet zij weer naar de dokter, om die prop watten er uit te laten halen. Zij hoopt maar, dat er geen nieuwe in hoeft. Ik ben maar blij, dat ik er zo goed zonder dokter af kom. Weten jullie hoe ik er nu uit zie? Je hebt in Artis van die **aapjes** met rood en blauwe gezichten; daar lijkt ik nu op (Zie de afbeelding op deze pagina).

etc. Now the little white cabinet returns to the upstairs, because she can use the cabinet of Nell. She would want to pay *fl*10.– per month for that room, but she does not have to because she already has large expenses due to the shard in her leg. Tomorrow she has to go to the doctor to get the cotton removed, and she hopes that no new cotton has to go in there. I am happy that I came through so well without doctor. Do you know how I look now? In **Artis** there are monkeys with red and blue faces; that is what I look like (See the figure on the current page).

FIGURE 3.23. De mandrill aap, maar toch helemaal geen goede gelijkenis met de gewonde **Poedel**.

 The mandrill monkey, but not at all any resemblance to the wounded Poedel.

Ik hoop nu maar, dat het goed gaat met mijn drie nieuwe huisgenoten en ik goede hulp aan hen heb, want ik zou het nog niet uithouden, ik sjouw en beur te veel, dat voel ik maar al te goed.

Het ledikant van de dienstbodekamer komt nu naast de lits-jumeaux, dat gaat

I hope all will go well with my three new house mates and that they indeed do help well, because I cannot sustain this; I haul and lift too much, and I can feel the strain.

The bed from the servant's room now goes next to the double bed, it just fits.

best. Ik zal hen de kleine kachel maar in de zitkamer laten zetten, die verbrandt minder en kan die kamer toch wel verwarmen. Ze had zelf nog een haard, maar die kan er toch niet staan. Ook hebben ze nog een stookfornuisje gered en wilden ze dat laten plaatsen waar de hooikist staat (Zie de afbeelding op pagina 28), dan hoeven ze het gas niet te gebruiken en is er meteen warmte in de keuken. Zij wilden dan in de keuken eten en mij het eten binnen brengen. Ik ben benieuwd, hoe het zal marcheren. Ik hoop maar goed.

Maandag 6 november

Vanmorgen is Dory weer niet verschenen, en als zij nu nog komt, zal ik haar zeggen, dat ik haar niet meer nodig heb en op haar bezoeken ook geen prijs meer stel. Ik vind het schandelijk van haar, had haar nota bene al vooruit betaald.

Juffrouw Kok is er vandaag geweest met haar zuster, mevrouw van Dalen, ook een zeer nette dame. Morgenvroeg komt er een timmerman, die zij het een en ander wil aanwijzen, wat er gedaan moet worden. Zij wil o.a. een houtbetimmering laten aanbrengen in de ramen, met een ruitje van glas erin, dat is veel warmer dan karton. Dat zou ik in de zitkamer ook graag hebben en kon ik dat schut, dat bij de deur gestaan heeft ervoor gebruiken. Zij willen hun matrassen toch maar meebrengen, omdat zij ze liever niet bij die mensen laten, waar de meubels staan. De piano kan in mijn kamer, waar die van Nell stond, of anders in de gang staan. Zij heeft mij een brief gegeven, waarin zij verklaart, de twee kamers met gebruik van badkamer en keu-

I will have the little stove moved to the living room; it uses less fuel and still can heat that room. She has a hearth, but that will not fit. They also have saved a little range that burns wood, and they want to put that in the kitchen where the haybox is (See the figure on page 28), then they do not have to use gas and at the same time it keeps the kitchen warm. They wanted to eat in the kitchen and bring me the food to my room. I wonder how this all will turn out. I hope for the best.

Monday 6 November

Again, Dory did not turn up this morning, and if she still comes, I will tell her that I do not need her, and do not appreciate that she comes. I think it is shameful, and had already paid her in advance.

Miss Kok came today with her sister, Mrs. van Dalen, also a very decent lady. A carpenter will arrive tomorrow to get her instructions on what has to be done. Among others, she wants to get a wooden window panel with only a little glass in it, which is much warmer than the cardboard. I could use this in the living room, and could use the divider which stood near the door. They still will bring their own mattresses, because they prefer not to store them with the people where their furniture is. The piano can be located in my room, where the one from Nell was, or otherwise in the hallway. She has given me a letter with her declaration that they rent the two rooms with use of bathroom and kitchen for fl25.- per month, under the condition that they

ken te hebben gehuurd voor fl 25,- per maand, met de verplichting het hele huis schoon te houden. Dat heb ik ondertekend.

Tante **Nan** is vandaag weer bij de dokter geweest. De wond moet vanzelf helen, maar ze moet toch nog een keer terug komen, dat begrijp je! Ze kan nu weer beter zitten en lopen. Ik moet nu nog wat gaan opruimen op de bovenkamers, want de nachtkastjes zitten vol met hetgeen er uit het witte kastje gekomen is. Ik zal het maar in een doos pakken.

Er waren hier geruchten, dat de Nijmegenaars geëvacueerd zouden worden naar België, maar gelukkig stond er vandaag in de krant, dat daar niets van aan was. Wel zijn er mensen uit Berg en Dal en Beek geëvacueerd, omdat daar zulk zwaar geschut wordt opgesteld, om Arnhem te beschieten. De afgelopen nacht dreunde het erg en denk ik dat ze al aan de gang waren. Ik heb in het begin van de avond met een kaars gezeten, want het licht was uitgegaan, maar na een goed uur is het gelukkig weer gekomen.

Toet, wat kookt het water gauw in die ketel met die zak en die past op mijn kachelkje ook. Heb ik je al eens verteld, dat Duifje helemaal niet meer bij mij komt? Hij zit maar steeds gezellig bij **Duives** in de keuken, waar het lekker warm is. En mevrouw houdt hem net in haar arm of het een kindje is. Hij is toch zo groot en mooi en lief, en niets vals. **Piet** stond meteen toen het licht uit was bij mij met een zaklantaarn. Hij was over de muur en door de keuken gekomen, om te kijken, of ik wel kaarsen had.

keep the whole house clean. I signed it.

Aunt Nan again went to the doctor today. The wound must heal by itself, but she has to return once more, of course! Currently, she can sit and walk again. Now I have to go upstairs to clean because the pedestal cupboards are full of the items we took out of the white cabinet. I will repack it all into a box.

There were rumors that the inhabitants of **Nijmegen** had to be evacuated to Belgium, but fortunately today's paper said that it was incorrect. Many people from **Berg en Dal** and Beek were evacuated because of the heavy guns that are located there and which are shooting towards **Arnhem**. Last night there was a lot of rumble and I think they already started it. Early that evening I was using candle light, because the electric supply had failed again, but fortunately, after an hour it was back on.

Toet, I am surprised that water boils so quickly in the kettle with the bag around it, and which also fits my stove. Did I tell you that **Duifje** does not visit me at all anymore? He is always happily in the Duives kitchen where it is nicely warm. And Mrs. Duives holds him in her arms as if it were a child. He is big, beautiful, and friendly, and not at all vicious. The moment the light went out, Piet was here with a flashlight. He had climbed over the wall and came through the kitchen to see if I had candles.

Ik heb vandaag de was gedaan, want de wasboeren mogen geen elektriciteit meer gebruiken, erg lastig. Er staat een mand vol en aan de lakens kan ik toch niet beginnen.

En nu ga ik naar mijn keldertje. Het is nog wel een beetje vroeg (21:00), maar dan ga ik aan jullie allemaal liggen denken en dan praat ik met jullie. **Heleen** en **Tineke** zullen nu niet meer roeien, dat zal wel gedaan zijn. En hoe is het met meneer **Heidema**? Ik hoop niet, dat hij opgepakt is. Is **Cors** bij jullie? Het kon zijn, dat zij in Rotterdam was en niet terug kon komen. En hoe gaat het bij **Titi** en **Frits**, en alle kinderen, groot en klein? Wat voeren de groten uit, nu ze geen school hebben? Wat zou ik **Aad** en **Otto** goed kunnen gebruiken, om hier de zolder op te ruimen, maar het heeft misschien toch geen zin

Dag!

Dinsdag 7 november

Vanmorgen kwam juffrouw Kok en was zeer onder de indruk van een granaatslag in het huis naast haar, waarbij een jong meisje en een oude dame dood waren en twee anderen gewond. Het huis, waar zij nu woonde was ook het halve dak kwijt en het andere was helemaal weg. In de Koninginnelaan waren ook granaten ingeslagen en 15 doden. Het is verschrikkelijk, zou daar nu nooit een eind aan komen.

De timmerman kon haar vooreerst nog niet helpen, maar zij komen deze week zeker. Weet je, aan wie zij mij doet denken? Aan **Cors**, maar zij ziet er veel ouder uit. Zij keek rond, of ik niets voor

Today I did the laundry, because the laundromats are not allowed to use electricity, very awkward. There is a basket full, and I cannot start the bed sheets anyway.

And now I go to my little basement. It still is early (nine o'clock), but I will lie there thinking of you all and then I talk with you. Heleen and Tineke will not be rowing anymore, that season is past. And how is Mr. Heidema? I hope he did not get picked up. Is Cors with you? She might have been in **Rotterdam** and not been able to return. And how are Titi and Frits, and all grandchildren, big and small? What are the older ones doing, now that there is no school? How well would I have been off if Aad and Otto were here to clean the attic, but perhaps it makes no sense to do it ...

Bye!

Tuesday 7 November

Miss Kok came this morning and was very much upset by the hit from a shell on the house next to her, in which a young girl and an old lady were killed and two others wounded. The house where they now live also had half its roof missing, and the other house had everything missing. There were several hits in the Koninginnelaan, with 15 people dead. It is awful. Would there never be an end to this?

The carpenter could not help her instantly, but would come this week for sure. Do you know to whom she looks like? That is Cors, but she looks much older. She was looking around if I had anything

haar te doen had en haalde antraciet voor me uit de kelder en water in de zakketel, want die is zwaar als hij gevuld is.

Tante **Nan** had in de schuilkelder gehoord, dat het met de kolenvoorziening wel mee zou vallen. Dat had iemand verteld, die het weten kon. Ik hoop maar dat het waar is, al heb ik nogal wat, omdat de portie van Toet erbij is. Toch ben ik maar erg zuinig en maak de kachel niet voor 's middags aan.

Vanmiddag kreeg ik weer bezoek, van mevrouw **Gerstenberg**, die niet uitgekeken kwam op mijn gezicht, terwijl het toch al zoveel beter is, maar toch lang nog niet mooi. Zij heeft Tante Nan een heleboel over Brussel verteld en zou er nu graag zitten. Zij had via het Rode Kruis een paar woorden aan haar zuster in **Breda** mogen sturen en hoopte, dat ik ook spoedig een bericht aan jullie kon zenden, dat ik nog leef. En jullie doen het natuurlijk ook als het kan.

Piet Duives bracht me vanmorgen over de muur een savooie kooltje en 1 kg bieten, heerlijk, nu heb ik weer wat voorraad en voor de prijs van 40 cent. Het is maar jammer, dat ik geen pap meer eten kan, want we krijgen maar 1 l taptemelk voor de hele week. Ik word erg mager en zou mijn gewicht wel eens willen weten. Ik ga eens waterpap koken met een beetje blikkenmelk er in, dat zal ook best smaken. Maar nu ga ik naar bed.

Woensdag 8 november

Daar kom ik juist tot de ontdekking, dat ik de verjaardag van **Cors** (1 novem-

to do for her, and hauled some anthracite from the basement and water in the kettle with the bag which is too heavy for me to carry when filled.

Aunt nan had heard in the shelter that the coal supply would not be bad. Someone in the know had told her this. I hope it is true, even though I have plenty because I still have Toet's ration. Nevertheless I am prudent and do not light the stove until the afternoon.

This afternoon, Mrs. Gerstenberg visited again and could not help staring at my face, even though it already has healed much, but still a long way from being well. She has told aunt Nan a lot about Brussels, and would like to live there. Via the Red Cross she was allowed to send a few words to her sister in Breda and hoped that soon I could do the same to you to tell that I am still alive. And you will do the same if you can.

This morning Piet Duives came over the wall and brought me a savoy cabbage and 1 kg beets, wonderful because now I have a small food supply and that at a cost of 40 cents. Pity that I cannot eat warm cereal anymore, the rationing now allowing only 1 l of skim milk per week. I am getting thinner and would like to know my weight. I will prepare some water porridge and add canned milk, that should taste reasonably well. But now I am going to bed.

Wednesday 8 November

I just realized that I forgot the birthday of Cors (1 November). Dear Cors, for-

ber) heb vergeten. Lieve Cors, neem het me niet kwalijk, dat ik je een week later kom feliciteren. God geve, dat ik het volgend jaar je op de juiste datum kan gelukwensen, dan zijn we er beiden nog, en dat we dan genieten van de vrede en de vrijheid. Het was hier vandaag nogal rustig, maar zo juist vlogen er weer granaten en daarom zit ik maar weer in de kelder in mijn bed te schrijven.

Ze zijn vandaag aan het dak begonnen en alles wat ze nodig hebben, moet door het huis gedragen worden, ook de balk die erin moet. Ze hebben geen lange ladder meer en die balk hebben ze moeten hijsen. Ook heb ik de knecht van **Jacobs** gehad voor de W.C. boven, want het reservoir zat nog vol puin en werkte ook niet. Ook het elektrische licht ging niet meer aan in die serie, dat komt door het vocht in de plafonds. Daar is niets aan te doen, of alles moet opengebroken worden en een nieuwe leiding gelegd worden. Op de zitkamer werkt het licht wel en moeten ze zich in de slaapkamer maar behelpen met een kaars tot het opgedroogd is. De W.C. is nu weer in orde. Het zou misschien goed zijn, om daar de kachel eens te stoken.

Donderdag 9 november

Het was koud vandaag, 3,3°C vanmorgen en ik heb maar dadelijk de kachel aangemaakt, waar Tante **Nan** erg mee in haar schik was, toen zij kwam. Het hagelde ook al vanmorgen en daarna is het gaan regenen. Het had boven weer erg gelekt en met drie man zijn ze bezig geweest aan het dak. De balk zit erin, en als het nu morgen maar droog weer is, maken ze de betimmering en komen de

give me that I congratulate you a week too late. God willing, I will send my felicitations in time on the correct day next year, assuming that we both are still alive and will enjoy peace and freedom. It was rather quiet here today, but just now several shells are flying over and therefore I went to my basement bed to write.

They started to work on the roof today, and everything they need has to be hauled through the house, even the beam that has to be installed. They do not have a long ladder and that beam had to be lifted. The helper from Jacobs also came and fixed the toilet upstairs where the water supply tank was full of debris and the whole thing did not work anymore. The electric light in that area also does not work, but that is due to the wet ceilings. Nothing can be done, except tear the ceiling down and install new wiring. The living room does have working lights, and for the moment they should use a candle in the bedroom until it all has dried out. It might be better to fire up the stove there.

Thursday 9 November

It was cold today, 3,3°C this morning and I started the stove right away, much to the enjoyment of aunt Nan when she arrived. There also was some hail this morning, and it rained afterwards. Upstairs it has leaked a lot again, and they worked with three men on that roof. The beam is mounted, and if it is dry tomorrow they will finalize the carpentry work and place the roof tiles. It will be expen-

pannen erop. Het zal wel veel kosten, maar het is ook een reuze werk.

Tante Nan had een brief van **Mien**, die zij en **Cor** door bemiddeling van een dokter gekregen hebben, die een nacht bij **Polis** gelogeed had.

Mien heeft het erg naar haar zin. Zij heeft een zit-slaapkamer, fijn voor als het haar beneden te druk wordt. Ze heeft aardige kennissen en ook al een bridgeclub, ik hoor het haar zeggen. Verder weet ik geen nieuws en omdat mijn kachelkje uit is en ik koud begin te worden, ga ik maar naar bed.

Dag.

Vrijdag 10 november

Een Duitse razzia in en om Rotterdam haalt ca. 50000 mannen uit hun huis voor dwangarbeid.

Vandaag is er hard gewerkt, niet alleen door de mannen op het dak, maar ook door juffrouw **Kok** en haar zuster, die de kamers eens flink onder handen genomen hebben. Het was geen overdaad. Ze kunnen beiden flink werken en hebben zelf de kachel gezet in de zitkamer, en de plaat, die er vreselijk uit zag, schoongemaakt. Ze hebben de perzen allemaal uitgeklopt en wilden liever hun eigen kleed leggen, maar dan toch om de veertien dagen, de perzen uitkloppen.

Corry en haar vriend hebben met een wagentje, dat aan de fiets vastgemaakt kan worden, tweemaal een vracht kleren en kleinigheidjes gebracht, want ze konden niemand krijgen. Nu stond er in de krant, dat de padvindders genegen zijn, met een handwagen te komen helpen, daar willen ze nu op af.

sive, but it is a huge job.

Aunt Nan received a letter from Mien which she received via a doctor who had stayed a night at Polis.

Mien is very contented. She has a living room in which she can sleep, nice especially if the downstairs is getting to busy. She has friendly acquaintances and even a bridge club, she said. Other than that I have no news and because the stove has gone out and it is getting cold, I will go to bed.

Bye.

Friday 10 November

A German raid in and around Rotterdam picks up ca. 50000 men for forced labor.

Today a lot of work was done, not only by the men on the roof, but also by Miss Kok and her sister who gave the rooms a thorough going over. It was not in excess. Both of them can work hard and even placed the stove and they cleaned its shield which looked awful. They beat the Persian carpets and preferred to use their own carpet, but still would beat all carpets every fortnight.

Corry and her friend used a cart that could be attached to a bicycle to haul two loads of clothing and miscellaneous items, because they could not find anyone else to do this. The newspaper said the boy scouts could be helping with a handcart, and they will now try that.

Als we nu maar een stukadoor konden krijgen om de gaten in de plafonds te repareren, want die rijzen aanhoudend door en schoonmaken helpt je niets. Het was vanmiddag zo onrustig met granaatvuur, dat we nog een poos in de kelder hebben gezeten en de werklui van het dak bij **Duives** in de kelder.

Mevrouw **van Dalen** is heel erg bang en dacht, dat het hier veel erger is dan in de Voorstadslaan. Het is hier soms ook eng, als die zware tanks voorbij rijden, dat is een heidens leven en het is iedere dag zo. Ze zijn veel zwaarder dan die van de Duitsers (Zie de afbeelding op pagina 39). In de vooravond was er weer zwaar geschut aan de gang, ik denk op Arnhem.

Ik was vanmiddag bij de **Postduif** en hoorde daar, dat de pleegzoon van juffrouw **Sanders** met vrouw en kind, bij haar was ingetrokken, omdat hun huis vernield is en zij niets meer hebben. En nu is **Marie** boos vertrokken en morgen gaat Toon (haar broer) ook weg, want ze denken nu, dat die pleegzoon de bakkerij zal krijgen en daar loerden ze op. Juffrouw Sanders zei "Het is een fingerwijzing van God, dat ik dit doen moest".

Zij vond dat mijn gezicht er al een boel beter begon uit te zien. Ik ben benieuwd, of alles weg trekt, het kan haast niet dunkt me.

Mevrouw van **Wijk** heeft verhuurd aan juffrouw **Muller Massis**, de zuster van mevrouw **Haga**, 2 ongemeubileerde kamers voor *fl* 45,- per maand. In de schuilkelder werd er volgens Tante **Nan** beweerd, dat ze wel gauw ruzie zouden krijgen, want ze waren beiden lastige potentaten.

If only we could get a plasterer to fix the holes in the ceiling, because these keep flaking, and cleaning does not help a bit. This afternoon was not very quiet from the shells and so we have been in the basement for a while, and the roof people were in the basement of the **Duives**.

Mrs. van Dalen is very afraid and she thinks that it was much worse here than it was in the Voorstadslaan. Sometimes it is scary here, when the heavy tanks pass it is with an infernal noise and this happens every day (See the figure on page 39). They are much heavier than the German ones. In the early evening there was a lot of shooting of heavy guns, I think towards **Arnhem**.

I was at the Postduif this afternoon and heard there that the foster son of Miss Sanders with his wife and son, had moved in with her because their house had been demolished, and they have nothing anymore. And now Marie has left in anger, and tomorrow her brother Toon also will leave because they think that the foster son will get the bakery which Marie and Toon had been expecting to get. Miss Sanders said "God indicated that I should do this".

She thought that my face was much better. I wonder if it all will disappear, but think that that is unlikely.

Mrs. van Dijk has rented two unfurnished rooms for *fl* 45.- per month to Ms. Muller Massis, the sister of Mrs. Haga. In the bombshelter, according to aunt Nan, it was speculated that they would start quibbling soon, because both of them are difficult potentates.

Dag allemaal, tot morgen.

Zaterdag 11 november

Vanavond maar een paar regels, want de kachel is uitgegaan en het is erg koud vandaag. De timmerlui van het dak zijn vertrokken en aan de voorkant zijn nu blauwe en aan de achterkant rode pannen, omdat er geen andere te krijgen zijn. Ook de betimmering is niet volledig, door gebrek aan hout, maar het zou toch niet doorlekken, zei hij. Nu moet de mastieker komen voor de lekkage op de kamer van **Nell** en dan hoop ik, dat er een stukadoor komt. Er zullen nog twee stukken muur van de dienstbodekamer herbouwd moeten worden, want die vallen bijna om.

Iedere avond staat er een spreuk in de krant en vanavond is het er een van Schopenhauer: "Ieder mens moet een zekere hoeveelheid zorg, leed of nood hebben, evenals het schip zijn ballast".

Ik heb vandaag weer eens bezoek gehad van Duifje, **Toet**, en hij trof het. Want ik had nog een stukje van mijn vleesrantsoen. Hij was zo schattig, ik vroeg hem, of hij zijn vriend Minka nu helemaal vergeten was. Ik zat in de keuken in de zon te eten (hutspot) en van het papje wat ik na at, kreeg hij natuurlijk ook wat ...

Zondag 12 november

Het is al weer koud, want de kachel heeft me verlaten. Dus zal ik maar weer gauw naar de kelder trekken, om warm te worden onder de dekens. Tante **Nan** is met een warme kruik naar haar schuilkelder vertrokken, want daar is het ook zo koud en ze gaan pas om 10 uur naar bed.

Bye, you all, until tomorrow.

Saturday 11 November

Only a few lines, tonight, because the stove has gone out and today it is very cold. The carpenters from the roof have gone, the front now has blue tiles, and the back red ones, because there were no others to be had. Even the carpentry is not complete due to lack of wood, but he said it would not leak. Now the roof sealer has to come to fix the leak in Nell's room and I hope a plasterer will come also. Two wall areas in the servant's room have to be redone, because they are almost falling down.

Every day there is a quotation in the newspaper, and today the quote is from **Schopenhauer**: "Every person needs to have a certain amount of worry, sorrow or distress just as a ship needs its ballast".

Toet, Duifje came to visit again today and he was in luck, I still had a piece left of my meat ration. He was very cute and I asked him if by now he had forgotten his friend Minka. I was eating in the kitchen (hotchpotch) and from the pudding which finished the meal, he got some too, of course ...

Sunday 12 November

Again it is cold today, because the stove gave up. Therefore, I will depart soon for the basement to warm up under the blankets. Aunt Nan left with a hot-water **bottle** to her bombshelter, because it is cold there also, and they do not go to bed until 22:00.

Ze had daar gehoord, dat er a.s. week een groot offensief zou beginnen en dat daarom al die kanonnen in **Beek** en **Berg** en **Dal** geplaatst zijn.

Er zijn de laatste dagen hier weer veel slachtoffers gevallen van de granaten, die er vandaag ook weer waren. Wanneer zal er verandering komen? Het duurt erg lang. En dan denk ik maar weer hoe het bij jullie zat zijn. Dan bid ik maar weer, dat God jullie allen voor het oorlogsge-
weld zal behoeden en we elkander weer in gezondheid terug zullen zien.

Dag. Tot morgen.

Dinsdag 14 november

Ik had gisteren zo veel te stoppen en te naaien, dat het te laat was geworden om nog te gaan schrijven. Het was gisteren de hele dag regen en koud er bij. Vandaag was het een beetje beter, maar niet veel. Toen Tante **Nan** vanmiddag, nadat zij bij mevrouw van **Wijk** en **Cor** gegeten had, weer haastig hier kwam, was Cor er ook bij en vroeg half huilende, of zij zich hier mocht warmen, want het was daar niet om uit te houden van de kou. We hebben toen met z'n drieën om de kachel gezeten en er kwam nog bezoek bij: eerst mevrouw **Gerstenberg**, die kwam kijken hoe het met mijn gezicht was en toen mevrouw **Ypenburg**, die Tante Nan kwam bezoeken en mooie gele chrysantjes meebracht voor tante Nan, chrysantjes die erg gezellig op tafel staan.

Mevrouw Gerstenberg had je bruin wollen pakje aan, **Toet**, en het zat haar lekker warm zei ze. Ik dacht, dat jij het daar nu ook goed zou kunnen gebruiken.

There she learned that next week some large offensive was to start, and therefore they placed all those big guns in **Beek** and **Berg** and **Dal**.

In the last few days many victims again have fallen from the shells, including today. When will there be a change for the better? It lasts very long. And then I think of how it is with you all. Again I pray that God will protect you from the war violence and we can see each other again in good health.

Bye. To tomorrow.

Tuesday 14 November

Yesterday I had so much work to do in mending that it became too late to write. It rained the whole day and was cold to boot. Today was a bit better, but not by much. When aunt Nan arrived here in a hurry this afternoon, after she had eaten with Mrs. van Wijk and Cor. Cor accompanied her and asked, half crying, if she could be here to warm herself because there it was unbearable. We then sat with the three of us around the stove, and had visitors also: first Mrs. Gerstenberg who came to see if my face had improved, and then Mrs. Ypenburg who came to visit aunt Nan and brought nice yellow chrysanthemums that helped to decorate the table.

Mrs. Gerstenberg was dressed in your brown woolen suit, Toet, and it was nicely warm she said. I thought that you would have been able to make good use of it as well.

In de krant stond, dat er in de grote steden van het Duits bezette gebied honger wordt geleden. Ik denk aan al mijn kleinkinderen, maar Paauw en Titi hebben beiden nogal voorraden. Ik hoop maar, dat jullie er mee kunnen toekomen. Het is hier ook krap met alles, alleen vruchten (appels en peren) zijn er nog.

Van juffrouw Kok hebben we de laatste dagen niets meer gehoord; zij zal op beter weer wachten, om weer wat te brengen. Het dak regent nu niet meer door, maar op de kamer van Nell is het nog steeds een overstroming, ofschoon er tien bakken en kommen onder staan, maar die lopen dan over.

Ik kreeg vandaag een biljet van de inkomstenbelasting en die is notabene veel hoger, namelijk fl 259,90 en verleden jaar fl 111,-. Dat is toch te gek ...

Dag!

Donderdag 16 november

Al weer een nieuw blad. Hoeveel zullen er nog bijkomen, eer ik het verzenden kan? Jullie zullen het waarschijnlijk veel te lang vinden om het te lezen, maar dan lees ik het zelf nog eens over. Ik zal nu ook niet iedere avond meer kunnen schrijven, want ik heb veel verstelwerk. Op de dag komt er niets van.

Vandaag is er een man bezig geweest boven de kamer van Nell en hoop ik maar, dat het niet meer lekken zal, maar het is slechts een voorlopige reparatie, want zij hebben het materiaal er niet voor. Juffrouw Kok is nog niet gekomen, zij kan geen mensen vinden die haar boeltje overbrengen. Ik hoop, dat zij nu morgen maar

The newspaper reported that there is famine in the large cities of the German-occupied area. I think of all my grandchildren, but both Paauw and Titi normally have supplies. I hope they will last. Here food is scarce also, only fruit is available (apples and pears).

The last few days we did not hear anything from Miss Kok. Maybe she waits for better weather to bring more things. The roof is not leaking anymore, but it still is a flood in Nell's room even though there are ten pots and pans, but they are overflowing.

Today I received a note from the internal revenue, and it is much higher, fl 559.90 instead of fl 111,- last year. Ridiculous ...

Bye!

Thursday 16 November

Another new diary leaf again. How many more will be added before I can send this? You probably will find it too long to read, but then I may read it over by myself once more. I may not be able to write every day because I have much mending to do. Writing cannot be accomplished during the day.

Today a man worked above Nell's room, and I hope it will leak no more, but it is only a temporary repair, because they do not have the correct materials at hand. Miss Kok has not arrived either, she cannot find anyone to transport her belongings. I hope that she will come tomorrow. I also have to go to the Twentse

komt. Dan moet ik eens naar de Twentse Bank, want die is weer enkele uren open per dag, maar ik zie er tegen op, al die ellende daar in de buurt te zien.

Ik kreeg voor het gas en elektra een rekening die ik direct betalen moest, over juli en augustus en nu zie ik in mijn boek, dat ik die reeds per giro betaalde. Ik zal dus moeten reclameren, erg lastig.

Vandaag kwam voor het eerst de bakker weer aan de deur, **komt** nu drie of vier maal per week, dus alweer een vooruitgang. Als nu die nare granaten maar weg bleven, dan durfde je weer eens uit te gaan. Gisteren was het weer bar en vandaag ook. Er kwam hier een dame binnen vluchten die stond te beven op haar benen. Het was ook een vreselijke slag en vlak bij. Het enigste kleine ruitje in de slaapkamer van **Toet** is nu ook kapot en het is er zo koud. De zitkamer is nu ook niet meer zonnig, want de deuren zijn beiden van bordpapier, maar jufvrouw **Kok** wil er een klein glasruitje in laten zetten.

Ik huis nu helemaal in mijn slaapkamer en heb tenminste nog uitzicht op de straat door een kapotgeschoten ruit, maar die er tot op heden nog in zit. De Wagenmakers kregen vandaag een hele bende zakken met kolen. Hoe komen ze daar aan? Mijn Calorifère kacheltje brandt nogal zuinig, maar er gaat toch iedere dag bijna een kit cokes plus een beetje antraciet voor de aanmaak in en 's avonds krijgt hij kleine stukjes hout, want grote kunnen er niet in. Hij heeft vanmiddag mijn hele was gedroogd en ik ben blij, dat dat weer klaar is, want het is toch een hele toer. Nu ga ik maar weer naar mijn kelder.

Bank because it opens again a few hours per day, but I do not look forward to it, having to see all the misery in that neighborhood.

I received a bill for gas and electricity that had to be paid instantly, for July and August, but I see in my book that I paid that already by **giro**. Thus I have to complain, very troublesome.

Today for the first time the baker arrived at the front door, and will come three or four times a week; yet again some progress. If the nasty shells would stay away, we would dare to go out again. Both yesterday and today were misery. A lady, who was shaking all over, came here fleeing for shelter. It indeed was a heavy explosion and quite nearby. The lone small window in the bedroom of Toet now also is broken and it is very cold there. The living room is not sunny anymore because of the boarded windows, but Miss Kok wants to have a small piece of glass inserted.

I am now housed completely in my bedroom and have at least some view of the street through a broken window which has not been boarded yet. Many bags of coal were delivered to the **Wagenmakers**. How did they get their hands on that? My **Calorifère** stove burns very economically, but still uses one shuttle of coal and some anthracite to start, while in the evening it gets a few small pieces of wood; large ones will not fit. Today it dried all my laundry and I am glad that that has been done, it always is a big job. Now I go back to my basement.

Vrijdag 17 november

Vanmorgen kwamen de families **Kok** en van Dalen. Eindelijk hadden ze iemand gevonden, die haar boeltje wilde overbrengen en ze zitten nu gezellig bij de kachel. Juffrouw Kok heeft een stuk bordpapier voor het raampje gespijkerd en is het dus minder koud in de slaapkamer. Met twee lange snoeren hebben ze daar nu toch een licht vanuit de zitkamer. En weet je wie er met hen meegekomen is? **Piet Hein**, een schattig hondje. Ze vroeg eerst of ik het wel goed vond, waarop ik zei "Als hij de boel maar niet kapot bijt", denkende aan die hond, **Toet**, die in jullie flat de poef bijna helemaal opgegeten had. Ze zullen nu alle kussens van je opbergen, want ze hebben zelf nog kussens. Ze aten vanmiddag van de Centrale Keuken en denken dat maar vooreerst te blijven doen, want het was heel goed, stampot (en het kost maar 30 cent per portie). Maar het akelige is, dat je dikwijls lang in de rij moet staan, voordat je wat in je pot krijgt. En je moet ook je vleesbon afgeven, terwijl je nooit vlees krijgt. Het kan ook de halve boterbon zijn (Zie de afbeelding op pagina 15).

De familie **Spanjaard** had een advertentie in de krant, dat ze naar Javastraat 17 zijn verhuisd, dus nu zullen dr. Munting en nog een andere ongetrouwde dokter wel spoedig in het huis komen.

Er werd hier vandaag een brief bezorgd voor mevrouw **de Vries**. Ik dacht, dat het misschien een doktersrekening kon zijn, maar het was een briefje van Annie **Behrens** uit Eindhoven om te vragen hoe het met je ging, Toet. Zij waren er goed afgekomen met het bombardement, maar alleen alle ruiten kapot. Zij

Friday 17 November

This morning the families Kok and van Dalen arrived. They finally found someone to transport their items and now are sitting cozily near the stove. Miss Kok nailed a piece of cardboard over the window and now it is less cold in the bedroom. With two long extension cords from the living room, they can get light. And do you know who came with them? Piet Hein, a cute little dog. She first had asked my permission, to which I replied "As long as it does not bite and ruin things", thinking of the dog that almost ate the complete floor pillow in your apartment, Toet. They will store all your pillows, because they still have their own. They ate this afternoon from the Central **kitchen**, and are thinking to keep doing that for a while because it was quite good, hotchpotch (it only costs *fl* 0,30 per portion). The disadvantage is that some days you have to stand in line for a long time before you get anything in your pot. And you have to give your meat **coupon**, even though there is no meat in the food. Or you can substitute half a coupon for butter (See the figure on page 15).

The Spanjaard family had placed an ad in the paper that they moved to Java street 17, and now Dr. **Munting** with another unmarried doctor will get into the house in the near future.

A letter was delivered today for Mrs. de Vries. First I thought it was a doctor's bill or such, but it was a note from Annie Behrens in **Eindhoven** to ask how you were, Toet. They endured the bombardment well, only with all broken windows. She gave the address of Bodewes, Suriname street 2, for a reply. and I will write

gaf het adres op van **Bodewes**, Surinamestraat 2, om antwoord terug te brengen en ik zal een briefje schrijven. De dochter van Bodewes is een vriendin van Ina **Nap** en **Cor** zou haar in de schuilkelder vragen, of zij eens bij mij wilde komen om dat briefje op te halen. Ik weet heus niet meer hoe de man van Annie **Behrens** heet. Zij vraagt ook, hoe het met mij gaat en hoe het met **Tyr** is. Zij schrijft "Denk er aan, als je moeilijkheden hebt, je bent hier altijd welkom". Och, kreeg ik ook maar eens een levensteken van jullie ...

Maandag 20 november

Gisteravond kon ik niet tot schrijven komen, omdat het licht uit ging en bij een kaars gaat het moeilijk. Daarom ben ik, nadat ik een praatje met mijn bovenburen gemaakt heb, maar vroeg naar bed gegaan. Ik heb al veel hulp gehad van beide dames. Het licht gaat weer uit.

Dinsdag 21 november

Tante **Nan** is naar haar schuilkelder vertrokken en begin ik maar gauw met schrijven, anders gaat het licht weer uit. Dat schijnen ze nu iedere avond te doen en overdag is er soms ook geen elektriciteit, want dan gaat de bel niet en bombarderen ze op de deur.

We hebben een vreselijke nacht gehad, net zo iets als met mijn verjaardag. De bovenbewoners zijn drie keer naar beneden gekomen, de kelder in. We hebben dicht op één gezeten, met dekens om ons heen in het gangetje, Piet Hein was er bij en vond het heerlijk onder de deken. Steeds kwamen er granaten en

her a note. The Bodewes daughter is a friend of Ina Nap, and Cor is going to ask her in the shelter if she could come to see me and fetch the note. I do not recall at all the name of the husband of Annie Behrens. She also asks how I fared and how Tyr is doing. She writes "Think of this, if you have any problems, you always will be welcome here". Oh, if ever I could get a message from you ...

Monday 20 November

I could not get to writing yesterday because the light failed, and with a candle it is too difficult. Therefore I chatted with my neighbors above and went to bed early. Already I have had much help from both ladies. The light is quitting again.

Tuesday 21 November

Aunt Nan departed to her shelter, and I will start writing because the light may go out again. They seem to do that every evening, and during the day sometimes there is no electricity either, and then the front door bell does not work and people have to knock fiercely on the door.

We had a terrible night, akin to that on my birthday. The upstairs people have come down three times into the basement. We sat close together wrapped in blankets and **Piet Hein** was there, happily under his blanket. Every time there came new shells and exploded so loudly that we thought the house had been hit

sloegen zo hard in dat we dachten, dat het huis weer opnieuw geraakt was, maar vanmorgen bleek, dat er een groot gat in de grond was geslagen voor het huis van Duives. De Wagenmakers waren sedert een paar dagen ook weer 's nachts in hun huis, omdat de mensen in de Mollenhutseweg geëvacueerd werden en ze waren nu van plan, om iets te zoeken op de Molenweg, want hier konden ze niet blijven, zei hij. Truus, die altijd zo flink was, had nu last van haar zenuwen en durfde haast niet op straat. Er zijn ook veel huizen vernield en mensen gedood, o.a. ook van Halst, de gymnastiekleraar en zijn vrouw. Ook hoorde Tante Nan, dat Louise Groen, die toen ook uit de kerk getroffen was tegelijk met mij en Tante Nan, in het ziekenhuis is overleden.

Ik hoop, dat we een betere nacht zullen hebben, want ik heb erge slaap. Jufvrouw Kok maakte voor mij vanmorgen de kachel aan en is mij met alles behulpzaam en mevrouw van Dalen ook. Ze doet alles zo keurig netjes en het is zo'n aardige dame. Ik heb zo'n medelijden met haar, dat zij zo doof is en nog zo jong. Corry is ook heel aardig en vindt het maar fijn als ze naar Hees mag, om bij ds Geurtsen, die een kantine voor de Tommys heeft, te helpen. En dan wordt ze 's avonds met de auto thuis gebracht. Soms zijn er wedstrijden voor tafeltennis en andere spellen met prijzen. Misschien komt er hier in de sociëteit van de studenten ook zo iets. Er zijn hier ontzettend veel soldaten dezer dagen. Ik denk, dat ze daarom zoveel granaten afschieten. Eergisteren hebben ze een soort parade gehouden met muziek erbij. En nu

again. However, this morning we noted that a big hole had been blown in the front yard of the Duives house. The Wagenmaker family since a few days also had returned to their house for the night because the people from the Mollenhutseweg were being evacuated. Now they plan to find something on the Molenweg; they could not stay here he said. Truus who always was so strong was troubled by her nerves and barely dared to go into the street. Many houses have been demolished and people killed, among others van Halst, the gym teacher, and his wife. Aunt Nan also heard that Louise Groen, who had been hit simultaneously with me and aunt Nan near the church, had died in the hospital.

I hope that we will have a better night this time, because I am very sleepy. Miss Kok started the stove for me this morning and is helpful in everything, and so is Mrs. van Dalen. She always does everything so neatly and strict, and is a very nice lady. I pity her that she is so deaf and still so young. Corry also is very nice and enjoys going to Hees to help in the canteen for the Tommys that ds Geurtsen has. And then she is brought back by car. Some days they have games such as table tennis and such, and with rewards for the winners. Maybe they will do something similar here in the clubhouse of the students. There are very many soldiers currently. I think that is the reason they are shooting so many shells. The day before yesterday there was a parade with music. I am going to bed early today.

ga ik maar vroeg naar bed vanavond.

Dag. Tot morgen hoop ik.

Woensdag 22 november

Het is vandaag nogal rustig geweest en de afgelopen nacht ook. Ik hoop maar, dat dit zo blijft, want lekker slapen is toch maar heerlijk, al lig je ook in je kleren.

Juffrouw **Kok** hoorde van een Engelman, dat er 7 tanks in het **Reichswald** waren geweest, die al die granaten hierheen schoten, maar ze hebben ze kunnen vernietigen met vlammenwerpers. Wat is het toch vreselijk, dat de mensen elkander zoveel ellende kunnen bezorgen en volgens de krant zal er niet gauw een einde aan komen en zullen ze volgens Generaal **Eisenhower** in Europa tijdens de tweede wereldoorlog moeten vechten als duivels voor de overwinning. Ik kijk er die **Tommys** op aan en denk "Jullie zijn toch ook stakkerds, dat je dat maar allemaal moet doen voor een vreemd land".

Elektriciteit gaat nu iedere dag vier uur uit op verschillende tijden en als er niet gauw verandering komt, zal het spoedig helemaal gedaan zijn en ook met het gas.

Ik zou wel eens willen weten of jullie dat nog hebben. Wie weet, in wat een ellende jullie zitten ook wat voeding betreft. Het brood wordt hier zo slecht, het smaakt naar verf en we denken dat er lijnzaad in het meel verwerkt wordt. Groente is niet te krijgen en heb ik maar erwten in het water gezet. Ook geen fruit meer. Het wordt steeds minder. Als we het maar uit kunnen houden, tot de dag komt dat het land helemaal vrij is.

Bye. I hope until tomorrow.

Wednesday 22 November

Today was rather quiet, as was the past night. I hope it stays this way because a restful sleep is delightful, even if you sleep in your clothing.

Miss Kok heard from a Britisher that seven tanks were in the *Reichswald* to shoot all those shells, but they were destroyed with flame throwers. How terrible that people can stack so much misery onto each other, and according to the newspaper it will not end soon and they would have to fight like devils to get the upper hand in WW2, according to general Eisenhower. When I look at the *Tommys* I think "You poor wretches, you have to do this for a foreign country".

The electricity is cut off for 4 hours every afternoon at different times, and if there is no quick relief, soon there will be nothing at all, and the same holds for gas.

I wish I knew if you still have gas and electricity. Who knows in what misery you are finding yourself, also in regard to food. The bread here is getting much worse, it tastes like paint, and we think they mix linseed with the flour. You cannot get vegetables, and I am soaking dried peas. There also is no more fruit. It decreases all the time. I hope we can manage until the whole country has been freed.

Ik heb vandaag **Duifje** weer eens bij me gehad en die liep naar boven en ik was bang dat hij Piet Hein zou ontmoeten en met hem slaags zou raken, maar het liep goed af want Piet Hein deed een dutje. Hij begint nu aan de trap te wennen. Eerst durfde hij er niet af. Het is een dot van een hondje, maar ik denk dat hij heel groot zal worden, want hij heeft zulke grote poten.

Ik denk dat **Tineke** en **Heleen** het ook erg leuk zouden vinden om in die kantine te gaan helpen. Er waren gisteren over de 80 **Tommys** en laatst toen hier zoveel troepen waren, over de 200. Ze krijgen allemaal thee. **Corry** is er alweer heen.

Dag.

Zaterdag 25 november

Nu zal ik weer eens aan het schrijven gaan want er is vanavond licht. Vanmiddag heb ik **Nan** met Difje bij me gehad, die nog altijd in hun kamer aan de Groesbeekseweg zitten en slapen in een kelder in de St. Annastraat. In hun huis is nu een noodziekenhuis en boven komt een familie te wonen, want mevrouw Beijens durft er niet heen, omdat het te dicht bij de brug is en ze daar nog altijd op loeren.

Nan had iemand gesproken die uit Amsterdam kwam en die had verteld, dat het daar wel erg was, maar dat het in de krant wel erg overdreven was. Zij wilde mij daarmee geruststellen en toen ik over **Toet** sprak, zei ze "Op de dorpen is het nog niet zo slecht en deze tijdsomstandigheden kunnen best een goede invloed op haar gezondheidstoestand hebben. U ziet haar

Today Duifje was here, who walked upstairs so that I was afraid he would meet Piet Hein and start to fight, but it ended well because Piet Hein was sleeping. He is getting used to the staircase which he dared not descent earlier. It is a darling little dog, but I think he will grow to a large size because he has such huge feet.

I think that Tineke and Heleentje also would enjoy working in the canteen. Yesterday there were more than eighty Tommys, and the other day when there were so many soldiers here, more than 200. All of them get tea. Corry went there again.

Bye.

Saturday 25 November

Now I will start writing again because there is light this evening. This afternoon I had a visit from Nan Beijens with Difje, who still are in rooms on the Groesbeekseweg, and sleep in a basement in the St. Anna street. In their house there is now an emergency hospital and upstairs a family will be housed because Mrs. Beijens does not dare go there: it is close to the bridge which still is a target.

Nan spoke with someone who came from **Amsterdam** and said that it was bad there, but that the newspapers were exaggerating. She wanted to set me at ease and when I spoke about Toet, she said "It is not as bad in the villages and under these circumstances it could have a positive influence on her health. You will see her back fully recovered". I hope that it will come true.

vast helemaal gezond weer terug". Ik hoop dat het waar zal zijn. De berichten in de radio en krant zijn goed en het zou best kunnen, dat daar in de Elzas de grote slag geleverd wordt en ze hier niet meer behoeven te vechten.

Wat hebben zich in Rotterdam veel mannen aangemeld. In de krant stond: 50 duizend en ze werden gepakt in binnenschepen en naar Delft vervoerd. In Den Haag was het in elk geval minder dan 10 duizend en waren ze benieuwd, hoe Amsterdam het er af zou brengen. Dit waren berichten van *Radio Oranje*. Ik hoop, dat Frits boven de 40 is en Arend is nog geen 18. Vandaag zijn hier weer granaten gevallen en in de Tooropstraat waren weer vier mensen dodelijk getroffen. Ze zijn dus nog niet uitgeroeid en zitten er nog meer nesten in het *Reichswald*. Het schijnt erg moeilijk te zijn ze daar uit te krijgen.

Die Corry is maar niets bang en is al weer naar Hees. Gisteravond bracht zij Amerikaanse koeken mee, die heerlijk smaakten. Zo kregen de Tommys ze bij hun eerste kopje thee en dan nog twee kopjes met biscuits. Daar is heel wat te schenken en af te wassen, maar zij vindt het leuk en is zo blij, dat ze haar Engels zo goed kan ophalen. Zij heeft dit nodig, want zij wil stewardess in een vliegtuig worden, dat is haar ideaal, maar dan moet ze eerst de *Huishoudschool* gehad hebben. Of er iets van komen zal? Dan zal Jan Rombouts nog lang moeten wachten ...

Piet Hein is erg stout geweest, want hij heeft drie hoopjes en een plas in de gang gedaan, maar misschien kon hij er niet uit. Dit is nu het laatste blad van

The radio and newspaper news is good and it could actually mean that they will have the big fight in Alsace so that they do not have to fight here anymore.

How many men have been picked up in Rotterdam! The newspaper said 50 thousand, and that they were packed into river boats to be transported to Delft. In The Hague there were fewer than 10 thousand, and we wondered how Amsterdam would go. These were the data from *Radio Oranje*. I hope Frits is older than 40 and Arend is not yet 18. More shells fell today, and four more people were fatally wounded in the Toorop street. Thus, the enemy has not yet been vanquished and thus there are more enemy pockets in the *Reichswald*. It appears that it is very difficult to route them out.

Corry is not afraid at all and again went to Hees. Last night she brought American cookies with a delightful taste. That is what the Tommys got with their first cup of tea, and afterwards two more cups with biscuits. In that place there is a lot to pour and wash, but she enjoys it and is glad that she can catch up on her English. She needs this because she wants to become stewardess in an airplane. That is her ideal, but first she has to finish the *Huishoudschool*. If something will come of it? Jan Rombouts will have to wait very long ...

Piet Hein was very naughty, having put three droppings and urine in the hallway, but maybe he could not get out. This turns out to be the last page from my

mijn blocnoot, **Nell**, en ik kon geen andere krijgen. Ik zag bij jou nog iets liggen, Toet, dan zal ik daar maar mee beginnen.

Dag.

Zondag 26 november

Het was vandaag eindelijk weer eens wat lichter, maar het was veel kouder, en vanmiddag scheen de zon even en kwamen de **moffen** weer bommen gooien. Het is nu net 4 weken geleden, dat Tante **Nan** en ik daar ook wat van meekregen. Ik voel het nog altijd aan mijn hoofd en zij aan haar been, maar het is toch goed aan het genezen en mijn gezicht komt ook weer in zijn oude doen, maar ik zal toch wel lidtekens overhouden.

Er was vanmiddag een Tommy op bezoek en juffrouw Kok bracht me twee sneden van een *Christmas cake* uit Canada, een en al rozijnen en sukade, overheerlijk.

Cor kwam ook net voor een kopje thee en zij kreeg ook haar deel ervan. Zij is maar jaloers, dat Nan het zo lekker warm heeft, want mevrouw van **Wijk** had de kachel weer niet aangemaakt, maar ze kan natuurlijk geen opmerking maken, want zij betaalt ook niets. Ze zouden nu wel eens kunnen wisselen, want twee is me te veel, maar **Nan** zal er geen zin in hebben denk ik. Nan is anders geen *gezellige* huisgenoot; Ern **Tydemán** zei van haar, dat ze een *koude kachel* was en daar had ze wel gelijk in. Zij profiteert nu mee van de bonnen van **Annie** en bij **Cor** geeft ze haar melkbon en krijgt daar pap voor. De morgenpap heb ik maar afgeschaft, want dat ging niet meer, daar zij erg op

pad, Nell, and I cannot get another one. I saw something with your belongings, Toet, and will continue on that.

Bye.

Sunday 26 November

Today, finally, there was more light, but it also was much colder. This afternoon the sun even came out for a bit, and the Germans started to shoot shells again. It is now four weeks ago that aunt Nan and I got our share. I still can feel it in my head, and she in the leg, but it is healing well and even my face returns to its old appearance, but I probably will remain with scars.

This afternoon a **Tommy** visited and Miss Kok brought me two slices from a Canadian Christmas cake, full of raisins and fruits, very delicious.

Cor came to drink a cup of tea and got her share. She is jealous that Nan is cozily warm, because Mrs. van Wijk again had not started the stove. But she cannot complain, because she pays nothing. They could swap places, because two is too much for me, but I think Nan does not want to. Nan is not a cozy house companion; Ern Tydemán said of her that she was a 'cold stove', and I think that is correct. Now she profits from the **coupons** of Annie and to Cor she gives her milk coupon in return for porridge. I have discontinued the morning porridge, because my milk ration does not match the cup of coffee she likes in the morning as well as at five thirty in the afternoon.

een kopje koffie gesteld is en om half zes ook weer.

Ik hoop maar, dat hun huis gauw in orde wordt gemaakt, maar dat zal niet zijn voor het lente wordt, want ze kunnen er toch niet stoken. Ik wil hen graag helpen tot zolang, want ik denk mezelf maar eens in zo'n toestand, hoewel ik dan liever zoals mevrouw Beijens en Nan, en bij eenvoudige mensen een kamer zoekt. En die betaalden maar heel weinig. Zij willen echter graag dicht bij hun huis zijn en dat kan ik me ook wel begrijpen. Iedere dag gaan ze er heen om het een of ander te halen en Cor hoopt nu maar, dat zij er spoedig kan koken.

Ik luisterde zo juist naar *Radio Oranje* en hoorde dat de Amsterdammers werden aangespoord om zich niet te melden bij de oproep. Maar dan zullen ze wel weer opgepakt worden. Och, wat een ellende toch en wat willen ze toch met al die mannen doen of is het alleen maar om ze weg te krijgen, dat ze de Engelsen niet helpen, als die komen.

Ik hoor daar dat Corry al weer terug is uit Hees, dus wordt het tijd om naar bed te gaan. Zij vertrok achter op de motorfiets en kwam per auto terug. Als ik 'smorgens tegen 8:00 boven kom heeft juffrouw Kok mijn kacheltje aangemaakt en als het morgen mooi weer is, krijgt mijn kamer een flinke beurt en gaat het vloerkleed naar buiten. Ze zijn beiden erg ijverig en hebben alles graag netjes in orde. Iedere dag vraagt ze of ik boodschappen heb, dus je ziet dat ik veel hulp aan hen heb en het zijn prettige mensen in de omgang.

Dag. Tot morgen.

I hope that their house will be restored soon, but that may not be before spring, because they cannot use the heater. Until then I am happy to help them, thinking of myself in such a situation. But I probably would prefer, like Mrs. Beijens and Nan, to get a room from simple people, and pay relatively little. However, they want to be near their house, and that is understandable. Every day they go there to fetch something, and Cor hopes that soon they will be able to cook there.

I listened to *Radio Oranje* and heard that the men in Amsterdam were encouraged not to report for the summons. But then they will be picked up some way. What a misery, and what do they want to do with all those men, or is it only to prevent them from helping the Allies when they come?

I hear that Corry returned from Hees, and thus it is time to go to bed. She departed on the back of a motorbike, and returned by car. When I return upstairs near 8:00, Miss Kok already has lighted my stove, and if it is nice weather tomorrow my room gets a good going over and the carpet goes outside. Both of them are diligent and like to see everything in order. She asks every day if I have shopping to do, and thus you can see that I have lots of help from them, and they are pleasant people.

Bye and until tomorrow.

Dinsdag 28 november

Gauw een paar regels want om 20:00 gaat het licht weer uit. Als het waar is wat die meneer uit Amsterdam gisteren door de radio gezegd heeft, dan zitten jullie steeds zonder elektriciteit en gas, dat is vreselijk hoor! Gelukkig dat je op de kachel in de huiskamer kunt koken. Ik hoop dat ze het hier nog maar vol kunnen houden met die licht- en gasloze uren.

Tuesday 28 November

Quickly a few lines, because the lights will go out again at 8 tonight. If it is correct what the man from Amsterdam said yesterday on the radio, you will be out of electricity completely and that is terrible. Fortunately, you can cook on the stove in the living room. I hope that the power here will last with the current hours deprived of gas and light.

FIGURE 3.24. Geparkeerde tanks op het Kelfkensbos wachten op nadere commandos.
 Tanks are parked on the Kelfkensbos, awaiting further instructions

Ik sliep eindelijk weer eens goed in de afgelopen nacht, want de baby van de Pothofs was rustig. De vorige nachten moest hij zo huilen want hij heeft twee tanden gekregen. Daarbij was het vannacht in de lucht ook rustig en vandaag ook nogal. Maar daarnet vlogen er weer een paar granaten over ons heen.

Vanmiddag werd er een Duits vliegtuig neergeschoten, dat terecht kwam op het Kelfkensbos en een gat van een paar meter diep in de grond maakte. De piloot kwam met een parachute neer in de Waal,

Finally I slept well last night, because the **Pothof** baby was quiet. The previous nights he had to cry because he got two teeth. Moreover, it also was quiet in the air, like it is today. But just now several shells flew over again.

This afternoon a German airplane was shot down and crashed in the Kelfkensbos, making a hole several meters deep. The pilot landed with a parachute into the **Waal**, but was picked up and wrapped in

maar was opgepikt en in wollen dekens gewikkeld. Zo doen de Engelsen met de Duitsers.

Daar komt juffrouw Kok me een stukje ham brengen voor de boterham. Ik ga het morgen dadelijk koken. Zij had van mevr. Rombouts die vanmiddag bij haar op bezoek was, een stuk ham gekregen. Die had het weer van familie uit Zetten. En zo eten er een heleboel van mee, maar ik vind het toch aardig, dat ze mij ook een stukje bracht. Zij heeft mijn oudste Bleyle-japon voor mij gestopt en gewassen. Dat was wel nodig, daar ik die de hele oorlog al droeg, dag en nacht.

Woensdag 29 november

Vanmiddag kwam mevrouw Gerstenberg mij weer eens bezoeken. Zij heeft met Tante Nan voor de conversatie gezorgd, want ik had zo'n vreselijke slaap, dat ik mijn ogen haast niet open kon houden. Het was dom van me, dat ik na het eten niet even was gaan liggen, want ik was 'smorgens uit geweest en kwam doodmoe thuis. Ik ben het niet meer gewend om boodschappen te doen. Ik was bij Schuppers (die nog bestaat) gaan horen of ze ook nog speculaasjes (Zie de afbeelding op de volgende pagina) bakken voor het St. Nicolaas feest, want koekjes waren er de laatste tijd niet meer te krijgen. Nu moet ik 1 ons boter, 1½ ons suiker en een broodbon geven. Dan krijg ik 4 ons speculaasjes en zal ik maar zien of ik het dubbele kan missen, dan kan ik de bovenbewoners ook wat geven. Ik geniet van Annie's bonnen want anders zou het niet gaan, dat begrijp je, want we moesten deze keer in plaats van veertien, zeventien dagen met onze margarinebon-

woolen blankets. That is the way the English treat the Germans.

Miss Kok came to bring me a piece of bacon for the bread. I will cook it tomorrow. She had received the bacon from Mrs. Rombouts, who visited her this afternoon. And she received it in her turn from a family in Zetten. And so a lot of people are enjoying it, and I find it very nice that she brought me a piece. She has mended and washed my oldest Bleyle dress. That was really essential, because I wore it day and night during the war.

Wednesday 29 November

Mrs. Gerstenberg came to visit again this afternoon. She and aunt Nan have taken care of the conversation, because I was so sleepy that I could barely keep my eyes open. It was stupid that I did not lie down for a bit after my meal, because in the morning I had gone out and came home dead tired. I am out of practice doing shopping. I was at Schuppers (which still exists) to find out if they will bake speculaas (See the figure on the next page) for the St. Nicholas festivities, because cookies have been nonexistent lately. I have to deliver 100 g butter, 150 g sugar and a bread coupon. For that I will receive 400 g speculaas, but I will try to get the double amount so that I can share with the upstairs people. I profit from Annie's coupons, because otherwise it would not work, as you will understand, because this time we had to hold out for 17 days instead of 14 with our margarine coupons. We did get an extra tablet of chocolate; it will not be large, I expect,

nen doen. We hebben deze keer een extraatje, n.l. chocolade, 1 tablet. Het zal niet groot zijn denk ik, maar we proeven de smaak dan toch maar weer eens. We krijgen ook 50 gram echte koffie, 125 gram suiker, die we een paar weken niet hadden en 125 gram jam. De kinderen krijgen ook weer Melba en kinderbeschuit.

but at least we can get the taste again. We also get 50g real coffee, 125g sugar which we have not had for a few weeks, and 125g preserves. The children also get Melba and children's biscuits.

FIGURE 3.25. Typische speculaas vormen, in de VS genoemd naar de daar meest voorkomende vorm.

 Typical spicy St. **Nicholas** cookies, often called 'Dutch windmill' although that is only one of the many shapes made.

Ik hoop maar, dat jullie ook een extraatje voor 6 December zullen krijgen. Pakjes verzenden en versjes maken gaat dit jaar niet, maar laten we hopen dat volgend jaar alles weer in zijn gewone doen zal zijn.

I hope that all of you also will get something extra for St. **Nicholas** on 6 December. Shipping of parcels and making the accompanying **rhymes** will not be possible this year, but let's hope that next year it all will be normal again.

Vanmiddag zijn hier weer bommen gevallen. Wij hoorden het toen mevrouw **Gerstenberg** hier was. En nu ga ik nog een beetje naaien, maar ik wil je eerst nog vertellen dat ik van **Loosbroek**, de tuinman, bij mij kreeg met zijn laatste rekening. Dat was toen **Tyr** op een morgen met de vroegetrein ging. Toen waren ze juist gekomen en toen ik beneden kwam waren ze alweer weg. Hij rekende daar *fl* 18,60 voor en toen ik hem vroeg of hij

More bombs fell this afternoon. We heard it when Mrs. Gerstenberg was here. And now I am going to mend, but first I want to tell you that van Loosbroek, the gardener, was here with his last bill. That was the day the Tyr left with the early train; at that time they had just arrived, and when I had come downstairs they already were gone. He charged *fl* 18.60, and when I asked whether that was an error, he said no. Piet Duives, who was

zich niet vergiste, zei hij van niet. **Piet** Duives, die er juist was, zat te grinniken, want zij hebben hem vroeger ook eens gehad. Hij zei, dat ze om 5 uur waren begonnen en dat ik ook het risico moest betalen, want eigenlijk mochten ze niet werken. Toen ik zei dat ik geen plan had zooveel te betalen, maar ik het afzetterij vond, zat hij zich een poos te bedenken en zei toen "Geeft U me dan maar f/5,60. Dan is het ook goed". En toen hij wegging zei hij "Als U me weer wilt hebben, zegt U het dan maar bij mevrouw van der **Land**" (Daar werkt hij altijd).

Donderdag 30 november

Vandaag heb ik weer een afzettersrekening gekregen n.l. van het dak. Dat is notabene nog helemaal niet af, maar dat tot op heden eventjes f/276,84 kost. Ik zal morgen eens naar Duives gaan en vragen of die ook zoiets gekregen heeft. Ik zal die meneer **Seegers** eens vragen om bij mij te komen, want hij zei toen, dat er nog een heleboel moest gebeuren. Op de kamer van **Nell** lekt het nog en de dienstbodekamer heeft bijna geen plafond, de muur staat scheef, de luchtkoker van de boven-W.C. is helemaal stuk en het kastje om het afvoerbakje van de waterleiding dito. Zou die meneer Seegers soms denken dat het allemaal gemaakt is? Er is geen werkvolk meer geweest. Juffrouw **Kok** is vandaag bezig geweest om in mijn kamer de gaten in de muren en plafond te beplakken. Zij kan van alles. Ook de gekleurde bovenruitjes hebben pleisters gekregen. Bij **Wagenmaker** zijn ze druk in het huis aan het werk; zij zijn er nu helemaal uit.

present, was snickering, because they too had used him earlier. He said that they started at 5 o'clock and that I also had to pay the risk, because officially they were not allowed to work. When I told him that it was extortion, he was thinking for a while and said "Give me only f/5.60, for that will do". And when he left, he said "If you need me again, let it be known at Mrs. van der Land" (he always works there).

Thursday 30 November

Today I received another extortioner's bill, this time for the roof. That has not been finished at all, but to date is costs as much as f/276.84. Tomorrow I will ask **Duives** if he too has received something like that. I will ask Mr. Seegers to come, because at the time he said that much still had to be done. Nell's room is still leaking, the servant's room has barely any ceiling, the wall is crooked, the air vent of the upstairs toilet is completely broken and so is the frame around the drain from the water supply. Would Mr. Seegers think that it all has been fixed? No other workers have come since. Miss Kok has been plugging the holes in the wall and ceiling in my room. She can do anything. The colored top windows also have received stickers. At Wagenmaker they are hard at work on the house; they now left completely.

Dag. Tot morgen.

Vrijdag 1 december

Vandaag kwam er een rekening van afzetter №3 voor mevrouw de Vries, van dr. **Prik** van *fl* 45,00 voor medische behandeling. Er staat bij "Daar mogelijk de U toegezonden rekening verloren is gegaan, wordt U hierbij een duplicaat toegezonden. Om reden girobetaling nog is uitgesloten, wordt U beleefd verzocht deze rekening contant te willen voldoen". Mijn eerste opwelling was, er heen te gaan en hem te zeggen, dat hij een afzetter was, maar bij nader inzien geloof ik, dat het beter is er maar geen notitie van te nemen. Ik weet niet of Tyr nog naar hem toe geweest is, dat was toch het plan. Als ik er heen ging zou ik hem kunnen vragen, hoeveel hij voor iedere voetstap rekent, die hij in huis zet. Enfin, hij moet nog maar een beetje wachten.

Vanmorgen ben ik eindelijk weer eens naar de Twentse Bank geweest; ik had het steeds uitgesteld, omdat ik er tegenop zag de Hertogstraat te zien. Ik heb er tranen bij gelaten, want het was vreselijk. Het begint al bij de hoek van het Mariënburgplein. **Wilms, Prakke** en van der **Stad** zijn helemaal in puin en verder op weet ik heus niet meer, wat er allemaal was. De bank staat er nog, maar is vooral van binnen erg beschadigd, al het personeel zit nu in de kelder. In de safe mag maar een persoon telkens in, zodat je lang moet wachten. Het is daar ook zo vol met koffers, enz., dat je er haast niet door kunt. Ik kon alleen maar de coupons van oktober, november en december van Nederland en Nederlands Indië inwisselen, het andere kan later.

Bye. To tomorrow.

Friday 1 December

Today, a bill from swindler №3 arrived for Mrs. de Vries, from Dr. Prik at *fl* 45.00 for medical treatment. It stated "Perhaps the bill sent previously has been lost, and therefore a duplicate is enclosed. Because payment by **giro** still is not possible, you are requested to pay in cash". My first thought was to go there and to tell him he was a crook, but after some thought I think it is better to forget about the whole thing. I do not know if Tyr has been there, as was the plan. If I went there I would ask him how much he charged per step he spent in the house. Well, he will have to wait a little longer.

This morning I finally went again to the **Twentse** Bank. I kept postponing it because I dread seeing the Hertog street. I shed tears, it was awful. It starts with the corner of the Mariënburgplein. Wilms, Prakke and Van der Stad are completely obliterated, and further down I do not even know what there used to be. The bank is still there but with large internal damage. All personnel now is in the basement. The safe can be entered by only a single person, so that you have to wait long. It also is so full of luggage, etc. that it is difficult to pass. The only coupons I could exchange were those from October, November and December of the Netherlands and Netherlands East Indies, the others can come later.

Meneer Quack, die een neef is van mijn huisgenoten, vroeg mij dadelijk of ze bij mij gekomen waren, daar was hij zo benieuwd naar. Juffrouw Kok betaalde mij vandaag *fl* 25,- kamerhuur. Morgen zou **Dupont** de piano brengen en komen er ook een paar zakken kolen, een theetafel en een kastje. Ze hebben toch nogal het een en ander gered uit hun verbrande huis.

Tante **Nan** werd vanavond getrakteerd in de schuilkelder, want meneer **Nap** was jarig en er werd thee geschonken met koekjes er bij. Wat ben ik blij dat ik er niet bij ben. Er zijn er nu 27 die daar slapen en Nan heeft boven zich mevrouw **Beets**, die zich telkens omdraait, en dan valt er stro en stof in haar bed. Zij heeft er ontstoken ogen van. Cor heeft een jongere man boven zich, waarmee zij converseert en flirt.

Gisteren en vandaag zijn hier geen granaten gevallen, maar het kanon werkt wel gedurig als er vliegtuigen in de lucht zijn. De Canadezen zijn nu in de richting van Kranenburg opgetrokken en ik denk, dat ze het **Reichswald** zuiveren. Wat zal het heerlijk zijn, als ik weer hier op de divan kan slapen, want de kelder is wel kil en min of meer vochtig, maar ik lig er toch lekker met mijn **kruikje**.

Dag.

Zondag 3 december

Gisterenavond was er geen licht en ging ik maar vroeg naar mijn kelder, hetgeen ook wel moest, want het regende weer granaten. Zo ook de afgelopen nacht, zodat de drie dames van boven ook nog een half uur in de gang hebben gezeten.

Mr. Quack, a cousin of my lodgers, immediately asked if they had arrived, he was very anxious to know this. Miss Kok today paid me *fl* 25.- room rent. Tomorrow Dupont will bring the piano and some bags of coal, a tea table and a cabinet. They still have saved some items from their burned house.

Aunt Nan was treated in the shelter, because Mr. Nap had his birthday and they poured tea, presented with cookies. Glad that I am not there. Now there are 27 who sleep there and Nan has above her Mrs. Beets, who regularly turns over so that straw and dust fall down into her bed. She has gotten an eye infection from it. Cor has a younger man above her with whom she talks and flirts.

No more shells fell yesterday and today, but the canon works every time there are planes overhead. The Canadians now are pulling up towards **Kranenburg**, and I think they are clearing the *Reichswald*. How nice it will be when I can sleep again on the sofa, for the basement is chilly and somewhat moist, but I still am comfortable with my hot-water bottle.

Bye.

Sunday 3 December

There was no light yesterday night and I went to my basement early, and it was essential, because it rained shells. Similar for the past night, so that the three ladies from upstairs also spent half an hour in the hallway. Will this terrible suffering

Zal die vreselijke kwaal nooit ophouden, want het is zo griezelig en ze schijnen er niets aan te kunnen doen. Het mikpunt zal de brug wel zijn, maar ze vallen rechts en links en er zal wel weer veel onheil gesticht zijn. Ik hoop maar dat we nu een betere nacht hebben.

De piano van mevrouw **van Dalen** is zaterdag gekomen, ook haar voorraad kolen en hout. Ze hebben nog een aardig beetje en het is nog heel wat en bijna allemaal antraciet. De piano past precies in de hall tegen de keukenmuur; het is een reusachtig grote, van notenhout, en met een mooie klank.

Tante **Nan** is weer op thee en koekjes getrakteerd, want **Gaalen** was nu jarig. Ze hebben hem met zijn allen een ets van de Sint-Stevenskerk gegeven (ingelijst). Ik raadde haar aan om morgen maar eens in bed te blijven, want zij klaagt over duizeligheid, hoofdpijn en ook keelpijn; ik denk dat het een beetje griep is en hoop dat ze mij niet zal aansteken. Maar zij heeft geen zin om in bed te blijven. Ze zit maar steeds te lezen in boeken die zij uit de **Bieb** haalt en ik vertelde haar, dat ze van **Toet** wel een boek mocht nemen, maar die vindt ze te geleerd, zegt ze. Nu had ze 'Bruggebouwers' van **Alie** Smeding maar ze las het niet uit, want ze vond het niet mooi. Ze zit maar in zichzelf te mopperen, want ik versta er niets van.

Vanmiddag hadden ze boven een Tommy op bezoek; hij heet Hans ..., 27 jaar, is eigenlijk een Noor en zijn vrouw en kinderen wonen in Canada. Het derde kind is geboren toen hij al weg was, nu 3 jaar geleden. Hij verstaat en spreekt al een beetje Hollands. Hij brengt Corry

never cease? It is very scary and nobody seems to be able to stop it. The main target could be the bridge, but they fall right and left and there will be a lot of damage. Hopefully we have a better night tonight.

The piano of Mrs. van Dalen arrived yesterday, as did her supply of coal and wood. It is quite a bit, and almost all of it anthracite. The piano fits exactly in the hall against the kitchen wall; it is an enormously big one, made from walnut wood and has a marvelous sound.

Aunt Nan again was treated with tea and cookies because now van Gaalen had his birthday. They are giving him a combined present which is an etching of the **St. Stevens** church (framed). I advised her to stay in bed the next morning because of her complaints about dizziness and headache; I think it is a flu and hope she does not pass it on to me. However, she did not want to stay in bed. She keeps reading books from the **library** and I told her that she could use a book from Toet, but she said that they were too scholarly. Currently she has 'Bridge Builders' from Ali Smeding, but she did not finish it because she did not like it. She is constantly muttering but I cannot understand a word.

Upstairs they had a visitor this afternoon, a **Tommy** named Hans ..., 27 years old, originally from Norway, and his wife and children live in Canada. He understands and speaks a little Dutch. He will bring **Corry** back home on his motorbike. She keeps working in Hees, be-

straks op zijn motorfiets thuis. Zij blijft in Hees werkzaam, want in de cantine die hier in de studenten sociëteit wordt geopend, mogen alleen padvindsters werken en dat is zij niet, wel jammer.

Dinsdag 5 december

Nu is het pakjesavond en zou ik o zo graag weten of mijn kleinkinderen nog iets krijgen van de goede Sint, namelijk of de toestand in Rotterdam en Amsterdam nog zo is dat je er wat aan doen kunt; Oma kan nu niets sturen en maakte nu maar een pakje voor Corry en haar moeder en tante. Ik kreeg van hen een bouquet chrysanten. Ik had ook speculaasjes laten bakken bij Schuppers en die zijn heel lekker (Zie de afbeelding op pagina 111).

De schoolkinderen hebben in verschillende lokalen St. Nicolaasfeest gehad. Als het nu maar wat rustiger was en de granaten niet meer kwamen vallen, maar het gaat steeds maar door. Gisteren is in het rode dorp een massa huisjes vernield en 46 mensen gedood. Ook op de Korenmarkt moet het erg geweest zijn. De melkboer vertelde, dat er een collega van hem achter zijn wagen dodelijk getroffen werd en dat hij nu ook zo bang is.

Bij Wagenmaker zijn ze het huis grondig aan het opknappen; er staat zelfs een steiger voor. Truus komt er helemaal niet meer, die woont nu op het Molenpad en wacht zeker tot het huis helemaal in orde is. Als er dan maar geen granaat meer komt.

cause the canteen in the student club is only open for workers from the scout girls, which she is not. A pity.

Tuesday 5 December

Now it is St. Nicholas eve, the surprise evening, with gifts to unwrap, and I am oh so anxious to know if my grandchildren have received anything, i.e. if the situation in Rotterdam and Amsterdam is such that you can do something about this festival. Oma cannot send anything and now makes a surprise for Corry and her mother and aunt. I received a bouquet of chrysanthemums from them. I also had Schuppers bake some speculaas cookies (See the figure on page 111), and these are very tasty.

The schoolchildren had their St. Nicholas festivities in several halls. If only it was a bit more quiet without falling shells, but they keep coming. Yesterday in the red village many houses were destroyed and 46 people killed. And it must have been bad on the Korenmarkt. The milkman told me that one of his colleagues was hit fatally behind his car, and now he too is scared stiff.

They are quite busy fixing the Wagenmaker house. There even is a scaffold. Truus never comes there anymore, she now lives in the Molenpad and waits until the house is fully ready, hoping that by then there will be no more shell hits.

Van **George** hoor ik niets meer, hij durft zeker niet te komen. In de krant stond vanavond dat de Heer en mevr. Haitsma **Mulier**-van Scherpenberg met blijdschap kennis gaven van de geboorte van hun dochter Lili Johanne Nancy Henriette (genoemd naar de grootouders). Ik keek er van op, want ik wist niet dat er iets op komst was. Tijdelijk adres: Louiseweg 9. Ik zal eens zien of ik hem hier op het kantoor kan vinden.

Nu ga ik mijn keldergenootjes ook nog wat speculaasjes brengen. De kleine Albert heeft nu al drie tanden dus zal wel mee kunnen eten. **Theo** had aardappelen voor me meegebracht en Lies zorgt altijd voor fruit en groente als het er is. En nu gaat zo het licht uit en nu ga ik maar vroeg naar bed.

Woensdag 6 december

Vanmorgen ben ik **Mulier** gaan feliciteren en hoorde dat alles in de beste welstand was. **Guus** had de vorige dag nog gefietst en de hele zaak was in een uur afgelopen, dus erg voorspoedig. Ze zitten daar in een huis van een cliënt van hem, die een pracht schuilkelder had, waar zij dan ook in woonden en waar Lili geboren werd. Tjepke was ook bij hen, want Oma Nancy zat al geruime tijd in de Dennenstraat in Hees, met Juf. Haar huis is door een granaat onbewoonbaar geworden, maar toen was zij er al uit, want zij was zo zenuwachtig van alles wat zij om zich heen zag. Het moet daar in de buurt ook heel erg zijn.

Ik ben benieuwd hoe het met Tante **Lot** is, want op het Javaplein is ook veel gebeurd. Daar loeren ze op de St. Anna-brug. Ik had vanmiddag behalve **Cor** en

I hear nothing anymore from George, maybe he does not dare to come. This evening, the newspaper showed that Mr. and Mrs. Haitsma Mulier-van Scherpenberg announced with pleasure the birth of their daughter Lily Johanne Nancy Henriette (named after the grandparents). I was surprised because I did not know that they were expecting. Their temporary address is Louiseweg 9. I will try to stop by his office here.

I now will bring some **speculaas** cookies to my basement tenants. The little Albert already has three teeth and may be able to join in eating cookies. Theo had brought me potatoes, and Lies always takes care of fruit and vegetables, if available. And now the light goes out and I go to bed early.

Wednesday 6 December

I went to congratulate Mulier and heard that all was well with them. Guus had been bicycling the previous day, and the whole birth was finished within an hour, quite fast. They are located in a house of one of his clients who has a magnificent bombshelter where they also lived and where Lili was born. Tjepke was there too because Oma Nancy had been in the Dennen street in Hees for quite some time with the nanny. Her house was made unlivable by a shell, but by that time she already had left. She was very nervous about all that happened and the things she saw. That neighborhood also must be in terrible shape.

I wonder how aunt Lot is faring, because also on the Javaplein much has happened. There the target is the St. Anna bridge. Today at tea time I had not only

Nan ook mevrouw Duives op een kopje thee met een speculaasje. Ze beginnen al hard te krimpen, maar ik heb er nog wat in de stopfles gedaan. Nell, als je niet te lang meer weg blijft krijg je er nog wat van (Zie de afbeelding op pagina 111).

Vanavond vlogen er honderden bommenwerpers over naar Duitsland, het was oorverdovend. Kwam er toch maar op-roer onder de mensen, dan was het gauw gedaan en anders zal het nog midden zomer moeten worden volgens Eisenhower.

Cor kan nu in haar eigen keuken gaan koken, want met mevrouw van Wijk is het helemaal hommeles en als zij daar nu maar een kachel had, konden ze daar blijven. Ik dacht, Toet, dat zij die van jullie slaapkamer wel eens lenen mocht, maar dadelijk teruggeven als jij hem nodig hebt. Zij blijven dan toch slapen in de schuilkelder van het Centraal Gebouw. Nan is er niet op gesteld om de hele dag bij haar zuster te zijn, want die speelt teveel de baas, maar zij mag dan tenminste in de keuken komen, terwijl die vroeger afgesloten werd. De centrale verwarming kan nog niet gebruikt worden, maar zij krijgen kolen in een kist op het overdekte balkon, dus dat gaat best. Alleen moet er een gat gemaakt worden voor de pijp van de kachel. En nu ga ik nog een beetje kousen stoppen, daar kom ik op de dag helemaal niet toe en het is ook zo donker, want ik heb maar één raam en daar ben ik al erg blij mee.

Donderdag 7 december

Het was een vreselijke nacht. Ik dacht maar steeds aan jullie allen dat ik je niet meer terug zou zien, maar God heeft mijn

Cor and aunt Nan, but also Mrs. Duives. The speculaas supply is dwindling fast, but I put some in an airtight jar, Nell, if you do not stay away too long, you too can have some (See the figure on page 111).

This night, hundreds of bomber planes came over on their way to Germany. The noise was ear shattering. If the German people would revolt, all would be over quickly but otherwise it might be midsummer, according to Eisenhower.

Cor can now cook in her own kitchen, because she has a quarrel with Mrs. van Wijk; if there were a stove there, they could have stayed there. I thought, Toet, that they might borrow the one from your bedroom, under the condition that they would return it the moment you came back. They still sleep in the bombshelter of the Central Building. Nan does not prefer to stay with her sister, because she tries to dominate too much, but she may at least get into the kitchen which was blocked earlier. The central heating cannot yet be used, but they get coal in a crate on the covered balcony, and that is thus no problem. The only thing is that they had to make a hole for the stove pipe. And now I will do some mending of socks; during the day I cannot get to it, and it is quite dark due to the single window. But I am very happy to have that one window.

Thursday 7 December

The night was awful. I kept thinking about you all, and that I would never see you again, but God has heard my prayer

gebed verhoord en mij behoed. De drie bovenbewoonsters hebben de hele nacht in het gangetje tussen de twee kelders gelegen en de inslagen van de granaten waren vreselijk, dicht bij ons, op de Oranjesingel, in de Hendrik Hoogersstraat en in de Molenstraat. Er zijn ook weer veel mensen getroffen. Ik hoop maar, dat we nu een betere nacht zullen hebben, maar ze begonnen gisteren ook pas laat. Ik dacht er nog over om naar Notaris Diepenbroek te gaan, om te zeggen wat hij doen moet als ik getroffen word. Maar het was zo'n slecht weer vandaag, dat ik niet tot uitgaan kwam.

Dag lievelingen, tot morgen hoop ik.

Vrijdag 8 december

Gelukkig kan ik jullie vertellen, dat het rustiger is geworden. De afgelopen nacht en ook vandaag. Ik begin weer moed te krijgen, Het was een zonnige dag, maar wel koud en ik trof het toen ik vanmorgen om half elf bij de kapster moest zijn om eindelijk mijn haren eens te laten wassen en bij de kachel in de huiskamer kon het drogen. Ook kon er geen watergolf of zoiets gebeuren, want ze mogen die machines niet gebruiken. Toen juffrouw **Scheerder** mij wilde onduleren, bemerkte zij dat er geen gas was, ofschoon het toch de gas-tijd was. Zij heeft het toen nog geprobeerd met een beetje spiritus maar daar had zij niet veel meer van en ben ik maar naar huis gegaan. Toch was ik blij met mijn frisse hoofd, het was wel nodig na die twee ongevallen.

Toen ik bezig was om mijn hutspot op te warmen, kwam juffrouw **Kok** zeggen, dat er iemand voor mij was. En daar stonden **Annie** en **Bert**, op de fiets geko-

and protected me. The tree tenants from upstairs have stayed the whole night in the little hallway between the two basements and the hits of the shells were atrocious, close by us in the Oranjesingel, in the Hendrik Hoogers street and in the Molen street. Many people also were hit. I hope we will have a better night tonight, but yesterday they also started quite late. I thought of going to notary **Diepenbroek** to instruct him what to do in case I get hit. But the weather was so bad today that I could not get out.

Bye, darlings, I hope until tomorrow.

Friday 8 December

Fortunately I can tell you that it has become more quiet, both last night and today also. My courage is returning. It was a sunny but cold day, which favored me when I had to go to the hair stylist at ten thirty this morning to get my hair washed, and have it dry near the stove in the living room. They could not do any curling or such, because they are not allowed to use those machines. When Miss Scheerder wanted to put in some curly waves, she noted that there was no gas, even though it was gas time. She then tried with a little alcohol lamp, but that did not work out, and I left for home. Nevertheless I am glad to have a fresh head after those two mishaps.

When I was heating my hotchpotch, Miss Kok came to tell that there was someone to see me. And there were Annie and Bert, who came by bicycle. They brought

men. Ze hadden boterhammen bij zich en hebben als van ouds, koffie gedronken in de keuken, terwijl ik binnen mijn hutspot at. Ze dachten dat ik in het ziekenhuis lag, dat had haar zuster hier op de deur gelezen en hun geschreven. Er was een briefje op de deur gezet, dat dr. **Munting** in het ziekenhuis te spreken was en dat heeft zij waarschijnlijk niet goed gelezen.

Zij kwamen eens poolshoogte nemen of **Annie** niet hier weer kon komen, want in Leeuwen was het ook niet alles, ook veel granaten. Ze bleven een paar dagen hier en wisten nog niet waar ze zouden logeren, maar ik denk niet bij juffrouw **Sanders**, want die moest niets meer van Bert hebben. Zij zouden nog eens terug komen en zouden dan misschien de flessen kersen en pruimen meenemen die zij geweekt heeft. Ik gaf haar de *fl* 20,- van september, de verschillende kaarten die zij hebben moest en de noodkaart met bonnen, ook nog een pond suiker, omdat zij daar om vroeg, ofschoon wij de laatste tijd maar weinig gekregen hebben. Ik zal nu op een briefje schrijven wat ik haar nog vragen wil, nl. dingen in de keuken die ik niet vinden kan. Mijn kamer had, toen ik naar de kapper was, juist een goede beurt gehad en blonk je tegen. Annie vond het er heerlijk naar boenwas ruiken en ze hadden toch maar een klein beetje gebruikt. Ik zei haar, dat ik erg in mijn schik was met mijn huisgenoten en dat kon ze begrijpen.

Nu moet ik ermee uitscheiden, want het licht gaat om 8 uur uit en ik moet mijn kruik nog vullen. De drie dames zijn vanavond naar een film voor de **Tommys** in het **Centraal Gebouw** tot 9 uur, maar ik

their own bread, and, as earlier, ate that and drank coffee in the kitchen while I ate my hotchpotch in my room. They thought that I was in the hospital, which her sister had seen on my door and wrote that to her. There was a note that Dr. Munting could be consulted in the hospital, and maybe that was misinterpreted by her.

They probably came to inquire if Annie could come back here, because in Leeuwen it was bad also, with many shells. They would stay only a few days here and did not yet know where they were to stay, but I think not with Miss Sanders, because she did not want to have any dealings with Bert. They would return here, and could bring the jars with preserved cherries and plums that she made. I gave her the *fl* 20.- for the month of September, the various cards she needed and the rationing card and also 500 g of sugar which she asked, although we have had only little lately. I will jot down what I still wanted to ask her, such as things I could not find in the kitchen. My room had had a good cleaning while I was at the hair salon and was shiny. Annie found it smelled nicely after furniture wax, even though they used only a little bit of it. I told her I was quite satisfied with my housemates and she could understand that.

Now I have to stop, the light will go out at 8 o'clock and I still have to fill my **hot-water** bottle. The three ladies went to a movie for the Tommys in the Central Building, which would last until 9 o'clock,

ben niet alleen want **Theo**, Lies en Albert zijn al in hun kelder.

Dag.

Zaterdag 9 december

Het was al weer druk vandaag. Eerst kwamen Annie en Bert vragen of ik wat aardappelen kon missen, want bij haar zuster waar ze gelogeed hadden, kwamen ze te kort. Ik heb haar de tas die zij bij zich had laten vullen en ook nam zij nog een fles pruimen mee voor haar zuster.

Daarna kwam **Dory** weer eens opdagen en heb ik haar gezegd, dat ik het heel lelijk van haar vond, dat zij mij tot twee maal toe gefopt heeft en ik haar daarom maar liever niet meer zag. Daar zijn we dus gelukkig van af. Tante **Nan** zei nog dat ik aan Dory niet veel gehad had, want ze kwam om half elf en was om twaalf uur al weer weg en dan betaalde ik haar voor drie uur!

Vanmorgen was alles wit buiten want er was een flink pak sneeuw gevallen. Tante Nan heeft jouw overschoenen aangedaan, **Toet**, die pasten haar goed en **Cor** had er een paar die **Mien** achtergelaten had. Ze gaan nu koken in hun eigen keuken en eten daar ook en dan zitten ze de verdere middag hier bij de kachel, want mevrouw van **Wijk** maakt pas tegen de avond de kachel aan, hoewel zij de kelder vol kolen en hout heeft liggen. 's Middags gaat zij uit of met twee kruiken in bed liggen en laat Cor maar blauwbekken in de kou.

but I am not alone because Theo, Lies and Albert already are in the basement.

Bye.

Saturday 9 December

It was another busy day today. First came Annie and Bert to ask if I could spare some potatoes, because her sister where they stayed had run out. I let them fill the bag that she brought and also gave her a bottle of plums for her sister.

Afterwards came Dory, and I told her that I found it disgusting that she had stood me up twice, and that therefore she should not come again. That is thus one burden less. Aunt Nan also said that she was not much help because she came at ten thirty and left at noon, for which I had to pay three hours.

This morning everything outside was white, a firm layer of snow covered everything. Aunt Nan has used your overshoes, Toet, they fit her exactly, and Cor used a pair that was left by Mien. Now they cook in their own kitchen, eat there and the rest of the day sit here near the stove. Mrs. van Wijk starts her stove only in the evenings even though she has an ample supply of coal and wood in her cellar. In the afternoon she either goes out or is in bed with two **hot-water** bottles, and lets Cor shiver in the cold.

Wat is het toch vreselijk, dat de Betuwe ook al onder water staat en nu kunnen ze niets opschieten. Ik zou toch zo graag weten, waar jij, Nell, en Professor van van Uven zitten en hoe of je het hebt. Maar jij kunt het mij ook niet laten weten, al zit je het dichtste bij van allen.

Ik las de laatste brief van Toet nog eens en daarin stond, dat er twee dames uit Eerbeek bij je geweest waren, waar je misschien wel onderdak zou kunnen vinden. Ik hoop maar dat dat gelukt is. En dan Amsterdam en Rotterdam, ik denk daar ook zo veel aan, hoe het daar toch zijn zal. Ik hoop maar dat alles goed is en ik jullie over niet te lange tijd in gezondheid mag terug zien.

Dag.

Zondag 10 december

Alweer een dag voorbij. Vanmiddag een hevige schrik want er viel een bom; gelukkig niet dicht bij. Het was in de Schoolstraat en 5 mensen dood. Zo zie je dat het hier nog altijd onrustig blijft. Vanmiddag kreeg ik van Hans ... weer een paar sneden van de heerlijke kerstcake uit Canada. Hij had weer een pakket ontvangen en moet nu spoedig weer naar het front. Hij is behalve motorsoldaat ook parachutist. Ik heb toen de fles pruimen die Annie voor mij weckte, maar open gemaakt, maar dat viel tegen, want er was geen suiker in en moest ik er een heleboel bij doen om het lekker te maken. Maar toen vond iedereen het heerlijk.

How terrible that they now flooded the Betuwe also with water, so that progress cannot be made at all. I really would like to know where you, Nell, and Professor van Uven are located, and how you are. But you cannot tell me even though you are the closest by.

I reread the last letter of Toet, which said that two ladies from Eerbeek had visited her and that she might be boarding there. I hope that that has succeeded. And finally, Amsterdam and Rotterdam, I think so often about them and wonder how the situation is there. I hope all is well and that I can see you shortly and in good health.

So long.

Sunday 10 December

Yet another day has passed. A big scare this afternoon, a bomb fell, but fortunately not very close. It happened in the Slood street, and five people died. You can see it still is very turbulent here. I also got from Hans ... a few slices of that delightful Canadian Christmas cake. He had received a new packet, and soon has to return to the front line. In addition to being a motorized soldier, he also is paratrooper. For the occasion I opened the jar with plums that Annie had preserved, but it was a disappointment because there was no sugar in it, and I had to add lots of that to make it edible. But then everyone liked it.

FIGURE 3.26. De *Dagboek* schrijfster met de hond Bobby op haar schoot, en de families van de huidige schrijvers op het terras van de Oranjesingel 25, ca. 1932.

 The *Diary* author, the dog Bobby in her lap, with the families of the current authors on the terrace of Oranjesingel 25, ca. 1932.

L⇒R: Paauw, Pap, Han, Tineke, Arend, Titi, Heleen, Frits, Poedel.

De dames zijn vanavond gegaan naar het Centraal Gebouw, waar een repetitie is van een kerstcantate, die op kerstavond gezongen zal worden. **Piet Hein** is nu alleen boven en ik hoor hem zo nu en dan geluidjes maken. Hij mag de laatste dagen niet meer beneden komen, want hij deed hier telkens hoopjes in de gang en keuken en dat is vies. Ze gaan ook nooit met hem uit; dat moet hij toch leren. Ik heb al gezocht of er niet een halsband was van **Bobby**, maar ik kan er geen vinden. Boven wordt hij op het balkon uitgelaten.

Vanmiddag heb ik weer eens bezoek van Duifje gehad; hij zat in het rozenperk en toen ik op de ruit tikte, kwam

The ladies went out to the **Centraal** Gebouw tonight, where there is a rehearsal of a Christmas cantata which will be sung on Christmas eve. Piet Hein is now alone upstairs, and I hear him make sounds now and then. He is not allowed to come downstairs anymore because of the droppings he made in the hallway and kitchen, which I abhor. They also never take him out, something else he has to learn. I looked for an old collar from Bobby, but cannot find any. He is let out on the balcony upstairs.

This afternoon, I had a visit from Duifje again; he sat in the rose bed and when I tapped the window he came running. He

hij op een draf aanlopen. Hij was zo lief. Het wordt een pracht beest en heeft zulk zacht haar. Ik vind een kat toch veel liever dan een hond.

Ik heb zo juist *Je Maintiendrai* gelezen, daar zijn ze hierboven op geabonneerd. Er staan wel mooie stukjes in en ik las er ook in, dat in *Amsterdam* het water gedistribueerd is en er ook geen elektriciteit is. Dat is vreselijk als het waar is; wij vinden het al erg, als het enige uren wordt afgesloten, maar het komt hier misschien ook nog wel.

Dag.

Dinsdag 12 december

Gelukkig hebben we weer licht en kan ik aan het schrijven gaan. Ik heb vandaag met dr. van *Daal* gesproken, die bij *Corry* moest komen omdat zij gevallen was en een erge dikke en pijnlijke knie had. Zij moet nu minstens 14 dagen rust houden en heeft zelf gekregen. Zij vindt het vreselijk, want nu kan ze niet naar Hees. Maar het heeft vandaag storm gelopen van Tommys en vriendinnen om haar te bezoeken. Ik heb juffrouw *Kok* gezegd, dat ik niet hoop dat dit zo 14 dagen blijft duren, want dat is me te druk: ze gaan zo rumoerig de trappen op en af en maken de boel erg vuil, dat begrijp je! Ik vroeg haar toen ze bij mij zouden komen, of zij niet veel aanloop hadden, omdat ik daar niet op gesteld was, en zij zei toen van niet, maar nu wordt er meer voor haar gebeld dan voor mij.

Vanmorgen kwam bij mij iemand om informatie naar *Annie*, die zich had aangeboden bij een oude heer van 70 jaar voor de huishouding, en hij informeerde

is so sweet. It is becoming a beauty of an animal and has very soft hair. I still like cats better than dogs.

I just read *Je Maintiendrai* (I will keep my ground), of which they have a subscription upstairs. There are nice articles in there and I also read that in Amsterdam there is water distribution and no more electricity. That is terrible if true; we already find it bad if they cut it off for several hours, but maybe it will get worse here also.

Bye.

Tuesday 12 December

Fortunately, we have light again and I can start writing. I talked with Dr. van Daal today who had to visit Corry, because she had fallen and now has a swollen and painful knee. She has to rest for at least a fortnight. She thinks it is terrible because she cannot go to Hees. But today there was a *Tommy* invasion and friends who came to look her up. I told Miss Kok that I hoped this will not last, because it is too noisy for me: they make so much noise going up and down the stairs, and dirty it is, as you can imagine! When they came here first, I asked if they would have many visitors which I would frown upon, and then they said no, however by now there are more rings for them than for me.

This morning, someone came to ask about Annie, who had solicited with an old gentleman of 70 years of age to do the household, and he inquired if she would

of ik haar daar wel geschikt voor vond. Ik heb hem gezegd, dat ik haar daar wel wat jong voor vond en dat ze waarschijnlijk wel gauw zou gaan trouwen. Die meneer die het kwam vragen, maakte zich bekend als de schoonzoon van mijn eerste baker met de knipmuts op, die **Titi** zo mooi uit zijn fatsoen kon trekken. Zijn vrouw zou **Nell** in de kerk brengen toen zij gedoopt moest worden, maar toen zij verscheen, schrokken wij ons dood, omdat wij dachten dat ze niet door het portier van het rijtuig kon komen; zo dik was ze. Maar gelukkig ging het nog net.

Al die oude herinneringen kwamen nu weer in mijn gedachte. Dokter van Daal vertelde dat hij in de weesinrichting in Neerbosch zat en was verbaasd dat ik nog steeds in mijn huis was gebleven. Ik vroeg hem of hij geen contact met de dokter in Eerbeek zou kunnen krijgen, maar dat kon hij niet. Hij zou de volgende week weer in zijn huis komen, waar een paar kamers in orde gemaakt zouden worden. Bij Wagenmaker zijn ze nog steeds aan het timmeren, maar er woont niemand in. Meneer **Seegers** is hier geweest en raadde mij aan nog maar niets te laten doen en vroeg of ik hem de rekening wilde betalen (*fl* 276,84) voor het tijdelijk dichten met dakkleden en het definitief herstel van het dak zonder bijlevering van beschieting; alles tengevolge van oorlogsgeweld. Later zou ik van de Schade- en Enquête Commissie 60 procent terugbetaald krijgen, als het waar is. Ik zal het dan maar betalen.

En nu ga ik gauw naar mijn keldertje, want ik heb slaap. Morgen moet ik meneer Duives gaan bezoeken, want die heeft bij een auto-ongeluk een rib gebro-

be suitable. I told him that she might be too young for that, and might marry soon. The gentleman who came to ask introduced himself as the son in law of the first nurse I hired, with the pleated bonnet that Titi often would pull out of its shape so interestingly. His wife was going to bring Nell to the church to be baptized, but when she appeared we were startled and thought she would not fit the door of the carriage, she was that rounded. But she barely managed to get in.

All those old memories returned. Dr. van Daal told me that he worked in the orphanage in Neerbosch and was quite surprised that I had stayed in my house. I asked if he could get in contact with a doctor in **Eerbeek**, but he could not. Next week he would return to his home where a few rooms were being restored. At the house of **Wagenmaker** they are still hammering, but nobody lives there. Mr. Seegers has been here and advised to do nothing on the house for the moment, and asked for payment of *fl* 276.84, his bill for work on partial closure of the roof and its final repair but without wall boards, all due to war damage. At a later time I would be reimbursed for 60% by the War Damage Committee, if that is correct. I thus will pay it.

And now I quickly go to my basement, because I am sleepy. Tomorrow I have to visit Mr. **Duives** who broke a rib in a car accident, which is rather painful.

ken, wat erg pijnlijk is.

Tot morgen. Dag.

Woensdag 13 december

Een paar regels, want ik heb een bende naaiwerk vanavond, allemaal kleine kissebisjes. Ik zit hier geweldig te snoepen, want juffrouw **Kok** bracht mij namens **Hans** en meegebrachte vriend, weer zo'n heerlijke koek en een rol zuurtjes. Ook kreeg ik vanmiddag een reuze snee wittebrood, omdat ze voor **Corry** een rond wittebrood meebrachten. En vandaag heb ik eindelijk weer eens een pakje boter kunnen bemachtigen, natuurlijk margarine, maar daar ben ik al heel blij mee, want de laatste week was er niets dan reuzel; wel goed om te bakken, maar niet lekker op het brood. Vandaag kwam **Bert** om de weckflessen van **Annie** in te pakken en hij vertelde dat zij in betrekking was op de Groesbeekseweg tegenover het Mariënbosch, dus een heel eind weg. Die meneer **Overbeek** zou waarschijnlijk voor Bert een betrekking hebben, dan kon hij daar ook wonen. Dit had mevrouw gezegd, want meneer was niet thuis. Hij had een bureau tot bestrijding van de zwarte handel. Nu, daar weet Bert van mee te praten. Mevrouw was erg blij dat ze een meisje kon krijgen. Zij heeft twee kinderen en verwacht de derde. Zondagmiddag zouden ze mij komen vertellen hoe het hun bevalen was.

Meneer **Duives** maakt het redelijk goed, hij had wel veel pijn. Hij was een nacht in Heerlen gebleven, maar de dokter zag er geen bezwaar in, dat hij met de auto weer naar huis ging.

En nu tot morgen. Dag.

Until tomorrow, bye.

Wednesday 13 December

A few lines only, because I have a heap of mending tonight, all just little trifles. I am eating sweets like crazy, Miss Kok brought me from Hans and a friend who accompanied him, again such a delightful cake and a roll of candies. Today I also got a big slice of white bread, because they had brought a big round white bread for Corry. And today I finally got a package of butter, i.e. margarine of course, which makes me very happy, because the last week we had nothing but lard; passable for frying, but not nice on bread. Bert also appeared today to fetch the jars with preserves of Annie, and he said that she was employed on the Groesbeekseweg across from the Mariënbosch, thus a long distance away. This Mr. Overbeek might have employment for Bert, and in that case he could live there also. This was information from Mrs. Overbeek, because he was not home. He had some office for quelling the black market. Well, Bert knows that topic quite well. The lady was very happy they could get a girl servant. She has two children and expects the third one. On Sunday afternoon they will come to tell me how they like it there.

Mr. Duives is doing reasonably well, but still has pain. He stayed for a night in Heerlen, but the doctor had no objections to him going home by car.

And now till tomorrow, bye.

Vrijdag 15 december

Het is hier nog steeds rustig wat granaaten betreft, maar laat ik er maar niet teveel op roemen, want in de schuilkelder Tante **Nan** had gehoord dat Max Blokzijl (de schijtlijster) door de radio had gezegd, dat **Nijmegen** met de Kerstdagen weer eens flink onderhanden genomen zou worden; de binnenstad was vrijwel vernield, nu zouden ze eens aan de buitenwijken gaan beginnen. Ik hoop dat het niet waar is.

Mevrouw **Gerstenberg** kwam vanmiddag afscheid nemen, want zij ging naar haar zuster in Breda. Zij had een brief van haar gekregen of zij zo spoedig mogelijk, liefst voor Kerstmis, wilde komen. En nu is zij maar in de weer om dat klaar te krijgen. Zij heeft de verhuisvergunning al, maar moet nu een vervoermiddel zoeken om haar daarheen te brengen en dat valt niet mee. Ook moet zij toestemming hebben om over de verschillende bruggen te gaan. Zij hoopt iemand te vinden, bij wie zij zich kan aansluiten, anders moet zij wachten tot 30 december, dan was er gezelschap voor haar. Zij heeft druk zitten redeneren met Nan en **Cor**, terwijl ik een kopje thee verzorgde, maar zonder koekje.

We krijgen nu voor Kerstmis 400 g Engelse biscuits. Dat zal heerlijk zijn en ook een reepje chocolade, maar het eerste hebben we ook nog niet evenmin als de echte koffie, maar ... we hebben geduld en dat overwint alles.

Het was vanmorgen op het vriespunt en een koude wind; ik ben stilletjes thuis gebleven. Nan heeft het spit in haar rug en ging vanavond om 6 uur dadelijk naar

Friday 15 December

It still is quiet as far as the war is concerned, but I should not discuss that because aunt Nan had heard in the bomb-shelter that Max **Blokzijl** (the cowardly scoundrel) had said in the radio that Nijmegen would be bombarded fiercely during the Christmas time. The inner city was almost demolished, and now they can start on the suburbs. I hope it is incorrect.

Mrs. Gerstenberg came to say goodbye because she was going to visit her sister in **Breda**. She had received a letter from her, asking to come as soon as possible, and preferably before Christmas. And now she is busy to get that arranged. She already has the permission to move, but now has to find a vehicle to transport her, and that is not easy. She also needs to get permission to pass several bridges. She hopes to find someone so that she can join, otherwise she will have to wait to 30 December when there is company to join. She has been discussing this with Nan and Cor while I presented tea, but without a cookie.

For Christmas we will get 400 g English biscuits. This will be delightful, also a bar of chocolate, but so far we have neither, just like the real coffee, but ... we have patience and that holds out above all else.

It was freezing this morning and a cold wind; I stayed home quietly. Nan has back cramps and at 6 o'clock tonight she immediately went to bed in the bomb-

bed in de schuilkelder. Ik heb vanmorgen een poos op de divan gelegen met een warme **kruik**, want ik had weer een aanval van wat George een windkoliek noemt. Gelukkig is het vanzelf weggetrokken. Ik dacht dat ik Kerst moest laten roepen.

Het is in de gang en keuken erg koud en er wordt zo dikwijls gebeld; het meest voor boven. Ze hebben wel een vreselijke aanloop, terwijl juffrouw **Kok** mij zei dat ze weinig kennissen hadden. Als ik dat geweten had zou ik er nog eens ernstig over gedacht hebben. En alle zware schoenen van de **Tommys** zijn ook niet dienstig voor matten en trappen. Ik heb ook gezegd, **Toet**, dat ze de pers van jou moet verwisselen met haar eigen kleed, want die mag daar niet van lijden. Ze komen allemaal voor **Corry**, en die wordt daardoor zo over het paard getild, dat ze er niet aardiger op wordt en de nodige verbeelding krijgt. Zij hebben het plan om de zolder schoon te maken, nog steeds niet ten uitvoer gebracht. Zij hebben het steeds te druk en het is ook wel een heel ding om aan die chaos te beginnen. Alles dik onder het puin en vochtig. Was het nu maar niet zo koud, dan kon ik ook nog eens iets gaan doen, maar ik waag mij er niet aan; ik moet mij goed houden, hoewel de moed mij ook wel eens ontzinkt. Maar dan zeg ik tegen mijzelf: kop op, de tanden op elkaar; dat staat ook regelmatig in de krant.

Eta **Duives** bracht een eigengemaakt schaaltje zuurkool, waarvan ik morgen hoop te smullen.

Dag.

shelter. This morning I rested for a while on the sofa with a hot-water bottle because I again had a problem with what George calls a wind colic. Fortunately it went away by itself. I thought I should have called Kerst.

The hallway and kitchen are very cold, and there is so much traffic ringing the front door bell, most of it for upstairs. They have an enormous number of visitors, even though Miss Kok has told me that they had few acquaintances. Had I known this, I would have reconsidered seriously. All those heavy shoes from the Tommys are not compatible with the floor mats and staircase runners. I also told them, Toet, that they have to change your Persian carpet with their own, because yours is not to suffer. They all come for Corry, and all this attention does not make her friendlier and she gets conceited. They still have not started the plan to clean the attic, being too busy all the time, but of course it is a major undertaking to start on that chaos. Everything is moist and thickly under debris. If it were not so cold, I could do a little, but I do not dare; I have to maintain myself and keep up, even though the courage sometimes sinks deep. But then I tell myself to keep my head up and clamp my teeth, exactly as it states in the paper.

Eta Duives brought a home-made plate of sauerkraut which I plan to enjoy tomorrow.

Bye.

Zaterdag 16 december

De Duitse aanval *Battle of the Bulge* begon.

Zo even leek het of er een vliegtuig, met een vreselijk geluid, heel laag over ons heen kwam. Er waren ook veel zoeklichten. Juffrouw **Kok** hoorde van **Hans** dat het een V1 was geweest. Als ze daar nu mee beginnen zal het nog veel vreselijker worden en zal ik jullie niet meer terugzien. Ik moet er maar niet aan denken, want dan word ik weer verdrietig.

De restauratie van het huis Wagenmaker is klaar en ik zag **Truus** vandaag komen kijken. Zij is niet bij mij geweest en het is er ook nog zo stil, dus ze schijnen er nog niet te slapen. De zuurkool van mevrouw **Duives** was heerlijk en **Lies** bracht mij van de groente- en fruitbonnen: boerenkool, uien, aardappelen, peren en appels. Ik heb dus weer voorraad en met het speklapje, dat ik op de vleesbon kreeg, plus nog pl.m. een ons rookvlees voor de boterham, kan ik er weer een weekje mee doen. We krijgen nu een half pond vlees per week. Ook kreeg ik de chocolade en de koffiebonen. De chocola is heel lekker maar de koffiebonen zijn erg hard, bijna niet door de molen te krijgen. Tante **Nan** denkt dat die uit Abessinië komen.

In het gebouw van de protestantenbond zijn ze zo goed opgeschoten met de werkzaamheden, dat er morgen al kerk gehouden kan worden. De verwarming zou aangestoken worden om alles op te drogen wat nat is. 'sMorgens is er dienst voor de Engelse kerk om 8 uur, en om 10 uur preekt ds Nieuwenhuizen. De andere dominees hebben geen enkel ge-

Saturday 16 December

The German sally named *Battle of the Bulge* started.

A while ago it seemed that a plane went overhead fairly low and with a very loud, low-pitch, sound. There also were a lot of searchlights. Miss Kok heard from Hans that it was a V1. If they start those it even will be much worse and I will not see you again. I should not think of it because it makes me sad.

Restoration at the house of the Wagenmakers is complete and I saw Truus come and look it over. She did not visit me and it still is silent there, so they probably do not sleep there. The sauerkraut of Mrs. Duives was delicious. Lies brought me from my vegetable and fruit **coupons**: kale, onions, potatoes, pears and apples. Thus I have a supply again, and with the bacon which I got on my meat coupon with about 100g smoked beef, it will last me for a good week. Currently we get 250g meat per week. I also got the chocolate and coffee beans. The chocolate is very nice, but the coffee beans are very hard, almost impossible to get through the mill. Aunt Nan thinks they come from Abyssinia.

In the building of the Protestant League they made so much progress with their work that already by tomorrow there will be a church service. The heater was to be started to dry the place up. In the morning there is a service for the English church at 8:00 and at 10:00 ds Nieuwenhuizen will preach. The other pastors have no buildings and will preach in the

bouw en preken in schuilkelders of bij henzelf aan huis. Er staan in het *Nijmeegs Dagblad* ook preken die men zelf thuis kan lezen.

Van van **Tienen** kreeg ik een rekening van *fl* 38,64 en wat die knecht gedaan heeft is bijna allemaal zo, dat ik het door een ander moet laten overdoen.

shelters or at their home. There are in the *Nijmeegs Dagblad* sermons that one can read at home.

I got a bill from van Tienen for *fl* 38.64 and what his helper has done is almost uniformly such that it has to be redone by someone else.

FIGURE 3.27. Oranjesingel 2, het adres van de zusters Courier du Dubekart, schuin tegenover № 25 (April 2008)

 Oranjesingel 2, the address of the three sisters Courier du Dubekart, across the street from № 25.

Maandag 18 december

Nu is er gelukkig weer licht. Gisteren was het een donkere avond en kon ik niet schrijven. Overdag is het ook al niet veel beter, want het zijn de donkere dagen voor Kerstmis. Gelukkig is het niet koud; het was vandaag bijna 50°F.

Ik ben met Tante Nan naar haar kamer gaan kijken en keek ook even bij **Cor** in de keuken, waar het een beetje rommelig was. Het was daar overal zo heerlijk

Monday 18 December

Fortunately, there is light again. Last night it was a dark night and I could not write. During the day it is not much better, because these are the dark days before Christmas. Fortunately it is not cold, today was almost 10°C.

With aunt Nan I went to look at her room, and we also looked where Cor is, in the kitchen, which was a bit untidy. It was so nicely warm everywhere that they,

warm, dat ze nu, zolang de verwarming aan blijft, 's morgens van de schuilkelder uit, regelrecht daar heen gaan. 's Middags tegen theetijd komen ze dan hier, brengen hun boterhammen mee en vullen hier dan hun **kruiken**, die ze dan alvast wegbrengen. Om 5 uur gaan we dan koffie drinken en om plusminus 17:30 vertrekken ze naar de schuilkelder. Tante Nan heeft nu een gummie kruik te leen om in haar rug te leggen voor het spit. Cor is nu ook helemaal hier ingetrokken, want ze heeft ruzie met mevrouw van **Wijk** en gaat er niet meer heen. Ik vind het maar minder prettig, maar enfin, je moet elkaar helpen in deze tijd. Ze was verontwaardigd, dat ze in de keuken haar boterham moest eten, toen mevrouw van Wijk haar bridgeclub bij zich had. Waarop ik zei "Dat is mij ook menigmaal gebeurd dat je me niet ontvangen kon als de bridgeclub bij je was". Ze kan erg vervelend zitten te redeneren, maar soms moet ik in mezelf lachen en zal jullie later nog wel eens staaltjes vertellen.

Gisteren en vandaag zijn hier vele V1 en V2's overgevlogen en dan wordt er vreselijk geschoten. Ze zeggen dat ze de havens van Antwerpen willen vernielen. Van dat schieten schrik je toch zo, dan staat het huis te dreunen. Ik heb mijn eerste portie chocola gekregen, maar dat schreef ik geloof ik jullie al. De koffie is ook erg lekker en de blikkenmelk, die we nu krijgen inplaats van taptemelk, is net room en zo lekker. Die komt dus uit Amerika.

Tot morgen. Dag.

Woensdag 20 december

Nu moet ik gauw beginnen om nog wat

as long as the heater stays on, go there straight from the bombshelter. In the afternoon, near tea time, they then come here with their bread, fill their hot-water bottles and go to place those immediately in their shelter beds. Then, at 5 o'clock, we drink coffee and at 5:30 or so they go to the bombshelter. Aunt Nan now has a rubber hot-water bottle on loan to use against her back pain. Cor also has totally moved in here, because she has a quarrel with Mrs. van Wijk and does not want to go there anymore. She was upset that she had to eat her bread in the kitchen when Mrs. van Wijk has her bridge club at her home. Upon which I said "That often happened to me, that you could not receive me when your bridge club was with you". She can be arguing nastily, but sometimes I have to laugh in myself, and will tell you later some of the details.

Yesterday and today many V1 and V2 flew over, and at such times there is a lot of shooting. It is rumored that they want to destroy the Antwerp harbor. The shooting is frightening and so strong that the whole house is shaking. I got my first ration of chocolate, but I think I already wrote that. The coffee also tastes well and the canned milk we now get instead of skim milk, is just like cream and delicious. That must come from America.

Till tomorrow, bye.

Wednesday 20 December

I must start quickly and write, because

te schrijven, want om 8 uur gaat het licht uit. Gisteravond kwam ik er niet toe, want er kwamen zo veel granaten over, dat ik al vroeg in de kelder zat. Het is de hele nacht doorgegaan, zodat er van slapen niet veel kwam. De drie dames hebben ook later in het gangetje gelegen. De **moffen** schijnen nu aan alle kanten te beginnen, ik hoop dat het nu de laatste stuiptrekkingen zijn. Het zou vreselijk zijn als ze nu weer de baas werden. Het is heel erg, dat ze nu weer in België en Luxemburg zijn binnengedrongen.

Tante **Nan** heeft vandaag de dokter gehad, want zij kon bijna niet meer lopen van de pijn in de rug. Zij heeft nu poeders gekregen en moet toch maar in beweging blijven. De dokter noemde het ischias. De kelders zijn daar ook niet bevorderlijk voor. Ik zal ook blij zijn als ik weer boven op mijn divan kan slapen, maar zolang er granaten komen kan ik dat niet.

Donderdag 21 december

Vanmorgen heb ik eindelijk weer eens George bij me gehad. Hij was blij, dat hij me weer eens met een gewoon gezicht zag, dus is hij in geen zes weken hier geweest. Ik had door **Bob** Wagenmaker laten vragen hoe het met hem ging en daarop is hij dadelijk gekomen. Hij was weer op de rand van bronchitis geweest en **Nel** lag maar steeds in bed met warme **kruiken** voor de blaas. Ik vond dat hij smalletjes geworden was.

Truus Wagenmaker kwam haar excuses maken, dat zij mij de laatste tijd zo verwaarloosd had. Zij kwamen voorlopig nog niet hier en dan zouden ze naar boven verhuizen en kwam beneden het

at 8 o'clock the light will go out. Yesterday evening nothing came from writing due to the large number of shells that flew over, so that I was very early in the basement. It continued the whole night, so that sleep was out of the question. The three ladies later also came into the hallway. The Germans now seem to start fighting on all sides and I hope these are their last convulsions. It would be disastrous if they would get to the top again. It is very bad that they pulled up again in Belgium and in Luxembourg.

Aunt Nan again saw the doctor again, because she could barely walk from the back pain. Now she has powders to take, but still has to keep moving. The doctor calls it *sciatica*. The basements just make that worse. I too will be happy to sleep again upstairs on my sofa, but as long as the shells rain, that is impossible.

Thursday 21 December

This morning **George** finally could visit me again. He was happy to see me with a normal face, which implies that he was not here for six weeks. Via Bob Wagenmaker I had asked how he was doing, and he came immediately afterwards. He had been on the edge of bronchitis again, and Nel continuously was in bed with hot-water bottles for her bladder. I found that he has shrunk.

Truus Wagenmaker came to apologize that she had abandoned me of late. In the near future she would not come back here, and then they would live upstairs and have an office downstairs, because

kantoor, want dat is helemaal verdwenen aan de Waal. Er staat al een bord op de muur: N.V. Grindhandel. Zij zag er wel tegen op.

Ik ben vanmorgen nog even bij Mulier geweest om te horen of hij mijn brief nog bezorgd had op de Surinameweg, het adres dat Annie Behrens op gaf. Dat was in orde zei hij. Met Guus en de baby ging het best, Visser woont nu in het kantoor met zijn dochter en zijn hond. Zijn vader is geëvacueerd, maar hij wist niet waarheen. Zij gaan 's nachts bij een dame die alleen is, in de kelder slapen.

George was maar bang dat we V1 of V2's nog zullen krijgen met de Kerstdagen. Het is niet te hopen, want dan zie ik jullie niet meer terug. Hans, de Tommy, die hier dikwijls is, blijft vannacht hier slapen, maar moet om 6 uur op het appel zijn. Juffrouw Kok kwam dat vertellen, anders zou ik misschien schrikken als hij de motor aanzet. Nu, dat zal ik toch wel als ik in slaap ben. Met Tante Nan was het iets beter; zij kon zich wat meer bewegen.

Dag.

Vrijdag 22 december

Ik had een onrustige nacht en was vanmiddag zo moe en moedeloos, dat ik een poos op de divan heb gelegen. Ik had vanmorgen naar het belastingkantoor willen gaan, maar ben er niet toe gekomen, want ik durfde niet over te steken en was akelig van alles wat ik daar zag. Eerst in de tuin van de Vereeniging een heleboel graven waar bloemen op lagen, en toen die open plekken waar huizen op gestaan hebben. Het kantoor van de be-

their office on the Waal has disappeared totally. Already there is a sign on the wall: 'N.V. Grindhandel' (Gravel trade Inc.). She did not look forward to it.

This morning I went to Mulier to check if he had passed on my letter to the Suriname road, which is the address that Annie Behrens gave. That was OK, he said. With Guus and the baby everything was well, Visser now lives in the office with his daughter and dog. His father was evacuated, but he did not know to where. At night they go to a lady who lives alone, and sleep in her basement.

George was afraid that we would get more V1 or V2 at Christmas. I do not hope this will come about because I may not see you again. Hans, the Tommy who comes regularly, will stay here tonight to sleep but has to be back on call at 6 o'clock. Miss Kok came to tell this so that I would not be scared when he started the motor. Well, I will be anyway if I can sleep. With aunt Nan it is a bit better, she can move again a little.

Bye.

Friday 22 December

I had a troublesome sleep and was so tired and distraught that I rested for a while on the sofa. This morning I had wanted to go to the Internal Revenue office, but did not get to it, not wanting to cross the streets and see the misery. First the Vereeniging garden with their many graves covered with flowers; then all those open places where there used to be houses. The revenue office on the Graafseweg also is gone, and now is lo-

lastingen op de Graafseweg is er ook niet meer, dat is nu in de Jan de Witstraat. Ik denk er over om **Visser** te vragen om het voor mij te doen; ik wil hem er graag voor betalen. Thea **Troost** zegt, dat zij geen belasting betaalt vóór zij een aanmaning krijgt. Dat zou ik ook kunnen doen. Ik moet voor 31 december nog drie belastingen afbetalen, dat is samen *fl* 367,70 en dan nog *fl* 259,90 inkomstenbelasting, waarvan de eerste vervaldag 31 januari 1945 is. En **Seegers**, die aan het dak bezig is geweest, wil ook al graag geld zien. Ik kan het wel betalen, maar dan houd ik maar heel weinig over. Had ik toch maar iemand van jullie bij me die me raad gaf. En dan denk ik weer: wie weet hoe spoedig mijn leven geëindigd is, waar maak ik mij druk om ...

De V1 heeft in Eindhoven en **Den Bosch** al heel wat onheil gesticht en zal hier ook wel komen. Geve God dat alle gebeden van jullie en van mijzelf verhoord worden en wij elkander nog terug mogen zien.

Er stond vanmiddag een kanon voor het huis van **Benes** en het ging zo hard af, dat ik dacht dat mijn laatste raampje er ook aan zou gaan. Je schrikt er telkens zo van en het maakt je zo zenuwachtig.

Thea **Troost** vertelde dat haar ouders aan het sukkelen zijn. Mevrouw heeft het in haar rug en benen en meneer in zijn maag. Ze had het daar erg koud. En nu ga ik naar mijn keldertje en onder de wol.

Zondag 24 december

Kerstavond. Zouden bij jullie de kerstbomen branden? Dit was even mijn ge-

cated in the Jan de Wit street. I am thinking of asking Visser to do this for me, I gladly will pay him for it. Thea Troost will not pay her taxes until she gets an official reminder. I could do the same. Before 31 December I have to pay three taxes, totaling *fl* 367.70 and additionally an income tax of *fl* 259.90 with a deadline on 31 January 1945. And Seegers, who worked on the roof, also wants his money. I can pay it, but then have very little left. If only I had any one of you here to advise me. And then I think again, who knows how soon my life may end, and why should I worry ...

The V1 already has caused a lot of misery in **Eindhoven** and Den Bosch, and that may arrive here soon. I hope God will hear all your and my prayers that we may see each other again.

A canon is placed in front of the Benes house, and it gives such a loud report that I thought that my last little window also would crack. I get scared every time it goes off and it makes me very nervous.

Thea Troost told me that the health of her parents was declining. Her mother has back troubles, and her father stomach problems. They stayed in a rather cold place. And now I go under the blankets in my little basement.

Sunday 24 December

Christmas eve. Are the Christmas trees at your place lit? That was my thought

dachte, toen ik daar even de kaarsen aanstak van mijn jaarlijks kerststukje, nog afkomstig van de ouders van **Kas**. Het heeft wonder boven wonder niet geleden op de zolder, waar alles door elkaar gegooid is. Ik maakte het, evenals het kruiwagentje dat ik van mijn kleinkinderen gekregen heb, met wat dennengroen uit de tuin in orde en **Loukie's** kerstboompje, dat zij op de fröbelschool voor mij maakte prijkt naast haar portret. Het doet mij goed als ik er naar kijk, dan voel ik mij niet zo eenzaam.

Zo even heb ik door de radio (B.B.C.) *Stille Nacht* gehoord en een mooie stem heeft het *Ave Maria* gezongen. Tante **Nan** en **Cor** krijgen vanavond in de schuilkelder appelbeignets en moesten een schoteltje, vork, mes en suiker meebrengen en ook nog wat betalen. Ik had bij mijn bakker voor **Troost** appelbollen besteld en wilde er dan ook vier brengen bij Duives, maar hij heeft mij gefopt en niets gebracht, misschien komen ze aanstaande week alsnog.

Ik kreeg van mevrouw **Duives** weer een portie zuurkool voor twee keer en wat spruitjes. En zo wilde ik hen ook graag eens wat geven. Ik ben toch nog gauw wat pannekoekjes gaan bakken, maar ze werden niet erg mooi. De mooiste vier heb ik met jam besmeerd en ben ze hen gaan brengen.

Theo, mijn kelderbewoner, kwam zo juist zeggen, dat ik niet moet schrikken als ik hem om 5 uur weg hoor gaan, want hij ging naar de nachtmis in de *Bonte Os*, waarvoor hij een kaart van de Heer Duives gekregen had. **Eta** moest daar ook in het koor meezingen. Juffrouw **Kok** heeft vanavond ook meegezongen in een da-

when I lit the candles on my yearly Christmas piece, which originated with the parents of Kas. Miracle of miracles, it survived being in the attic where everything has been tumbled around. I fixed it up with some green branches from the garden, and did also the little wheelbarrow that my grandchildren made, while the little christmas tree from Loukie, which she made for me in the kindergarden, stands next to her portrait. It makes me feel good to look at all this, and I do not feel quite so lonely.

I heard from the radio (BBC) the *Silent Night* and a beautiful voice sang the *Ave Maria*. Aunt Nan and Cor get apple fritters in the shelter tonight and had to bring a plate, fork and sugar, as well as some money. I had ordered baked apples from my baker for Troost, and wanted to bring four of them to **Duives**, but I was misled, and nothing was brought. Maybe I get them next week.

Mrs. Duives again brought me two portions of sauerkraut and some Brussels sprouts. Thus I wanted to give them something back. I made some pancakes, but they did not turn out too well. The best four I covered with preserves and brought those to them.

Pothof, my basement tenant just came to tell that I should not get scared when I hear him leave at 5 o'clock, because he goes to a night mass in the *Bonte Os*, for which he had received a ticket from Mr. Duives. Eta also sang in that choir. Miss Kok also has been singing this evening with a women's' choir in two hospitals.

meskoor in twee ziekenhuizen. In het huis van Tante **Cor** is de hele dag kerk geweest; drie avondmaal bedieningen, ook voor **Tommys**. Ds Nieuwenhuizen vroeg in de krant om wijn, want die was er niet meer. Als hij nu goed wat krijgt, schiet er nog wel wat voor hem over denk ik.

Het was er vandaag zo heerlijk warm geweest, dat de gezusters pas tegen 5 uur verschenen en moesten er gauw kruiken gevuld en weggebracht worden. En ook koffie moest er nog gedronken worden.

Het was vanmorgen vorst (-6°C), en mijn ruit was helemaal bevroren; het was overigens een mooie winterdag, want later kwam de zon door. **Nan** vertelde dat een meneer een brief van **Mien** had gebracht, waarin zij schreef, dat een V1 in Eindhoven 14 huizen in een keer had vernield en dat ze nog bezig waren de mensen onder het puin vandaan te halen. Vandaag zijn er hier ook weer over gekomen, maar ik heb ze niet gehoord. Mijn kacheltje is uitgegaan en ga ik ook maar gauw naar mijn warm kruikje beneden.

Dag.

Maandag 25 december

In plaats dat de kerstklokken luiden, buldert nu het kanon en dat heeft het de hele nacht gedaan in de verte en toen het vanmorgen stil werd en ik insliep, kwam om half acht mijn wekker mij roepen en had ik niets geen zin om op te staan, want ik voelde mij niet lekker. Toch moest ik er uit, want anders werd mijn kachel te wild. Ik ben toen op de divan gaan liggen, na eerst een warme kruik gemaakt te hebben want ik had die akelige pijn in mijn zij.

The home of aunt Cor has services the whole day; three evening services, also for the Tommys. Ds Nieuwenhuizen was asking in the newspaper for wine, because theirs was finished. If he gets a good amount, something for him undoubtedly will remain, I think.

It was so nicely warm today that the sisters appeared only near 5 o'clock, and the hot-water **bottles** had to be filled in a hurry and carried out. And then coffee had to be consumed.

It was freezing this morning (-6°C) and my window was frozen over, but it was a beautiful winter day with the sun coming through later on. Nan said that a gentleman had brought a letter from Mien in which she wrote that a V1 in **Eindhoven** had ruined 14 homes in one shot, and that they still were digging corpses from under the rubble. Several V1s passed here also, but I did not hear them. My stove went out, and I too will go to my hot-water bottle downstairs.

Bye.

Monday 25 December

Instead of Christmas bells we hear guns blazing and that has lasted the whole night in the distance. When it became silent in the morning I dozed off, my alarm clock went off at seven thirty, but I had no intention of getting up because I did not feel well. Nevertheless, I had to get up because otherwise my stove would get out of hand. I rested on the sofa after making a hot-water **bottle** to use against that nasty pain in my side.

Mevrouw van Dalen die een bus cokes kwam brengen, vond mij in tranen, want ik voelde mij zo ellendig. Zij heeft mij toch zo lief getroost en ik ben weer zachtjes in het gareel gekomen. Zij kwam mij een kerstpakket brengen van de twee Tommys Hans en Stanley, snoeperij (koek, zuurtjes en chocolade) en van hen een beetje echte thee. Ik moest ook naar de kerstboom komen kijken, die Corry had opgetuigd en door Hans en Stanley uit Groesbeek was gehaald onder een regen van granaten, want in die buurt zitten nog veel Duitsers. Ze hadden een kerstmaaltijd klaar gemaakt en Jan, de toekomstige verloofde van Corry, was er ook. Zij mag nu weer lopen van dokter van Daal. Hans kwam mij twee schoteltjes brengen, een met appelmoes en een met Canadese pruimen, die heerlijk waren. Toen ik hem 'Merry Christmas' wenste, en hoopte dat zijn vrouw en twee kinderen het goed zouden maken, kreeg hij tranen in zijn ogen en kustte mij op het voorhoofd.

Ik heb zo juist de kerstgroet van de Koningin gehoord door de radio (B.B.C.). Herrijzend Nederland kan ik niet krijgen. Piet Duives zei, dat zij hem ook niet kunnen horen, hoewel zij een modern toestel hebben.

Vanmiddag is Visser bij me geweest en heb ik hem een boekje met wat spelletjes gegeven en wat lekkers voor Annemarietje. Hij zal nu woensdag voor mij naar het belastingkantoor gaan om voor mij te betalen en te informeren, want ik zie daar erg tegenop. Ook zal hij een invulformulier voor de Schade- en Enquête Commissie komen halen. Hij had zijn dochter zolang bij een paar soldaten gebracht,

Mrs. van Dalen, who came to bring a pail of coal, found me in tears, I felt that miserable. She had quieted me down so kindly that I got better although slowly. She brought a Christmas packet from the 2 Tommys, Hans and Stanley, with candy, cookies, and chocolate, and from her I got some real tea. I also had to look at the Christmas tree that Corry had decorated, and which was brought by Hans and Stanley from Groesbeek under a rain of grenades, because there are still many Germans in that area. They had prepared a Christmas meal and Jan, the future fiancé of Corry, also was present. Dr. van Daal allowed her to walk again. Hans came to bring me two dishes, one with apple sauce and one with Canadian plums that were delightful. When I wished him a merry Christmas and hoped that his wife and two children would fare well, he got tears in his eyes and kissed me on the forehead.

I just heard the Christmas message of the Queen through the BBC radio. I cannot receive *Herrijzend Nederland* (The Netherlands rises again). Piet Duives said that they could not get that either, even though they have a modern set.

This afternoon, Visser was here and I gave him a little book with games and also some candy for Annemarietje. On Wednesday he will go to the revenue office to pay for me, and to ask for information, because I do not look forward to that. He also will fetch the form of the War Damage committee. He had brought his daughter to two soldiers to babysit, but he is welcome to bring her here. He

FIGURE 3.28. De Klokkenberg school in de Muchterstraat, Nijmegen.
 The Klokkenberg school, Muchter street, Nijmegen.

maar hij mag haar gerust hier brengen. Hij zei, dat ze zo veel verleerd was in de tijd dat ze niet naar school ging. Ook, dat ze de **Klokkenberg** methode, evenals **Loukie**, niet goed snapte, van dat leren lezen met hele woorden. Hoe zou het met Loukie gaan in de Montessorischool, als zij er tenminste opgekomen is?

Ook kreeg ik vanmiddag nog bezoek van Annie en **Bert**. Het beviel Annie wel; er waren drie kinderen en nummer vier werd a.s. week verwacht. Bert woonde daar ook in en zou na nieuwjaar waarschijnlijk een baantje krijgen. Het was alleen erg ver weg.

Dag.

Dinsdag 26 december

Nu zijn de Kerstdagen alweer voorbij. Het was vanmorgen een erg strenge vorst (-12°C), maar vanmiddag mooie zonne-

said that she has forgotten so many things she learned since not going to school anymore. Also, that she did not understand the method of the Klokkenberg, just like Loukie, to learn to read full words. How is Loukie doing in the **Montessori** school, assuming she got there?

I also got a visit from **Annie** and Bert. Annie was satisfied: there were three children and number four was expected this week. Bert lived there now and might get a job there after new year. It was rather far away.

Bye.

Tuesday 26 December

Now Christmas has passed again. This morning it froze, -12°C , but with nice sun in the afternoon. In the hallway and un-

schijn. In de gang en onverwarmde kamers is het erg koud en ik kon het ook niet hoger dan 55°F krijgen, hoewel de kachel gloeiend stond. Ik ga er dan maar vlak voor zitten, want de kou deugt niets voor mijn reumatiek.

De drie dames zullen het ook fris hebben op hun slaapkamer, want daar is de boel niet eens goed afgesloten met karton en je kunt niemand krijgen om het in orde te laten maken. Op de zitkamer is het wel lekker en de kachel blijft meestal 's nachts aan, dat vindt juffrouw Kok voordeliger. Het is maar jammer dat de zon er niet in kan schijnen, omdat de balkon-deuren en één raam met karton dicht gemaakt zijn.

Nan en Cor hadden het in hun kamers weer lekker warm gehad. Toch zijn ze benieuwd, hoe dat na Nieuwjaar zal zijn, want dan zijn de kolen op. Ik bof maar, dat ik een dubbele voorraad heb, anders was ik er ook al doorheen, denk ik, maar ik ben toch heel zuinig, want het zal nog wel een toer zijn om er mee uit te komen, want we zullen wel niets meer krijgen. Ik stook er ook kleine klossen hout doorheen, want de grote kunnen niet door mijn kachel en Theo kon ze onmogelijk doorhakken of zagen.

En nu ga ik nog een beetje in de krant lezen, daar staan mooie stukjes in van de Hoofdredacteur Lammerts van Bueren en van een zekere G. de W.(?).

Dag.

Donderdag 28 december

Wat zal ik blij zijn als de winter voorbij is. En met mij velen, denk ik, want er

heated rooms it is very cold and I could not raise the temperature above 13°C although the stove is red hot. I sit very close to it, because the cold is disastrous for my rheumatism.

The three ladies upstairs also will have a chilly bedroom, because there the windows are not well sealed with cardboard and you cannot get anyone to fix it. The living room is better, and the stove remains on during the night, more economical according to Miss Kok. Pity the sun cannot shine in due to the cardboard covering of the balcony doors and one window.

Nan and Cor again had nicely warm rooms. They are curious to know how it will be in the new year, because by then the coal supply is finished. I am lucky to have a double supply, otherwise my coal would be gone by now, I expect. Nevertheless, I am very thrifty because it will be a struggle to manage and we may not get any coupons anymore for this season. I also burn small pieces of wood; the big ones do not fit the stove opening, and Theo could not possibly hack or saw them.

And now I will start reading the newspaper with nice pieces written by the editor in chief, Lammerts van Bueren, and by a certain 'G. de W.', whoever he is.

Bye.

Thursday 28 December

How happy shall I be when the winter has passed. And many people with me, I

FIGURE 3.29. Links een oud model metalen kruik; rechts een veel vaker gebruikte aardewerk jeneverfles (met water i.p.v. drank).
 Left an antique hot-water bottle; right a much more commonly used earthenware gin bottle (with hot water, no gin).

zullen genoeg mensen zijn, die niet meer kunnen stoken. Vreselijk!

Ik kan toch zo slecht tegen kou en had vanmorgen weer erge pijn in mijn been en zij, maar met een warme kruik trok het weer weg, gelukkig. Nan en Cor durfden de straat niet over te steken vanwege de gladheid en heeft juffrouw Kok hen één voor één overgebracht. Nan neemt nog steeds poeders voor de spit (of de *ischias* zoals de dokter het noemt), maar het wil er nog niet uit. Toch is het wel wat beter geloof ik, maar Cor zegt, dat zij er zo'n slecht humeur van gekregen heeft.

Nan ging weer dadelijk na aankomst in de kelder naar bed en zou dus niet op de foto komen die van het hele gezelschap gemaakt zou worden. Wat ben ik blij dat ik er ook niet op kom en in mijn eigen kelder kan slapen.

Er zijn hier gisteren en vandaag weer veel granaten en vliegende bommen gevallen, ook in de Molenstraat, dus dicht bij. Het maakt je zo zenuwachtig en het is maar goed als je het druk hebt en je je desnoods over het een en ander ergert. Het is soms een gebel en geloop, alsof het lijkt of je in een druk pension zit en het

think, because there are enough people who cannot heat their house anymore. Terrible!

I cannot tolerate the cold, and this morning I had much pain in my leg and side again, but it vanished after applying a hot-water bottle, fortunately. Nan and Cor did not dare to cross the street which was very slippery, and thus Miss Kok has helped them cross one by one. Nan still takes the powders against the sciatica, as the doctor calls it, but still has the symptoms. Nevertheless I think it is a bit better, but Cor claims that she has gotten a bad mood from it.

Immediately after arrival at the bomb-shelter, Nan went to bed and thus would not get on the group photo that was to be taken from the whole company. I am glad not to be on there as well, and can sleep in my own basement.

Many shells and flying bombs fell here yesterday and today, even in the Molen street, thus close by. It makes you very nervous and it is great to be busy and can get annoyed about something else. Sometimes it is such a ringing and traffic as if you are in a busy hotel, and it carries a huge amount of terrible cold into

brenkt een kou in huis die vreselijk is. Dan kan ik nooit vanuit mijn kamer hen bellen, want dat horen ze niet; ik moet altijd naar boven als ik wat wil hebben.

Wat is het toch akelig dat het zo slecht opschiet nu ze daar in België en Luxemburg zijn binnengedrongen. Kennelijk is het niet gemakkelijk om ze er weer uit te krijgen. Och, kwam er toch maar een eind aan die ellende.

Zondag 31 december

Nu is het oudejaarsavond en denk ik hoe jullie die allen zullen doorbrengen. Zouden **Henk** en **Otto** om 12 uur uit hun bed gehaald worden om mee iets lekkers op te peuzelen? Ik hoop op die tijd met mijn kruikje in bed te liggen in de kelder, maar boven blijven ze op, want de **Tommys** Hans en Stanley willen de Westminster horen, waar dan mooi gezongen wordt.

Vanmiddag kreeg ik **Annie** en **Bert** weer bij me en hebben we boven de kast eens nagezien of er iets bederven kon, want dat zou toch jammer zijn. Bert vond dat ik de aangebroken zakjes moest gebruiken, daar het anders muf werd en de kartons iedere week moest schudden en omkeren. Ze hebben samen de kachel, die uitgegaan was, weer aangemaakt en dat ging niet gemakkelijk.

Bert is nog bij de familie **Overbeek**, maar zal daar toch geen betrekking krijgen. Hij had nu gesolliciteerd naar iets anders. De verpleegster was al gekomen en mevrouw hoopte, dat de zoon (ze hebben al drie meisjes) maar heel spoedig zou verschijnen. Eén van de kinderen was met differitis naar het ziekenhuis ge-

the house. And I never can ring them from my room because they cannot hear it and I have to go upstairs if I need something.

How awful that there is little progress now that the Germans again have penetrated Belgium and Luxembourg. Apparently it is not easy to chase them out. Oh, if there only came an end to this misery.

Sunday 31 December

It is new year's eve and I am thinking how you all will pass this evening. Would Henk and Otto be taken from their bed at midnight and get something nice to eat? At that time I hope to be in my basement bed with my hot-water **bottle**, but upstairs they stay up, the Tommys Hans and Stanley want to hear the *Westminster* where beautiful songs will be sung.

Annie and Bert came again this afternoon, and we looked at the cupboard upstairs to find out if anything could deteriorate. Bert thought that I should use the ointments which already were opened to prevent them from getting stale, and I would have to shake out and reverse the cardboard containers every week. Together they restarted the stove that had quit, and that turned out to be difficult.

Bert still is with the family Overbeek, but will not get a position there. Now he has solicited elsewhere. The nurse already had arrived and the lady hoped that the son (they already have three girls) would arrive very soon. One of the children with diphtheria was brought to the hospital. She was infected by a **Tommy**

bracht. Zij had dit gekregen van een Tommy bij wie zij op schoot had gezeten en die zelf ook weggebracht was.

Cor en Nan hadden vanavond weer een traktatie in de schuilkelder, maar die door henzelf bekostigd werd. Zij kreeg vandaag een brief van mevr. Büchler waarin zij schreef dat ze het in Eindhoven ook nog niet rustig hadden, maar wel beter dan hier. Hier vliegen de granaten en V2's maar steeds en buldert het kanon. Ik ga nu naar beneden aan jullie liggen denken.

Dag. Tot 1945!

Maandag 1 januari 1945

Al mijn kinderen en kleinkinderen een heel gelukkig nieuwjaar toegewenst, dat ons de vrede zal brengen, waar we allemaal zo naar uit zien. God geve, dat we elkaar spoedig weer zullen zien, of tenminste iets van elkander zullen horen.

Dinsdag 2 januari

Verjaardag van Arend van Roggen, mijn oudste kleinzoon. Hartelijk gefeliciteerd, Aad, met je 17de verjaardag. Hoe heb je het vandaag? Kon ik maar eens even om een hoekje van de deur kijken of jullie aan het feestvieren bent en of Mama nog iets lekkers klaar kon maken. Ook zou ik zo graag weten of jullie nog school hebben en hoe je het allemaal maakt. Helma kan nu zeker al een versje voor je opzeggen. Ik heb op het ogenblik Annemarietje Visser bij me die met het knikkerspel zit te spelen. Zij moesten uit hun huis in Berg en Dal en woont nu met haar vader en de hond in het wachtkamertje van het kantoor. Zij slapen in

who had her on his knee for a while. He too went to the hospital.

Cor and Nan again had a treat in the bombshelter, but now paid for it themselves. They got a letter from Mrs. Büchler in which she wrote that it was not quiet in Eindhoven, but better than here. Here the shells and V2 bombs keep passing, and the cannon goes off all the time. Now I go downstairs and think of you all.

Bye, until 1945!

Monday 1 January 1945

My best wishes for all my children and grandchildren for a very happy new year which will bring us the peace for which we all are longing. God willing, we will see each other soon, or at least hear something from each other.

Tuesday 2 Januari

Birthday of Arend, my eldest grandson. Many congratulations, Aad, with your 17th birthday. How are you today? I wish I could just glimpse around the corner of the door to see if you have a party and if Mama still can make something nice. I also would like to know if you all still can attend school and how you are faring. By now Helma can at least recite a poem for you. Currently I have here Annemarietje Visser, who is playing with marbles. They were evacuated out of their Berg en Dal house and now live with their dog in the waiting room of the office. They sleep in the basement of the ladies Jurgens on the Bijleveldsingel. She sends her greetings

de kelder van de dames Jurgens op de Bijleveldsingel. Zij laat jullie allen groeten. **Frits** and **Titi** ook gefeliciteerd met Arend's verjaardag.

Tante Nan zit hier ook met haar voeten voor de kachel, want het is koud vandaag, het ziet er naar uit dat er sneeuw komt. Ik hoop dat jullie een prettige dag zullen hebben.

Dag.

Woensdag 3 januari

Verjaardag van **Heleentje**, die ik ook hartelijk gelukwens. Ik hoop dat jullie deze dag ook feestelijk kunnen vieren en dat **Hanna** een lekkere koek kan bakken. Ook vader en moeder mijn gelukwensen. Alle kleinkinderen krijgen later hun cadeautjes nog. Ik hoop, dat ik ze zelf nog kan geven.

Gisteren, terwijl ik aan het schrijven was, vielen er weer granaten vlakbij en vlogen we allen weer naar de kelder. Er zijn weer 9 doden en veel gewonden gevallen. Ook is er weer veel vernield. En zo gaat het maar iedere dag door. Er blijft niet veel van Nijmegen over. Wat zou ik graag weten, Heleen, of je weer naar het gym gaat en of **Tineke** aan de studie is begonnen. Speel je nog veel op de mandoline? Ik hoor nog al eens piano spelen hier, en dat klinkt verbazend hard, want hij staat in de hall. Corry heeft een bundel oude muziek te leen en zo hoor ik alle stukken uit mijn jeugd: het *Blumenlied* van **Lange** en *La prière d'une vierge* enz. Het is alleen een beetje koud in de gang en daarom zit zij met de bontjas aan te spelen, maar dat helpt nog niet voor haar vingers en daarom kan zij het niet lang volhouden.

to you all. Frits and Titi also congratulations with Arend's birthday.

Aunt Nan sits here also with her feet in front of the heater, because it is cold today and looks that there will be snow. I hope you will have a nice day.

Bye.

Wednesday 3 January

Birthday of Heleentje, my felicitations with my best wishes. I hope you can have a party for your festival, and that Hanna can bake a nice cake. To father and mother also my best wishes. All my grandchildren still get their presents later. I hope that I can give them myself.

Yesterday, while I was writing, more shells fell nearby and we ran to the basement. Now there are nine more people dead and many wounded. Much was destroyed also. And so it continues every day. Not much will remain of **Nijmegen**. I would very much like to know, Heleen, if you go again to the gym and if Tineke has started her studies. Do you still play the mandolin? I regularly hear the piano play here, and it sounds surprisingly loud because it is located in the hallway. Corry has a bundle of old music on loan, and so I hear all pieces from my youth: the *Blumenlied* by Gustav Lange, and the *La Priere d'une Vierge*, etc.. But it is a bit cold in the hall and thus she sits to play in a fur coat, which does not help for her fingers, and therefore she cannot play very long.

Wat zal het heerlijk zijn als jullie weer eens bij mij kunnen komen, ik verlang zo naar jullie allen. Allemaal in gedachten een kus en Heleen en Arend een extra voor de verjaardagen.

How delightful will it be if you could come to visit me again, I long so much to see you all. Everyone a kiss in thought, and Heleen and Arend an extra one for their birthdays.

FIGURE 3.30. Betere tijden in de van Welderenstraat, ca. 1910.
 Happier times in the van Welderen street, ca. 1910.
T↓B: Paauw, Titi, Nell, Pels.

Zondag 7 januari

Enige dagen kwam ik niet tot schrijven want ik was niet lekker en ging maar vroeg naar bed. Er is in die tijd niets bijzonders gebeurd. Alleen maar bommen en granaten gevallen, zodat je steeds zenuwachtig en gejaagd bent. Drie meisjes uit de van de Borg winkel, die tegenwoor-

Sunday 7 Januari

For a few days I did not get to writing because I did not feel well and went to sleep early. Nothing special happened those days. Only the falling of bombs and shells so that you feel nervous and haunted all the time. Three girls from the Van de Borg store, which now is lo-

dig in die garage in de Van Welderenstraat zit, tegenover van der Stad, kwamen de winkel uit en werden alle drie gedood door scherven van een granaat die op het huis van van der Stad viel en bijna de hele voorpui verbrijzelde. Op de Oranjesingel vielen er ook verscheidene en zag Tante Nan de doden en gewonden in de Rode Kruisauto dragen. Ik denk dat ze loeren op de Vereeniging, omdat die vol met Engelsen zit.

Pothof was ook al een paar dagen niet lekker. Ik denk dat het een beetje griep is, dus ga ik ook maar weer vroeg naar bed, want om 8 uur is toch het licht uit.

Dag.

Woensdag 10 januari

Gelukkig begin ik weer een beetje op te knappen en kan ik goed lopen, want dat ging heel erg slecht door mijn rechter pijnlijke knie en mijn linker spatader heen, dat ik maar weer gezwachteld heb. Het komt alleen van de kou denk ik, want de warmte doet mij goed.

Ik zag zo juist in de krant dat mevr. van 't Lindenhout overleden is, Coba's moeder, en zij zullen er waarschijnlijk niets van weten. Ook zag ik, dat alle jonge mannen van 16 tot 40 jaar zich moeten melden en zou Aad daar dus ook bij zijn, maar hij zal zich niet melden, hoop ik.

Prof. Gerbrandy heeft er een radio-rede over gehouden; nu zal Aad moeten verstopt worden. De kinderen hebben zeker pret met alle sneeuw die gevallen is. Het is een mooi gezicht en er worden hier ook heel wat sneeuwballen gegooid door de Tommys.

cated in a garage in the van Welderen street opposite of van der Stad, came out of the store and were killed by a shell that fell on the van der Stad house, and demolished the complete front wall. Several people also fell in the Oranjesingel, and aunt Nan saw the dead and wounded being carried into a Red Cross ambulance. I think they are targeting the Vereeniging, because that is full of Britishers.

Pothof also was not well for a few days. I think it is the flue, and thus I go to bed early again, and besides, at 8 o'clock the lights will go out.

Bye.

Wednesday 10 Januari

Fortunately I am recovering a bit and can walk well again, which was not the case earlier due to my painful right knee and the left varicose vein leg which I have bandaged again. This only is caused by the cold, because I feel well when it is warm.

I read in the paper that Mrs. van 't Lindenhout has died, Coba's mother, most likely they will know nothing of this. I also read that all young men with ages between 16 and 40 were summoned, and Aad thus is included, but hopefully he will not go.

Prof. Gerbrandy discussed that topic by radio; now Aad shall have to be hidden. The children probably have a lot of pleasure in all that newly fallen snow. It is a beautiful sight and many snowballs are thrown, even by the Tommys.

Het is hier nu veel rustiger nu je de zware tanks niet voorbij hoort rijden. Ik ga vanavond maar weer vroeg met mijn **kruikje** onder de wol; dat bevalt mij goed. Tante **Nan** is ook een beetje beter, maar moet nog veel liggen.

Tot morgen.

Vrijdag 12 januari

Nu ligt juffrouw **Kok** al twee dagen in bed en komt mevrouw **van Dalen** 's morgens mijn kachel aanmaken. Het zal ook wel griep zijn, zij had het ook in haar maag en ingewanden. Ik heb rijst voor haar gekookt en die is er in gebleven.

Ik was juist even boven en kreeg heerlijke biscuits van **Hans** en **Stanley**. Die Engelse biscuits die we van de distributie gekregen hebben, zijn zo hard, dat ik ze alleen maar voor de pap kan gebruiken en dan zijn ze heel lekker.

Ik las weer een stuk in de krant dat het in Amsterdam en Rotterdam zo vreselijk is en nu hoop ik maar, dat het erg overdreven is, want ik zit erover te piekeren.

Gelukkig is het hier gaan dooien, want de laatste dagen was het pl.m. 10°C vorst en was de waterleiding op de badkamer bevroren, maar vandaag gelukkig weer open gegaan.

Tante **Cor** had bij **Pothof** een pond boter besteld. Dat koopt hij bij de boer, waar zij in huis zijn geweest en waar hij iedere week een fles melk van de koe krijgt voor de kleine Albert. Zij betaalt daar *fl* 26,- voor plus een gulden voor de moeite. Zij was er erg mee in haar schik, had dit trouwens al meer gedaan.

Now that the heavy tanks are not passing anymore, it is much quieter. Tonight I will go early with my hot-water bottle under the blankets which suits me well. Aunt Nan also has an improved health, but still has to lie down often.

Until tomorrow.

Friday 12 Januari

Miss Kok is ill in bed for 2 days already, and Mrs. van Dalen comes in the morning to light the stove. Probably it is flue, she had it in her stomach and innards. I boiled some rice for her which she could manage.

I visited upstairs and received delicious biscuits from Hans and Stanley. The biscuits we get from the rationing **coupons** are so hard that I can use them only for porridge, but then they taste good.

I read yet another story in the newspaper that **Amsterdam** and **Rotterdam** are very bad off, and I hope it is exaggerated, because I am worrying.

Fortunately it started to thaw out today. The last few days it froze to approximately -10°C, and the pipe in the upstairs bathroom had frozen, but fortunately defrosted today without problems.

Aunt Cor had ordered a pound of butter via Pothof. He buys that from a farmer where they have been housed, and where he gets a bottle of milk every week for the little Albert. She pays *fl* 26.- plus one guilder for the service. She was very pleased with this, and already had done this earlier.

Ik ben nu bezig om **Pap's** borstrokken op te eten, nog van **Oom Piet**; ze waren al gerepareerd, maar nog goed te gebruiken, twee stuks, en nu heb ik daar zes ons heerlijke boter voor gekregen. We krijgen maar een half pakje margarine in de 14 dagen en dat is erg weinig. Nu houd ik de boerenboter voor op de boterham en de margarine om te koken. Ik heb wat kou geleden in de keuken, want ik kon gisteren, toen het gas aan was, de bloemen niet van de ruiten krijgen. Dat kacheltje is nog steeds niet aangesloten, want de smid komt niet en het verstookt ook al weer wat en daarom laat ik het maar zo. De dames komen haast nooit in de keuken, alleen om af te wasen 's middags. Wat ben ik toch gelukkig dat ik genoeg brandstof heb, want er zitten hier zo veel mensen in de kou. Als Toet het nu ook maar warm heeft, want ik stook nu haar rantsoen ook een heel eind op. Ik heb nog niet gehoord of we nog wat krijgen.

Dag.

Zondag 14 januari

Vandaag is het de sterfdag van **Pap** en ik dacht vanmorgen "Wat is hij gelukkig, nu hij dit allemaal niet meer meegemaakt heeft".

Het was weer een vreselijke nacht, waarvan de bovenbewoners erg geschrokken waren. Er viel hier in de buurt een bom of granaat en de luchtdruk was zo groot, dat het huis ervan schudde en de balkondeuren op de slaapkamer open vlogen. Het karton lag uit de ramen, zodat ze het in de nacht nog zoveel mogelijk moesten herstellen. Juffrouw **Kok**, die nog niet helemaal beter is, was ook gaan helpen. Ook in de zitkamer was het een wanorde,

I am now 'eating' Pap's vests, still from Oom Piet; they were repaired but still quite usable, two in total, and now I have swapped them for 600g delicious butter. We only **get** half a package of margarine per fortnight and that is very little. Now I keep the farmer's butter for the bread and the margarine for cooking. I suffered from the low temperature in the kitchen, because yesterday, when the gas supply was on, I could not get the frost off the window. That stove still has not been set, the smith does not come and also it consumes some fuel, and therefore I leave it as is. The ladies barely get into the kitchen, except in the afternoon to wash the dishes. I am very fortunate by having enough fuel, there are so many people in the cold. If only Toet has it warm, because I am burning quite a bit from her ration. I have not heard if we will be getting more.

Bye.

Sunday 14 Januari

Today is the date on which Pap died, and this morning I thought "How fortunate that he did not have to experience all this".

Again it was a terrible night, but especially the tenants upstairs were startled. A shell or bomb fell in the neighborhood, and the pressure wave was so strong that the house shook and the doors of the bedroom balcony flew open. The cardboard was off the windows, so that they had to fix it as well as possible during the night. Miss Kok, who has not yet recovered completely, also helped. In the living room it was a mess also, but for-

maar gelukkig was het enigste raam om door te kijken nog heel. En nu wachten we maar weer af, wat het deze nacht zal geven.

Vanmorgen was in de keuken de ruit weer geheel bevroren, 12°C vorst, maar gelukkig kwam de zon door. Toch was het er nog ijsig koud en je moet telkens door die koude gangen. Nan en Cor zitten in angst dat ze geen brandstof meer krijgen in het Gebouw, want dan is het er niet meer uit te houden. Dan zouden ze de hele dag hier zitten en ik vind het welletjes; dat ze dikwijls om half drie er al zijn tot half zeven 's avonds. Ik heb dan wel gezelschap, maar het is niet altijd prettig, want ze hebben steeds meningsverschillen. Cor is nu aan het piekeren, waarop zij zal trakteren in de schuilkelder als zij jarig is. Zij genieten hier altijd mee van de lekkere biscuits die Hans meebrengt. Die bewaar ik dan maar voor de thee, 's middags.

Dinsdag 16 januari

Einde van de *Battle of the Bulge*, de Ardennen helemaal vrij.

Gisteren en vandaag heeft Pothof op zijn matras in de kolenkelder gelegen en was zo ziek dat hij niet op kon staan. Het zal wel griep zijn. Hij voelt zich nu wel iets beter en heeft ook weer wat gegeten; eerst wilde hij niets anders hebben dan wat thee.

Juffrouw Kok is weer opgeknapt maar nog niet uit geweest en Corry doet de boodschappen. Tante Nan is een boel beter maar moet toch nog de poeders, die de dokter haar gaf, blijven innemen. In de schuilkelder houdt zij zich maar zie-

tunately, the lone window through which we can still see, was still intact. And now we are awaiting what this night will bring.

This morning the kitchen window again was completely frosted, -12°C, but happily the sun came through. It still was icy cold, and you have to go through the cold hallway all the time. Nan and Cor are afraid that they will not get fuel in the Central Building, because then it will not be bearable. In that case they would be here the whole day, and I don't like that; often they arrive at 14:30 and still are here until 18:30. I have company of course, but it is not always pleasant because they often have opposite opinions. Cor is now thinking what she will use as her birthday treatment. They always enjoy here the delicious biscuits that Hans brings. I normally save them for the afternoon tea.

Tuesday 16 Januari

The Battle of the Bulge ended, the Ardennes completely cleared.

Yesterday and today Pothof was on his mattress in the coal storage basement and was so sick that he could not get up. Most likely it is flu. He feels a bit better today, and has eaten something; earlier he did not want anything but tea.

Miss Kok has recovered but has not yet gone out and Corry is doing the shopping. Aunt Nan is a lot better but still has to take the powders that were prescribed by her doctor. In the bombshelter she claims to be sicker than she is, because

ker dan zij is, dan mag zij dadelijk naar bed gaan als zij binnen komt. Anders moet zij tot half tien zitten te verkleumen en luisteren naar het voorlezen en preken van broeder van **Gaalen**. Ik voel mij altijd erg dankbaar als ik in mijn kelder onder de wol lig, dat ik tenminste thuis kan blijven. Wel heb ik dikwijls erge zin, om hier bij mijn kacheltje op de divan te gaan slapen, maar zolang de granaten nog zo rond vliegen, is het te gevaarlijk. Wat zal het heerlijk zijn als de tijd komt, als het weer stil en rustig is, je kunt het je haast niet voorstellen.

De berichten in de krant zijn wel wat gunstiger, maar het duurt zo lang! We moeten maar geduld hebben en op God vertrouwen en voor elkander bidden, dat geeft ons steun.

Donderdag 18 januari

Vandaag is **Anna** Moora jarig, acht- of negenenzeventig, ik geloof het laatste. En hoe zou het haar gaan? Nu is het ruim 4 maanden dat ik van niemand meer iets hoor. Het lijkt mij of het al 4 jaar is en toch zijn de dagen soms gauw voorbij. Ik ben vandaag eindelijk weer eens uit geweest. Juffrouw **Kok** moest naar de Nutsspaarbank, die tegenwoordig in de Twentse Bank is. Ik vond het wel geschikt om met haar mee te gaan, dan had ik enige steun, want het is, nu de sneeuw gaat dooien, erg glad. Ik hoop maar dat de dooi doorgaat en de sneeuw gauw weg is, want er ligt nog heel wat. Ik was weer erg onder de indruk van wat ik zag in de omgeving van de Hertogstraat en Bergendalseweg en het maakt me zo zenuwachtig. Ik denk, dat als ik het leven mag behouden, ik niet langer in Nijme-

then she can go to bed instantly after arrival. Otherwise she has to sit there in the cold listening to brother van Gaalen's readings and his hot air. I always am happy when I am in my basement under my blanket, that at least I am at home. Often I long to sleep on my sofa near the stove, but as long as the shells fly, it is too dangerous. How nice will be the time that the night is silent and quiet; you can barely imagine it.

The newspaper stories are a bit more optimistic, but it takes so long! We must have patience, trust in God and pray for each other, that will be our support.

Thursday 18 Januari

Today it is Anna Moora's birthday, seventy eight or nine; I think the latter. How would she be? It now is more than four months that I have not heard from anybody. It seems more like four years, but still the days pass quickly. I finally went out again today. Miss Kok had to go to the **Nutsspaarbank**, now housed in the **Twentse Bank**. I found it useful to join her so that I had some support because it is quite slippery now that the snow is melting. I hope the thaw continues and that the snow disappears rapidly, currently there still is a lot. I was very depressed by what I saw in the area of the Hertog street and the BergenDalseweg, and it makes me nervous. I think that if I stay alive, I will not stay any longer in **Nijmegen**. It is too depressing to see all this misery, but maybe it is similar in other places. The

gen blijf. Het is te erg om altijd die elende voor je te zien, maar misschien is het in andere plaatsen net zo. Het enige wat me nog hier zou houden is Rustoord.

Het was een vreselijk koude wind vanmorgen. Het ergste was nog, dat op de Twentse Bank geen licht was en het bij de spaarbank zo vol stond, dat we maar terug zijn gegaan. Ik ben toen nog even bij **Duives** geweest om te bedanken voor de lekkere hapjes en vroeg aan meneer, hoe ik de formulieren van de Schade- en Enquête Commissie moest invullen. Hij zei, dat hij het door **Teunissen** liet doen, want dat je het zelf niet kon. Die zal het voor mij ook wel willen doen. Dat is die bouwkundige die in de Barbarossastraat woonde. **Pap** maakte er dikwijls een praatje met de oude heer, maar die is dood en de zoon heeft nu de zaak.

Ik kreeg van mevrouw **Duives** boerenkool en zoete appels, waar ik erg blij mee ben, want die heb ik nog niet gehad.

Wat een goede berichten door de radio: Warschau door de Russen genomen! **Nan** Beijens was vanmiddag nog even hier en was er vol van, dat het zo goed ging. Ik vond dat zij er goed uit zag en dik geworden was.

Vrijdag 19 januari

De tweede verjaardag van Prinses Margriet. Er was in de krant gevraagd om de vlaggen uit te steken, maar hier in de buurt waren er niet veel. Alleen twee aan het Universiteitsgebouw, één rood-wit-blauw en één paars-geel-rood van de Universiteit. Verder had dr. Lagerwerff de vlag over het balkon gehangen en bij

only thing that could keep me here is the Rustoord cemetery.

There was a very cold wind this morning. The worst thing was that the **Twentse** Bank had no lights and it was so crowded at the savings accounts that we went back. I then went to visit Duives to thank for the delicacies and asked Mr. Duives how to fill in the form of the War Damage Committee. He said that he had it done by Teunissen, because you could not do it yourself. He probably will do it also for me. He is the building contractor who lived in the Barbarossa street. Pap often talked with the old man, but he died, and now his son has the business.

Mrs. Duives gave me kale and sweet apples with which I am very happy because I have not yet had those.

How positive the radio news: Warsaw has been taken by the Russians! Nan Beijens was here this afternoon and could talk about nothing else. I found that she looked well and had increased in weight.

Friday 19 Januari

This is the second birthday of princess **Margriet**. The newspapers asked to hoist the flags, but in this area there were not many. Only two at the **University** building, one red-white-blue, the other violet-yellow-red, the University colors. Furthermore, Dr. Lagerwerff had draped a flag over his balcony, and two houses

twee huizen hing een kindervlag uit, terwijl ik twee papieren vlaggetjes voor het enigste raam in een bloempot had gestoken. Het was ruw weer, met sneeuwstormen, dus geen weer om mooie vlaggen uit te hangen, en dan voor die kapotte huizen.

Tegen vijf uur vlogen er weer enige granaten; we hadden overigens enige dagen rust gehad. We willen hopen, dat het prinsesje haar volgende verjaardag hier viert.

Wat schieten de Russen op. Het gaat hier niet zo gauw, want ik hoorde door de radio, dat ze nu aan het vechten zijn bij Zetten, dus zit het gespuis nog dicht in de buurt. Het jarige **Margrietje** heeft vandaag in het bloemenmandje, dat ik eens op mijn verjaardag van **George** en **Nel** kreeg, op mijn tafeltje geprikt. Wij hebben weer opslag van broodrantsoen gekregen: nu 2400 gram per week, dus een half broodje meer.

Maandag 22 januari

Een paar dagen kwam ik niet tot schrijven; ik voelde mij 's avonds zo moe en verlangde naar bed. Er was ook niets nieuws hier, maar wel in de krant. Daar heb ik heel wat in te lezen en moet ik op de kaart zoeken, waar de Russen nu al zijn. Wat zou het een geluk zijn als ze Berlijn konden bereiken, dan kwam er misschien een eind aan de oorlog.

Ik las vanavond een stuk dat de Nederlandse artsen aan **Seyß-Inquart** gezonden hebben. Er staat boven: "Aan de schandpaal genageld". Gisteren las ik hoe het er op **Walcheren** uitziet en heb ik erbij zitten huilen, want het is vreselijk! Ik lig

showed a children's flag. I put two little paper flags next to the sole window we have in a flower pot. It is nasty weather with snowstorms, and thus not weather to display flags, let alone in front of the broken houses.

Near 5 o'clock again a few shells were flying overhead, this after a few days of rest. Hopefully the little princess will have her next birthday here.

The Russians are advancing very rapidly. In this area it is not as fast, because the radio said that there was fighting near **Zetten**, so the scoundrels still are in the neighborhood. Margriet, the birthday girl, has her photo placed in the little basket that was given to me some time ago by George and Nel. We now have received another increase in bread **rationing**: now 2400 g per week, i.e. an increase of half a bread.

Monday 22 Januari

I did not get to writing for a few days, I felt quite tired in the evening and longed for my bed. There was not much news from here, except in the newspaper. I read a lot in it, and have to look up on the map where the Russians are at the moment. How happy would it be if they got into Berlin, that might stop the war.

I read an open letter that Dutch doctors sent to Seyß-Inquart. Its header is "Nailed to the pillory". Yesterday I read that Walcheren looked awful, and I cried, because it is a disaster. At night I still am thinking about all this and about much

er dan 's nachts nog over te piekeren en nog over zoveel andere dingen, die ik je later wel eens vertellen zal. Ik moet maar dankbaar zijn dat ik nog leef en hoop jullie allen nog weer terug te zien.

Piet Duives bracht nu vanmorgen weer een heerlijk hapje zuurkool, waar Cor en Nan ook nog van geproefd hebben. Zij hadden nog geen zuurkool gehad, want die is hier niet te krijgen. Mevr. Duives krijgt nu telkens een bundeltje Libelle's, die zij heel aardig vindt en nu deed ik er een potje chocoladesmeersel voor de boterham bij, dat ik zelf gemaakt heb van gekookte en fijngemaakte broodkorsten, cacao en suiker en heel lekker smaakt. Nan en Cor zijn er dol op!!

Dag!

Woensdag 24 januari

Trouwdag van Titi en Frits, die ik hierbij hartelijk gelukwens. Ik hoop dat je nog een lekker hapje klaar hebt kunnen maken uit je voorraad. Wat zou ik graag weten, of de Econoom nog dienst doet, namelijk of je er nog brandstof voor hebt. Zo'n prachtige feestdis als we met de dubbele verjaardag hadden, zal het wel niet zijn. Ik denk nog aan die kok, die uit de fles dronk, wat Loukie zag en riep "O, meneer snoept uit de fles!". Wat lijkt me dat al lang geleden en het is toch de laatste zomer geweest. Wat hebben we nu een winter, he, het blijft hier maar vriezen en sneeuwen. Ik denk wel dat de kinderen van het schaatsenrijden zullen genieten, maar ik zal blij zijn als het gaat dooien.

more, which I will tell you later. I should be grateful that I am alive and hope to see you again.

Piet Duives brought this morning yet another delightful portion of sauerkraut, from which Cor and Nan also got a taste. So far, they did not yet get any, because it is not available here. Mrs. Duives regularly gets a bunch of Libelles which she likes, and this time I added a little jar of chocolate paste which I made from boiled and ground bread crusts, cocoa and sugar, and which tastes quite good. Nan and Cor are very fond of it!!

Bye!

Wednesday 24 Januari

The wedding anniversary of Titi and Frits, who get my best congratulations. I hope you still have been able to make a nice dish from your supplies. I would very much like to know if your Econoom furnace still works, i.e. that you still have fuel for it. It will not be such a glorious festival dish as we had with the double birthday. I still think of the chef who drank from the wine bottle, which Loukie saw, and cried out "Oh, that man drinks from the bottle". It seems such a long time ago, but only was last summer. This current horrendous winter is severe, it keeps freezing and snowing. The children may be skating and enjoy it, but I will be glad if it thaws out.

Ik had het de laatste nacht zo koud, dat ik twee kruiken mee naar bed neem en een wollen doek om mijn hoofd doe, want die lidtekens van die splinterbom doen mij nog steeds pijn. Ik dacht er ook al over om maar niet meer in de kelder te gaan slapen, want voor mijn reumatiek zou dat veel beter zijn. Ik begin nu hoop te krijgen, dat de oorlog toch nog eerder gedaan zal zijn als we denken, want de berichten zijn uitstekend en Tante Nan hoorde dat het in maart afgelopen is. Wat zou dat een geluk zijn, maar we zullen er nog maar niet te vast op rekenen.

Ik wilde zo graag even een berichtje hebben over hoe jullie het allemaal maken en of Toet nog in Eerbeek is. Tiel is nu ook bevrijd en kan het best zijn, dat Tyr daar geweest is en niet meer weg kan. Maar hoe ik ook pieker, ik zie geen kans iets te weten te komen, evenmin als jullie iets van mij weten. Wat zal dat heerlijk zijn als we elkaar, al is het dan alleen maar per brief, kunnen bereiken.

Zondag 28 januari

Nu heb ik al in 4 dagen niet meer met jullie gepraat. Ik had er geen moed toe door allerlei narigheden. Eerst kwamen er 3 Tommys met een tolk, om op te nemen, hoeveel ik er nog kon bergen in mijn huis. Ik had ze wel netjes weggepraat, maar Corry, die opengemaakt had, zei "Die kamer boven kunt U toch wel geven" en meteen vlogen ze naar boven om te gaan kijken. Corry had haar mond moeten houden. Het resultaat was, dat er tien konden slapen en dat ze de volgende dag zouden komen. Ik heb geen oog dicht gedaan die nacht en maar liggen piekeren.

Last night I was so cold that I took two hot-water bottles to bed and wrapped a woolen cloth around my head because the scars from the shell still hurt. I also thought of sleeping upstairs on my sofa which would benefit my rheumatism. I am starting to get some hope that the war will end sooner than we think, for the news is excellent and aunt Nan heard that it will be finished in March. How happy that would be, but we should not count on it too seriously.

I wish so much to get even a little message about you and how you all are, and to know if Toet still is in Eerbeek. Tiel now has been liberated and it could be that Tyr was there and now cannot get away from there. But no matter how much I think, I see no chance of knowing something, just as you cannot get to know anything from me. How nice would it be if we could reach each other, even if only by mail.

Sunday 28 Januari

I have not 'talked' with you for four days. I did not have the courage due to all kinds of misery. First there came 3 Tommys with an interpreter to record how many people I could take in the house. I had talked them away nicely, but Corry, who had let them in, said "You could give them that room upstairs", and instantly they ran upstairs to look. Corry should have shut up. The result was that there was place for ten, who would arrive the next day. I could not sleep a wink that night and kept thinking. Already there is so much noise with the visitors they have

Het is nu al zo'n lawaai en kou in mijn huis met die vreselijke aanloop die ze boven hebben, en dan nog tien erbij!!

Ik heb meneer **Duives** en ook **Kerst** gevraagd om eens bij mij te komen, want ik durf niet uit te gaan met deze strenge vorst, -22°C . Meneer Duives raadde me aan om maar even af te wachten, want ze hadden het bij hem al drie keer gezegd en zijn er nog niet geweest; en Kerst zei, dat de enige tot wie ik mij wenden kon, de burgemeester was. Ze wilden hem ook al inkwartiering geven, maar hij sputterde ook steeds tegen. Het huis van **Drielsma** (naast hem) zit nu ook vol **Tommys** en mevrouw **Werner**, die er met haar tien kinderen woonde, is naar buiten getrokken. Werner heeft zijn praktijk nog in het oude huis, dat vreselijk gehavend is. Ik wacht nu maar af wat er van komt.

Vanmiddag hoorde ik van mevr. **André** die hier tegenover woont en al enige tijd geleden vertrokken was naar Wijchen, dat zij een dezer dagen waren teruggekomen en hun huis vol Engelsen vonden. Alles zag er vreselijk uit en de kasten waren opengebroken en het linnengoed eruit gehaald. Zij zitten nu in een klein uitbouwkamertje, mogen de bovenkeuken gebruiken en slapen in de kelder. Al hun meubilair ziet er schandelijk uit, de sigaretten as gooien ze gewoon op het smyrna kleed.

Mevrouw André was een en al verbaasd dat ik hier niet weg geweest ben, maar zij weet niet hoeveel angsten ik uitgestaan heb en nog heb, want dezer dagen zijn er weer granaten gevallen, maar gelukkig op de puinhopen van de Broeren Burchtstraat. Ook horen we voortdurend V1 en V2's over ons heen gaan, waar

upstairs, and then still ten more!!

I asked Mr. Duives and also Troost to visit me, because I dare not go out during this severe frost, -22°C . Mr. Duives advised to wait, because in his case they told him three times that they would come, but it still has not happened; and Kerst said that the only person that could help was the city's mayor. They also wanted to billet him, but he too kept objecting. The house of Drielsma (next to him) now is full of Tommys also, and Mrs. Werner who lived there with her ten children, has moved out. Werner has his practice still in the old house which is damaged severely. Now I will wait to see what happens.

I heard this afternoon from Mrs. André who lives across from us and had been in **Wijchen** for quite some time, that she returned a few days ago and found her house full of Britishers. It all looked terrible, and the cupboards were broken open and the linens removed. They now are in a small porch room, are allowed to use the upstairs kitchen, and sleep in the basement. All her furniture looks awful and they throw cigarette ashes directly on the Persian carpet.

Mrs. André was very surprised that I had not left, but she does not know how much fear I had and still have because lately more shells have fallen, fortunately on the rubble of the Broer street and Burcht street. All the time you also can hear the V1 and V2 pass, which makes you nervous. She said that in **Eindhoven**,

je ook zo zenuwachtig van wordt. Zij vertelde, dat het in Eindhoven, waar ze ook een tijd geweest zijn, veel rustiger was, hetgeen mevrouw Büchler ook schreef. Er waren daar ook weer bridgefuijjes.

Ik sta in de keuken met mantel aan en hoed op te koken, omdat het er zo ontzettend koud is en maak maar weinig van mijn pot. Wat zal ik blij zijn als het gaat dooien.

Dag.

Dinsdag 30 januari

Het vriest en sneeuwt maar steeds door en dat zal bij jullie wel net zo zijn. Afschuwelijk voor al die mensen die geen kolen meer hebben. Bij mijn bovenbewoners raken ze ook op en ze hopen nu nog wat hout te kunnen kopen, maar ze moeten het in Berg en Dal gaan halen. Nu kunnen ze niemand krijgen die dat doen wil. Tante Nan en Cor zitten 's morgens in de kou in hun huis, alleen als om elf uur het gas enige uren gebruikt kan worden, krijgen ze daar enige warmte van. Nu proberen ze een smid te krijgen, die het strijkkacheltje van jou, Toet, daar in de keuken aanbrengt, want Cor heeft twee mud cokes bemachtigd. Ze was gisteren jarig en heeft 4 dagen koekjes staan bakken, 180 stuks (ze waren maar klein hoor), om in de schuilkelder te presenteren. Ze deed het in de koekenpan en kon het alleen maar van elf tot half een. Gisteren is zij met de trommel bij een van haar vriendinnen, waar ook nog een paar anderen kwamen, gaan trakteren.

where she stayed for a while, it was much more quiet, as confirmed by Mrs. Büchler. They even had bridge clubs there.

I am in the kitchen, and am cooking dressed in an overcoat and hat because it is so awfully cold, and I only make a small portion. How happy I will be when it starts to thaw.

Bye.

Tuesday 30 Januari

It is freezing and snowing constantly, and this might be the same in your place. Terrible for all the people who ran out of coals. My upstairs tenants also ran out and now hope to buy some wood, but they have to fetch it in Berg en Dal. They cannot find anyone who wants to do that. Aunt Nan and Cor every morning are in their house in the cold, and only at eleven o'clock when the gas comes on can they get some heat from that. Now they try to get a smith who can install the little ironing stove from you, Toet, in the kitchen. Cor has obtained 2 bags of coal. She had her birthday yesterday and was busy for four days baking cookies, 180 pieces total (they were small) to present them in the bombshelter. She made them in the frying pan and only had heating gas from eleven to half past twelve. Yesterday she went with her cookie tin to visit and treat one of her friends, where there were several others as well.

Zo juist kreeg ik weer drie **Tommys**, die me kwamen vertellen, dat ik er morgen vijf krijg in huis. Juffrouw **Kok** is al bezig geweest om de kamer van **Nell** te ontruimen en alles zoveel mogelijk op de dienstbodekamer te zetten, die we af kunnen sluiten. Maar de zolder kan ik niet afsluiten, Toet, dus zal ik morgen eens moeten gaan kijken, wat ik er mee beginnen moet. Ik zie er tegen op want het is er zo koud. Kon ik er toch maar af komen, maar ik weet niet op welke manier. Ik kan toch onmogelijk naar de burgemeester gaan en wie moet het anders doen. Ik ga nu maar naar bed, om te piekeren of ik er nog wat op weet.

Woensdag 31 januari

Vanmorgen heel vroeg gingen hier weer enige V2's over, een griezelig geluid, en zo laag, en je hoorde ze in de verte inslaan. Als ze ons vandaag of morgen treffen, zijn we er ook geweest, want daar helpt geen kelder tegen. Maar moed houden en bidden en op God vertrouwen, dat is het enigste wat we kunnen doen.

Er stonden vandaag vredesgeruchten in de krant nl. dat **von Papen**, volgens de radio Ankara, met een Duitse vredesmissie in Madrid was aangekomen. Of het waar is! Wat zou dat een geluk zijn, als het gauw afgelopen was. Ze worden nu wel een beetje bang, nu de Russen zo dicht bij Berlijn komen. Dat gaat ook reusachtig vlug. Ik denk dat er hier ook wel weer gevochten zal worden, omdat er zo verbazend veel **Tommys** komen en we zitten rondom in de kanonnen, het huis dreunt als ze beginnen.

There were three Tommys here, telling me that tomorrow another five would be stationed here. Miss Kok already was at work to empty Nell's room and put everything possible into the servant's room which we can lock. But the attic I cannot lock, and thus, Toet, I have to go there and look what has to be done. I do not look forward to that because it is very cold there. I wish I could get better, but I do not know how. I also cannot go to the mayor, who else could do that for me? I now go to bed to think about it all.

Wednesday 31 Januari

Very early this morning several V2 rockets were flying over, a scary sound and so low that you could hear them explode in the distance. [Probably V1; V2 is quieter and higher – AvR] If they hit us today or tomorrow, we have had it because no basement will help. Only keep courage and pray and trust God, that is the only thing we can do.

There were in today's paper rumors about peace, i.e. that von Papen, according to radio Ankara, had arrived with a German peace committee in Madrid. But is it true? What a relief it would be if it ended quickly. They are getting scared, now that the Russians are close to Berlin. And that goes very rapidly. I think they will fight in this area again, because so many Tommys are arriving, the canons are in the surrounding, and the house shakes when they are fired.

Het is geen prettig bestaan hier en wie weet wat ik nog mee moet maken. Er stond ook weer een stuk in de krant over **Amsterdam**, over de toestand daar, wat voedselvoorziening en brandstoffen betrof en dat was heel erg.

Dag kinderen, tot morgen hoop ik.

Donderdag 1 februari

Gisteren ging het gelukkig dooiën, maar daarbij kwam de ramp, dat de waterleiding op zolder sprong en het water vanuit de boven-W.C. over de gang de trappen afliep. Gelukkig was er juist een broer van juffrouw **Kok** hier, die ons hielp de waterleiding af te sluiten, nadat we eerst nog wat voorraad genomen hadden. Hij is ook voor mij naar **Jacobs** gegaan, die vanmorgen gekomen is en het nodigeste heeft gedaan. Hij heeft de zolder afgeschakeld, maar we hebben nu gelukkig op de W.C. ook weer water.

De **Tommys** die we verwachten zijn nog niet gekomen, maar bij **Duives** hebben ze er vijf. In de salon, die helemaal ontruimd is tot zelfs de vloerbedekking toe, is nu een kledingmagazijn. Het waren zeer geschikte jongens had mevrouw Duives aan **Lies** gezegd. Zij is vanmiddag met de kleine Albert naar Kerst geweest, die constateerde dat hij rode hond had en erg warm gehouden moet worden. Hij heeft al enige nachten steeds maar gehuild, waar ik natuurlijk ook niet van slapen kon en dan begint dat kanon en komen die vliegende bommen weer, waar je zo zenuwachtig van wordt.

It is not a pleasant life here, and who knows what I still have to endure. The paper also had an article about Amsterdam's situation in regards food and fuel supplies, and it was very bad.

Goodbye, children, I hope to tomorrow.

Thursday 1 Februari

It started to thaw yesterday, thank goodness, but it was accompanied by the disaster that the water pipe in the attic had burst and water was spouting out of the upstairs toilet tank, and was running downstairs. Fortunately, the brother of Miss Kok was here and helped to shut off the water supply after we stored some. He also went to Jacobs, who came this morning and did the most urgent things. He shut off the attic, but we have water again, even in the toilet.

The expected Tommys have not yet arrived, but Duives had five of them. In the living room, which was cleared completely inclusive of the carpet, they now have a clothes storage. They were very pleasant boys said Mrs. Duives to Lies. She went this afternoon with the little Albert to Kerst, who concluded that he had German measles and had to be kept very warm. For several nights he had constantly cried so that I could not sleep, and then the canon would start and the flying bombs would come, making me more nervous.

Van die vredesonderhandelingen stond niets meer in de krant, wel de rede van **Hitler** die zei, dat ze zullen vechten tot de laatste man. Gelukkig zijn ze al weer een beetje dichterbij Berlijn, maar dan kan het wel net gaan als bij Boedapest en zou het nog wel lang kunnen duren.

Gisteren heb ik voor **Beatrix** de vlaggetjes weer in de bloempotten gestoken en bij haar portret gezet. Er hingen niet veel vlaggen uit en het was ook bar weer. De vlag aan de sociëteit was aan flarden.

Tante **Cor** heeft eindelijk een smid gevonden die het strijkkacheltje geplaatst heeft en het heeft al gebrand. Zij was bang dat het niet trekken zou, omdat de pijp door een gat in het raam naar buiten gaat, maar het viel erg mee.

Vrijdag 2 februari

Het was vandaag weer lenteweer bijna 50°F en verscheen **George** eindelijk weer eens. **Nel** had weer aderontstekingen hij was niet goed in orde. Hij was zijn pensioen over 5 maanden gaan halen en ik had daarover ook iets in de krant gezien en ben er toen ook maar op uit gegaan.

Eerst naar de Nieuwstraat met de nodige stukken die George voor mij uitzocht en daarna kon ik *fl*285 op het postkantoor innen. Ik had het ook kunnen laten en kwam het later op de giro, maar George zei "Binnen is binnen". Hij kreeg een aardig slompje, dat begrijp je. En nu ga ik morgen naar het Rode Kruis om een formulier te vragen om jou een brief van 25 woorden te schrijven en ik hoop maar dat het lukken zal, maar het zal wel lang duren en is de oorlog misschien al afgelopen want het gaat over Zwitserland.

There was nothing anymore about the peace negotiations in the paper, but they did report Hitler's boast that they would fight until the last man. Fortunately, they are now even closer to Berlin, but it could go like it did in Budapest, and could last still longer.

Yesterday I put out the flags into the flowerpots next to the portrait of Princess Beatrix, in her honor. There were not many flags, the weather was miserable. The flag of the University was in shreds.

Aunt Cor finally has found a smith who placed the little stove, and they already used it. She was afraid there would not be enough suction because the stove pipe went through a hole in the window to the outside, but there was no problem.

Friday 2 Februari

Today was springlike, almost 10°C, and again George could visit. Nel had an infection in her veins, and he was not well. He had gone to fetch his pension of the last five months, and because I read something about that in the paper, I also went there.

First to the Nieuw street with all the needed papers that George sorted out for me, and afterwards I could cash *fl*285 at the post office. Instead, I could have waited until it would be put into my **giro** account later, but George said "Having it in your hand is better". He got a nice catch, you understand. And tomorrow I go to the Red Cross to ask a form to send to you a letter of 25 words, and I hope this will succeed, although it will take long, having to go via Switzerland. The office is not far away, in the house where the

't Is op de Groesbeekseweg waar vroeger de burgemeester woonde, dus nogal dichtbij.

Mevrouw **Penning** is op 82-jarige leeftijd overleden en heel kort ziek geweest want **Cor** had haar nog pas bij **Hulsteijn** in de winkel gezien.

Ook is meneer **Thieme** dood. Hij en zijn vrouw woonden bij **Ans** de masseuse, en ook de familie **Groen** daar hun huizen onbewoonbaar waren. Groen is nu opgepakt omdat hij een Hollandse vertaling van *Mein Kampf* had laten drukken. Hij was de laagste inschrijver geweest.

En nu hoop ik maar dat ik jelui iets van mij kan laten horen en weten jelui tenminste dat ik tot nu toe nog leef maar van jelui zal ik niets te horen kunnen krijgen en dat is wel erg.

Zaterdag 3 februari

Juffrouw **Kok** haalde vanmorgen een formulier voor de brief, omdat zij er voor zichzelf ook heen moest. De brief is nu al weg, maar er staat niet veel in, alleen dat hier tot op heden nog alles wel is. Ik heb hem aan **Han** geadresseerd. Hij kan mij een paar woorden terug laten weten. Ik zal nog proberen of ik naar Rotterdam, Wageningen en Eerbeek ook nog kan schrijven, maar weet niet of dit lukken zal. **Corry** heeft voor mij het blok-schrift geschreven. Ik dacht dat het adres bij die 25 woorden hoorde, maar nu vernem ik dat dat niet zo is en had ik er nog iets bij kunnen schrijven.

mayor used to live.

Mrs. Penning died at the age of 82, after a very short illness, because Cor had seen her recently in the Hulsteijn store.

Mr. Thieme also died. He and his wife lived with Ans the masseuse, as did the family Groen, because their homes were not inhabitable. Groen now was picked up because he had printed a translation of *Mein Kampf*, having been the lowest cost printer.

And now I hope that I will succeed in letting you hear something about me so that you know I am still alive, but I might not hear anything from you, and that is terrible.

Saturday 3 Februari

Miss Kok this morning fetched a form for a letter because she herself also had to go there. That letter now is on its way, but it does not contain much, only that to date everything is OK. I addressed it to Han. He can send a few words back in return. I also will try to write to the families in **Rotterdam**, **Wageningen** and in **Eerbeek**, but do not know if that will succeed. Corry has written the words in block script. I thought the 25 words included the address, but that turned out to be wrong, and so I could have added something.

Het was hier vandaag zonneshijn en nu is de sneeuw allemaal weg gelukkig. Ik las juist in de krant dat de kinderen nu aan huis gedoopt kunnen worden, waarbij behalve de dominee ook de kerkenraad tegenwoordig is. Er is tegenwoordig weer heel wat te lezen in de krant en het begint weer net als vroeger met harwar-dereien. Dat zal wel nooit ophouden.

Woensdag 7 februari

Operatie 'Veritable' begint op 8 fe-
bruari in Groesbeek.

Ik wilde juist gaan schrijven toen ik be-
zoek kreeg van Annie en Bert. Ze brach-
ten nog een formulier voor me mee. Ik
zal dat ook nog invullen voor Rotterdam
en dan probeer ik er voor Wageningen
en Eerbeek ook nog een te krijgen.

Bert is nu in een kruidenierszaak in de
Stijn Buisstraat en woont bij de familie
waar Annie in betrekking is. Hij heeft
dit maar aangenomen om zijn kostgeld
te kunnen betalen en wil later naar iets
anders uitzien, waar ze op trouwen kun-
nen. Annie heeft het vreselijk druk en
gaat niet veel uit, maar ze zijn elke avond
bij elkaar. Ze hebben daar het huis niet
alleen vol kinderen (want er is een zoon
bij gekomen), maar ook veel Tommys
die niet alleen een heleboel drukte, maar
ook van allerlei lekkers meebrengen. Zij
bracht voor mij een blikje melk en een
zakje eierpoeder mee. Ik ga daar mor-
gen eens pannenkoekjes van bakken. Zij
vroeg mij om een japon en ondergoed,
omdat ze door alles heen was. Maar wat
ik nog heb, zal haar te klein zijn, want ik
vond haar al weer groter en breder ge-
worden. Ik zal morgen eens kijken en
Bert zou dan vrijdag even aankomen.

Today we had the sun shining and for-
tunately the snow has disappeared com-
pletely. I saw in the paper that children
now can be baptized at home where, in
addition to the pastor, there also is a rep-
resentative of the church elders. There
now is again a lot to read in the newspa-
pers, and the bickering is returning, like
before. That will never cease.

Wednesday 7 February

Operation 'Veritable' starts in
Groesbeek on 8 February.

I just started writing when Annie and
Bert came to visit. They brought a form
for letters for me. I will fill that in for
Rotterdam and then try to get one for
Wageningen and Eerbeek.

Bert now works in a grocery store in
the Stijn Buis street and lives at the fam-
ily where Annie works. He took this job
to pay the room rent and later wants to
find something better on which they can
marry. Annie is exceptionally busy and
does not go out often, but they are to-
gether every evening. They have their
house full of kids (a son just arrived), but
also a lot of Tommys who do not only
bring a lot of traffic, but also all kinds of
delicacies. She brought me a tin of milk
and a bag of egg powder. Tomorrow I
will use it for pancakes. She asked me
for a dress and underwear, because she
had worn out everything. But whatever I
still have, it will be too small for her, she
has become taller and broader. Tomor-
row I will search, and Bert will check on
Friday.

Gisteren kreeg ik bezoek van Tante **Lot**, die ik in geen maanden gezien had. Zij logeerde een week bij juffrouw **Bode** op de Groesbeekseweg. Zij had het in de buurt waar zij woonde ook erg onrustig.

Cor en **Nan** zijn maar verrukt over je kacheltje, **Toet**, dat het zo gemakkelijk aan gaat en zo'n lekkere warmte geeft. Maar het is gelukkig ook niet koud, bij de 50°F 's middags. Ik wilde dat jullie eens een ogenblik de drukte hier op de Singel konden zien. Het is ontzettend: er zijn hier ongeveer 50000 **Tommys** en meer dan 500 tanks en ze rijden maar steeds heen en weer. Het is levensgevaarlijk om over te steken.

Gisteren ben ik naar de Bank geweest en ik was blij, toen ik weer heelhuids thuis was. Mijn spatader been deed me de afgelopen nacht zo'n pijn, dat ik vandaag naar **Kerst** had willen gaan, maar er is niets van gekomen. Ik zal het maar weer gaan zwachtelen en rust houden zo veel mogelijk, want 's morgens moet ik toch voor mijn eten zorgen.

Op de Bank kreeg ik alleen maar de coupons Nederland. Heb ik al geschreven dat mevrouw **Langendam** de hypotheek liet betalen: het is, nu zij duizend gulden heeft afgelost, maar *fl* 33,75. Ik kan mevrouw **Hocke** niet betalen, maar zij zal wel begrijpen, dat zij het later krijgt.

Er vlogen vandaag veel V1 en V2's en ook granaten, maar gelukkig niet dichtbij. **Bert** vertelde dat het bericht dat Tiel bevrijd was, niet waar is, dus dan zou **Tyr** daar nog kunnen zijn. Als ik een brief naar jou stuur, **Toet**, adresseer ik die aan de dokter van Eerbeek, want die zal wel weten waar je bent.

Yesterday aunt Lot visited me, I had not seen her for months. She stayed with Miss Bode on the Groesbeekseweg. The neighborhood where she stays also is not very quiet.

Cor and Nan are delighted with your little stove, Toet. It is started so easily and it gives such a cozy warmth. But fortunately it is not cold, near 10°C in the afternoon. I wish you could see here the crowd on the Oranjesingel. It is awesome: approximately 50000 Tommys and more than 500 tanks, and they keep driving back and forth. It is life threatening to cross the street.

Yesterday I went to the bank, and I was happy to be back intact. My varicose vein hurt me so much last night that I had wanted to go to Kerst today, but nothing came of it. I will bandage it again and rest as much as possible, but in the mornings I have to take care of my food.

In the bank, I only got the **coupons** for the Netherlands. Did I write that Mrs. Langendam had paid the mortgage? Now it is, after she had redeemed *fl* 1000, only *fl* 33.75. I cannot pay Mrs. Hocke, but she will understand that she gets it later.

Today, many V1 and V2 rockets flew over, and shells also but fortunately not close by. Bert said that the message that Tiel was liberated was wrong, and thus Tyr could still be there. If I send you a letter, Toet, I will address it to the doctor in **Eerbeek**, because he will know where you are.

Vrijdag 9 februari

Operatie 'Veritable' hard aan de gang.

Eergisteren avond moest ik er uitscheiden met schrijven omdat de kanonnen zo vreselijk begonnen te bulderen, dat ik er angstig van werd en naar de kelder gaan ben. Het was een griezelige nacht en ik was blij toen het morgen werd. Jullie zullen wel van het zware bombardement in de krant hebben gelezen en aan mij hebben gedacht. Gisteren en vandaag was het rustiger, maar toch vlogen er nog granaten.

Ik dacht vanmiddag toen ik naar buiten stond te kijken, dat jullie het je niet voor kunnen stellen, hoe ontzettend druk het hier is. Ze hebben nu gelukkig flink met zand over de grote weg gestrooid. Die was overal stuk gereden en wel gerepareerd, maar het maakt nu gelukkig niet zo'n vreselijk leven meer.

Ze zijn nu al voorbij Goch. In de schuilkelder van **Cor** en Nan werd verteld, dat we over veertien dagen vrede zullen hebben. **Hans**, uit Canada, zegt dat zij eerder in Berlijn zullen zijn dan de Russen. Hij heeft een pees in zijn arm verrekt en moet daar een paar dagen rust voor houden en dan moet hij er ook weer op los.

Bert bracht mij nog een formulier en ik heb toen een brief naar Rotterdam geschreven, **Titi**. Ik gaf Bert een blouse voor Annie mee, die satijne donkerblauwe, met rose noppen (van jou afkomstig, **Nell**), want dat zal de enigste zijn waar ze in kan.

Er is nu een bon aangewezen voor haring (een pond per persoon) en ik ben erg benieuwd hoe hij zal zijn. Als hij te

Friday 9 Februari

Operation 'Veritable' in full swing.

The day before yesterday I had to stop writing because the cannons were firing so fiercely, that I became afraid and went to the basement. It was a scary night and I was happy to see the dawn. You may have read [See **censorship**] about the heavy bombardments in the newspaper, and thought of me. Yesterday and today were more quiet, but still some shells were flying over.

When I was looking at the street this afternoon, I thought that you could not imagine how crowded it is here. They have put a heavy layer of sand over the road which had lots of damage, and was partially fixed. Now it does not make such a terrible ruckus anymore.

They have now progressed past **Goch**. In the shelter of **Cor** and Nan they said we would have peace in a fortnight. Hans from Canada claims they will be in Berlin before the Russians are. He has strained a muscle in his arm and has to take a few days of rest after which he has to go at it again.

Bert brought me another letter form, and I wrote a letter to **Rotterdam**, Titi. I gave Bert a blouse for **Annie**, the dark blue satin one with pink dots (originally from you, Nell), that might be the only one that might fit her.

We have been assigned a **coupon** for herring (500 g per person), and I am very anxious to find how it tastes. If it is too

zout is, zet ik hem in azijn met een uitje, dat is ook lekker. De kinderen krijgen weer een ei en ook nog steeds chocolade, wat wij niet meer krijgen.

Ik heb van die eierpoeder roerei gemaakt en dat was heerlijk. Nu zal ik ook eens proberen of de pannenkoeken lukken. Was **Tineke** maar bij me, die had zich in de Geitenmelker zo in het koken bekwaamd. Dan kon zij dat eens lekker klaarmaken en mee opeten. Ik denk 's morgens als ik mijn pappotje met een stuk brood schoonmaak, dikwijls aan haar, want dat kan zij zo netjes.

Zaterdag 10 februari

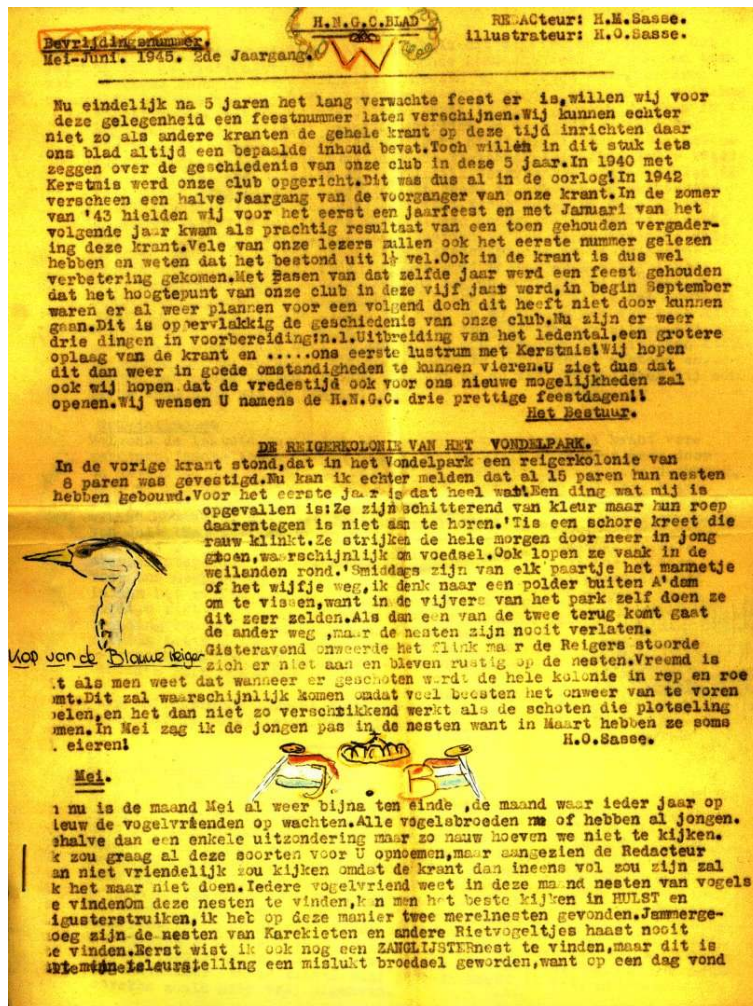

Verjaardag van **Henk** Sasse. Hartelijk door Oma gefeliciteerd, Henk. Ik hoop dat je een prettige dag hebt gehad en zodra het kan stuur ik je de **riks** en het cadeautje. Je bewaart toch zeker alle H.C. bladen voor me, want dat blad mag toch zeker nog wel verschijnen (Zie de afbeelding op de volgende pagina). Ook **Han**, **Paauw** en alle anderen mijn gelukwensen. Wat zouden de jongens zich amuseren om hier door dat ene raampje wat ik nog heb hier, te kijken naar al die drukte op straat. Allerlei soorten wagens en reuze hoge tanks en steeds maar heen en weer geloop van **Tommys**. Dit niet zoals de **moffen** (naast elkaar en in de pas), maar achter elkaar en soms op een drafje (Zie de afbeelding op pagina 24). Ook kwamen er mooie auto's voorbij, eerst de politie met helrode petten, en daar achter verschillende hoge oome's o.a. generaal **Eisenhower**.

salty, I will marinade it in vinegar with onions, that also is nice. The children again get an egg and also chocolate which we do not get anymore.

From the egg powder I made scrambled eggs, and that was tasteful. Now I will try to make pancakes. I wish Tineke was here, she became such an cooking expert in the **Geitenmelker**. She would make it, and join to eat it. In the morning, when I clean my porridge pan with a piece of bread, I often think of her, because she can do that very neatly.

Saturday 10 Februari

Birthday of Henk. Many felicitations from Oma, Henk. I hope you will have had a nice day, and as soon as possible I will send you your coin and the present. I hope you are saving all the **H.C.** issues for me (See the figure on the following page), because that paper still might be published. Also my very best wishes for Han, Paauw and all the others. How amused would the boys be to glimpse through the one window I have to the heavy traffic in the street. All kinds of vehicles come by, and enormously high tanks are continuously running back and forth and Tommys walking by. Not like the Germans do (adjacent to each other and marching in step) but behind each other and sometimes running (See the figure on page 24). Also there were beautiful cars, first the police with red caps, followed by very important persons, general Eisenhower among them.

FIGURE 3.31. Bevrijdings nummer H.C. blad, p.1 The H.C. blad liberation issue, p.1

De radio zei dat ze al goed opschieten in het *Reichswald* en al in de straten van Kleef vochten.

The radio stated that there was good progress in the *Reichswald* and that they were fighting in the streets of Kleef.

Zondag 11 februari

Het was weer erg onrustig de afgelopen nacht en ik sliep weinig, zodat ik vanmorgen doodmoe was. Omdat mijn been weer erg stak, ben ik maar weer eens naar *Kerst* gegaan. Ik wilde hem ook het adres van de dokter in Eerbeek vragen en dat was maar goed ook, want ik had

Sunday 11 Februari

Last night again was very turbulent and I did not sleep much, so that I was very tired in the morning. Because my leg acted up again, I went once more to Kerst. I also wanted to ask him the address of the doctor in *Eerbeek* and that was wise, because through the phone I had under-

door de telefoon een heel andere naam verstaan, hij heet **Veenenbos**. Ik moet nu het been zwachtelen en 's nachts een **Priesnitz** verband om doen en zoveel mogelijk rusten. Ik had het precies zo gedacht. Dat ik het soms zo benauwd heb en het tegen mijn keel opkruipt, heb ik hem maar niet gezegd, want dan zou hij mij medicijn gaan geven en die neem ik liever niet. Het zijn allemaal zenuwen en misschien is het ook wel mijn oude hart, want 's avonds zijn mijn voeten dik en kun je er putjes in drukken, net als bij **Pap**.

Thea had een logé om muizen te vangen, nl. een poes, die Kerst in zijn auto van een patiënt had meegebracht. Die zit nu steeds in de kelder opgesloten. Ik hoorde van haar, dat het huis van **Nypels** ook vol **Tommys** zit, maar een dienstmeisje dat getrouwd is, woont er ook in, om een oogje in het zeil te houden. De familie Nypels woont nu in Eindhoven, maar Peter de poes was niet meegegaan, daar hij in Winssen door een auto overreden is.

Hoe maken de jongens [d.w.z. katers – AvR] het, **Toet**? Je zult wel geen vis meer voor hen kunnen krijgen en hoe stel jij het zelf zonder beschuit en biscuits, of kun je die nog krijgen? Hier niet, alleen maar die harde Engelse biscuits, maar brood krijgen we genoeg, nl. 2400 gram per week.

Ik hoop dat ze deze nacht eens niet zo zullen schieten en ik weer eens kan slapen.

Woensdag 14 februari

Nu zal ik toch maar even met jullie

stood a completely different name; his name is Veenenbos. I now have to bandage the leg and at night apply a Priesnitz bandage. I did not tell him that I occasionally am so tight in my chest that it crawls up to my throat, because he would have given me some medicine, and I prefer not to take such. Probably it is caused only by my nerves or my old heart, because similar to Pap, in the evening my feet are swollen and you can make impressions in them.

Thea had a visitor to catch mice, i.e. a cat, brought in his car by Kerst from one of his patients. That one now is locked into the basement. I heard from her that the Nypels house also is full of Tommys, but a married servant also lives there to keep an eye on things. The Nypels family now is in **Eindhoven**, but Peter the cat had not accompanied them because he was killed by a car in **Winssen**.

How are the boys [implying cats – AvR], Toet? I think you will not be able to get any fish for them and how are you yourself without rusks or biscuits, or can you still get those? Not here, only those hard English biscuits, but we have ample bread, 2400 g per week.

I hope they will not do much shooting tonight so that I can sleep again.

Wednesday 14 Februari

Now I will talk some with you again,

gaan praten, want ik voel mij nu weer een stuk beter dan vanmorgen; toen was ik zo duizelig dat ik op de divan ben gaan liggen.

Het was weer een onrustige nacht en ik had zo akelig gedroomd, ik werd huilende wakker. mevrouw **Beijens** heeft me nog wat moed ingesproken, want ik was erg in de put. Zij was op weg naar de brillenman **Hartink**, want haar bril was spoorloos verdwenen. Ze zijn nu in het pension waar Tante **Cato** was. Die zit nog ergens in een dorp in de omgeving, en daarom konden zij haar kamers gebruiken. Dit doen ze echter niet omdat het daar te koud is, maar huizen bij de mensen in de keuken en slapen in de kelder. Haar huis wordt nog door **Tommys** gebruikt en ze willen er ook niet in, omdat het in de nabijheid van de brug ligt. Daar wordt nog steeds op geloerd.

Gisteren is hier weer een bom gevallen op het oude badhuis in de Nieuwe Marktstraat. Het is geheel in puin, met de huizen er naast en zes doden. Ze hebben al vliegtuigen die geruisloos zijn en daarom was er ook geen afweergeschut.

Gelukkig dat eindelijk Boedapest veroverd is, maar wat een ellende is het daar. Eigenlijk moest ik al die ellende maar niet lezen. Door de radio werd verteld, dat in **Amsterdam** *fl* 100,- voor een brood wordt betaald, maar dat zal wel overdreven zijn. Wij krijgen nu brood genoeg, 2400 gram per week en we hebben nu ook haring, een pond per persoon, dat is dan drie of vier stuks, voor 68 cent. Kaas of vlees krijgen we niet, jammer. De haring is zo zout dat ik hem maar in azijn zet met wat uien en Spaanse pepertjes.

because I feel a lot better than I did this morning; I was so dizzy that I had to lie down on the sofa.

Again a turbulent night, and I dreamed so badly that I awoke crying. Mrs. **Beijens** talked and gave me some courage, because I was very down. She was on her way to the optician because her glasses had disappeared without a trace. They now are tenants in the house where aunt **Cato** used to be, and she now is somewhere in the surrounding villages, which is why they could take her room. However, they don't do that, because it is too cold there, but are with the family in the kitchen, and sleep in the basement. Her house is still used by the **Tommys** and they do not want to return there because it is close to the bridge which still is a target.

Yesterday another bomb fell on the old bath house in the Nieuwe Markt street. It is completely rubble, including the adjacent houses, and six people died. They already have planes that are quiet so that there was no anti aircraft fire either.

Budapest has been liberated finally, but what a calamity is it there. Really, I should not read about all the misery. The radio said that in Amsterdam they paid *fl* 100.- for a loaf of bread, but that might be exaggerated. We now have plenty of bread, 2400 g per week and now also have herring, a pound per person, which is three or four pieces, for *fl* 0.68. Alas, cheese or meat we do not get. The herring is so salty that I have to put it in vinegar with onions and some cayenne pepper.

En nu laat ik het er maar hierbij en ga naar mijn kelderverblijf. Ik heb **Toet** en **Nell** nu ook een Rode Kruis brief gestuurd en hoop maar dat ze allen bezorgd worden en ik antwoord krijg.

Vrijdag 16 februari

Vandaag kreeg ik **George** Gray weer eens bij me. **Nel** was wel weer goed in orde, maar durfde zo ver niet uit en daar heeft ze groot gelijk in. Vanmiddag vloog hier weer een V1 over en moet in Hees neergekomen zijn. George heeft natuurlijk breedvoerig over de oorlog zitten praten. Hij verwacht nog niet gauw vrede; in de schuilkelder van **Nan** en **Cor** verwachten ze die al over een paar weken. Als dat eens waar was!

Ik kreeg vandaag ook **Nan** Beijens, die kwam vragen om een hondenmand, omdat **Difje** geopereerd moet worden en nu geen mand meer heeft om in te liggen. Hij slaapt nu bij Nan in bed. Ik ben met haar naar de zolder geweest en zij heeft de grote mand gekozen, **Toet**. Heeft **Moortje** daar niet met haar kindertjes in gelegen?

Gisteren heb ik **Duifje** gekamd en geborsteld. Ze dachten dat hij onder een auto was gekomen. Hij had twee dagen in de schuur gelegen en toen kwam hij er opeens weer uit, maar was een en al opgedroogde modder. Ik heb hem toen mee naar huis gelokt en hem eens flink schoon gemaakt.

De familie **Duives** gaat in het bovenhuis wonen en als de **Tommys** weg zijn, komt er een andere familie beneden. Mevrouw Duives amuseert zich met jouw **Libelles** **Toet**, maar ze liggen erg door elkaar en er ontbreken er veel.

I will leave this as is, and go to my basement abode. I sent a Red Cross letter also to Toet and Nell hoping that these will be delivered and that I get a response.

Friday 16 Februari

Today, George visited again. Nel was back in good shape, but did not dare to go out very far, and in that she is quite correct. Another V1 flew over in the afternoon and probably hit in Hees. Of course, George talked extensively about the war. He does not expect peace quickly, but in the shelter of Nan and Cor they expect it in a few weeks. Wish it were true.

Also Nan Beijens came asking for a dog basket because Difje needs an operation and does not have a basket anymore. He now sleeps in Nan's bed. I went to the attic with her, and she picked the big basket, **Toet**. Was that the one in which **Moortje** with her children used?

Yesterday I combed and brushed Duifje. They thought he had been hit by a car. For two days he had been in the barn, but then suddenly appeared again, but was covered completely with dried up mud. I enticed him to come home, and have cleaned him thoroughly.

The Duives family is going to live upstairs after the Tommys leave, and another family will be housed downstairs. Mrs. Duives amuses herself reading your **Libelles** **Toet**, but they are badly mixed up and many are missing.

Ik kreeg van de Twentse Bank een afrekening en een voor jullie ook. Tevens een rekening van fl 10,- voor safehuur. Ik zal er wel eens heen gaan om te zeggen, dat ik jullie niet bereiken kan. Och Toet, ik denk dikwijls, als die zware tanks voorbij gaan, soms een uur achter elkaar (Zie de afbeelding op pagina 31), dat jij het niet uit zou houden, want dat is afschuwelijk. En dan nog voortdurend dat schieten.

Truus Wagenmaker blijft ook nog maar op de Molenweg; alleen het kantoor is hier aan huis. Ze gaan als ze terugkomen ook boven wonen. Ik weet zelf nog niet wat ik ga doen als ik het overleef; ik lig er dikwijls over te piekeren. Maar moed houden en op God vertrouwen.

Maandag 19 februari

Alweer een paar dagen verder. Het is hier nog steeds hetzelfde. Gisterenmorgen ontplofte er weer een bom in het Waterkwartier, waarbij weer een paar doden vielen.

De krant- en radioberichten zijn wel goed. Generaal **Montgomery** zegt, dat de oorlog in het laatste stadium is getreden. Willen we nu maar hopen, dat het vóór de zomer komt afgelopen is. Het was vandaag zo'n zacht weer, alsof het al lente was. Ik plukte een snoezig bouquetje van mijn winterjasmijn in de achtertuin.

Ik moet eigenlijk blijven liggen maar dat kan ik niet, want ik moet nog wat te eten klaar maken. Ik heb nu steeds een **Priesnitz** verband om mijn been en hoop maar, dat het zo beter wordt. **Kerst** zal mij morgen ook helpen met de ring, want ik ga niet meer naar de dokter aan de overkant.

From the **Twentse** Bank I received the account statement, and one for you also, with a bill for rental of a safe of fl 10.-. I will go there to tell that I cannot reach you. Oh Toet, when those big tanks come by (See the figure on page 31), sometimes for an hour at a stretch, I think that you would not be able to stand it, because it is abominable. And then the continued shooting.

Truus Wagenmaker will still remain in the Molenweg, only the office is in the house next door. When they return, they too will live upstairs. I myself do not yet know what to do if I survive; I often think of it. Keep the courage and trust in God.

Monday 19 Februari

Again a few days have passed. It still is the same here. Yesterday in the morning a shell exploded in the **Waterkwartier**, and a few people died.

The paper and radio news is good. General Montgomery claims that the war is in its last phase. Now we hope that it is finished before the summer. Today was very mild as if it were spring. I picked nice flowers from my winter jasmine in the back yard.

I should remain lying down, but cannot because I have to prepare food. I have the Priesnitz bandage around my leg all the time and hope that it now gets better. Kerst will come tomorrow to help me with the ring because I do not go anymore to the doctor on the opposite side of the street.

Meneer en mevrouw van der Koog zijn nu in het noodziekenhuis op Brakkenstein, omdat mevrouw ziek was en graag weer hierheen wilde. Zij had bij Thea willen komen en een verpleegster nemen, maar dat wilde Kerst niet en hij heeft nu gezorgd, dat zij en ook haar man op Brakkenstein onder dak komen. Vandaag kwam iemand van de Twentse Bank om fl 10,- te innen voor de safehuur en ik heb het maar betaald. Hij heeft meteen genoteerd dat jullie in het bezette gebied zijn en je kunt dat later toch weer laten overschrijven als je niet hier wilt blijven.

En nu ga ik eens vroeg naar bed. Dag.

Woensdag 21 februari

Ik schrik er van, dat ik in zo veel dagen niet geschreven heb, maar nu zie ik dat ik mij vergist heb en dat het pas de 21ste is. De dagen vliegen voorbij en toch lijkt het mij soms of ik tien jaar ouder geworden ben sinds september.

Ik ben vanmiddag naar Kerst geweest die mij met de ring uitstekend geholpen heeft, ik zal er niet meer voor naar een specialist hoeven. Hij vond mijn been wel beter maar ik moet het toch maar nat houden op die ene plek.

Gisteren was het zo gek; toen schoot mijn knieschijf telkens uit en moest ik met een stok lopen om niet te vallen. De ouderdom komt met gebreken.

Het is vanavond erg rustig boven me; de hele familie is uit. Ook Hans uit Canada is mee. De kelderslapers zijn er al, dus ik ben niet alleen.

Mr. and Mrs. van der Koog now are in the emergency hospital in Brakkenstein, because she was ill and wanted to come back here. He had wanted to come to Thea and hire a nurse, but Kerst did not approve and arranged that both he and she could stay in Brakkenstein. Someone from the Twentse Bank came today to get payment for the bill of fl 10.- for safe rental, and I paid it. He made a note that you were in the occupied area, and you can have the account transferred later if you do not want to stay here.

And now I go to bed early. Bye.

Wednesday 21 Februari

I was startled to see that I had not written in many days, but then I noted I was in error and it is only the 21st. The days fly past and still it seems that I aged ten years since september.

This afternoon I went to Kerst who did help me well with the ring and I do not have to go to a specialist anymore. He found my leg had improved, but that I should keep it wet at that one spot.

Yesterday it was lunatic, my knee bone slipped all the time and I had to walk with a cane to prevent falling. Old age comes with problems.

Tonight the upstairs are very quiet, the whole family went out. Even Hans from Canada went with them. The basement sleepers already are here, so I am not alone.

Vanmiddag was hier een hevig luchtgevecht en is een Duits vliegtuig neergeschoten. Het was vandaag prachtig zonnig weer, een echte lentedag, maar als je al die rommel ziet en kapotte huizen, geniet je er toch niet van en zou je het liefst daar zijn, waar geen oorlogsgeweld is geweest. Maar waar zal dat zijn? Wie weet, wat jullie nog te wachten staat. Ik hoop maar, dat ze in Duitsland de boel uitvechten en het land hier verder gespaard blijft.

Het schijnt dat de kinderen weer naar school gaan, want ik zie ze met tassen op de rug. Ook **Frits** Wagenmaker. Ook beginnen ze hier weer met muziek en toneel en zie ik de namen Albert van Dalsum, voordrachtavond, Janus van Duuren, bariton, en Hans **Triebels**, piano, Jo Juda, viool enz. De *Vereeniging* kunnen ze niet krijgen, die hebben de Engelsen in gebruik, en daarom is het in de Studio Dissel, Van der Bruggenstraat, hoek van de **Canisiussingel**. Omdat het al uitverkocht was, zou het nog een keer gegeven worden. Het zal ook wel een klein zaaltje zijn.

Vrijdag 23 februari

Een paar regels maar vanavond, want ik ga vroeg naar bed, omdat mijn kachel uitgegaan is. **Toet** er is een brief voor jullie gebracht van **Mima** de Vries-van Booven (Zie de afbeelding op pagina 177), op 13 oktober verzonden. En kapitein **de Vries** nam hem mee; die kende verschillende van hun wederzijdse kennissen o.a. Jan van **Epenhuizen**. Kennen jullie die soms ook? De brief is uit Rome en zij maakte het goed en hoopte dit van jullie ook. Zij hadden nooit gebrek gele-

This afternoon there was a heavy air battle and a German plane was shot down. It was a beautifully sunny spring day. but if you see all the rubble and the damaged houses, you cannot enjoy it and would prefer a place without war damage. But where? Who knows what is awaiting you? I hope that they fight it out in Germany and that this country escapes further damage.

It seems that the children are going to school again, for I see them with bags on their back. Frits Wagenmaker included. They also resumed music and theater, and read the names of Albert van **Dalsum**, recital evening, **Janus van Duuren**, baritone, and Hans **Triebels**, piano, Jo **Juda**, violin, etc. They cannot use the *Vereeniging* because the British occupy it. Therefore it is in *Studio Dissel* in the van der Bruggen street, at the corner of the *Canisiussingel*. Because it was sold out, they will do the program again. It also might be a small hall.

Friday 23 Februari

Only a few lines tonight, because I have to go to bed early: my stove has gone out. **Toet**, a letter for you has arrived, from Mima de Vries-van Booven (See the figure on page 177), sent on 13 october. Captain de Vries took it with him, he knew several mutual acquaintances such as Jan van Epenhuizen. Do you know them also? The letter is from Rome and she was doing well and hoped you were the same. They never suffered from bombardment, only the fear of fascists and **Krauts** was

den of last gehad van bommen. Alleen de angst voor fascist en **moffen** was groot als ontsnapte geïnterneerden. **Jaap** werkt als transportdirecteur voor de **A.C.C.** en Mima gaf vele lessen. Over haar moeder en de anderen schrijft ze niets. Ze hoopt dat **Toetie** het goed maakt, en tot spoedig weerziens.

Het spijt me dat ik niet thuis was toen de brief bezorgd werd. Hij zag er niet erg fris meer uit en ik dacht dat het een epistel van **Dina** was. Ik ga nu naar de kelder en hoop een rustiger nacht te hebben. Gisteren meer dan 30 vliegende bommen, maar gelukkig niet dichtbij ontploft.

Zaterdag 24 februari

Lieve kinderen, het was een vreselijke dag, die we grotendeels in de kelder doorbrachten. De Oranjesingel en omgeving is ontzettend geteisterd door granaten; telkens weer inslag en Rode Kruis auto's om de doden en gewonden weg te brengen. Ik dacht steeds aan jullie, dat ik jullie niet meer terug zou zien en ik voel me zo dankbaar dat God me ook deze keer weer gespaard heeft. Nu hoop ik maar op een rustige nacht, zodat ik slapen kan, want je raakt zo op.

De ruitjes die de broer van juffrouw **Kok** gemaakt had in de kartonnen ramen, zijn beide stuk. Nu is het weer veel donkerder in de kamer en bij mij is ook een groter gat gekomen, maar daar kan wel weer een papiertje op.

Cor en **Nan** durfden haast niet over te komen. Cor is met haar hete **kruik** regelrecht naar de schuilkelder gegaan om daar haar koffiemaaltijd te gebruiken en er meteen te blijven. Nan is bij mij geble-

large because they were escaped interns. Jaap works as transport director for ACC and Mima gave many lessons. They do not write anything about her mother and the others. She hopes Toetie fares well, and a rapid getting back together.

I regret that I was not home when the letter was delivered. It did not look new anymore and I thought it was an epistle by Dina. I am going to the basement now and hope to have a better night. Yesterday more than thirty bombs, but none close by, luckily.

Saturday 24 Februari

Dear children, this was a terrible day, spent mostly in the basement. The Oranjesingel and surroundings have been damaged severely by shells hitting all the time, and Red Cross cars to carry away the dead and wounded. I kept thinking of you, that I would never see you again and am so grateful that God has saved me once more. Now I hope for a quiet night so that I can sleep, because it is very exhausting.

The little glass panes installed by the brother of Miss Kok in the cardboard 'windows' both broke, and now it is much darker in the room. In my window also a bigger hole was made, but that can be covered up with a piece of paper.

Cor and Nan did not dare to come and visit. Cor went with her hot-water bottle straight to the bombshelter to eat her lunch and to stay there. Nan stayed with me until seven thirty because she is not

ven tot half acht; want die is niet zo bang als Cor.

Er was daar vanmorgen een trouwerij en de dominee plus het bruidspaar en familie zaten ook in de kelder. Hij had eerst het plan daar het huwelijk maar in te zegenen, maar het was er zo smerig, dat het toch niet ging. Toen vlak er tegenover een granaat insloeg, gingen de paarden met de trouwkoets op hol en is de koetsier er met de fiets achteraan gegaan en kwam later met andere paarden voor de koets terug. De dieren waren zeker ook van streek door de vreselijke slag en de luchtdruk.

Er zijn hier veel **Tommys** weg; en bij **Duives** zijn ze ook vertrokken, maar hebben de boel netjes opgeruimd voor ze gingen. Er wordt gezegd dat ze naar Duitsland en naar Arnhem zijn.

Een paar dagen geleden heb ik **Bert** bij me gehad, die me vertelde, dat hij niet meer bij die familie, waar **Annie** in betrekking was, woonde en dat Annie daar a.s. zaterdag ook wegging. Ik was in de morgen even bij **Nan** Beijens gaan horen, hoe de operatie van **Difje** was afgelopen. Omdat het in de buurt was van de kruidenierswinkel waar Bert nu werkzaam is, ging ik hem vragen of ze trouwplannen hadden. Hij had n.l. twee advertenties in de krant voor jongelui, die wilden trouwen, een zit- en slaapkamer met gebruik van keuken en een ongemeubileerde slaapkamer. Hij vertelde toen, dat hij juist van plan was, 'savonds bij mij te komen, om het een en ander te komen vertellen. Hij heeft toen afschuwelijke verhalen verteld. Hij had met de meneer van Annie ruzie gehad, omdat die al de lekkernijen die zij van de Tom-

quite as afraid as is Cor.

There was a marriage this morning, and both the preacher, the wedding couple and family were in the basement. First he wanted to have the ceremonies there, but it was so dirty that it was not done. When close by on the opposite side of the street a shell hit, the horse with the marriage coach bolted away, and the coachman went after it on a bike, and later returned with other horses and the coach. Apparently the animals also were upset from the terrible crash and the air pressure.

Many Tommys have left here, as well as from the Duives house. There is a rumor that they went to Germany and to **Arnhem**.

A few days ago Bert came here, telling that he did not reside anymore in the house where Annie worked, and that Annie was going to leave there on next Saturday. I went this morning for a while to Nan Beijens to hear how the operation of Duifje had gone. Because that was in the neighborhood where Bert now works, I went to see him and asked about his marriage plans. He has placed two advertisements in the paper for young people who wanted to marry, a living room and bedroom with use of the kitchen and an unfurnished bedroom. He told me that he had planned to visit me in the evening to keep me informed. He told me terrible stories. He had quarreled with the man where Annie works because they ate almost all the candies which they received from the **Tommys**. And Annie had to work too hard because the three children

mys kregen, meest zelf opaten. En Annie moest te hard werken, want er waren drie niet-zindelijke kinderen en het luierskind moest altijd twee luiers tegelijk aan hebben. En Annie maar wassen!!

Annie wilde dan later maar als dagmeisje gaan werken en kon ze nog eens wat voor haar naaien. Op stuk van zaken kwam het hierop neer, dat ze hier wilde wonen en dat hij de volgende dag de slaapkamermeubels al kwam brengen.

Ik was die avond suf en kon niet denken. Hij vond het zo edel van mij, dat ik bij hem gekomen was, maar het was alleen maar, omdat ik in de buurt was en uit nieuwsgierigheid. Ik heb hem toen de volgende morgen een briefje geschreven, dat juffrouw Kok voor me weggebracht heeft, dat de zolderverdieping eerst in orde gemaakt moest worden, vooral ook wat de lekkage betrof, voor ik daar een bestemming aan gaf. Ik had er met juffrouw Kok nog over gesproken, maar die raadde het mij niet aan en Tante Nan ook niet. Hij, Bert, logeerde nu bij zijn schoonzuster en hij zal nog wel iets gehoord hebben op zijn beide advertenties.

Met Difje was het goed, maar hij lag stilletjes in zijn mandje en kefte niet zoals gewoonlijk. Nan zat met een Tommy heel gezellig een sigaretje te roken in de keuken. Tante Cato was onverwachts teruggekomen en ze zullen nu wel bij haar gaan zitten als zij de kachel aan heeft, want zonder verwarming is het toch nog te koud. De dames boven maken nu pas 's middags de kachel aan, omdat de kolen op zijn, maar ze hopen nog een mud te krijgen. Ik ook, maar dat zullen wel eierkolen zijn.

were not tidy and the diaper child always needed two diapers at a time. And Annie had to wash it all.

Later, Annie wanted to work only as a day worker and could do some sewing work also. It all amounted to the fact that they wanted to live here and that he was to bring the bedroom furniture the next day.

That evening I was drowsy and could not think well. He found it so noble of me that I came to see him, but it was only because I was curious and in the neighborhood. I wrote him a note the next morning, which Miss Kok carried for me, that first the attic had to be repaired, especially the leakage, before I could give them permission. I also discussed it with Miss Kok, but she advised against it, and so did aunt Nan. Bert now lodges with his sister in law, and he may have heard something on his advertisements.

Difje is doing well, but he was silent in his basket and did not bark as usual. Nan was cozily smoking a cigarette with a Tommy in the kitchen. Aunt Cato had returned unexpectedly and now they probably sit with her when the stove is on, because it is too cold without heat. The ladies upstairs now start the stove only in the afternoon because their coal supply is finished, but they still hope to get another bag. So do I, but that probably will be ovoids.

Wat heb ik een boel met jullie gepraat; het is nu zo rustig, wat is dat heerlijk. Er kwam vandaag weer een brief voor jullie van de Twentse Bank, Toet, met een rekening van fl 6,12 voor bewaarloon gesloten depot van 24 augustus 1944 tot 23 februari 1945 van koffer №717. Ik zal er maar eens heen gaan en vragen wat ik doen moet.

Zondag 25 februari

Vandaag gelukkig geen granaten, maar wel vlogen er een massa V1 en V2's over ons heen. De verhalen die je over gisteren hoorde zijn vreselijk. Op de hoek van de Oranje- en Wilhelminasingel zijn zes kinderen gedood. Vijf waren daar aan het spelen en eentje zat in een kinderwagen. Er zijn ook erg veel Tommys getroffen. Mevrouw van Dalen was vanmiddag een wandeling gaan maken met Hans en Corry naar de Batavierenweg. Je ziet daar niets dan één groot vlak terrein met gezicht op een ontzettende watermassa. Ook de Barbarossastraat en al die andere straten daar in de buurt zijn verdwenen; alleen het flatgebouw staat er nog. Ik ga er niet kijken.

Vandaag stond er in de krant, dat bij de benoeming van Mr. van der Velden als kantonrechter, o.a. ook Mr. Haitsma Mulier als de vertegenwoordiger van het O.M. had gesproken. Mr. van der Velden was benoemd bij K.B. en was getekend 'Wilhelmina'.

Vanmiddag is Thea nog even bij me geweest om de groeten van haar ouders te brengen; zij hebben gisteren bij de inslag voor het gymnasium ook weer enige ruiten verspeeld.

Now I have talked with you a lot, it is so quiet and thus delightful. Another letter came again today for you from the Twentse Bank, Toet, with a bill at fl 6.12 for a storage item of 24 August 1944 to 23 February 1945, of luggage №717. I will go there and ask what there is to do.

Sunday 25 Februari

Today fortunately no shells, but many V1 and V2 rockets went overhead. The stories you hear about yesterday are awful. In the corner of the Oranjesingel and Wilhelminasingel six children were killed. Five were playing, one was in a perambulator. Many Tommys also were hit. Mrs. van Dalen walked with Hans and Corry to the Batavierenweg. There you see nothing but one big terrain and you see only a huge flat area flooded with water. The Barbarossa street and other streets in that area are gone, only the apartment building is still standing. I am not going to look.

The newspaper reported today that at the appointment of Mr. van der Velden as justice of the peace, among others Mr. Haitsma Mulier had spoken as representative of the O.M. The appointment of Mr. van der Velden was by royal decree and signed 'Wilhelmina'.

This afternoon, Thea was here for a while to bring the greetings of her parents; they too lost several windows from the hit near the gymnasium.

Woensdag 28 februari

Een paar regels voor ik naar bed ga. Juist was **Hans** hier om goedendag te zeggen, want morgen heel vroeg vertrekt hij met zijn tank naar Duitsland en zullen we hem waarschijnlijk niet meer terugzien. Hij bedankte me nog voor het asbakje met de Belvedere erop, dat ik hem gegeven had als souvenir van Nijmegen, want die staat er nog.

Ik ben vanmiddag weer uit geweest, omdat er een advertentie in de krant stond: "Welke Wageningeners bevinden zich in Nijmegen en omstreken? Gaarne inlichtingen bij J. **Klein**, Bijleveldsingel 6, liefst schriftelijk". Ik heb toen een briefje gebracht, waarin ik gevraagd heb, mij met Wageningeners in contact te brengen, van wie ik zou kunnen vernemen of Prof. **van Uven** en **Nell** nog in Wageningen zijn of soms geëvacueerd waren en waar dan heen.

Ik hoop maar dat ik er iets op horen zal, want het is toch zo naar, die onzekerheid, hoe het met jullie allen gaat, maar het zal bij jullie ook zo zijn tegenover mij: je zou het niet eens te horen krijgen als ik dood was, geloof ik.

Vandaag las ik in de krant dat mevr. **Kerper** overleden is. Eigenlijk maar gelukkig, want zij had kanker. Ook de zusster van mevr. **Penning**, die met haar samenwoonde, is kort na haar ook gestorven. Zou Coba van 't **Lindenhout** weten, dat haar moeder is heengegaan? Begraffenissen zijn hier niet meer; het gaat van uit de aula op de begraafplaats.

Dag.

Donderdag 1 maart

Trouwdag van **Toet** en **Tyr**. En zoals ik

Wednesday 28 Februari

A few lines before I retire. Hans was here to say goodbye, tomorrow early he has to go to Germany with his tank and we might not see him again. He thanked me again for the ashtray with the Belvedere that I had given him as souvenir of **Nijmegen**, because that structure still stands.

This afternoon I went out due to a note in the paper: "Which people from Wageningen are in Nijmegen and surroundings? Please send information to J. Klein, Bijleveldsingel 6, preferably in writing". I brought a note in which I asked to get in direct contact with someone in **Wageningen** who would know if Prof. van Uven and Miss Weijler still are there or have been evacuated, and if so, to where.

I hope that I will hear something in reply, for the uncertainty about how you all are is very troublesome. With you it might be similar: I think you might not even hear it if I died.

I read in today's paper that Mrs. Kerper has passed away. Probably good, because she had cancer. The sister of Mrs. Penning, who lived with her, also died shortly afterwards. Would Coba van 't Lindenhout know that her mother has passed away? There are no more burials here, funerals are held in the hall at the cemetery.

Bye.

Thursday 1 March

Wedding anniversary of Toet and Tyr.

in mijn boekje zag is het elf jaar en gaat het dus al naar de koperen bruiloft. Ik wens jullie het beste toe voor nu en in de toekomst. Hoop dat je deze dag samen in gezondheid mag herdenken.

Mouche en **Minka** zullen het vrouwtje wel een paar bloempjes aanbieden. Kon ik je maar wat van mijn winterjasmijn sturen, die is zo beeldig en de krokussen komen ook al uit het gras. Het is eigenlijk meer rommel met glasscherven, maar zolang de granaten komen, is het zonde om de tuinman te laten komen. Op het dak zijn weer een heleboel pannen stuk of door de luchtdruk weggeslagen. Ik heb mijn rekening van *fl* 286,84 juist betaald en kan nu opnieuw beginnen met reparaties. Van **Tienen** stuurde een rekening van *fl* 38,64 en alles wat die knecht gedaan heeft heb ik door een ander laten overdoen, want het was net aan de verkeerde kant geplaatst.

De familie **Duives** heeft de bovenverdieping al in gebruik, maar slaapt nog in de kelder. Duifje vindt het niets leuk boven. Het is toch zo'n reuzenkater geworden, maar een echte, hoor! Nu zal hij niet meer spelen met **Minka**, maar vechten denk ik.

Maandag 5 maart

Enige dagen kwam ik niet tot schrijven. Het is zo gauw laat 's avonds en dan heb ik zo'n slaap. **Cor** en **Nan** gaan hoe langer hoe later naar hun schuilkelder, wat ik minder prettig vind. Cor wil wel om 7 uur vertrekken maar dan zit Nan nog maar te talmen en blijft soms nog een poos. 's Middags komt Cor altijd vooruit, soms om 3 uur al, want ze willen bei-

I saw in my booklet that it is eleven years ago, and thus close to the copper anniversary. My best wishes for you, now and in the future. I hope you will remember this day together in good health.

Mouche and Minka likely will present the lady with some flowers. I wish I could send you some of my winter jasmin which is very picturesque; the crocus also is popping up from the grass. Actually, more debris with glass shards, but as long as the shells are flying, it is a waste to have the gardener come. The roof again has many broken tiles or blown away from the air pressure. I just paid my bill of *fl* 286.84 and now can restart the repairs. Van Tienen sent a bill of *fl* 38.64 and everything the helper did had to be redone, because he placed it on the wrong side.

The Duives family already is using the upper floor, but they still sleep in the basement. **Duifje** does not like it upstairs. It has become a huge cat, a real one! Now he will not play anymore but fight with Minka.

Monday 5 March

For some days I have not written anything. The evenings pass so quickly and then I am very sleepy. Cor and Nan go to the shelter later and later, which I do not like. Cor would like to go at 7 o'clock, but then Nan is lingering and sometimes stays on longer. In the afternoon, Cor comes in advance, sometimes already at three o'clock, because they both want to

FIGURE 3.32. Mima en Frits
 Mima and Frits (1 March 1934)

den met mij alleen zijn om over elkander te klagen. Ik zal blij zijn als ze weer in hun huis kunnen, maar dat zal wel niet gebeuren voordat er vrede is, want de V1 en V2's komen nog steeds en ook de granaten. Toch is het hier wel wat rustiger geworden. Wat schieten ze goed op de laatste dagen, maar niet volgens radio Hilversum, doch die heren lijden volgens de krant hier aan hallucinaties.

De *Siegfriedlinie* is nu volkomen ineen gestort en het 15de Duitse leger is op de vlucht. Wat zou het een geluk zijn als ze zich maar overgaven en er in ons land niet meer gevochten werd. De scholen beginnen hier ook weer langzamer-

be alone with me to complain about the other. I will be happy if they can get back into their home, but that might not happen until there is peace, because the V1 and V2 still are flying, and so are the shells. Even so, it has become more quiet here. They are making good progress the last few days, but not according to radio Hilversum, but those chaps are suffering from hallucinations, according to the newspaper.

The *Siegfriedlinie* now has collapsed completely and the 15th German army is fleeing. How fortunate it would be if they just gave up and there was no more fighting in our country. The schools slowly are restarting here and there also is a

hand en er komt hier ook een gerechtshof, hoofdzakelijk voor de zuivering. Mr. H.P. **Beets** wordt rechter.

Ik heb van 'Wageningen' nog niets gehoord en zal er morgen nog eens heen gaan. Het is hier in de buurt, want als het ver weg was zou ik het niet kunnen. Juffrouw **Kok** is vandaag voor mij naar de Raad van Arbeid geweest, dat is nu in Albertinum, nog verder dan de Driehuizerweg. Ik kreeg een aanmaning om een rekening van bijna *fl* 20,- te betalen voor de ziekteverzekering van **Annie** en zij is sedert half september niet meer bij me, dat is toch te gek.

Ik zie soms zo vreselijk tegen alles op en een poos later ben ik weer vol goede moed. Maar nu ga ik slapen, als er tenminste geen V1's overkomen of de kanonnen beginnen.

Donderdag 8 maart

Alweer drie dagen verder en nog ben ik gelukkig in leven. Het blijft anders nog steeds gevaarlijk wat V1's en granaten betreft. De afgelopen nacht ging het kanon weer lekker te keer. Ze zeggen dat Arnhem beschoten werd. Ik sliep weinig want je hoort het in de kelder nog meer dan boven. Vanmiddag heb ik ook niet op de divan gelegen, want toen lag Duifje daar met een ziek pootje. Hij loopt op drie poten, helemaal mank en ziet er zo zielig uit. Hij is óf ergens tussen gekomen, óf aan de boemel en met een medeminnaar aan het vechten geweest. Bij **Duives** trekken zij er zich niets van aan. Mevrouw zei, dat hij bijna niet meer thuis was, maar hij kan er ook niet in, ook niet in het schuurtje en hij eet bijna niets.

court of justice. Mr. Beets becomes the judge.

I have not yet heard anything from 'Wageningen' and will go there again tomorrow. It is in the neighborhood; if it were farther away I could not go. Miss Kok also went for me to the Labor Office, now located in the Albertinum, further away than the Driehuizer road. They sent me a notification to pay a bill of almost *fl* 20.- for the health insurance of Annie who since half September has not been here, really foolish.

Sometimes I am completely down, but a while later I am again full of good hope. But now I am going to sleep, at least if there are no V1 flights or the guns start.

Thursday 8 March

Again three days later, and happily I am still alive. It remains dangerous with V1 and shells. Last night the gun was shooting a lot. They said that **Arnhem** was targeted. I did not sleep much because the gun sounds louder in the basement than upstairs. I also did not rest on the couch this afternoon, because **Duifje** lies there with a wounded leg. He walks crippled on three legs and looks very sad. Either he got stuck somewhere or he was gallivanting and fought with another lover. At Duives they do not care. She said he barely was home, but he cannot enter there, not even in the shed, and he eats very little.

Ik kreeg weer een schaaltje zuurkool, heerlijk, want die is hier niet te krijgen. Als we er nu nog maar een worstje bij hadden. Met vlees zijn we hier nog karig bedeed. Wel hebben we deze keer twee kleine ontbijtkoekjes gekregen, wat de beloofde taai-taai moet voorstellen. En natuurlijk ook de Engelse biscuits, waaraan de tandartsen zo veel verdienen, omdat de mensen er hun gebitten mee stukbijten. Maar voor pap zijn ze ook heerlijk, hoewel het een heel werk is om ze te raspen en de kleine stukjes door de koffiemolen te malen.

Ik heb vanmiddag naar mijn vier kleinzoons verlangd, om door het raam te kijken naar alles wat er voorbij kwam en ik hoop het hun spoedig eens te kunnen vertellen, want het was interessant die grote tanks als rupsen op wagens te zien kruipen, waarmee zij snel vervoerd werden. Er komt bij de dames boven wel eens een Tommy, die net als Arend kunstjes met de kaarten kan doen. Hij was één en al verbazing dat ik het begreep, omdat ik het van Aad gezien had. Daar hoor ik weer een heleboel bommenwerpers over ons heen gaan richting Duitsland. Was het nu maar spoedig afgelopen.

Maandag 12 maart

Einde van operatie Aintree.

Nu zal ik weer eens met jullie gaan praten. Ik heb zo juist Annie en Bert hier gehad. Annie is uit haar betrekking en helpt nu bij haar zuster Nel, die in bed moet liggen omdat zij een granaatscherf door haar been kreeg. Zij heeft eerst in het ziekenhuis gelegen. Bert heeft al

I received another delicious sauerkraut portion which you normally cannot get here. If we only had some sausage with it. We still are very short of meat here. But we did get two small breakfast cakes, instead of the promised gingerbread. And of course the English biscuits on which the dentists make their money because people break their teeth on it. But they are good for porridge, although it is a big job to grate them and then grind the little pieces in the coffee mill.

This afternoon I wished my four grandsons to be here, to look through the window and see the traffic, and I hope I can tell them soon, because it is interesting to see the big tanks crawl like caterpillars onto lorries with which they are transported at high speed. The ladies upstairs sometimes have a Tommy there, who just like Arend, can do tricks with cards. He was astonished that I understood it because I had seen it from Aad. There I hear a large number of bombers pass in the direction of Germany. Wish it would end soon.

Monday 12 March

End of operation Aintree.

Now I will talk with you again. Just now, Annie and Bert were here. Annie left her job and now helps with her sister Nel who has to stay in bed due to shell shrapnel in her leg. At first she was in the hospital. Bert is again in another boarding house, now in the Vondelstraat

weer een ander kosthuis, nu in de Vondelstraat en daar woont Annie ook en de mevrouw waar zij wonen, eet met hen mee. Zodra **Nel** weer zelf haar werk kan doen, gaat Annie voor halve dagen uit werken. Zij vertelde dat haar moeder hier in het ziekenhuis zou komen, omdat zij niet naar Tiel kan. Aan het stompje van het afgezette been is weer een gezwel gekomen, dat weggenomen moet worden.

Ik zag een dezer dagen in de krant dat meneer **Hopman** uit de *Vereeniging* in het ziekenhuis overleden is; hij had een granaatscherf door zijn longen gekregen. Gisteren viel er weer een in de tuin van de *Vereeniging* en werden enige *Tommys* getroffen. **Nan** en **Cor** waren hevig geschrokken van de slag.

Er komen nu bij hen in het gebouw twee klassen Meisjes HBS. Cor is nog altijd in de wolken over het strijkkacheltje, dat het zo goed brandt.

Gisterenmiddag kwamen mevrouw en **Nan** Beijens met **Difje** me bezoeken; de laatste kwam me bedanken voor de mand waarmee hij erg in zijn schik is. Ik mocht hem biscuits voeren, aaien en hij bromde niet. Gisteren ben ik ook weer eens naar die meneer gegaan, die Wageningen in de krant opriep. Ik hoorde daar dat degenen, die er op gekomen waren, al hier waren geweest vóór de invasie, maar hij zou mij bericht zenden als hij iets te weten kwam.

Ik lig 's avonds in bed dikwijls te denken wat er zou gebeuren als ik dodelijk getroffen zou worden en heb dan wel eens het plan daar eens over te gaan praten met van **Diepenbroek**. Je ziet zo dikwijls in de krant advertenties van overlijden

where Annie also lives, and the lady of the house eats with them. As soon as Nel can do her own work, Annie goes out to work half days. She said that her mother would come to the hospital here because she cannot go to Tiel. The stump of her amputated leg has swollen and that has to be removed.

Recently I read in the newspaper that Hopman from the *Vereeniging* died in the hospital; he got shrapnel through his lung. Yesterday another shell fell in the garden of the *Vereeniging*, and several *Tommys* were hit. Nan and Cor were startled by the heavy explosion.

In their building there now will be two classes of the Meisjes **HBS**. Cor still is enthusiastic about the ironing stove which burns so well.

Yesterday afternoon Mrs. and Nan Beijens came to visit with Difje; the last one to thank me for the basket which he likes very much. I could feed him some biscuits and pet him, and he did not growl. Yesterday I also went to the gentleman from the *Wageningen* contacts. There I heard that those that reported already were here before the invasion, but he would let me know if he had any news.

Sometimes at night in bed I think about what would happen if I were wounded mortally. It might be wise for me to go to Diepenbroek and discuss that. Often you see death notices signed by a notary. If I only had one of you here to help me

door een notaris ondertekend. Had ik toch maar iemand van jullie hier om mij met raad en daad bij te staan, want O, ik word zo oud en zie soms overal zo vreselijk tegenop.

In de 'Dagwijding' van vandaag staat, dat Jezus in de Hof van Gethsemane droevig en zeer beangst werd. Dat ben ik dikwijls ook, maar door te bidden krijg ik weer moed.

Dinsdag 13 maart

Het was een drukke dag; ik ben doodmoe en verlang naar mijn bed. Vanmorgen bezoek van **George**. **Nel** had geen kwalen, maar durfde niet op straat te komen. Ze hadden nu weer ruzie met de nichten. Ik sprak hem nog over hetgeen ik gisteravond schreef, maar hij vond de Twentse Bank beter dan een notaris als executeur-testamentair.

Na George Gray kwam ook Guus Haitsma **Mulier** net toen ik voor het eten moest gaan zorgen. Zij zag er best uit met een rood kleurtje, maar of het echt was weet ik niet. De kleine Lili groeide goed en zij had een meisje voor halve dagen, dat zichzelf kwam aanbieden, omdat zij vroeger ook bij haar was geweest.

Na het eten kwamen er drie **Tommys** waarvan er twee Hollands spraken, om de kamers boven. We zullen er morgen enige zien verschijnen, die hun eigen slaapgelegenheid meebrengen. Ik had nog moeite gedaan om er af te komen. Daarom gingen ze nog verder om te zien iets beters te krijgen, maar het lukte niet en kwamen ze dat later zeggen. Bij **Duives** kwamen er ook in het benedenhuis, want de familie woont nu al boven, maar slaapt nog in de kelder.

by word and deed, for I am getting so old and sometimes dread everything.

In today's religious message is written that Jesus was very sad and afraid in the Getsemane area. Often I am similar, but after praying I again get encouraged.

Tuesday 13 March

It was a busy day, I am exceedingly tired and long for my bed. This morning George came. Nel was not ill, but did not dare to go out in the street. They now had quarrels with their nieces. I talked with him about the topic I wrote last night, but he thought the **Twentse** Bank was better than a notary as executor of a will.

After George, Guus Haitsma Mulier arrived just when I was to take care of the food. She looked good with a reddish color, but I am not sure if it was real. The little Lily grew well and she had a girl for half days, that came by herself offering to help, because she had worked for them in the past.

After dinner came three Tommys, two of them spoke Dutch, for the rooms upstairs. There will be several of them tomorrow who will bring their own bedding. I tried to get out from this, and they went along to see if they could get anything better, but to no avail, and so they came back. In the **Duives** house several would be housed on the ground floor, because the family lives upstairs and sleeps in the basement.

Duifje loopt weer op vier poten maar ziet er verboemeld uit. Mevrouw zei dat hij twee nachten niet thuis is geweest. Hij heeft ook al de echte katerstem.

Daarna ben ik nog naar **Biessels** geweest om te vragen of hij nu de kolen brengt, want de meeste mensen hebben ze al. We krijgen nu op twee bonnen en ik hoop maar, dat er wat antraciet bij zal zijn. Ik stook nu ook nogal eens turfjes en beliblokken, maar aan het hout in de buiten-W.C. ben ik nog niet geweest. Ik hoop maar dat jullie ook allemaal nog brandstof hebben, want kou lijden is niet alles. Hier is ook veel kou geleden, maar nu schijnt de kolentoestand beter te worden.

De Amerikanen hebben nu in de letterlijke betekenis van het woord de 'Wacht aan de Rijn' en het moet als min of meer tragikomisch worden aangemerkt, dat ter gelegenheid van de *Heldengedenktog* de Duitse radio *Die Wacht am Rhein* speelde (**Luister**), schrijft de krant. En nu wel te rusten, ik hoop dat het een rustige nacht zal zijn.

Woensdag 14 maart

Het was een prachtige zonnige dag vandaag en de krokussen in het grasperk zijn nu opeens met bosjes voor de dag gekomen, geel, wit en verschillende kleuren paars. **Corry** zal morgen de voortuin eens een beetje opknappen, want de tuinman komt niet en alles begint uit te lopen. Juffrouw **Kok** kan de rozen wel snoeien zegt ze. Vanmorgen kwamen er weer twee Engelsen de kamers boven bekijken en maakten aantekeningen, maar er is niemand komen opdagen en ik hoop dat we met de schrik vrijblijven.

Duifje again walks on all legs but looks frayed. The lady said that he had not been home for two nights. He also gets a real cat voice.

Afterwards I went to Biessels to ask if he could bring the coal, because most people already have received them. We now get that on two **coupons** and I hope that some antracite is included. I now also burn peat and beli-blocks, but have not yet touched the wood stored in the outside toilet. I hope you all still have fuel, because suffering cold is for the birds. People here also suffer cold, but it seems that the coal supply is improving.

The Americans in the literary sense of the term now have a 'Watch on the Rhine', and it is more or less ironic that on occasion of the recent *Helden Gedenktog* the German radio *Die Wacht am Rhein* played, as was reported in the newspaper. And now good night, I hope it will be a quiet night.

Wednesday 14 March

Today was beautiful with sunshine and the crocus flowers suddenly popped up in yellow, white, and several shades of purple. Corry will clean the front garden a bit tomorrow, because the gardener is not coming and everything starts to leaf out. Miss Kok says that she can trim the roses. This morning two more Englishmen came to look at the upstairs room and made notes, but nobody showed up, and I hope that we remain free, except for the threat.

Er zijn hier weer veel **Tommys** aangekomen; er zal wel iets op til zijn denk ik. Ik heb vandaag de kolen gekregen, twee mud antraciet, waar ik erg blij mee ben. Maar ik stook heel zachtjes, want het is nu niet zo koud meer, maar zonder kachel toch nog niet uit te houden aan deze kant.

Wij krijgen deze week voor het eerst zeevis aan moten, 150g per persoon en 250g met kop en staart. Kaas zien we hier helemaal niet meer, maar **George** zou mij eens een stukje brengen, want zij hadden nog voorraad. Het moet wel geraspt worden, want het is erg hard geworden. 't Was vandaag en ook de afgelopen nacht tamelijk rustig, hoop dat het nu maar weer zo zal zijn.

Dag!

Vrijdag 16 maart

Vanmorgen kreeg ik een boodschap van **Thea**, dat haar moeder overleden is. Ik schrok ervan, hoewel ik wist, dat zij de laatste dagen achteruitging. Gelukkig dat zij hier gestorven is en Thea haar nog iedere dag kon bezoeken. Zij is nu in een veilige haven, waar geen angst meer is voor bommen of granaten. Meneer van der **Koog** blijft nu voorlopig bij Thea. Aan haar broer in **Amsterdam** kunnen ze geen bericht sturen. Maandag wordt zij begraven op Rustoord, waar ze een graf gekocht hebben omdat de oude heer wel in Nijmegen zal blijven. Thea en Kerst slapen nu weer thuis, omdat de familie Botermans thuis is gekomen en nu zelf van de schuilkelder gebruikt maakt. Vanmiddag kwam **Annie** weer hier om allerlei huishoudelijke artikelen te vragen, want ze hadden alweer ruzie gehad met

Many Tommys arrived in this aea; I think something is afoot. Today I received the coal, two bags of antracite, which made me happy. But I burn them very carefully, it is not that cold anymore.

This week, for the first time, we get filets of sea fish, 150g per person as fillet or 250g with head and tail. Cheese we cannot get at all, but George would bring me a piece because they had some left. It had to be grated because it had become quite hard. Today and last night were rather quiet, and I hope it will be the same again.

Bye!

Friday 16 March

This morning I received a note from Thea that her mother has died. I was startled, although I knew that she had deteriorated the last few days. Fortunately she died here so that Thea could visit her every day. Now she is in a safe harbor without fear of bombs and shells. Mr. van der Koog will stay temporarily with Thea. They cannot reach her brother in Amsterdam. Monday she will be buried in Rustoord where they bought a grave because the old gentleman will stay in **Nijmegen**. Thea and Kerst now sleep at home, because the **Botermans** family returned and now use their bombshelter. This afternoon Annie came again to ask for all kinds of household items, because they had a quarrel with the lady where they stayed, and now had to move again. They were in need of almost everything

de mevrouw bij wie zij woonden en gingen ze weer verhuizen. Ze moesten van alles hebben en nu ging zij maar overal bedelen, want ze hadden nog geen kopje om uit te drinken.

Wanneer zij gingen trouwen wisten zij nog niet: het is maar een rare toestand. Vanmiddag kwamen ze van 'Zuid helpt Noord' en heb ik enige zakken met peulvruchten en pakjes soep gegeven. Morgen komen ze van de 'Stuw' om boeken, legkaarten en spelletjes, en zal ik maar een paar legkaarten geven. Ik sliep afgelopen nacht zo heerlijk als ik in lange tijd niet deed, ofschoon volgens juffrouw **Kok** er nog V1 overvlogen en vanmiddag ook weer. Ik heb soms het idee dat ik niet meer in mijn eigen huis woon, zo druk met vreemde mensen loopt het af en aan. Maar wat ik kan er aan doen! Ik moet mijn mond maar houden, want ik zit nu eenmaal in het schuifje.

Zondag 18 maart

Eergisteren hadden we alweer een angstige nacht. Er vielen weer dichtbij grachten, op de Waldeck Pyrmontsingel midden door een huis heen, en twee doden en in de Van Slichtenhorststraat. Het waren ontzettend harde slagen en we zaten met de bontmantel aan in de kelder.

Cor en **Nan** vertelden dat ze daar ook allemaal aangekleed hadden gestaan om bij brand er zo vlug mogelijk uit te kunnen zijn. Nu was het de afgelopen nacht weer rustig en hoop ik maar weer erop om te kunnen slapen, want ik heb doorlopend slaap. Vandaag heb ik alweer een Tommy gehad met een papier dat ik tekenen moest, dat ik vijf soldaten boven kon hebben. En ik was al zo blij dat ik er

and she went begging everywhere, but they still did not have a cup to drink from.

They did not know when they would marry; it is a strange situation. This afternoon, people from 'South helps North' came and I gave them a few packages of peas and soup. Tomorrow they come from 'Stuw' for books, jigsaw puzzles and games, and I will give them a few jigsaw puzzles. Last night I slept as well as I have not done in a long time, but according to Miss Kok several V1 had passed, and more also in the afternoon. Sometimes I have the impression that I live not any more in my own home, it is so busy with traffic from other people. But I cannot do anything about it, and have to shut up; this now is the way it is.

Sunday 18 March

We had another scary night the day before yesterday. Shells fell close by, one through the middle of a house on the Waldeck Pyrmontsingel, and there were two deaths in the Van Slichtenhorst street. It were enormous explosions, and we all were in the basement in fur coats.

Cor and Nan also told me that they too were dressed and ready to escape rapidly in case of a fire. The past night was quiet again, and I hope that I can sleep again, because I am constantly drowsy. Today another **Tommy** came with a paper to be signed that five Tommys could stay upstairs. And I was so happy that we were free from that.

vrij van kwam.

In het huis naast **Duives** zitten nu ook weer **Tommys** en een ervan (de kok) is een Hollander. Juffrouw **Kok** heeft hem over de tuinmuur een matras aangereikt, omdat hij op zijn jas moest slapen en uit dankbaarheid bracht hij drie prachtige runderlappen en een kluif voor **Piet Hein**, die hij al eens meer iets toegegooid had en hem daarom al kent. Ik kreeg ook een lapje en **Cor** en **Nan** hebben hierin mee gedeeld.

We hebben nu zeevis op de bon en viskuit en nog enkele vissoorten zijn zonder bon verkrijgbaar, o.a. rog. Cor had er een gekocht maar Nan moet er niets van hebben, zo griezelig vindt zij dat beest, net een krokodil! Ik heb op mijn bon een mooie bot gekregen.

Gisteren heb ik bezoek van Tante **Lot** gehad. Zij klaagde erg over haar pension, want ze zaten nu met z'n allen in één kamer die verwarmd kon worden. Zij dacht erover om niet in Nijmegen te blijven als de oorlog voorbij is.

Dinsdag 20 maart

Het is vandaag een druk geloop in mijn huis geweest omdat ik zeven bewoners erbij heb gekregen: vijf op de kamer van **Nell** en twee op de dienstbodekamer en waarschijnlijk komen er morgen nog meer. Een auto bracht hun bagage en dat was geen klein beetje: koffers en pakken, dekens, spiraalmatrassen, stoelen en zelfs een kast, dus ik denk dat ze lang blijven. Je begrijpt hoe die trappen en gangen er uitzien en nu is het nog droog weer!

Now Tommys are also in the house next to Duives, and one of them (the cook) is a Dutchman. Miss Kok gave him, across the garden wall, a mattress because he had to sleep on his coat. In gratitude he brought three wonderful beefsteaks and a bone for Piet Hein, who earlier got something from him, and whom he thus knew already. I also got a beefsteak and of that, Cor and Nan got their shares.

We now have from our **coupons** sea fish and roe, and some other fish such as rayfish is available without coupon. Cor had bought one, but Nan did not want anything from it, she found it scary, just like a crocodile! I got a nice flounder on my coupon.

Yesterday aunt Lot visited me. She complained about her boarding house because there was only one heated room in which everyone had to stay. She thought about leaving **Nijmegen** after the war.

Tuesday 20 March

Today there was much running around in my house because seven more inhabitants arrived, five in the room of Nell, and two in the servant's room, and perhaps tomorrow more will come. A car brought their belongings, and that was a lot: luggage, packings, blankets, mattresses, chairs and even a cupboard, and thus I think they will stay long. You can imagine how the steps and hallway look, and now it is dry weather!

Corry is in haar element want nu kan zij haar Engels weer luchten, hoewel **Hans** ook nog bijna iedere dag komt en meestal 's nachts blijft en dan 's morgens om half zeven met de auto wordt gehaald. Morgen schrijf ik er wel meer over. Nu ga ik boven poolshoogte nemen. **Toet**, er zijn vandaag drie Rode Kruis brieven uit Italië gekomen; het zijn antwoorden op die van **Tyr**. Alles was daar goed in september en oktober.

Donderdag 22 maart

Verjaardag van **Tineke**, mijn petekind en oudste kleindochter. Hartelijk gefeliciteerd, Tineke met je twintigste verjaardag en ik wens je alles toe wat je gelukkig kan maken. Bij het kiekje van je in de boot staat een vaas met snoezige blauwe bloemetjes uit de voortuin. Verder kan ik je niets geven, maar dat komt later wel hoor! Wat heb je een prachtig weer op je verjaardag; het is net zomer. Wat zou ik graag willen weten hoe het met jullie allemaal ging, maar we moeten maar hopen dat alles goed terecht zal komen en we spoedig elkander weer kunnen bereiken.

Daar komt juist juffrouw **Kok** me vertellen dat de **Koningin** hier in het land is en op verschillende plaatsen, o.a. in Den Bosch is geweest. Dan zal zij misschien hier ook wel komen. Ik kan het haast niet geloven, maar als het waar is zal het morgen wel in de krant staan. Het was nu door de radio gezegd. Nu Tineke, ik hoop dat je een prettige dag hebt gehad; groeten en een verjaarskus van Oma.

Corry is in great spirits because now she can practice English, even though Hans comes almost every day and mostly stays overnight, to be fetched by car in the morning at six thirty. Tomorrow I will write more about it. Now I am going upstairs to see how the land lies. Toet, three Red Cross letters arrived for you today from Italy; it are replies to those of Tyr. Everything there was all right in September and October.

Thursday 22 March

Birthday of Tineke, who is my godchild and eldest granddaughter. Many congratulations Tineke with your 20th birthday, and I wish you everything that makes you happy. With your portrait in the ship is a vase with cute blue flowers from the front yard. I cannot give you anything else, but that will come later! How beautiful weather you have on your birthday, it is just like summer. I dearly want to know how you all are, but we have to hope that all turns out well and that we can reach each other soon.

Miss Kok came to tell that the Queen is in the country and has visited several places, such as **Den Bosch**. Maybe she will then also come here. I can barely believe it, but if true, it will be in the paper tomorrow. It now was announced in the radio. Tineke, I hope you had a nice day, greetings and a birthday kiss from Oma.

Vrijdag 23 maart

Alle **Sasse's** hartelijk gefeliciteerd en de jubilaris in het bijzonder; in gedachten omhelsd door je moeder, **Fiedeltje**. Ik hoop dat jullie deze twee feestdagen prettig hebt kunnen vieren en dat we spoedig elkander zullen weerzien. Ik heb je nog nooit gelukgewenst onder kanongebulder; er is zeker een Duits vliegtuig in de lucht dat ze beschieten.

Ik hoorde de radio, de **Koningin** is weer behouden in Engeland aangekomen en behalve **Zeeland** nog verschillende andere plaatsen heeft bezocht, maar in Nijmegen, de frontstad, waagde zij het niet. Ik heb alles door de radio gehoord, ook haar stem, en ik heb erbij zitten huilen.

Ik was vandaag erg zenuwachtig en had overal pijn. Ik denk dat het reumatiek is van het slapen in de kelder en mijn spatader heen is ook nog niet in orde. Ik moest eigenlijk enige dagen blijven liggen, maar dat gaat moeilijk: ik moet toch voor mijn eten zorgen. Ik slaap ook niet genoeg, want om half twaalf waren gisteravond mijn Engelse logés nog niet binnen en ik kon toch 's nachts het raampje van de deur niet open laten staan. En 's morgens om zes uur begint het geloop op de trappen al en kan ik niet meer slapen.

Juffrouw **Kok** heeft heel wat schoon te maken, want voeten vegen doen ze niet en op hun kamer gooien ze de sigaretten as zo maar op de grond. We moeten wat voor hen over hebben, want het zijn onze bevrijders, maar ik zal toch blij zijn als ik van hen bevrijd ben.

Friday 23 March

All in the Sasse family congratulations, and especially the birthday girl. In thought embraced by your mother, Fiedeltje. I hope that you have been able to spend these two celebrations well, and that we will see each other soon. I never yet have sent you my birthday wishes under the banging of canons; apparently there is a German plane overhead that is being shot at.

The radio said that the Queen has returned safely to England after visiting Zeeland but also several other places, but did not dare to get to **Nijmegen**, the city at the front. I heard it all in the radio, even her voice, and was crying.

Today I was quite nervous and had pain everywhere. I think it is rheumatism due to sleeping in the basement and my varicose leg has not healed yet. I should lie down for a few days, but that is hard: I have to take care of my own food. Moreover, I do not sleep enough, because at eleven thirty in the evening my English guests were not yet in, and I could not leave the little window in the front door open the whole night. And at six in the morning the traffic on the staircase starts, and prevents me from sleeping.

Miss Kok has a lot of cleaning to do because they do not wipe their feet, and they scatter the cigarette ashes anywhere on the floor. We should be considerate for them, being our liberators, but I still will be happy to be liberated from them.

Bij **Duives** hebben ze een officierenrestaurant en de hele benedenverdieping in gebruik. De familie bewoont het bovenhuis en er wordt druk gewerkt aan een aparte opgang. Ze hebben het benedenhuis verhuurd aan **Hendrik van Hestia**, dat verhuurkantoor en verzekeringsbedrijf, in de tuin van ons oude huis. Zijn zoon komt daarin.

Wat was het vandaag toch schitterend weer, 65°F; het was in de zon net zomer, toen ik in **Pap's** kamer zat te eten. Aan de voorkant was het nog kil, daar kon ik de kachel toch niet missen. We hebben weer een kolenbon, maar dit is de laatste voor het seizoen.

Zondag 25 maart

Palmzondag. Ik las er juist een mooi stukje over in de krant "En wie zijn kruis niet draagt en mij volgt, die kan mijn discipel niet zijn", Lucas 14:27.

Was het nu verleden jaar, dat ik met Pasen in Amsterdam was bij **Tineke's** bevestiging? Of was dat alweer een jaar tevoren? Ik kan het me niet herinneren, ik raak een beetje in de war. De maanden lijken mij jaren toe. Zou **Heleentje** nu aangenomen zijn? Dan mijn hartelijke gelukwensen.

Het was vandaag weer een zomerdag. Ik ben even bij **Duives** gaan vragen of het huis de hele nacht open moet blijven voor de soldaten. Mevrouw was ziek en lag te bed, maar **Eta** zei, dat bij hen het huis de hele nacht open blijft.

There is an officer's restaurant on the ground floor of the Duives home, and they are working on getting a separate entrance. They rented the downstairs to Hendrik van Hestia, who has a rental office located in the garden of our old house. His son will be working there.

What a great weather we had today, 18°C; in the sun it was just like summer when I was eating in Pap's room. The front rooms still were chilly and I could not yet do without heating. We got another coupon for coal, the last one for the season.

Sunday 25 March

Palm Sunday. I read a nice article in the paper "Whoever does not wear his cross and follows me cannot be my disciple", Lucas 14:27.

Was I last year in **Amsterdam** at the induction of Tineke? Or was it a year earlier? I cannot remember, and am a bit confused. The months feel like years. Would Heleentje be inducted now? If so, my best wishes.

Today again was a summer's day. I went to the Duives to ask if the house had to be open for the soldiers the whole night. She was ill, but Eta said that they left the house open during the night.

Juffrouw **Kok** heeft om 3 uur in de nacht een Tommy open moeten maken, omdat ik om half twaalf het raampje van de voordeur had dichtgemaakt, denkende dat zij allemaal binnen waren. Juffrouw Kok zei daarbij dat ze het niet meer deed, niet erg vriendelijk en dat ik het dan maar zelf moest doen. Eta **Duives** dacht dat ze de deur in zouden trappen als ze niet binnen konden. Dat zou niet prettig zijn, dus laat ik de deur maar open en sluit alle deuren verder af. Het is een onrust in huis maar er is niets aan te doen. Ik was vanmiddag zo doodop van de slaap, dat ik een poos op de divan heb gelegen en direct in slaap viel.

Gisteren was zuster van **Steenbergen** hier, die **Pap** heeft verpleegd en ik heb haar nog even gesproken. Zij zou mij nog eens komen bezoeken, ik was zo zenuwachtig en in de war, dat ik haar eerst niet herkende. Ze zei nog dat het gelukkig was dat mijn man deze vreselijke tijd niet heeft beleefd en dat is zo.

Dinsdag 27 maart

Gisteren een flinke onweersbui en gelukkig ook regen, want het was erg droog en stoffig. Je wist soms niet of het donder of het kanon was. De voortuin is nu wat opgeknapt door de tuinman van **Duives** en de rozen zijn gesnoeid. Alles begint al uit te lopen. De krokussen zijn beeldig geweest, maar hebben nu gedaan.

Hij was er de hele dag mee bezig, omdat er nog veel glas en rommel lag. Het kostte fl 7,-. Aan het huis laat ik niets doen zolang er nog granaten en vliegende bommen komen.

Miss Kok had to open the front door for a **Tommy** at 3 in the morning; I had closed the little window at eleven thirty, thinking they all would be in. Miss Kok said that this was the one and last time she would do this, not very friendly, and I should open the door instead. Eta **Duives** thought they would kick in the door if locked. That would be very unpleasant, and so I leave the front door open and lock all the other doors. It is disquiet in the house, but nothing can be done about that. I was so tired this afternoon that I fell asleep the moment I was on the couch.

Yesterday nurse van Steenbergen came by, the nurse who took care of Pap, and I talked with her a bit. She was going to visit me again, I was so nervous and confused that I did not immediately recognize her. She noted that it was good that my husband did not have to endure this terrible time.

Tuesday 27 March

Yesterday a strong thunderstorm and fortunately some rain, because it became very dry and dusty. Sometimes you could not tell the difference between the sound of the thunder and that of the canon. Our front yard now has improved by the gardener of Mr. **Duives**. Everything is leafing out. The crocus flowers were marvelous but now are gone.

He was working on it the whole day but there still was a lot of glass and junk. It cost fl 7,-. I will do nothing on the house as long as there still are falling bombs and shells.

Tante **Nan** zei, dat ze in de schuilkel-der met Pasen de vrede verwachten. Als dat eens waar was! Ze maken wel goede vorderingen, maar Max **Blokzijl** beweert dat het maar schijn is.

Juffrouw **Kok** is vandaag per fiets naar Alphen a.d. Maas geweest, 6 uur heen en weer. Ze was doodmoe, maar had haar doel bereikt. Zij wilde paaseieren gaan halen. Deze week krijgen we ook weer vis en ik hoop op een moot kabeljauw. Van de beloofde chocolade horen we niets meer; dat is maar lekkermakerij geweest.

Ik voel me vandaag gelukkig weer veel beter, gisteren was ik niet lekker en moe-loos.

Donderdag 29 maart

Vandaag ben ik tweemaal uit geweest, wat ik een hele prestatie vind, want ik zie altijd zo tegen dat oversteken op, van-wege het drukke verkeer. Juffrouw Kok was jarig en ik ging voor haar een bloe-metje kopen. Omdat er geen tulpen wa-ren en de narcissen nog erg klein, nam ik een rose primula, daar heeft zij ook langer wat aan. Ook maakte ik een voor-oorlogse vla voor hen met gewekte ker-sen erop van 1942, die nog heerlijk wa-ren. Ik bracht er mevrouw **Duives** ook wat van. Zij heeft enige dagen in bed ge-legen en de dokter dacht dat zij geelzucht zou krijgen, maar zij was nu wel weer wat beter.

Juffrouw **Kok** bracht mij twee eieren voor Pasen en twee plakjes spek die zij van de boerenfamilie in Alphen had ge-kregen.

Aunt Nan claims that people in the shel-ter expected peace at Easter. If that were true! They still make good progress but Max Blokzeil claims it is only make be-lief.

Miss Kok bicycled to **Alphen** a.d. Maas today, six hours total. She was very tired but has reached her goal. She wanted to fetch Easter eggs. This week we also get fish again and I hope for a slice of cod fish. We hear nothing anymore of the promised chocolate; that was make belief only.

I am happy to feel much better today, yesterday I was down and spiritless.

Thursday 29 March

Today I went out twice, I think that is a good sign because I always dreaded cross-ing the road with the heavy traffic. Miss Kok had her birthday and I went out to fetch flowers for her. Because there were no tulips and the daffodils still are small, I bought a primula rose, this will last longer for her. I also made a pre-war custard decorated with preserved cherries from 1942 that still were delicious. I also took some to Mrs. Duives. She was in bed a few days, the doctor thought she would get jaundice, but she is much better now.

Miss Kok brought two eggs for Easter and two slices of the bacon she received from the farmer in **Alphen**.

Verder heb ik vandaag nog bezoek gekregen van **George**, die erg optimistisch was, maar **Nel** kon hij de deur niet uit krijgen, hoewel zij nu niets mankeerde.

Ook kwam **Hendrik** nog, die mijn buurman wordt. Hij zal me helpen als mijn ramen later in orde gemaakt kunnen worden. Hij dacht ook al, dat het nog maar een paar weken zou duren, maar ik kan het haast niet geloven.

Onze logés verwisselen nog steeds, gisterenavond kwamen er nog twee bij met pak en zak; je kunt je niet voorstellen hoe de boel er uitziet.

Ook ben ik vanmiddag naar **Michels**, de kapper, geweest om me een beetje te laten onduleren, want ik had gisterenavond mijn haren zelf gewassen en dat was een toer hoor! En nu ga ik naar bed, want ik had een vermoeiende dag en je moet bedenken dat ik 's morgens om 6 uur al door de **Tommys** gewekt word.

Maandag 2 april

Nu zijn de Paasdagen alweer voorbij en gelukkig hebben we geen last van granaten of vliegende bommen gehad, maar de kanonnen waren vreselijk, omdat ze de **Betuwe** en Arnhem aan het beschieten zijn. Volgens de radio hebben ze Enschede bezet. De kranten hebben we een paar dagen niet gehad.

In de krant van zaterdag stond een bekendmaking van de burgemeester, dat degenen die onroerende goederen van de N.S.B.ers onder zich hebben, verplicht zijn daarvan aangifte te doen en bij het nalaten daarvan geldboete tot *fl* 5000,- en gevangenisstraf tot vier jaar kunnen krijgen. Ik heb maar liggen piekeren de af-

I also had a visit from George who was very optimistic, but he could not get Nel to go out, although by now she was completely better.

Also Hendrik van Hestia came, who will be my neighbor. He will help me later when my windows can be fixed. He too thought it would be only a few weeks, but I cannot imagine that.

Our guests still keep changing, yesterday two more arrived, loaded to the hilt, you cannot imagine how everything looks.

Today I also went to Michels, the hairdresser, to set a wave in my hair. I had washed my hair myself last night, but that was a big job! But now I am going to bed because I had a tiresome day and don't forget that I am awakened at 6 o'clock by the Tommys.

Monday 2 April

Easter has come and gone, and fortunately we did not get any shells or flying bombs, but the canons were terribly loud because they are shooting at the Betuwe and **Arnhem**. According to the radio, they took Enschede. We did not get newspapers for a few days.

Saturday's newspaper had a declaration from the mayor that all people who have real property from **NSB** members must report that, or get a penalty of *fl* 5000.- with a jail term of up to four years. The past night I have been thinking of what to do. I can claim that the furniture is from Toet, because they married with a

gelopen nacht, wat ik toch doen moet. Ik kan wel zeggen dat de meubels enz. van Toet zijn, omdat ze met huwelijksvoorwaarden zijn getrouwd, maar de kleren zijn toch van Tyr.

Ik moest voor mijn been, dat me weer erg hindert, toch naar **Kerst** en heb hem eens gevraagd, wat hij ervan dacht. Hij vond het maar het beste dat ik zou doen, of ik het niet gelezen had, hoewel hij me eigenlijk die raad niet mocht geven. Mijn been vond hij er nog lelijk uitzien en ik moest meer rust houden, anders werd het niet beter. Maar dat kan ik niet, want ik moet toch voor mijn eten zorgen. Ik ben meestal de hele morgen op de been, want ik vergeet alles en kan maar steeds heen en weer lopen naar de keuken.

De vader van **Thea** is nu naar Berkenoord, want ze konden hem niet bij hen houden, omdat hij hulp moest hebben bij het aankleden. Hij vond het er niet erg prettig, ofschoon hij een mooie kamer had, maar geen conversatie, want er waren niets dan dames. Wat is een mens als hij oud wordt!

Kerst was erg gelukkig dat hij twee rustdagen had gehad. Hij liep in een tennisbroek en een witte jas rond en zijn andere pantalon hing te drogen bij de haard omdat hij 's morgens een stortbui had gehad. Terwijl **Thea** en ik zaten te praten, was hij rustig ingeslapen.

Zij hebben twee **Tommys** in huis, een officier op de logeerkamer en een oppasser op zolder. Ik geloof dat er nu geen enkel huis meer is waar geen soldaten zijn. Bij mij was er gisteren een ziek, hij was flauw gevallen in de badkamer, waar zij zich mogen wassen. Hij heeft toen in

marriage settlement, but the clothes are of course from Tyr.

I had to go anyway to Troost for my leg which hinders me badly, and asked what he thought about it. He said that I should act as if I had not read it, although he could not give me that advice. My leg did not look good and he said I should keep more rest, otherwise it would not heal. But I cannot do that, I have to make my food. Most days I am up and about the whole morning, because I forget a lot and have to walk back and forth to the kitchen.

Troost's father now is in **Berkenoord**, they could not keep him because he needs help with dressing. He did not like it much there even though he had a nice room, but there was no conversation: only ladies being there. What becomes of a human when getting old!

Kerst was very happy to have two days of rest. He walked around in tennis pants and a white coat, and his other pants hung to dry near the stove because he had a downpour in the morning. While Thea and I were talking, he quietly dozed off.

They have 2 Tommys in the house, an officer in the guestroom and an attendant in the attic. I think there is not a single house without soldiers. One of them in my house became ill yesterday, he had fainted in the bathroom where they are allowed to wash. He then sat in a chair

een ligstoel bij de kachel gezeten, waar hij spoedig bijkwam. Hij is nu weer zo-wat in orde.

Ik hoop maar dat ze gauw verdwijnen, want je begrijpt hoe het huis er uitziet. Het is de laatste dagen zo'n ontzettend druk verkeer; ik wilde dat jullie het eens een ogenblik konden zien.

Ik liet bij mijn bakker koekjes bakken met inlevering van een ons boter plus een ons suiker plus broodbon en kreeg daar drie ons koekjes (ongeveer 40) voor en ze zijn heerlijk. Ik heb er heel wat van uitgedeeld: de bovenbewoners, de kelderbewoners, ook de **Duives** familie en **Cor** en **Nan** en nu zijn ze ook haast op.

Kon ik jullie ook maar eens wat sturen, maar dat zal niet zo gauw gaan. Ik hoor regelmatig den **Doolaard** door de radio over al die ellende die er in het bezette gebied geleden wordt. Dat er oude mensen en kinderen van de honger sterven.

Donderdag 5 april

Nu het een uur later licht blijft, worden de avonden kort en kom ik haast niet meer tot schrijven toe, want **Cor** en **Nan** blijven soms tot half negen zitten. En ik suf van al dat gepraat van Cor over alles wat ze gegeten hebben en wat zij op de thee visites gekregen heeft. Ik had haar een stuk vlees met been voor soep gegeven, waar ze erg blij mee was. Juffrouw **Kok** kreeg van de **Tommys** die zitten in het huis naast **Duives**, over de muur een bak met vlees en vet en ik hoop er morgen erwtensoep van te eten. Het vet heeft zij gesmolten en ik kreeg er ook een paar jampotjes mee gevuld en dat blijft goed.

near the stove where he recovered readily. Now he is as good as normal.

I hope they depart soon, because you can understand how the house is looking. The last few days the traffic is terribly busy; I would like you to see it.

I had cookies baked at my baker's store. When delivering 100g butter and 100g sugar plus a **coupon** for bread, I received 300g cookies (approximately 40) and these are delicious. I distributed many of them: the people upstairs, the people in the basement, the Duives family and Cor and Nan. The cookies are almost all gone.

I wish I could send you some, but that will not be possible in the near future. I hear regularly Den Doolaard in the radio describing all the misery in the occupied area: that old people and children die from hunger.

Thursday 5 April

Now that it is light for an hour longer, the evenings are getting short and I have trouble finding time to write, because Cor and Nan sometimes stay until eight thirty. And I get dazed from all the talk Cor makes about the food they ate and what she has received during the tea visits. I gave her a piece of meat and a bone for soup, which pleased her. Miss Kok got from the Tommys who stay in the house next to Duives a pot of meat and fat passed over the garden wall, and I hope to make pea soup with it tomorrow. She melted the fat and I got a few jars of that. Most of it is sheep's meat and I was half sick from

Het is het meest schapenvlees en ik was er van middag half misselijk van. De beide koks die daar zijn heeft zij vanavond op bezoek en het was een Babylonische spraakverwarring, want Corry was er niet als tolk. Ze verstonden alleen Engels en Frans.

De berichten zijn weer niet zo gunstig vanavond en het zal niet zo gauw vrede zijn als sommige mensen wel denken. George was gisteren bij me en erg optimistisch. Ik had nog wat van de koekjes over die ik voor Nel meegaf.

De krant stond gisteren vol met oproepen van beheerders van goederen of gelden van N.S.B.ers. Ik weet niet wat ik doen moet. Ik sprak er met George ook nog over en die zei hetzelfde als Kerst. Wat is het vreselijk dat Tyr niet naar Toet en mij heeft geluisterd, waardoor hij nu van zijn vrijheid wordt beroofd en mijn arm kind zo veel verdriet bezorgt.

Zondag 8 april

Nu is het al weer drie dagen verder en heb ik een boel te vertellen. Theo en Lies zijn gisteren met hun matrassen enz. naar hun huis vertrokken en hopen dat ze daar nu kunnen blijven en er geen granaten meer komen. Ik heb weer op mijn divan in mijn zit- slaapkamer geslapen en weer een nachtpon aangehad, wat me in lange tijd niet gebeurd is. Ik hoorde dat de schuilkelders ook al leeg worden.

Cor en Nan hebben vanavond een afscheidsfuif van de families Nap en Beets. Zij denken erover om a.s. zaterdag ook naar huis te gaan, hetgeen ik zeer toejuich.

it this afternoon. She had as guests both cooks that are there, and it was a Babylonian confusion of tongues, because Corry was not there to translate. They understood only English and French.

This evening's news is not very optimistic and peace will not be here as soon as some people think. George was here yesterday and was very optimistic. I still had some cookies left and gave him those for Nel.

The newspaper yesterday was full of calls for people who manage goods or money of NSB members. I do not know what to do. I discussed it with George who said the same thing as Kerst. How awful that Tyr did not listen to Toet and me and therefore now is losing his freedom and bring so much sadness to my poor child.

Sunday 8 April

It already is three days further, and I have much to tell. Yesterday Theo and Lies packed up their mattresses, etc. and went home, in the hope that they can stay there now and that there are no more shells. I again slept in a nightgown on the sofa in my livingroom/bedroom, which has not happened for a long time. I heard that the bomb shelters also are emptying out.

Cor and Nan tonight have a farewell party from the families Nap and Beets. They also think to go home on Saturday, which I strongly applaud.

Op het ogenblik zijn we Tommy-loos. Vanmiddag vertrokken de laatste drie en de nieuw aangekondigden zijn niet verschenen, misschien morgen. Ik hoop dat we weer zulke nette jongens krijgen. Gisterenavond hebben we nog een pianoconcert gehad, schitterend gewoon. Hij begon met klassieke muziek en eindigde met Strauss walsen en alles uit het hoofd. Professor **van Uven** zou er plezier in gehad hebben, want het was heus iets bijzonders. Ik hoop maar, dat Wageningen spoedig bevrijd wordt, dan hoor ik misschien iets van jullie.

Dag allemaal.

Dinsdag 10 april

Het is al weer bijna 10 uur, dus maar een paar regeltjes voor ik naar bed ga. Zo even waren **Annie** en **Bert** hier die gisteren ondertrouwd zijn en op 22 mei, de dag na Pinksteren, hopen te trouwen, burgerlijk hier en in Leeuwen in de kerk. Ze kwamen vragen of ze van mij wat meubels over konden nemen o.a. een tafel en stoelen. Ze krijgen helemaal geen toewijzing meer bij een huwelijk, ook geen textielgoederen. Het is erg moeilijk voor me, want ik weet niet of ik het voor jullie moet bewaren. Nu de Duitse troepen in Nederland worden afgesneden, zal er in de grote steden wel gevochten worden, en wie weet hoeveel vernield en heb ik misschien later er spijt van, dat ik het jullie niet geven kan. Het is alweer een moeilijk probleem. Ik heb hun als huwelijkscadeau een gestikte deken van de logeerkamer gegeven (de ene kant blauw, de andere kant geel) en zal ook nog wel een paar schilderijen uitzoeken.

At the moment we are without any of the **Tommys**. The last three departed this afternoon and new ones have not shown up, maybe tomorrow. I hope that we again will get such decent boys. Last night we had a piano concert, it started with classical music and closed with waltzes by Strauss, and all of it by head. Professor van Uven would have been pleased, because it was something very special. I really hope that **Wageningen** is liberated soon, then I can hear something from you.

Bye, you all.

Tuesday 10 April

It almost is ten o'clock, and thus only a few lines before I go to bed. Annie and Bert were here who were betrothed yesterday and hope to marry on 22 May, the day after Pentecost, here a civil, in Leeuwen a church ceremony. They came to ask if they could take over some furniture such as tables and chairs. They do not get any allotment anymore for a wedding, not even textile items. It is very difficult for me, because I am not certain if I have to save items for you. Now that the German troops in the Netherlands are being cut off, there may be fighting in the big cities and who knows how much damage there will be, and maybe later I will regret that I cannot give it to you. As wedding present I gave them a blanket from the guest room (one side blue, the other one yellow), and also will select some paintings.

De kamer van **Nell** is weer bewoond door twee Canadese onderofficieren ingekwartierd die keurig netjes zijn. Of er nog meer komen weet ik niet. Ze spreken Frans. Vanmiddag had ik meener **Visser** hier, die graag naar zijn huis in Berg en Dal wilde, maar het is onbewoonbaar en al zijn meubels zijn vernield of gestolen. Ik kreeg van de *Vereeniging* bericht, dat de jaarlijkse vergadering van aandeelhouders op 27 april op de Graafseweg 70 is. In het Gebouw mogen ze helemaal niet meer komen, dat is van de Engelsen.

Vrijdag 13 april

Twee doodstijdingen in de krant: President **Roosevelt** en ook de hoofdredacteur van de *Gelderlander*, **Nooteboom** die naar de Gelderse Achterhoek ging voor een beschrijving in de *Gelderlander* en daar werd doodgeschoten. Het is jammer, dat Roosevelt de vrede waarvoor hij zo ijverde, niet heeft mogen beleven.

Arnhem schijnt nu eindelijk veroverd te zijn, de laatste nachten hoorde je ook in de verte steeds kanongebulder. Och, ik ben toch zo bang, dat jullie allemaal nog zoveel zullen moeten lijden voor de Duitsers weg zijn. Ik hoop maar dat als ze Berlijn hebben, dat dan de vrede komt, dat zou heerlijk zijn.

Het is hier nog steeds een druk verkeer van wagens en tanks, maar waar ze vandaan komen en heen gaan weet ik niet. Wij hebben onze twee Frans-Canadesche onderofficieren nog, en ze zijn erg rustig. De ene is zelfs een baron volgens Corry, want op een pakje dat voor hem hier bezorgd werd stond een dubbele naam. Een oppasser komt zijn

Nell's room again is inhabited by two Canadian officers who are very tidy. I do not know if more will come. They speak French. This afternoon Mr. Visser was here, who wanted to go back to his house in Berg en Dal, but that is uninhabitable and all his furniture is ruined or stolen. I got a message from the *Vereeniging* that they will have their yearly meeting of shareholders on 27 April at the Graafseweg. They are not allowed to go into their building, which is now occupied by the Britishers.

Friday 13 April

Two death messages in the paper: president Roosevelt and the current editor in chief of the *Gelderlander*, Nooteboom, who traveled to the Achterhoek to get a story, but was shot dead there. It is a pity that Roosevelt did not live to see the peace for which he worked so hard.

It seems that **Arnhem** now was conquered, the last few nights you could hear cannons in the distance. I am so much afraid that you will have to suffer much before the Germans have disappeared. I hope that it will be peace the moment they conquer Berlin, that would be delightful.

Traffic here still is very busy with cars and tanks; where they go and whence they came, I do not know. We still have our two junior officers in the house. They are very quiet, and one is even a count according to Corry because on a packet delivered for him here was a double name. An attendant comes to brush his clothes and shoes. I did not start the stove today,

kleren borstelen en zijn schoenen poetsen. Ik heb vandaag geen kachel aan gehad, maar het is toch kil vanavond en daarom ga ik maar gauw onder de wol.

but it still is chilly and thus I will crawl under the wool quickly.

Maandag 16 april

Het UK 21^e Leger heeft Arnhem bevrijd.

Het was vandaag veel frisser en daarom is mijn kacheltje nog een poos aan geweest. **Cor** en **Nan** zijn nu naar de schuilkelder en hadden een enveloppe bij zich met *fl* 65,- plus *fl* 10,- voor elektrisch licht. Ze hebben allemaal geld gegeven aan van **Gaalen** en zijn vrouw, die daarvoor een souvenir moeten kopen. Morgenavond is de afscheidsfuif en trakteren ze elkaar op taart. Ik ben blij dat ik er niet bij ben. **Theo** en Lies stuurden mij een mooie primula en voor juffrouw **Kok** ook een, omdat ze hen wel eens opengemaakt had. De border in de voortuin is toch zo mooi, allerlei kleuren van bloemen en ik heb door mijn enige kijkraampje juist het gezicht erop. Er zijn weer twee **Tommys** bijgekomen en hebben we er weer vier, maar ze zijn erg rustig. Ik hoorde door de radio dat er in de buurt van Apeldoorn al gevochten wordt en dat is immers dicht bij Eerbeek. Ik hoorde ook weer van de vreselijke toestand in de grote steden: geen gas of elektriciteit en weldra ook geen water meer en geen eten. Ik heb erbij zitten huilen. Geve God dat de vrede toch spoedig komt.

Monday 16 April

The UK 21st Army Group has liberated Arnhem.

Today was much chillier and therefore my stove has been burning for a while. Cor and Nan went to the bomb shelter and they took with them an envelope with *fl* 65.- plus *fl* 10.- for electric light. They all gave money to van Gaalen and his wife, who were to buy a souvenir. Tomorrow is the farewell party and then they treat each other with cake. I am glad not to be in the party. Theo and Lies sent me a beautiful primrose, and one to Miss Kok because she opened the door for them on occasion. The border in the front yard is glorious, all shades of colors, and from my little view window I just can see it. Two more Tommys arrived, making four in total, but they are very quiet. I heard in the radio that they now were fighting near **Apeldoorn** which is close to **Eerbeek**. I also heard of the terrible conditions in the big cities: no gas, no electricity, and shortly also no water. I cried when I heard that. Peace should come early, God willing.

Dinsdag 17 april

Het blijft maar prachtig zomerweer, 70°F in de schaduw, maar je kunt er niet van genieten in deze vreselijke tijd. Ik heb

Tuesday 17 April

It still remains marvellous and summer-like weather, 21°C in the shade, but you cannot enjoy it in this atrocious time. This

vanmiddag op de divan gelegen, want ik kon de afgelopen nacht niet slapen en was toen na het eten doodop. 's Morgens had ik nog een Tommy gehad, die kwam zien of hij het licht op de bovenverdieping kon maken. Het was een electricien en had allerlei gereedschap bij zich, zelfs een trapleer. Het is hem echter niet gelukt, hoeveel moeite hij ook deed. Ik denk dat de hele vloer opengemaakt moet worden.

De drie sergeanten die we nu hebben moeten zich nu met kaarslicht behelpen. Er is er één bij die een snoezig wit bontjasje of beter gezegd bontvest draagt, net een konijn. Als de baron door de gang is gegaan, ruikt het heerlijk naar parfum. Nummer drie is vanavond bij de dames boven op visite. Ik heb ze op een koekje getrakteerd, dat ik bij de bakker kocht.

We hebben vandaag eindelijk weer eens een plakje chocola gekregen. De kinderen kregen er de laatste tijd drie en de oudere mensen niets. Het vlees is nu weer verminderd, maar we zullen nu eierpoeder krijgen. En ik denk steeds: hadden jullie het maar, want hoe krap zal het bij jullie zijn. **Toet**, kon ik je maar alles wat in je kast is sturen, maar dat gaat nog niet. Je zult nu de kanonnen wel horen, want ik hoorde door de radio dat Deelen bevrijd is en dat is dicht bij, als je tenminste nog in Eerbeek zit. Wat zal daar nog overal gevochten moeten worden, ik ril als ik de berichten lees. Iedere dag komen hier veel wagens met krijgsgevangenen voorbij; zij staan er in als gepakte haring. Vandaag was er veel **Grüne Polizei** en SS bij. Waar ze vandaan komen en heen gaan weet ik niet.

afternoon I was down on the sofa because last night nothing came of sleep, and after dinner I was exhausted. In the morning a **Tommy** came to check and possibly repair the light in the upper floor. He was an electrician and had his tools with him, even a stepladder. But no matter how much he tried, he did not succeed. I think the whole floor has to be opened.

The three sergeants that now live here have to use candle light. One of them has a cute fur jacket, or rather waistcoat, just like a rabbit. When the count has walked through the hall, it smells nicely like perfume. Number three was visiting the ladies upstairs. I treated them to a cookie which I bought at the bakery.

Today, we finally got again a little bar of chocolate. The children lately got three, but none for the grownups. The meat ration has been reduced, but we now get egg powder instead. And I think: if you all only had this, because you will have much less than we do. Toet, I wish I could send you all that is in your cupboard, but that cannot be done. You will be able to hear the canons, because the radio said that **Deelen** has been liberated, and that is close by if you still are in **Eerbeek**. How much fighting they still have to do there; I shudder at the thought and reading the news. Every day many cars pass here with prisoners of war, packed like herrings. Today it included a large contingent of *Grüne Polizei* and SS. Wherefrom they come and where they go, I do not know.

Ook de hele nacht door rijden er tanks, zodat je ligt te schudden in bed. Na 12 uur van de afgelopen nacht werd hier hard gebeld. Een paar **Tommys** wilden naar binnen om te slapen, maar **Corry** zei dat het niet kon, want zij dacht dat ze dronken waren.

Zij is vandaag voor het eerst naar het Canisius ziekenhuis geweest als leerling verpleegster. Zij werd door een zuster op de mannenzaal gebracht en onderwezen. Ze moet er 's morgens om 8 uur zijn en heeft geen fiets meer, dus vroeg van huis. Van 1 tot 3 uur is zij vrij en komt dan hierheen, ofschoon ze ook daar kon blijven eten.

Cor en **Nan** hebben nu weer in hun bed thuis geslapen, maar Cor is nog steeds zo bang en gaat nog aangekleed naar bed. Nan komt 's avonds om 8 uur naar de *Radio Oranje* luisteren. En nu ga ik naar bed, in de hoop dat ik beter slaap.

Dag allemaal!

Maandag 19 april, ca. 15:00

Ik lig hier in het kleine kamertje op de divan te schrijven want mijn been moet rust hebben. Ik heb zoëven van blijdschap zitten huilen voor de radio, want ik hoorde dat **Wageningen** was bevrijd. Nu zal ik vast spoedig bericht krijgen, als het maar goede berichten zijn. Daar komt Tante **Nan** om te zeggen dat zij vanavond niet naar de radio komt luisteren omdat zij bezoek krijgt.

's avonds

O, lieve kinderen wat ben ik gelukkig, dat ik eindelijk wat van jullie weet, al is het bericht van haast een maand gele-

The tanks also keep rolling at night, so that you shake in your bed. After midnight there was a long ringing of the door bell. A few Tommys wanted to come in to sleep, but Corry told them that that was not possible; she thought they were drunk.

Today for the first time she went to the **Canisius** hospital as apprentice nurse. A nurse took her to the men's hall and instructed her. She has to be there at eight o'clock in the morning, and she does not have a bike anymore, so she has to leave early. From one to three o'clock she is free and comes here, even though she can stay

Cor and Nan now sleep in their own bed at their home, but Cor still is afraid and goes to sleep in her clothing. Nan comes to listen to *Radio Oranje* at 20:00 in the evening. And now I go to bed, hoping to sleep better.

Bye all!

Monday 19 april, ca. 3:00 pm

I am writing now on the sofa in the little room, because my leg needs rest. I was crying from joy when I heard in the radio that Wageningen had been liberated. Now I soon will get news, and hope it will be good news. Here comes aunt Nan to tell that she will not come to listen to the radio tonight, because they will have visitors.

Evening

Oh, dear children how happy I am that I finally heard something from you, even though the message is almost one month

den. Daar kreeg ik vanmiddag de brief van **Nell** van 22 maart, die ik wel 10 maal heb overgelezen. Deze brief was illegaal gestuurd over het Hollands Diep en Brabant. Ik weet nu, dat toen alles goed was, Nell en Professor **van Uven** in Lunteren en **Toet** en **Tyr** bij **Fietje**. In Rotterdam was ook alles goed behalve personeels moeilijkheden. Toet was gelukkig een beetje vooruitgaande door de behandeling in de Valerius kliniek. Ik hoop maar, dat ze daar weer helemaal zal opknappen. Allerlei vragen rijzen bij mij op en ik denk dat jullie nu nog een vreselijke tijd krijgen, die ik al gehad heb. Ik ben nog even naar **Thea** gegaan om te vragen of zij ook iemand wist, die in de buurt van Lunteren kwam en een brief mee wilde nemen. Ik wist niet of Lunteren al bevrijd was en Thea wist dit ook niet. Ze had haar kamer vol bloemen en ik vroeg of er iets bijzonders was. Toen hoorde ik dat ze weer een kindje verwacht en daarvoor een poos in bed had gelegen, maar er nu weer uit mocht van **Kerst**. Ze moest zich wel rustig houden. Ze had het haar moeder ook nog verteld en die had voorspeld dat het een jongen zou zijn. Jammer, dat zij dat nu niet meer beleven kan. Meneer van der **Koog** maakt iedere dag een wandeling van **Berkenoord** naar de Oranjesingel en heeft het daar nu wel naar zijn zin.

Ik heb zo'n idee, **Nell**, dat je wel weer naar Wageningen zult gaan, als het huis van Professor **van Uven** er tenminste nog staat. Ik hoop dat je gauw in de gelegenheid zult zijn, mij nog eens wat te laten horen, want dat doet me zo goed. Nu ga ik in bed alles verder bedenken, waar **Toet** en **Tyr** slapen bij Paauw, waar de

old. I got the letter from Nell of 22 March, that I read at least ten times. That letter was sent illegally via the Hollands Diep and Brabant. I now know that at that time all was well, Nell and professor van Uven in **Lunteren** and Toet and Tyr with Fietje. In **Rotterdam** also everything was well, except for some problems with the personnel. Toet's health had progressed due to the treatment in the Valerius clinic. I hope that she will recover completely there. All kinds of questions pop up in my head, and I think you still will get the awful time which already has passed here. I went to Thea to ask if she knew anyone who would come in the neighborhood of Lunteren and was willing to carry a letter. I did not know if Lunteren had been liberated, and neither did Thea. She had her room full of flowers and I asked if there was a special occasion. I heard that she was expecting again and had to be in bed for a few days, but now was allowed by Kerst to get up. She had to keep restful. She also had told her mother, who predicted that it would be a boy. Pity she cannot experience that anymore. Mr. van der Koog every day takes a stroll from Berkenoord to the Oranjesingel, and now is satisfied with his location.

I have the impression, Nell, that you will return to **Wageningen**, at least if Professor van Uven's house still stands. I hope you can send me another letter, because it is doing me a lot of good. Now I am going to lie in bed and think of where Toet and Tyr sleep at Fietje's house, where the cats are, if Tyr has found a job in Am-

poezen zijn en of Tyr in **Amsterdam** een betrekking heeft gekregen en of **Hanna** nog altijd bij **Fietje** is, enz.

Dag.

Zaterdag 21 april

Ik heb zo juist de brief van **Nell** nog maar eens gelezen en dat beurt me een beetje op, want ik heb weer zulke treurige gedachten, omdat de berichten in de krant en over de radio niet opwekkend zijn. Wat ontzettend, dat ze alles onder water willen zetten! Ik had vanmiddag **George** hier en die was ook onder de indruk. Hij was ook blij dat ik een levensteken van jullie had ontvangen, al was het dan ook van bijna een maand geleden. Hij wist ook niet of Lunteren bevrijd was maar zou het thuis eens nazien, want hij had alles genoteerd.

Gisteren kreeg ik bezoek van mevrouw Gerstenberg die weer terug is uit Breda. Het had haar veel moeite gekost om hierheen te komen en het leek mij dat het met haar en haar zuster net zo ging als met **Cor** en **Nan**.

Ook heb ik de jonge en de oude **Leida** bij me gehad. Ik was bijna suf van het gepraat, De jonge verwacht dezer dagen haar tweede baby en kwam moeder helpen, Van **Cor** en **Nan** kreeg ik voor de genoten gastvrijheid een mooie azalea, rose, en een paar pollen viooltjes voor in de border. Nan komt dikwijls luisteren naar de *Radio Oranje* om kwart over acht, maar Cor houdt daar niet van.

Dokter van **Daal** stuurde een rekening van *fl* 40,-. Ik zal hem wel betalen, het zal wel goed zijn.

sterdam, and if Hanna still is with Fietje, etc.

Bye.

Saturday 21 April

I just reread the letter from Nell, and that cheers me up because my dreary thoughts are so sad because the news from newspaper and radio are not encouraging. How terrible that they want to **flood** everything! This afternoon George came here and also was impressed. He also was pleased that I had received a note from you, even if a month old. He too did not know if **Lunteren** was liberated, but would look it up; he had recorded all the progress.

Yesterday, Mrs. **Gerstenberg** came to visit, who had returned from **Breda**. It was a difficult job to come back, and it seemed to me that between her and her sister it went the same way as between Cor and Nan.

I also had a visit from the younger and the older Leida. I was almost dazed from all the talk. The young one expects her second child one of these days, and had come to help her mother. From Cor and Nan I received for the shown hospitality a beautiful azalea, pink, and a few clumps of violets for the garden border. Nan often comes to listen to *Radio Oranje* at seven thirty, but Cor does not like it.

Dr. van Daal sent a bill of *fl* 40.-. I will pay it, it will be all right.

Iedere dag staan er oproepen in de krant voor goederen, vermogen, enzovoort van N.S.B.ers; vandaag waren het **Achterkamp**, **Moorman**, en mevrouw **Vieweg** en nog anderen. Ik word dan zo angstig en weet niet wat ik doen moet. Kon ik er toch maar met een van jullie over spreken.

Ik zal de rekening van dokter **Prik** ook maar betalen, dan is dat afgehandeld, anders maakt hij er misschien nog werk van. Ik hoop maar niet dat ze huiszoeking bij me komen doen.

Zondag 22 april

Ik heb vandaag veel voor jullie en allen in het bezette gebied gebeden. Vanmorgen was in het **Centraal** Gebouw een bidstond, waar ds **Baljon** voorging; die is geëvacueerd uit Zetten. Zijn vrouw is de dochter van ds **Ossewaarde**. Het zaaltje was zo vol dat er stoelen bijgezet moesten worden. Het was vandaag een bidstond bij de katholieken en de protestanten voor het bezette gebied en ook via de B.B.C. radio sprak en bad ds van **Dorp** heel mooi en duidelijk.

De toestand is heel ernstig en als er niet gauw hulp komt gaat ons land teniet. Ik las zo juist nog oude brieven van jullie, o.a. één van 13 september van **Titi**, dat zij toen 's morgens getelefoneerd had met Paauw, en dat zij beiden dachten bevrijd te zijn. Dat is nu al 7 maanden geleden.

Ook nog een gezellige brief van **Toet**, toen zij de eerste keer in de Valeriusklinik behandeld werd en toen ook vooruit ging. Ik zit nu maar te bedenken of je er nu heen kunt lopen en die hoge trap bij **Fietje** op kunt. Wat zou het heerlijk zijn

Every day in the paper there are calls for reporting property of **NSB** members; today it were Achterkamp, Moorman, Mrs. Vieweg, and others. I get so anxious and do not know what to do. If I only could talk to you.

I also will pay the bill of Dr. Prick, then that is past, otherwise he may make a fuss about it. I hope they will not come and search the house.

Sunday 22 April

Today I prayed much for all of you in the occupied zone. This morning there was a prayer meeting in the Central Building, where ds Baljon preached; he was evacuated from **Zetten**. His wife is the daughter of ds Ossewaarde. The hall was so full that they had to add chairs. Today there was a prayer meeting for the catholics and the protestants in the occupied area and also one via the BBC radio where ds van Dorp spoke and prayed very clearly.

The situation is very severe and if there is no help quickly, the whole country will be demolished. I reread an old letter, one from Titi of 13 September who had phoned **Paauw**, and that both of them had the impression that they had been liberated. By now, that was seven months ago.

Also a cozy letter from Toet when she had been treated the first time in the Valerius clinic and had progress. I am now thinking if you can walk there and climb the high stairs at Fietje. How nice it would be if they can cure you completely. But

als ze je daar nu weer eens helemaal in orde maakten. Maar laten we nu maar eerst hopen dat het spoedig vrede is, dat zal ook een grote invloed hebben.

Het is hier nog steeds ontzettend druk verkeer, maar we horen geen schieten meer. Onze **Tommys** hebben we nog en juffrouw **Kok** bracht mij *fl* 30,40 van de inkwartiering van de vorige, waarvan ik haar de helft gegeven heb, want zij heeft er het meeste werk mee. Bovendien is dat bureau waar zij het geld moet halen een heel eind weg. Het was koud vandaag en zij heeft vanmiddag mijn kachel-tje nog even aangemaakt.

Zaterdag 28 april

Nu heb ik een hele poos niet in mijn dagboek geschreven, maar wel naar **Nell**, van wie ik al vier briefjes kreeg. De eerste ontving ik 19 april (van 22 maart), dus al haast een maand oud, maar je begrijpt hoe blij ik was, dat de laatste nu van 23 april is. Hierin schrijft zij dat zij sind 17 april bevrijd zijn en maar één morgen in de kelder hebben gezeten, dus niet zo lang als ik. Zij schrijft daarin ook weer dat **Toet** en **Tyr** bij de Sasse's zijn en dat Toet nog onder behandeling is van dr. **Boon**.

Ook vertelt zij mij dat **Tineke** zich met Pasen verloofd heeft met Johan Heidema, een echte verrassing. Ik was er wel zo'n beetje op voorbereid en ik denk dat de wandelingen in de bossen van de Geitenmelker er ook het hunne toe hebben bijgedragen. Toen ik hoorde dat hij daar kwam logeren, dacht ik "A ha!". Ik ken hem helemaal nog niet, maar hoorde eens dat hij zo goed dansen kan en dat lijkt me nu wel een beetje gek voor een do-

first let us hope that peace comes soon, this also will have a positive influence.

Traffic here still is awfully busy, but we do not hear any shooting anymore. We still have our Tommys here, and Miss Kok brought me *fl* 30.40 from the earlier billeting, of which I gave her half because she has most of the associated work. Moreover, the office where she has to get the money is quite far away. It was cold today, and she started my stove again this afternoon.

Saturday 28 April

I have not written in my diary for a long time, but I did write to Nell, from whom I received four letters. The first one was received 19 April, sent 22 March, and thus almost a month old, and you understand how happy I was that the last one was sent on 23 April. She writes that they were liberated on 17 April, but only had to be in the basement for one morning, not as long as I had to do. She also writes that Toet and Tyr are with the Sasses, and that Toet still gets treatment from Dr. Boon.

She also told me that Tineke got engaged at Easter with Johan **Heidema**, a real surprise. I got only a slight hint of that, and I think that the long walks at the **Geitenmelker** must have contributed. When I heard that he was going to visit, I thought "Well, now"! I do not really know him, but heard that he was a very good dancer, which seems strange for a preacher, but I like that, Tineke, and I think you agree. Congratulations for

minee, maar ik vind het wel leuk, Tineke, en jij ook denk ik. De hele familie hartelijk gefeliciteerd en de twee 'slachtoffers', volgens Oom Piet, in het bijzonder. Toen ik je met je verjaardag feliciteerde, heb ik je alles gewenst wat je gelukkig kon maken en wat is dat nu prachtig uitgekomen. Als de vrede nu maar spoedig komt (waar wel kans op is volgens de radio) en de treinen weer rijden, komen jullie de oude Oma eens gauw opzoeken.

En hoe zal het met Nini en Loukie zijn in Leeuwarden? Ze hebben daar meer te eten, maar zal Loukepoeks geen heimwee krijgen? En je kunt nu ook geen berichten meer van hen verwachten.

De jongens zullen nu wel goed in het huishouden helpen, want jullie zitten nu zeker al op de bovenverdieping vanwege het water, of is het nog niet zo ver? Ik hoop maar dat er spoedig verlossing komt. Hier komen de mensen weer langzamerhand in hun huizen, als de Tommys er tenminste uit zijn.

De Wagenmakers komen de volgende week weer, maar gaan dan op de bovenverdieping wonen, want beneden is het kantoor van de N.V. Grindhandel gekomen. Bij Thea hoorde ik dat de Nypelsen ook weer terugkomen. In het huis naast Thea (aan de andere kant) woont nu mevrouw Werner met haar tien kinderen. De tandarts heeft nog zijn praktijk in het oude huis, maar verder is het onbewoonbaar. Ze hebben nu drie jongens na de zeven meisjes gekregen.

Wat zal Helma flink geworden zijn en Cora zal haar wel dressereren of is zij ook zo'n bijdehandje? Ik vrees dat jullie zonder hulp zitten en dan zal het een toer

the whole family, and especially to the two 'victims' (in the words of Uncle Piet). When I sent my congratulations for your birthday, I wished you everything which would make you happy, and that now has come to pass wonderfully. If peace comes quickly (there is a chance according to the radio), and the trains go again, you should come over to visit your old grandmother.

And how is it with Nini and Loukie in Leeuwarden? They have more food there, but will Loukepoeks be homesick? You cannot expect messages from them.

The boys presumably will help well in the household, because you probably are on the upper floor due to the water, or is it not as far yet? I hope that liberation will be rapid. Here, the people gradually are getting back into their homes, at least after the Tommys are out.

The Wagenmaker family returns next week, but will live on the second floor because the downstairs is taken by the office of N.V. Grindhandel. I heard from Thea that the Nypels family also is returning. In the house adjacent to Thea (at the other side) lives Mrs. Werner with her ten children. The dentist still has his practice in the old house, but the rest is uninhabitable. They now have three boys after the seven girls.

How much would Helma have grown? Cora will teach her, or is she also such a smart little girl? I fear you are without help and that will be a problem for

voor je zijn, **Titi**. Laten we hopen dat er nu spoedig iets gebeurt, dat er vrede komt. Ook dat er voedselpakketten komen.

Maandag 30 april

Het einde nadert, **Hitler** pleegt zelfmoord. Operatie 'Manna': RAF Lancaster vliegtuigen strooien voedsel pakketten bij de Kralingse Plas in Rotterdam, en ook in Den Haag en Amsterdam.

Allemaal gefeliciteerd met de verjaardag van de Prinses **Juliana** en dat de vrede zeer nabij is. Dat stond tenminste vandaag in de krant. Ik kan de vlag niet uithangen omdat de stok nog tussen de rommel op de zolder ligt en daarom heb ik maar weer kleine vlaggetjes in mijn bloempotten voor het raam gestoken en zelf heb ik een flinke **oranje** strik opgedaan.

Het was beestenweer vandaag en koud, even boven het vriespunt. Ik hoorde door de radio dat de kinderen uit **Rotterdam**, die in Leeuwarden zijn, het allen goed maken, en daar zijn ook **Nini** en **Loukie** bij. Ik hoop dat jullie dit ook gehoord hebben, **Frits** en **Titi**.

Wat fijn dat er al voedselpakketten in Rotterdam zijn uitgeworpen. Ik moet **Nell** nog even schrijven nu, omdat morgen de Hollandse Tommy, die mij haar laatste briefje bracht, misschien komt om er van mij een mee te nemen.

Donderdag 3 mei

Eigenlijk moet ik schrijven: 4 mei, want het is half een 's nachts. Lieve kinderen, allemaal gelukgewenst want het is

you, Titi. Let us hope that peace comes quick and also that they bring packets with food.

Monday 30 April

The end is near, Hitler commits suicide. Operation 'Manna': RAF Lancaster planes dropping food packets near the Kralingse Plas in Rotterdam, also in The Hague and Amsterdam.

Congratulations to all of you in regards the birthday of the princess and that peace is near. That was in the paper today. I cannot hang the flag, because the pole still is in the attic between the debris, and thus I again put little flags in a flower pot and put that in the window. I decorated myself with a big orange bow.

The weather today was for the dogs, and cold to boot, just above freezing. The radio said that all the children from Rotterdam that went to Leeuwarden are well, and that includes Nini and Loukie. I hope that you too have heard this, Frits and Titi.

How nice that they already dropped food packets in **Rotterdam**. Now I have to write to Nell, because the Dutch **Tommy**, who brought her last letter, could come and pick up a response.

Thursday 3 May

I should have written: 4 May because already it is half past midnight. Dear children, congratulations, peace is here!! I

vrede!!! Ik kan het me nog niet indenken. Telkens komen de tranen voor de dag, eerst voor de radio die het aankondigde en toen ik de drommen mensen voorbij zag trekken met vlaggen en luid zingende, drong het pas goed tot me door en moest ik ook gauw mijn vlaggetjes voor het raam planten. Daar stond ik achter te kijken naar alles wat voorbij trok en voelde ik mij o zo eenzaam, maar gelukkig omdat ik jelui allen nu spoedig zien zal. Ik voel mij zo dankbaar dat God mijn gebeden verhoord heeft. Ik heb de hele avond naar *Radio Oranje* en *Herrijzend Nederland* geluisterd. En nu moet ik gauw naar bed want het is laat geworden.

Zaterdag 5 mei

De Duitse bezettings troepen capituleren.

Vanmiddag hoorde ik de rede van de Koningin en Minister **Gerbrandy**. Jullie zeker ook, want nu kunnen de radio's weer voor de dag komen. Vanavond was er nog een verrassing: het elektrisch licht voor ons huis brandde weer. Wat was dat fijn dat je niet meer zo in het donker keek. De feestvreugde is nog verbazend. Er trekken steeds optochten voorbij van kinderen en groteren, allen zingende, de kinderen zijn met **oranje** getooid, en zwaaiende met vlaggen. Ik hoop nu weer gauw iets van **Nell** te horen. Mijn brief is maar weer aan Ir. **Sevenster** gezonden en ben benieuwd of zij mijn eerste brief gekregen heeft.

Zondag 6 mei

Het capitulatie verdrag is ondertekend.

still cannot believe it. The tears well up, first when the radio announced it, and only when I saw large crowds go by with flags and loudly singing, it sunk in and I had to put my little flags in front of the window. I was watching there what all passed by, and felt extremely lonely, but very happy because now I am to see you soon. I am so grateful that God has heard my prayers. The whole evening I listened to *Radio Oranje* and *Herrijzend Nederland*. And now I am going to sleep because it is late.

Saturday 5 May

The German occupation forces capitulate.

This afternoon I heard the speeches of the **Queen** and prime minister Gerbrandy. You will have heard it also, because now you can retrieve the radios from their hiding places. There was another surprise tonight: the street lights near our house are on again. That is very good, because you do not have to look so much into the dark. The festive mirth here is enormous. Parades keep going by from both children and grownups, all singing, decorated with orange, and waving flags. Now there will be news from Nell soon. I addressed my letter again to Ir. Sevenster, and wonder if Nell has received my first letter.

Sunday 6 May

Capitulation papers signed.

Ik heb vandaag veel voor de radio gezeten. Vanmorgen hoorde ik in 'Herrijzend Nederland' een kerkuitzending waar ds **Sipenmeijer** uit Eindhoven voorging en om 8 uur hoorde ik ds van **Dorp** uit Londen. Hier is het overal zo stampvol en als ik niet vooraan zit, versta ik er niets van.

Ik heb vanmiddag alweer een briefje naar **Nell** geschreven dat meneer **Duives** meeneemt naar Ede en daar op de post doet. Ik hoop dat 't haar bereiken zal.

Ik hoorde door de radio dat de Canadezen vandaag en morgen de Vesting Holland binnentrekken en zal het bij jullie in Amsterdam en **Rotterdam** net zo gaan als het hier gisteren was, maar met dat verschil, dat alle Duitsers hier al weg zijn. Het is goed dat ze die waarschuwing geven aan het volk. En wat wordt Wageningen een voorname plaats, **Nell** nog wel in 'Hotel de Wereld', waar jullie 'szondags gingen eten. Daar zal nu de ondertekening door de verschillende generaals plaats vinden. Ik wist dat vanmiddag nog niet toen ik haar schreef.

Het zal nog wel een poosje duren voor ik een brief naar Amsterdam of Rotterdam kan sturen. Jullie zullen nu ook wel inkwartiering krijgen, maar in Amsterdam zal het niet gaan, daar is geen plaats meer denk ik. Ik heb nog steeds drie of vier **Tommys** in huis. Echt nette jongens: een gezellige dikzak die zes broers en zeven zussen heeft en dan nog de baron met het konijnen-bontvest, die aai ik wel eens. Ze zullen nu wel niet lang meer blijven denk ik, hoewel hier natuurlijk voorlopig nog wel bezetting blijft. Het wordt donker en schei ik er uit.

Today I was almost exclusively in front of the radio. I heard a church service via *Herrijzend Nederland* (The Netherlands rise again), which was given in **Eindhoven** by ds Sipenmeijer, and at 8 o'clock I heard ds van Dorp from London. Here all services are overfull, and if I do not sit near the front, I cannot understand a word.

This afternoon I again wrote a letter to Nell which will be taken by Mr. Duives to Ede where it can be posted.

I heard in the radio that the Canadians are entering the *Vesting Holland* today and tomorrow and it will be similar for you in **Amsterdam** and Rotterdam as it was here yesterday, except that here the Germans already have gone. It is well that they sent that message to the people. And how important has **Wageningen** become, Nell, and that in the hotel 'De Wereld' where you went to eat on Sundays. There now will be the signing by the various generals. I did not yet know that this afternoon when I wrote her.

I think it will be some time before I can send letters to either **Amsterdam** or to **Rotterdam**. You too might get billeting, but it may not work in Amsterdam because I think there is no more space. I still have three or four Tommys in the house, very decent boys: a cozy fat one who has six brothers and seven sisters, and also the count with his rabbit fur waistcoat that I pet sometimes. I think they will not stay very long anymore, although the occupation still should be active for a while. It starts to get dark, therefore I stop.

Dag, tot morgen.

Bye, until the morrow.

Maandag 7 mei

Onvoorwaardelijke capitulatie van
het hele Duitse leger.

Daar kreeg ik vanmorgen een brief van **Nini** uit Leeuwarden van 24 april en je begrijpt wat een verrassing dat was. Zij heeft het daar erg naar haar zin en de mensen zijn reuze lief voor hen. Ze zullen nu nog wel wat blijven, want het is verboden uit de plaats waar je bent, weg te gaan, dus zal ik **Nell** ook niet gauw hier zien. Ik zal mijn best doen om Nini een brief terug te schrijven. Wat sneu voor de jongens dat ze niet mee konden. Ik hoop maar dat je nog eten genoeg voor hen hebt gehad, maar nu zal het gelukkig gauw beter worden.

Ik had vanavond veel bezoek, **Cor** en **Nan** en mevrouw **Gerstenberg** en vanmiddag Tante **Lot** en juffrouw **ter Haar**. Ik heb ze allen getrakteerd op een glaasje Pergravo. Ik had die fles vrijdagavond uit de kelder gehaald en de dames boven op een glaasje gefuifd.

Dinsdag 8 mei

Vrijheids dag Europa: "Duizenden
Canadezen trekken Amsterdam in"
[Volkskrant, 8 mei 1945].

Nu kun je niet raden **Toet**, wie ik op mijn schoot heb. Er kwam hier gisteren een vreemde poes in de achtertuin en ik dacht eerst dat het **Duifje** was, maar het bleek een dame te zijn en nog wel in positie. Zij wilde met alle geweld naar binnen, maar ik zette buiten wat melk en eten neer en dacht dat zij wel in het

Monday 7 May

Unconditional surrender of the total
German defense forces.

Unexpectedly, this morning I received a letter from Nini in Leeuwarden, dated 24 April, and you can believe how much of a surprise that was. She has a nice time there and the people are very nice to them. They probably will stay there for a while because it is forbidden to leave the place where you are, and thus I will not see Nell here any time soon. I will do my best to write back to Nini. How bad that the boys could not go there. I hope you have had enough food for them, but now it will improve rapidly.

This evening I had a lot of visitors. Cor and Nan and Mrs. Gerstenberg, and this afternoon aunt Lot and Miss ter Haar. I treated them all with a glass of Pergravo. That bottle I retrieved from the basement last Friday, and I also treated the ladies upstairs.

Tuesday 8 May

V-E Day; "Thousands of Canadians
enter Amsterdam".

Toet, you cannot guess who is on my lap. Yesterday an unknown cat came in the back yard, and first I thought it was Duifje, but it turned out to be a lady and even expecting. She wanted very much to come in, but I put some milk and food outside and thought she would go into the shed and go to sleep. When I came

hok zou gaan slapen. Toen ik vanmorgen in de keuken kwam, begon het geschreeuw weer om binnen te komen. Ik vroeg aan **Frits** Wagenmaker of hij niet eens naar die dame wilde fietsen die in de krant om jonge poesjes vroeg. Hij zei "Wilt U Moortje wegdoen?" en toen zag ik opeens dat het **Moortje** was en zij mij nog zo goed kende, want zij deed niets anders dan langs mijn benen strelen.

Ik heb toen Frits gestuurd naar juffrouw **Sanders** om te vragen of ze Moortje kwijt waren en ik ben er zelf ook nog heen geweest; maar merkte wel dat ze haar niet meer wilde hebben.

Adolf maakte het goed, maar was erg mager. En nu moet ik zien om haar ergens anders te krijgen, want Moortje is woedend op **Piet Hein** en heeft hem al haast een oog uitgekrabd. Zij moet nu vannacht met haar mandje in de keuken en de deur op de haak. Juffrouw Sanders zei, dat ze niet zindelijk meer was en dat kan best waar zijn, want zij deed vanmiddag ook al wat in de gang. Zij wilde ook naar boven gaan, ik denk om jou en de jongens te zoeken.

De mensen zijn vandaag wat kalmer, maar toch komen er nog zingende groepjes voorbij. Bij jullie zal het nu druk zijn en in Rotterdam zal het ook gauw beginnen.

Morgen beginnen ze met de nieuwe voeding, dat zal een uitkomst zijn voor velen. Je kunt het je eigenlijk niet voorstellen wat hongerlijden is als je het zelf niet meemaakt.

Vanmiddag kreeg ik Mies **Spanjaard** en daarna **Tine Hovenkamp** op bezoek, die erg blij was dat ze door de brief van **Nini**

into the kitchen this morning, the crying started again to come indoors. I asked Frits Wagenmaker if he could go to the lady who via the newspaper asked for young cats. He said "Do you want to do away with Moortje?" and then I realized that it was Moortje, and she knew me too, because she did nothing but rub against my legs.

I then sent Frits to Miss Sanders to enquire if they lost Moortje, and went there myself also; but it was clear that they did not want her.

Adolf is doing well, but was very thin. Now I have to see that she gets another home, because she is furious with Piet Hein, and already almost scratched his eye out. Tonight she goes in her basket in the kitchen with the door locked. Miss Sanders said that she was not clean anymore, and that could be true, because she left something in the hallway. She also wanted to go upstairs, I think to search for you and the boys.

Today the people are a bit more quiet, but still there pass chanting groups. Near you, in **Rotterdam** it will be busy now, and the festivities will start soon.

Tomorrow they start with the new distribution system for food **coupons**, which will be relief to many. You can barely imagine what it is to suffer hunger unless you experienced it.

I had visits this afternoon from Mies Spanjaard and later also from Tine Hovenkamp, who was very happy that via

ook iets van jullie hoorde, **Titi**. Zij zag er zó goed uit, heeft kennelijk een goed kosthuis gehad in Wijchen.

Nu ga ik gauw naar bed, want ik moet nog een boel slaap inhalen. De afgelopen nacht ging het niet, omdat ik zo'n hoofdpijn had maar dat is wel weer wat gezakt.

Donderdag 10 mei

Hemelvaartsdag. Vandaag heb ik twee brieven geschreven: één voor de **Sasse's** en één voor **Nini**, waarvoor **Kerst** zou zorgen, dat hij de richting Leeuwarden uitging, ik hoop dat ze beiden op hun bestemming aankomen.

En **Moortje** was nu hier weer helemaal thuis en zo lief, niet van mijn schoot af en ik viel haast over haar heen, zo liep ze langs mijn benen te strelen. **Thea** kwam voorbij, zag haar en stuurde het meisje met een viskop voor Moortje, die daar erg mee in haar schik was, dat begrijp je. Toch deed ik moeite om een huis voor haar te vinden want ik heb het toch al veel te druk en nu heeft juffrouw **Kok**, die bang is dat Piet Hein er nog eens van langs krijgt, iemand in Hees gevonden die graag een poes met jongen wil hebben. En is Moortje daarheen verhuisd en als de kindertjes nu maar gauw komen, is zij weer aan het huis gewend.

Ik had vanmorgen naar de kerk willen gaan, maar het was te laat geworden. Er verschijnt nu weer een kerkblad, waarvan de prijs *fl* 2,50 is, maar ze hopen dat je er minstens het dubbele voor betaalt. De kerken zijn nu allemaal bij elkander en zelfs is de Lutherse ds **Pel** eindredacteur. Hem wilde ik vanmorgen eens gaan

Nini's letter she knew something about you, Titi. She looked well, probably had good boarding in **Wijchen**.

Now I quickly go to bed because I have to catch up with a lot of sleep. Last night I did not sleep well because of my headache, but that has vanished by now.

Thursday 10 May

Ascension day. I wrote two letters today, one for the Sasses, and one for Nini, and Kerst would take care that it would go in the direction of Leeuwarden. I hope both arrive safely.

Moortje again was completely at home here, and very kind, could not be moved from my lap, and I sometimes almost fell over her, so much was she rubbing my legs. Thea came by, saw her, and later sent the girl with a fish head for Moortje, who liked that very much, as you can understand. Still, I took the trouble of finding her a new home, because I am too busy now, and Miss Kok who worries that **Piet Hein** will lose another fight, found someone in Hees who wanted a cat with young. Therefore, Moortje moved there, and by the time the young arrive, she will be at home there.

I had wanted to go to church this morning, but it had become too late. A church newsletter is being printed again, and they ask for *fl* 2.50, but hope that the double amount will be paid. All churches now are together and the Lutheran ds Pel even is editor in chief. I wanted to hear him this morning, because I do not know him

horen, want ik ken hem helemaal niet, ik weet niet of hij oud of jong is. De dominees moeten telkens twee maal preken omdat de zaaltjes veel te klein zijn; in de Lutherse kerk alleen niet. Zou ik de grote kerk nog zien in zijn vroegere staat? Ik denk het niet en klokken zijn er hier helemaal niet meer.

Van Amsterdam klinken ze door de radio evenals het gezang van de mensen (*Tipperary*). Ik denk aan de vorige oorlog, toen was dat ook het lied.

Zondag 13 mei

Dit zal de laatste keer zijn dat ik in mijn dagboek schrijf, want morgen wordt het bij meneer Nijnatten gebracht, die het mee naar Amsterdam neemt, of beter gezegd, zijn schoonzoon, die in de buurt van de Oranje-Nassaulaan woont. En dan hebben jullie wat te lezen hoor! Het zal je wel niet allemaal interesseren, maar ik heb er mij mee geamuseerd en het leek mij of ik bij jullie was en dat was mij al veel waard. Als jullie het uit hebt, zie het dan bij Titi of Nell te krijgen en moeten die het ook weer aan elkander zenden. Behandel het zachtken en leg de blaadjes weer op zijn plaats, want ik wil het later zelf ook nog wel eens inzien.

Ik bracht vanmiddag een brief aan Toet bij meneer Nijnatten, die dan gelijk met deze arriveert. Ook nog een brief aan de familie Sasse, die zijn zoon al meenam. Je moet me gauw eens een briefkaart sturen, of alles goed aankwam. Wat is het toch fijn, dat dat nu kan.

at all, and do not know if he is old or young. The preachers have to repeat the service, because the halls are too small, except in the Lutheran church. Is the large church still in its earlier state? I do not think so. There are no more church bells here either.

The sounds in the radio from the people in Amsterdam are very similar to those of the people here singing *Tipperary*. I think of World War 1 when that same song was tops.

Sunday 13 May

This will be the last day I write in my diary, because tomorrow it will be brought to Mr. Nijnatten, who will take it to Amsterdam, or rather, his son in law will take it. They live near the Oranje-Nassaulaan. And then you have to read something! Not all of it may interest you, but I amused myself with it, and it seemed that I was closer to you. After you read it, try to ship it to Titi or Nell, so that they on their turn can pass it on. Treat it carefully, and put the sheets in the correct order, because I may want to see it for myself again later.

I took a letter for Toet this afternoon to Mr. Nijnatten, which thus will arrive the same day as this diary. Also a letter to the Sasse family, already fetched by his son. You should send me a postcard soon to say if all arrived in good order. Very nice that this is possible again.

Truus **Wagenmaker** kwam vanmiddag mij halen om de versierde straten eens te gaan zien. Ik ben toen meteen naar die meneer Nijnatten gegaan. Ik was wel erg moe en warm maar toch blij dat ik het gedaan had.

Het zal hier morgen een drukte zijn en dan blijf ik maar stilletjes thuis. De verschillende optochten kunnen hier niet voorbij trekken omdat het verkeer al te druk is; je eet stof als je buiten komt.

Ik ben ook nog bij mevrouw **Beijens** geweest, maar ze waren niet meer in dat pension, al sedert drie weken weer in hun eigen huis.

Gisteren, met de verjaardag van **Otto** en Loukie kreeg ik een bezoek van Marten **Biarda**, een aardig jongmens, die de groeten van Nini en Loukie kwam brengen. Hij was vooral met Nini erg ingenomen; Loukie had nog wel eens kuurtjes. We hebben op de gezondheid van de twee jarigen een glaasje Pergravo gedronken. Naar **Rotterdam** zond ik twee briefkaarten, maar het zal wel lang duren voor ze bezorgd worden. Zeg **Frits**, die meneer Nijnatten kent jou van de Vrijheidsbond, zei hij.

En nu moet ik nog even naar boven, omdat mevrouw **van Dalen** jarig is en mij vroeg een kopje thee bij haar te komen drinken. Daar zit anders al een heleboel bezoek, want ik hoor steeds traplopen. Morgen maak ik de brief dicht.

Maandag 14 mei 10:00

Nijmegen is in feestdos en steeds hoor je vaderlandse liederen zingen. De zon schijnt op het ogenblik, maar toch be- trekt geregeld de lucht. Het is niet te

This afternoon, I was fetched by Truus Wagenmaker to see the festively deco- rated streets. I also went to Nijnatten at that that time. I was very tired and warm, but still glad that I saw it all.

Tomorrow the traffic here will be aw- ful, and I will stay at home quietly. Var- ious parades cannot come by here be- cause of the heavy traffic, you get to eat dust when outside.

I also visited Mrs. Beijens, but they were not anymore in that boarding house, since three weeks back in their old house.

Yesterday, at the birthday of Otto and **Loukie**, I got a visit from Marten Biarda, a nice young man, who brought the greet- ings from **Nini** and Loukie. He was im- pressed especially with Nini, Loukie occa- sionally had caprices. We drank a glass of Pergravo to the health of the two birth- day children. I send two postcards to Rot- terdam, but it may be long before they are delivered. Frits, that Mr. **Nijnatten** knows you from the *Vrijheidsbond*.

And now I have to go upstairs for the birthday of Mrs. van Dalen who asked me to drink tea there. They have a lot of visitors, because I hear people on the staircase all the time. Tomorrow I will close this letter.

Monday 14 May 10:00 am

Nijmegen is in festive attire and you hear constant singing of patriotic songs. The sun shines at the moment, but occa- sionally the sky clouds over. Hopefully it

hopen, dat ze vanmiddag met de optocht regen krijgen, hoewel een flinke bui een uitkomst voor de stof zou zijn!

Het zal wel prachtig zijn, er zijn vier praalwagens bij. Het volk en vooral de kinderen vinden het fijn. De jongens Wagenmaker hebben hun huis ook versierd met guirlandes en vlaggetjes en voor mijn raam ook al. Frits moet in de optocht meelopen als padvinder. Ik hoop dat als deze dag voorbij is, het werkvolk eens goed aan de gang gaat en ik eens wat gedaan kan krijgen.

Bij al de vreugde vandaag is er ook heel veel leed. De familie Oosterlee kreeg de zekerheid dat de oudste zoon Peter op 25 oktober 1944 stierf in de leeftijd van 24 jaar bij het vervullen van zijn taak. En zo zijn er zo velen, die geliefde doden betreuren. Wat mogen wij toch dankbaar zijn, dat wij zo gespaard zijn gebleven. En hiermee eindig ik mijn dagboek. In gedachten allemaal omhelsd door

Poedel,
C. W. Weijler-Franken.

will not rain during the parades, although a good amount of rain would do wonders against the dust!

It will be beautiful, there are four decorated floats in the parade. The people, and especially the children are enjoying it. The **Wagenmaker** boys have decorated their home with garlands and flags. Frits has to join the parade as boy scout. I hope that after today, the laborers get to work seriously, so that I can get something done.

With all the happiness there also is a lot of sadness. The Oosterlee family now are certain that their eldest son Peter died on 25 October 1944, aged 24, while doing his duty. And so there are many who mourn their beloved ones. How grateful we can be that we all got through this safely. And herewith I conclude my diary. In thought, all of you embraced by

Poedel,
C. W. Weijler-Franken.

FIGURE 3.33. Christina Wilhelmina Franken, de schrijfster van dit *Dagboek*.
 Christina Wilhelmina Franken, the author of this *Diary*.

De Weijler-Franken Familie

The Weijler-Franken Family

FIGURE 4.34. De Weijler-Franken familie: **Pap** en de *Dagboek* schrijfster **Poedel**.
 The Weijler-Franken family: Pap and the *Diary* author Poedel.

Naaste Familie

ER BESTOND een hechte familieband, wat ook uit het *Dagboek* blijkt. De belangrijkste gegevens over de familieleden die genoemd worden in het *Dagboek* volgen hier, gevolgd door vrienden, kennissen, gasten en anderen.

Nearest Family

THERE WAS a rather tight family bond as is clear from the *Diary*. This Chapter gives some details about the family members, acquaintances, guests, workers and others who are mentioned.

Christina Wilhelmina Franken, ook 'Poedel' of 'Oma Weijler', werd in Nijmegen geboren op 20 september 1868 als vierde kind van Adrianus Franken en Jacoba Wilhelmina Kalf. Zij stierf op 15 maart 1959 op 91 jarige leeftijd in Amsterdam waar zij sedert 28 september 1953 woonde in een bejaardenpension aan de Koninginneweg 34/36, tien minuten lopen vanaf het huis van haar oudste dochter **Fietje** aan de Oranje Nassaulaan 50 boven. Ze woonde als kind in Nijmegen, op de van Welderenstraat, bleef daar wonen na haar huwelijk, tot de familie verhuisde naar de Batavierenweg in 1918. Later verhuisde ze met haar **man, Toet en Nel** naar de Oranjesingel 25, waar ze woonde tot na de Tweede Wereldoorlog. Ze sprak vloeiend Duits, maar minder Engels. Zij trouwde 31 mei 1893 in Nijmegen met:

Hendrik Otto Weijler (Pap, Bapmap), geboren in Padang (aan de westkust van Sumatra) 4 augustus 1859, en overleden in Nijmegen op 14 januari 1943. Wie hij was en hoe hij naar Nederland kwam is beschreven in de **familiëgeschiedenis WIE WAS OOM PIET?** door **Tineke** uitgezocht en beschreven. Vanaf 25 juni 1879 was hij stuurman bij de Gouvernements Marine in Nederlands-Indië en was dat tot 1897 toen hij, net als vele zeemannen uit die tijd, beriberi kreeg en gepensioneerd werd; tot zijn grote spijt heeft hij daarna nooit meer gevaren.

Waarschijnlijk veroorzaakte zijn Indische afkomst de gewoonte in het gezin om elkaar bijnamen te geven, soms meerdere voor dezelfde persoon. Hij werd 'Bapmap' (een verbastering van *bapa*, het

Christina Wilhelmina Franken, 'Poedel' or 'Oma Weijler' (grandmother Weijler), was born in **Nijmegen** on 20 September 1868 as the fourth child of Adrianus Franken and Jacoba Wilhelmina Kalf. She died at age 97 on 15 March 1953 in Amsterdam, where she lived in a retirement home, Koninginneweg 34/36, a ten minute walk from the residence of her eldest daughter Fietje at Oranje-Nassaulaan 50b. As child she lived in the van Welderen street, Nijmegen and stayed there after her wedding, until the family moved to the Batavierenweg in 1918. Later on she moved to Oranjesingel 25 with her husband, Toet and Nel. She lived there until after WW2. She was quite fluent in the German language, but less so in English. She married on 31 May 1893 with:

Hendrik Otto Weijler (Pap, Bapmap) was born in Padang (the West coast of Sumatra) on 4 August 1859, and he died in **Nijmegen** on 14 January 1943. Who he was, and how he came to the Netherlands is described in the family history **WIE WAS OOM PIET?** (Who was Uncle Piet?) which was researched and written by Tineke. He was navigator coxswain in the Dutch East-Indian Government Marine from 25 juni 1879 until his retirement in 1897 after he was struck by the **beriberi** disease, typical for sailors at the time. Since then, he strongly regretted never having been at sea anymore.

It is likely that the Indonesian descent of Hendrik Otto was a main cause of the family habit to use nicknames instead of the given names, often more than one per person. He was called 'Pap' or oc-

Maleise woord voor ‘vader’) of ‘Pap’ genoemd, en zijn vrouw ‘Poedel’. De term ‘Indisch’ was goed in de tijd van het *Dagboek*, toen Sumatra, Java, en de andere eilanden ‘Nederlands Oost-Indië’ waren; na de bevrijding van de Japanse bezetting kwam de Nederlandse regering terug, en een paar jaar later werden de eilanden overgedragen aan de nieuw gevormde Indonesische regering.

casionally ‘Bapmap’ (derived from *bapa*, Malaysian for ‘father’), and his wife had the nickname ‘Poedel’. Note that the term ‘Indonesian’ was incorrect at the time of the *Diary*, when that country did not yet exist and was the ‘Netherlands East India’ colony until their liberation a few years after WW2.

FIGURE 4.35. Christina Wilhelmina Franken met haar man Hendrik Otto Weijler voor hun huis op de Oranjesingel, 1935. Het zicht is schuin over de straat in de richting van het huis van de drie zusters Courier du Dubekart.

 Christina Wilhelmina Franken with her husband Hendrik Otto Weijler standing in front of their home on the Oranjesingel, 1935. The view is towards the residence of the three Courier du Dubekart sisters.

In het gezin Weijler-Franken werden vijf dochters geboren: Jacoba Christina Sophia, Sophia Maria Carolina, Christina Wilhelmina, Petronella Hermina, en ook

In the Weijler-Franken family 5 daughters were born: Jacoba Christina Sophia, Sophia Maria Carolina, Christina Wilhelmina, Petronella Hermina, and also Ja-

Jacoba Adriana.

Jacoba Christina Sophia Weijler (Coba), geboren in Nijmegen op 24 juni 1894 en jong overleden in Nijmegen op 15 juni 1904.

coba Adriana.

Jacoba Christina Sophia Weijler (Coba) was born in Nijmegen on 24 June 1894, and she died young in Nijmegen on 15 June 1904.

FIGURE 4.36. Sophia Maria Carolina Weijler met haar man ds Henri Marinus Sasse.
 Sophia Maria Carolina Weijler with her husband Henri Marinus Sasse
 (1 March 1934).

Sophia Maria Carolina Weijler (Fietje, Fiedel, of Paauw), geboren in Nijmegen 23 maart 1898, overleden in Arnhem 24 november 1966. Zij trouwde 23 oktober 1923 in Nijmegen met Henri Marinus Sasse.

Christina Wilhelmina Weijler (Titi or Tiboe), geboren Nijmegen 10 juni 1899, overleden Eindhoven 17 juni 1995. Zij

Sophia Maria Carolina Weijler (Fietje, Fiedel, Paauw), born in Nijmegen on 23 March 1898, died in Amsterdam on 24 November 1966. She married on 23 October 1923 in **Nijmegen** with Henri Marinus Sasse.

Christina Wilhelmina Weijler (Titi or Tiboe), born in Nijmegen on 10 June 1899, died in Eindhoven 17 June 1995. She mar-

trouwde op 21 januari 1927 met Cornelis Reinier Frederik van Roggen in Nijmegen.

Petronella Hermina Weijler (Nell of Meel, Kreel), geboren Nijmegen 22 juli 1900, overleden Doorn 4 maart 1987, en ze bleef ongetrouwd. Zij deed destijds de huishouding bij Professor van Uven in Wageningen.

Jacoba Adriana Weijler (Toet, Waldy), geboren Nijmegen 27 oktober 1904, overleden in Nijmegen 19 augustus 1945. Zij trouwde op 1 maart 1934 in Nijmegen met Johannes Coenraad de Vries.

ried on 21 January 1927 in Nijmegen with Cornelis Reinier Frederik van Roggen.

Petronella Hermina Weijler (with nicknames Nell, Kreel or Meel) was born in Nijmegen on 22 July 1900 and died in Doorn on 4 March 1987. She remained unmarried, and during the time of this *Diary* was the housekeeper of Professor van Uven in Wageningen.

Jacoba Adriana Weijler (Toet, Waldy), born on 27 October 1904 in Nijmegen, and died there on 19 August 1945. On 1 March 1934 she married, also in Nijmegen, with Johannes Coenraad de Vries.

FIGURE 4.37. Oma's oudste kleinkinderen, nooit ver uit haar gedachten.

 Oma Weijler's eldest grandchildren, never far out of her thoughts.

L⇒R: Nini, Henk, Otto, Arend, Heleen, Tineke. (1937, in 'Pennsylvania', Beek bij Nijmegen)

Sophia Maria Carolina Weijler trouwde met:

Sophia Maria Carolina Weijler married:

FIGURE 4.38. Met Oom Piet in Nice, 25 december 1928.

 With Uncle Piet in Nice, 25 December 1928.

L⇒R : **Oom Piet, Pels, Nell, Frits, Titi, Toet.**

Henri Marinus Sasse (Han), een Nederduits Hervormde Predikant in Amsterdam-Sloten, geboren 20 augustus 1895 te Leiden, overleden 20 maart 1987 te Arnhem. Op 23 oktober 1923 trouwde hij in Nijmegen met **Fietje**. In de tijd van het *Dagboek* woonde de Sasse familie in Amsterdam. Hun kinderen zijn:

Christina Wilhelmina Sasse (Tineke), geboren 22 maart 1925 in Schoonoord, Drente, en één van de medewerkers aan deze publicatie. Zij zocht de meeste informatie uit, hoofdzakelijk in de lokale bibliotheken en archieven.

Helena Maria Sasse (Heleen), geboren 3 januari 1927 in Schoonoord, gemeente Sleen (Drente).

Henri Marinus Sasse (Han), reverend of the Dutch Reformed Church, and stationed in Amsterdam-Sloten. He was born in **Leiden**, 20 August 1895, and died in Arnhem on 20 March 1987. He married Fietje in Nijmegen on 23 October 1923. In the period of this *Diary* the Sasse family lived in Amsterdam. Their children are:

Christina Wilhelmina Sasse (Tineke), born on 22 March 1925 in Schoonoord, Drente. She is one of the coauthors of this publication, and ferreted out much of the data, mainly in the local libraries and archives.

Helena Maria Sasse (Heleen) was born on 3 January 1927 in Schoonoord, Drente.

FIGURE 4.39. Ingang van de pastorie in 's Heerenberg, 1930
 Entrance to the vicarage in 's Heerenberg, 1930.
L⇒R: Tineke, Arend, Heleen.

Hendrik Marinus Sasse (Henk), geboren op 10 februari 1931 in 's Heerenberg, Gelderland.

Hendrik Marinus Sasse was born in the village 's Heerenberg, Gelderland on 10 February 1931.

Hendrik Otto Sasse, geboren 25 juli 1934 in Amsterdam.

Hendrik Otto Sasse was born on 25 July 1934 in Amsterdam.

Christina Wilhelmina Weijler trouwde met:

Christina Wilhelmina Weijler married:

Cornelis Reinier Frederik van Roggen (Frits), geboren 21 oktober 1901 in Nijmegen, overleden in Dordrecht op 10 april 1968. Tot 1942 was hij advocaat en procureur en woonde in Nijmegen, Prins Bernhardstraat 6, en van 1942 tot 1948 (d.w.z in de tijd van het *Dagboek*) was hij rechter en rechter-commissaris in Rotterdam. Vóór de tijd van Prins Bernhard was datzelfde adres 'van Schevichavenstraat 12'; die straat kruisde de Oranjesingel, en het deel buiten die singel werd hernoemd, tegelijkertijd met de huisnum-

Cornelis Reinier Frederik van Roggen (Frits), born on 21 October 1901 in Nijmegen, and died 10 April 1968 in Dordrecht. He was solicitor and barrister until 1942 in Nijmegen, Prins Bernhard street 6, and from 1942 to 1948 (*i.e.* in the time of this *Diary*) he was judge in Rotterdam. Before Prins Bernhard's time in the Netherlands this street address was 'van Schevichaven street 12'. This street crossed the Oranjesingel, and only the part outside of that singel was renamed after prins Bernhard, and new house num-

mers. Tijdens de Duitse bezetting was de koninklijke naam verboden, en werd het adres 'van Schevichavenstraat 6'; er waren toen 2 plaatsen met die naam en nummer: het **gymnasium** en het van Roggen adres. Na de oorlog kreeg het weer de koninklijke naam; al die 'verhuizingen' zonder verandering van plaats en helemaal geen in- en uitpakken van de inboedel. Hun kinderen zijn:

Arend van Roggen (Aad), geboren 2 januari 1928, en één van de schrijvers van deze publicatie. Hij is getrouwd met **Lien** van Roggen-Oei die veel geduld vertoonde tijdens het werk aan deze publicatie. Hun zoon **Walter** gaf advies en suggesties over de vertaling en over de computer code keuzes.

Otto van Roggen, geboren 12 mei 1930 in Nijmegen. Hij is getrouwd met **Joop** van Halteren. Beiden hebben veel informatie gegeven voor deze uitgave, en hun commentaren zijn zeer op prijs gesteld, net als de uitgebreide suggesties van hun dochter **Petra** over de inhoud en vorm.

Nini van Roggen, geboren 21 juni 1931 in Nijmegen.

Adelaïde Louise van Roggen (Loukie), geboren 12 mei 1937 in Beek.

Cora van Roggen, geboren 2 september 1940 in Nijmegen.

Wilhelmina van Roggen (Helma), geboren in Nijmegen op 10 augustus 1942.

Jacoba Adriana Weijler trouwde met:

bers were assigned. During the German occupation the royal name was taboo and the address name changed back to 'van Schevichaven street 6', and because the number did not change back there were 2 such addresses, the **gymnasium** and the van Roggen home. After the war it regained its royal name; all these address changes without a change in place, and certainly no packing and unpacking of any of their household effects. Their children are:

Arend van Roggen (Aad) was born on 2 January 1928 in Nijmegen, and is one of the coauthors of this publication. He married Lien van Roggen-Oei, who suffered much patience during the work on this book. Their son Walter contributed suggestions on the translation and on computer code and software system choices.

Otto van Roggen, born 12 mei 1930 in Nijmegen. His wife is Joop van Halteren. Both contributed much to this publication, and their comments have been very valuable, as have the extensive suggestions on the contents and format from their daughter Petra.

Nini van Roggen was born in Nijmegen on 21 June 1931.

Adelaïde Louise van Roggen was born in Beek bij Nijmegen on 12 May 1937.

Cora van Roggen was born on 2 September 1940 in Nijmegen.

Wilhelmina van Roggen, born in Nijmegen on 10 August 1942.

Jacoba Adriana Weijler married:

Johannes Coenraad de Vries (Tyr), geboren 17 juli 1907, overleden in Hilversum op 24 februari 1963. Ze trouwden op 1 maart 1934 en bleven kinderloos. Hun vaste adres was op de bovenverdieping van Oranjesingel 25, maar vanwege de gezondheid van **Toet** hadden ze ook andere, tijdelijke adressen, en ze waren niet in Nijmegen tijdens de bevrijding.

Johannes Coenraad de Vries (Tyr) was born on 17 July 1907, and died 24 February 1963 in Hilversum. They married on **1 March 1934** and did not have children. Their permanent address was on the upper floor of Oranjesingel 25, but they had temporary addresses mainly due to Toet's poor health, and they were not in Nijmegen during the liberation.

FIGURE 4.40. George Gray en Cornelia Justine Susanna Sasse
 George Gray and Cornelia Justine Susanna Sasse (**1 March 1934**)

Andere familieleden zijn:

Peter Hermanus van der Wedden, or 'Oom Piet', geboren 1852, overleden 1929, eerst kolonel, later in 1907 een generaal-majoor in het Nederlands Indische leger. Na zijn pensioen in 1907 was hij een huisvriend van de familie Weijler, woonde in Nijmegen in het Oranje Hotel, maar liep altijd naar de Berg en Dalseweg 250 (in

Other members of the family are:

Peter Hermanus van der Wedden, better known as 'Oom Piet' (Uncle Piet) was born in 1852, died in 1929 and was major-general in the Dutch East-Indian army. He was a family friend of the Weijlers and lived in the Oranje Hotel, but each day walked to the Berg en Dalseweg 250 (later renumbered to Nr 450), where he

2008: Nr 450), een stukje grond met tuinhuis dat hij **Sochripetja** noemde naar de Weijler dochters SOPhia, CHRistina, PETronella, en JAcoba. Een deel van zijn groentetuin oogst werd regelmatig naar Oranjesingel 25 gebracht. Meer gegevens in het werk WIE WAS OOM PIET, dat door de schrijfster, **C.W. Sasse**, aangeboden werd aan haar vader ter gelegenheid van zijn 90ste verjaardag. Deze familie **publicatie** (1985, 17 pg; kopie in museum Bronbeek in Arnhem) heeft veel bijzonderheden niet alleen over Oom Piet, maar ook over zijn vriend, Hendrik **Otto** Weijler.

Else Rabanus (Pels, ook 'Tante Pels'), geboren op 11 augustus 1900 in Barmen (Duitsland), overleden in **Wuppertal**, 31 januari 1983. Ze was een nicht van de familie, haar moeder Hendrika Wilhelmina Martina Franken (overleden op 10 april 1904) was de zuster van **Poedel**. De vader van Else was Karl Emil Rabanus. Else logeerde en speelde (Zie de afbeelding op pagina **144**) vaak in Nijmegen, en ging regelmatig met de Weijler familie op vakantie, o.a. Katwijk. Samen met de Weijler dochters en **Oom Piet** ging ze veel fietsen, en ging vaak met ze op vakantie b.v. Nice in Zuid Frankrijk (Zie de afbeelding op pagina **219**). Ze woonde in Duitsland, in Barmen, een stad aan de Wupper.

George Gray (Zie de afbeelding op de vorige pagina) woonde op Vossenlaan 24, en was een achterneef van Hendrik **Otto**. De vrouw van George was **Nel Gray**.

Cornelia Justine Susanna Sasse (Cors), was **Henri's** zuster, geboren 1 november 1897, overleden 22 april 1959. Zij woonde vanaf maart 1936 bij het gezin

had a property which he named *Sochripetja* after the four Weijler dochters: SOPhia, CHRistina, PETronella, and JAcoba. Part of the produce from his vegetable garden often was brought to the Oranjesingel 25. More details can be found in the privately published WIE WAS OOM PIET? (Who was Uncle Piet?), written by C.W. Sasse, and presented to her father at the occasion of his 90th birthday. This publication (1985, 17 pages, a copy is kept in the Museum **Bronbeek**, Arnhem) has information not only on Oom Piet, but also on his friend Hendrik Otto Weijler.

Else Rabanus (Pels, also 'Aunt Pels') was born on 11 August 1900 in Barmen (Germany) and died in **Wuppertal** (the same city, renamed) on 31 January 1983. She was a family niece: her mother Hendrika Wilhelmina Martina Franken (died on 10 April 1904) was the sister of Christina Wilhelmina Franken; her father was Karl Emil Rabanus. Else was a regular visitor in Nijmegen and a playmate (See the figure on page **144**) of the Weijler daughters. She often went with them (and their uncle Piet) on bicycle trips and joined the family on vacations such as **Katwijk** and Nice in South France (See the figure on page **219**). She lived in the German city **Barmen**.

George Gray (See the figure on the previous page) lived on the Vossenlaan 24. He was a second cousin of Hendrik Otto Weijler. His wife was Nel Gray.

Cornelia Justine Susanna Sasse (Cors) was the sister of Henri. She was born on 1 November 1897 and died on 22 April 1959. Since March 1936 she lived in the

van haar broer Henri in huis.

Selima Eliseba de Vries-van Booven (Mima) was de vrouw van Jacob de Vries, schoonzuster van **Toet**, en dochter van Henri van Booven (Zie de afbeelding op pagina 177). Ze stierf op 11 mei 1985 in Amsterdam.

Tante Lot André de la Porte, wonende in de Javastraat (№ 13?) in Nijmegen. Zij is verwant aan de van Roggen familie, een oud-tante van één van de schrijvers.

house of her brother Henri.

Selima Eliseba de Vries-van Booven (Mima) (See the figure on page 177) was the wife of Jacob de Vries, the sister in law of Toet, and daughter of Henri van Booven. She died in Amsterdam on 11 May 1985.

Aunt Lot André de la Porte lived in the Java street, probably №13, in Nijmegen. She is related to the van Roggen family, a great-aunt of one of the authors.

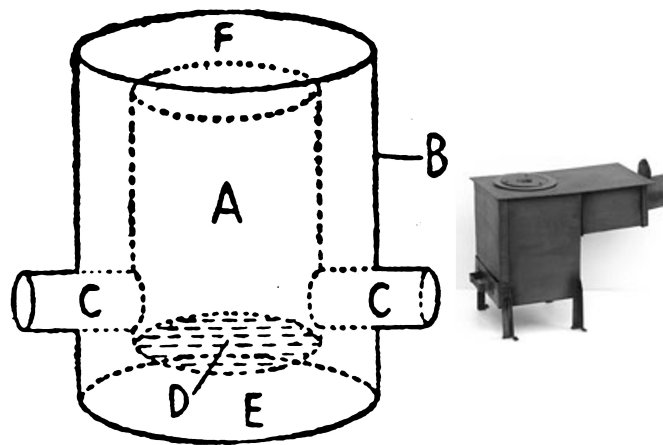

FIGURE 4.41. Noodkachels, gebruikt om te koken zonder gas of electriciteit. Een schets van het eenvoudigste model en een foto van een betere uitwerking.
 Emergency stoves, used when there was no power. A sketch of the simplest design and the photo of an improved model.
 (Museum, Data.)

Reizen

De familie, vooral de dochters, gingen vaak uit met Oom Piet. Voor kleine afstanden ging het per fiets, en dat begon altijd op een militaire manier, waarbij de generaal het commando gaf "Klaar voor opstappen!" en een seconde daarna "Stap op!", en dan pas gingen de meisjes op weg, met de fietsen op een rijtje achter de generaal aan.

Travel

The family, and especially the daughters, often went out with Oom Piet. For short distances bicycles were used, and these always started with a military ritual. The general shouted his first command "Ready to go!" and then followed up a second or so later with "Mount the bike!", after which the girls bicycled single-line behind the general.

Later, toen de dochters Fietje en Titi zelf een gezin hadden gingen die vaak op vakantie reis naar landelijke plaatsen, meestal in Nederland of Duitsland. Verschillende keren gingen ze samen, of met hun ouders, Poedel en Pap, en soms ook met **Oom Piet** (Zie de afbeelding op pagina 219).

Markusmühle [51:05N 7:10E], in Wermelskirchen [51:09N 7:13E], Duitsland was een bekend vakantieoord, waar de familie Sasse was in de zomer van 1935 met haar ouders, en in 1937 met Aad. Later in dat jaar was het hele oord verbrand, om hersteld te worden in 1938, totdat het op 31 december 1984 weer in brand vloog, en niet meer hersteld werd.

Geitenmelker is de naam van een zomerhuisje in **Eerbeek**, op de Imbosch. De familie **Sasse** kwam daar voor vakantie in 1943 en 1944, en in 1944 was de familie van **Roggen** daar ook.

Later, after the daughters **Fietje** and **Titi** had their own families, they often vacationed in rural areas, mostly in the Netherlands or Germany. Sometimes they went on a joined vacation, and on occasion also with their parents **Poedel** and **Pap**, or with **Oom Piet** (See the figure on page 219).

Markusmühle [51:05N 7:10E] was a famous vacation spot in **Wermelskirchen**, Germany [51:09N 7:13E], where the family **Sasse** was in the summer of 1935 with her **parents** and in 1937 with **Aad**. Later in that year the site burnt down to the ground, to be restored the next year until on 31 December 1984 it went up in flames again, not to be restored.

The **Geitenmelker** (goat milker) is the name of a summer cottage in the city of **Eerbeek**, in the Imbosch. The Sasse family was there for the summer vacations of 1943 and 1944, the van Roggen family was there only in 1944.

Haar Huis en Leven

IN DE TIJD van het *Dagboek*, gedurende de oorlog, Poedels enige adres was Oranjesingel 25, en het was heel moedig dat ze daar bleef, ondanks dat veel van haar kennissen uit de stad weggevlucht waren.

Er zijn alleen maar anekdotische verhalen over haar eerdere adressen. In haar vorige adres op de Batavierenweg (Zie de afbeelding op pagina 35), waren de kamers van de meisjes op de bovenste verdieping waar het 's winters erg koud was, en het water in de waskommen bevroor. Begrijpelijk, want in die tijd waren de huizen niet geïsoleerd, en waren geïsoleerde ramen nog niet in de handel. Die bovenste verdieping werd 'Nova Zembla' genoemd naar het hele koude eiland ten noorden van Rusland. Dit eiland was erg bekend in die tijd vanwege de Nederlandse zeeman **Willem Barents** die als eerste om het eiland heengevaren was, en waar de aangrenzende zee naar vernoemd werd. Het gebrek aan centrale verwarming is ook de reden dat het in die tijd gebruikelijk was om 's avonds een **kruik** met warm water in het bed te leggen om de lakens en deken enigszins van de kou af te krijgen tegen de tijd dat je slapen ging (Zie de afbeelding op pagina 140).

Het huis aan de Oranjesingel (Zie de afbeelding op pagina 47) was moderner en de meeste kamers waren verwarmd

Her House and Life

AT THE TIME of this *Diary*, during the war, **Poedel's** only address was at Oranjesingel 25. She courageously stayed in her home, although many of her acquaintances fled the city in fear.

There is only some anecdotal information about her earlier addresses. Previously, in their home on the Batavierenweg (See the figure on page 35), the girls had their rooms on the top floor which was exceedingly cold in the winter, with the water freezing in their washbowls. No wonder, at that time the houses were not insulated, and double-pane windows were not yet invented. The top floor was nicknamed by the girls as 'Nova Zembla', after the cold island *Novaya Zemlya* North of Russia, well known at that time because the Dutch sailor captain Willem Barents was the first to circumnavigate and map that large Northern island, and the adjacent sea later was named after him. The lack of central heating made it common to put a hot-water **bottle** (See the figure on page 140) in your bed in the evening, so that the sheets and blankets were just a bit warmer when you went to bed.

The Oranjesingel house (See the figure on page 47) was more modern, and had pot-bellied or similar wood and coal-

door een kachel; verschillende daarvan worden in het *Dagboek* genoemd (Zie de afbeelding op deze pagina), en de noodkachels die gebruikt werden bij gebrek aan kolen voor de grotere kachels (Zie de afbeelding op pagina 224).

heated stoves in many rooms. Several of these stoves are mentioned in the *Diary* (See the figure on this page), also the emergency stoves used during the times that there was a lack of fuel (See the figure on page 224).

FIGURE 5.42. Een typische potkachel, zoals gebruikt om kamers te verhitten en eten te koken.

 A typical potbelly stove for heating rooms and cooking food.

Uit het *Dagboek* is het duidelijk dat er genoeg ruimte was voor vele tijdelijke gasten, soldaten of mensen van huizen die zwaar beschadigd waren — tenminste als het dak niet kapot was en de verdieping niet overstroomd was door de regen. Het huis is vrij groot en een plattegrond schets is gegeven (Zie de afbeelding op de volgende pagina) met de begane grond en de eerste verdieping. Daar boven is de zolderverdieping met aan de

As is clear from the *Diary*, there was ample space for many emergency guests, soldiers as well as civilians of damaged homes — but not useable when the roof was broken and the upper floors were flooded by rain. The house is fairly large and a sketch is given (See the figure on the next page) with the ground floor layout and the first floor. Above this bedroom floor is the attic with at the front Nell's room when she visited, a room for

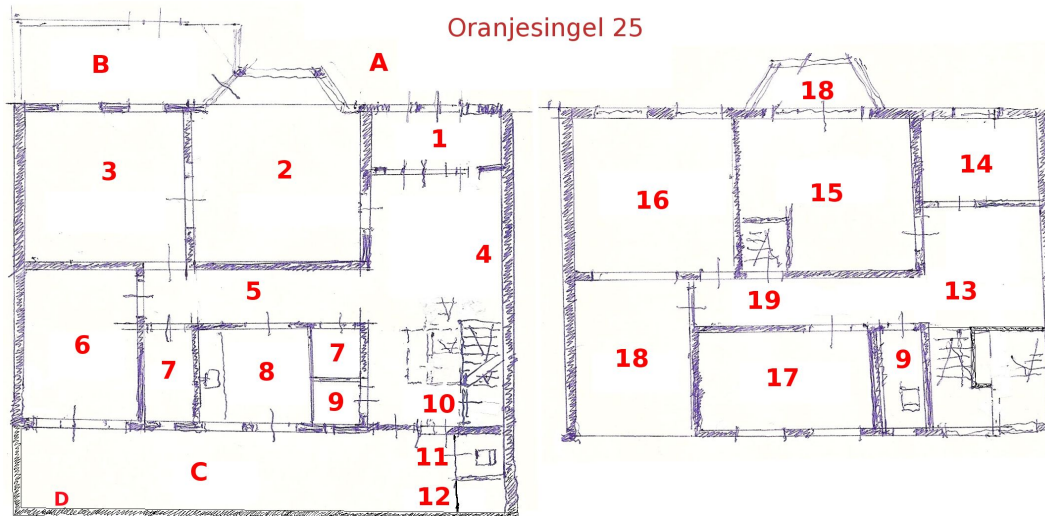

FIGURE 5.43. Een ruwe schets uit het geheugen van Otto, de familie architect, van het Oranjesingel 25 huis. A: voortuin, B: terras, C: achtertuin; D: baksteen tuin muur, 1: entree, 2: woonkamer, 3: eetkamer, 4: traphal, 5: gang, 6: kleine kamer, 7: kast, 8: keuken, 9: WC, 10: kelder deur, 11: bedienden WC, 12: schuur, 13: gang, overloop, 14: badkamer, 15: slaapkamer, 16: Toet's kamer, 17: logeerkamer, 18: balkon, 19: deur naar de zolder trap.

 A quick sketch from the memory of **Otto**, the family architect, of the house at Oranjesingel 25. A: front yard, B: terrace, C: garden; D: brick garden wall, 1: vestibule, 2: living room, 3: dining room, 4: stairway, 5: hallway, 6: small room, 7: closet, 8: kitchen, 9: toilet, 10: basement door, 11: toilet, 12: shed, 13: corridor, 14: bathroom, 15: bedroom, 16: Toet's room, 17: guest room, 18: balcony, 19: door to the attic stairs.

voorkant de kamer van **Nell** als zij op bezoek was, achter een kamer voor de bediende, en een grote opslagplaats. De achtertuin was gescheiden door een grote bakstenen muur van andere achtertuinen. Die stenen scheidingsmuren waren standaard, en verschillende mensen hadden gaten erin gemaakt zodat ze naar een ander huis konden vluchten zonder de straat te gebruiken. De plattegrond maakt verschillende beschrijvingen in het *Dagboek* duidelijker, b.v. het gezicht op de gang vol met matrassen en slapende mensen vanuit Pap's kleine kamer (zie №6 in de schets). De kleine kamer, zowel als de

the maid in the back, and a large storage space. The back yard had a large brick wall to separate it from the other back yards, a standard feature in this area. Several people had chipped big holes in these walls so that they could go to one of the adjacent houses for shelter without having to use the street. This layout sketch may clear up several descriptions in the *Dairy*, such as the view (on page 21) from Pap's small room (№6 in the sketch) on the hallway with mattresses and sleeping people. That small room as well as the kitchen had glass doors and windows looking out towards the South, which par-

keuken hadden glazen deuren en ramen die op het zuiden uitkeken en waren dus enigszins verwarmd als de zon scheen.

De Weijler familie was vrij welgesteld, maar we hebben niet veel details. Waarschijnlijk hadden ze een paar hypotheeken uitstaan: **Jacobs** betaalde haar op 8 oktober, en ze schrijft op 7 februari dat mevrouw Langendam een deel van de hypotheek had afgelost. Ze kreeg ook dividend van aandelen en/of obligaties; in die tijd moest men naar de bank gaan waar zegels ('coupons') van het certificaat ingediend werden om het geld te kunnen ontvangen.

Geldbedragen werden toen uitgedrukt in guldens (*fl*, vroeger 'florijn' van de *florino* munt uit Firenza, Italië), met als muntstukken de rijksdaalder of 'riks' als afkorting (*fl* 2,50), gulden (*fl* 1,00), kwartje (*fl* 0,25), dubbeltje (*fl* 0,10), stuiver (*fl* 0,05) en cent (*fl* 0,01). De riks was een goed kindercadeau in die tijd, waarin een brood *ca.* *fl* 0,25 kostte, even veel als een 'kwartjesboek', een boek met verhalen voor kinderen, en op slecht papier gedrukt. De postprijs van een brief naar een andere stad was 7,5 cent (Zie de afbeelding op pagina **252**).

Geld voor winkels en reparateurs werd meestal contant betaald, of per giro overgeschreven, d.w.z. een formulier (giro check) werd naar de giro bank gestuurd met de opdracht om het bedrag over te schrijven. Dit systeem is analoog aan een normale bank voor overdracht van relatief kleine bedragen, maar werkt enigszins anders: de betaler zegt aan zijn bank om een bedrag af te trekken en dan over te schrijven naar het gegeven adres.

tially heated those rooms when the sun was shining.

Financially, the Weijler family was reasonably well off, but not much is known. They may have provided money for several mortgage loans: Jacobs paid her on 8 October, and on 7 February she mentions that part of a mortgage was paid off by Mrs. Langendam. She also had some stocks and/or bonds from which she received dividends; at the time you had to go to the bank, have little sticker seals ('coupons') removed from the certificate, and trade the sticker in for cash.

The monetary unit was the guilder (*fl*) from the older *florino*, the coin used in Firenza, Italy; later translated to 'florin'. In addition to the guilder (*fl* 1.00), the coins were 'rijksdaalder', 'riks' in short (*fl* 2.50), and several smaller ones, 'kwartje' (*fl* 0.25), 'dubbeltje' (*fl* 0.10), 'stuiver' (*fl* 0.05), and the cent (*fl* 0.01). At the time, a 'riks' was a nice present for children, when a loaf of bread used to cost *ca.* *fl* 0.25 which also was the price of children's books printed on rather poor quality paper. Mailing a letter to another city amounted to 7.5 pennies (*fl* 0.075) (See the figure on page **252**).

Money in stores and for laborers was paid mainly in cash, or else per **giro**, i.e. mailing a check to the giro office, asking to transfer the stated amount. The giro system is almost equivalent to a bank for transferring money between two fixed accounts, but works in the 'opposite' direction in that the payer tells the girobank to deduct first, and then to transfer the amount to the given address.

In die tijd was het normaal voor groente winkels, kruideniers, enz. om op vaste dagen wagens rond te **sturen** naar hun klanten, onverschillig of je iets besteld had. Er waren te weinig telefoons (Zie de afbeelding op pagina 12) om telefonische bestelling gebruikelijk te maken. De wagen kwam voor, de man belde aan en vroeg wat je vandaag nodig had, en leverde het dan direct af. Handkarren waren typisch voor bakkers, terwijl de groenteman met paard en wagen kwam. Anderen die zo langs kwamen waren b.v. scharenslijpers, verkopers van borstels, en mensen die potten en pannen repareerden en verkochten. Dit verkoop systeem klinkt erg efficiënt voor huisvrouwen, maar dat was het niet; vaak hoorde je van een huisvrouw “Ik kan vanmiddag niet gaan omdat de groenteboer langs komt”.

Genoemde Personen

Heel veel mensen komen voor in het *Dagboek*, een deel waarvan onbekend is bij de huidige schrijvers, en dus adresboeken moesten gebruikt worden voor verificatie. Sommige genoemde namen komen te vaak voor in de adreslijsten om te kunnen identificeren. Die namen zijn bij elkaar gebracht in de Woordenlijst onder ‘**unknown**’. De straatnamen zijn aangevuld uit het Algemeen Adresboek Nijmegen 1940, en vergeleken met die uit het Straatnamenboek 1948.

At the time, it was common for stores of staple products to send out carts with their wares to the customers for home **delivery** on fixed days, even though you had not ordered anything; there were too few **phones** (See the figure on page 12) to make ordering by phone a standard practice. They would ring the front door bell, ask what you needed today, and deliver this on the spot. Typically, bakers had hand-pushed carts, and greengrocers had larger carts pulled by a horse. Other door-delivered services came from e.g. scissors grinders, brush sellers, and people that specialized in the sale and repair of pots and pans. This system sounds delightfully efficient for the women that did the household work, but it was restrictive; often it was heard from a lady “I cannot not go out this afternoon, because the greengrocer comes by”.

Persons mentioned

Many people have been mentioned in the *Diary*, some of which are not known to the current authors, and thus address lists had to be used for verification. Several names occurred too often in these lists to be identified with the *Diary* content. Those names are collected and listed in the **Index** under ‘**unknown**’. The street names have been verified with the 1940 and 1948 editions of the ‘General Address-book Nijmegen’.

FIGURE 5.44. Het zomerhuisje De Geitenmelker in het bos bij Eerbeek.
 The summer cottage *De Geitenmelker* in the woods near Eerbeek.

Inwoners

In de tijd en plaats van het *Dagboek* was het heel gewoon om een dienstbode te hebben, en meestal woonde die in; op Oranjesingel 25 was er een speciale kamer op de zolderverdieping voor de huishoud hulp, en de W.C. in een schuur in de achtertuin, dichtbij de keuken achterdeur. In het *Dagboek* zijn verschillende dienstboden genoemd.

Annie was een dienstbode op Oranjesingel 25 voor zo goed als de hele beschreven periode. **Nel** is de naam van haar zuster, en **Bert** was de verloofde van Annie. Hij hielp vaak mee met speciale karwijtjes.

Dory was een tijdelijke dienstbode op Oranjesingel 25 gedurende de tijd dat Annie buiten de stad was en niet terug kon komen over de brug waarvoor een spe-

Lodgers

At the time and place of the *Diary* it was quite common to have a maid-servant, and mostly she lived on the premises. In Oranjesingel 25 the maid's room was on the attic floor, and she had a toilet in a shed located in the back garden, close to the kitchen door. Several servants are mentioned in this *Diary*.

Annie was servant in Oranjesingel 25 for almost the complete period described. Nel is the name of her sister, and Bert was engaged to Annie, and often helped with special jobs.

Dory was a temporary servant in the Oranjesingel 25 during the time that Annie was out of town and was not allowed to return over the Waal bridge, for which

ciale pas nodig was.

Vanwege de verwoesting was er groot gebrek aan woningruimte, en alle huizen die ruimte hadden werden ingeschakeld voor inkwartiering van het leger, of voor de huisvesting van families waarvan de huizen vernield waren. Mevrouw **van Dalen**, haar zuster juffrouw **Kok**, en haar dochter Corry van Dalen, woonden in op Oranjesingel 25 vanaf begin november 1944 toen hun huis onbewoonbaar werd. Corry's toekomstige verloofde is **Jan Rombouts**.

Theo **Pothof** met zijn vrouw Lies en zoontje Albert sliepen tijdelijk in de kelder van Oranjesingel 25. Zij was vroeger dienstbode bij Duives, hij werkte in een borstelfabriek. Hun woonadres: Tweede Walstraat 113.

Vrienden, buren

Vriendinnen en verschillende mensen uit de buurt van de Oranjesingel zijn herhaaldelijk genoemd, zelfs personen die alleen maar bekend waren omdat zij dezelfde schuilkelder gebruikten. Vooraanstaand zijn de namen 'Cor', Nan' en 'Mien' die telkens genoemd worden. Zij waren de zusters **Courier du Dubekart** en zulk goede vriendinnen van **Oma Weijler** dat ze vaak 'Tante' genoemd werden, hoewel ze niet verwant waren met de Weijler familie. Vermoedelijk zagen de Weijler dochters ze regelmatig, en dus begonnen ze de drie zusters aan te spreken als 'tante', b.v. 'tante Nan' i.p.v. 'Mevr. Jentink'. In die tijd was dit gebruik normaal; zelfs ca. 1930 werd de huis dokter, die toen nog regelmatig huis bezoek maakte, 'Oom Dokter' genoemd. Gedu-

a special permit was required.

Due to all the destruction there was much demand for living space, and all houses which were still livable and had one or more spare rooms were forced to take in people from demolished homes, and some soldiers. Mrs. van Dalen, her sister Miss Kok, and her daughter Corry van Dalen temporarily lived on Oranjesingel 25 from early November 1944 after their home was badly damaged and became uninhabitable. Corry's future fiancé was named Jan Rombouts.

Theo Pothof, his wife Lies and young son Albert temporarily used the basement of Oranjesingel 25 as night shelter. She used to be the servant of Mrs. Duives, and he worked in a brush factory. They lived on the Second Wall street 113.

Friends, neighbors

Friends and several people from the Oranjesingel neighborhood are mentioned several times, even persons known only because they shared the same bomb shelter. Prominent are the names 'Cor', 'Nan' en 'Mien' which occur throughout the *Diary*. They were sisters, born Courier du Dubekart, and were such good friends of **Poedel** that they often were called 'Aunt', even though they were not related to the Weijler family. Presumably, the Weijler daughters saw them often and the girls addressed them as e.g. 'aunt Nan' instead of 'Mrs. Jentink'. Such transfer to family was common at the time; even ca. 1930 the house doctor, who then commonly made house calls, was called 'uncle doctor' by children. During the time of the *Diary*, the sisters lived together in a large

FIGURE 5.45. "Gebruik je die klompen ook in de rechtbank?", bij het zomerhuisje De Geitenmelker.

 "Are you using those **logs** also in court?", near the vacation cottage De Geitenmelker.

L⇒R: Han, Henk, Frits, Otto, Cors, Nini.

rende de tijd van het *Dagboek* woonden de drie zusters samen in een groot huis op de hoek van de Arksteestraat, Oranjesingel 2A, schuin tegenover Oranjesingel 25.

Cor Jentink was één van de drie zusters, Cor, Nan en Mien, geboren Courier du Dubekart, die woonden op Oranjesingel 2A. Cor Jentink-Courier du Dubekart is overleden in Nijmegen op 21 juni 1964. Ze was getrouwd, in Den Haag in 1893, met Dirk Jentink (1863–1919), KNIL officier in Meester Cornelis (Java).

Nan Jentink was één van de drie zusters, Cor, Nan en Mien, geboren Courier du Dubekart, die woonden op Oranjesingel 2A. Nan Jentink-Courier du Dubekart is overleden in Nijmegen 20 november

house at the corner of the Arkstee street, Oranjesingel 2A, which is askew Oranjesingel 25.

Cor Jentink was one of the three sisters, Cor, Nan and Mies, born Courier du Dubekart, who lived on the Oranjesingel 2A. Cor Jentink died in Nijmegen on 21 June 1964. She was married in the **Hague** in 1893 with Dirk Jentink (1863–1919), an officer in the KNIL (Royal Dutch Indias Army) in Meester Cornelis, Java.

Nan Jentink, also one of the three sisters living on Oranjesingel 2A. Nan Jentink died in Nijmegen on 20 November 1959. She married Jan Carel Jentink (1865–1905), an agriculturist in Medan (Sumatra); they

1959. Zij was in 1900 getrouwd met Jan Carel Jentink (1865–1905) planter in Medan; zij hadden één dochter Jacomina Jacoba, geboren in Batavia (Java) in 1901.

Mien Büchler was één van de drie zusters, Cor, Nan en Mien, geboren Courier du Dubekart, die woonden op Oranjesingel 2A. Haar kleindochter was **Ineke**.

Anna Moora was een oude schoolvriendin van **Poedel**, geboren in Amsterdam 18 januari 1869, woonde met haar ouders, broers en zusters op Ganzenheuvel wijk O № 499 sedert 11 oktober 1879. Zij vertrok 24 maart 1892 naar Utrecht (gegevens van het bevolkingsregister 1860–1900).

Tine Hovenkamp en Annie **Behrens** waren vriendinnen van **Toet**. Tine woonde op Oranjesingel 75, en Annie in Eindhoven. **Kas** was de verloofde van Toet vóór ze **Tyr** kende. Zijn achternaam is niet bekend.

Mevrouw **André**, een overbuurvrouw, woonde op Oranjesingel 24. Haar man was kleermaker.

Beijens, geboren C.O. de Ridder, woonde op Straalmanstraat 9. Mevrouw Beijens was de moeder van Nan Beijens. Nan was van beroep apothekersassistente, en een vriendin van **Toet**.

Benes. Deze familie en hun adres is niet bekend, maar het moet niet al te ver zijn van Oranjesingel 25.

Martinus Jacobus **Duives** (1892–1982) woonde op de Hendrik Hoogersstraat 2, d.i. het hoekhuis met de Oranjesingel, het huis naast Oranjesingel 25. Hij was een accountant, en in latere jaren wethouder van Nijmegen. Hij was getrouwd

had one daughter Jacomina Jacoba, born in Batavia (Java) in 1901.

Mien Büchler was one of the three sisters Cor, Nan, and Mien, born Courier du Dubekart, living in Oranjesingel 2A. Her granddaughter was named Ineke.

Anna Moora was an old schoolfriend of Poedel. She was born in Amsterdam on 18 January 1869 and lived with her parents, brothers and sisters in Ganzenheuvel area O № 499 since 11 October 1879. She moved to Utrecht on 24 March 1892 according to the registry (1860–1900).

Tine Hovenkamp was a friend of Toet and lived on Oranjesingel 75. Annie Behrens from **Eindhoven** also was a friend of Toet. Kas was engaged to Toet before she had met Tyr. The last name of Kas is not known.

Mrs. André lived across the street, on Oranjesingel 24. Her husband was a tailor.

Mrs. Beijens-de Ridder lived on Straalman street 9. She was the mother of Nan Beijens, a friend of Toet, and assistant apothecary.

The family Benes and their address is not known, but they must have lived close to Oranjesingel 25.

Martinus Jacobus Duives (1892–1982) lived on Hendrik Hoogers street 2, i.e. the corner house to the Oranjesingel, and adjacent to Oranjesingel 25. He was accountant and in later years alderman of the city of Nijmegen. He was married

met Gerarda Maria Oelp, en had Eta en Piet als kinderen. Iedere keer dat er hulp nodig was, klom Piet over hun tuinmuur.

Wagenmaker. S.C. Wagenmaker was de directeur van de N.V. Centrale Grinthandel, en buurman van de **Weijler** familie, en woonde op Oranjesingel 23. Zijn vrouw is Truus, met zonen Erik, Frits, en Bob. Willem **Gautsch**, Fransestraat 53, was de vader van Truus Gautsch-Wagenmaker, en ook een oude schoolvriend van **Poedel**.

Botermans was koopman en meubelhandelaar, met zijn zaak op Ziekerstraat 63, en woonadres Prins Bernhardstraat 8, naast het huis van van **Roggen**. In 1941 of begin 1942 liet hij een grote schuilkelder bouwen in zijn achtertuin, waar goed gebruik van gemaakt was, ook door verschillende families uit de buurt.

Drielsma was assistent administrateur (incassobureau), Oranjesingel 49. Deze Joodse familie was door de Duitsers opgepakt en naar een concentratiekamp gestuurd. Helaas zijn ze nooit terug gekomen.

Mevrouw **Haga** was de zuster van jufvrouw **Muller Massis** en ze woonde op de Bijleveldsingel 24.

Hendrik van Hestia huurde een verdieping naast Oranjesingel 25.

Mevrouw M.J. van **Wijk** woonde in de Hendrik Hoogersstraat 6, net om de hoek van Oranjesingel 25.

De familie **Schaepman** woonde op de Prins Bernhardstraat 4, naast het huis van van Roggen.

with Gerarda Maria Oelp, and his children were named Eta and Piet. Piet regularly climbed over their common garden wall when help was needed.

S.C. Wagenmaker was the director of the Central Gravel Co. Inc, lived in the Oranjesingel 23 and thus was neighbor of the Weijler family. His wife is Truus Gautsch-Wagenmaker, and their sons are Erik, Frits, and Bob. Her parents lived in the Franse street 53. Her father Willem also was an old schoolfriend of Poedel.

Mr. Botermans was a merchant and sold furniture in his shop on Zieker street 63. He lived on Prins Bernhard street 8, next to van Roggen. In 1941 or early 1942 he had built a large bombshelter in his back yard. Much use was made of this by them and various families in the neighborhood.

Drielsma was assistant administrator of the collection agency located on Oranjesingel 49. This Jewish family was picked up by the Germans and sent to a concentration camp. Unfortunately, they never returned.

Mrs. Haga is the sister of miss Muller Massis and lived on the Bijleveldsingel 24.

Hendrik van Hestia rented a floor adjacent to Oranjesingel 25.

Mrs. M.J. van Wijk lived on the Hendrik Hoogers street 6, just around the corner of Oranjesingel 25.

The Schaepman family lived in Prins Bernhard street 4, next to the home of van **Roggen**.

E.J. Gaudy Spanjaard, wonende Oranjesingel 17. Zijn zuster(?) heet Mies, ingeschreven als 'mej. M.G. Spanjaard'.

Mr. E.J. Gaudy Spanjaard lived in the Oranjesingel 17. His sister(?) Mies was registered as 'Miss M.G. Spanjaard'.

Aannemers, Werkers

Deze groep namen bevat de verschillende winkels en firmas die genoemd zijn in het *Dagboek* zowel als de namen van verschillende mensen die gehuurd waren om de vele reparaties te verrichten.

De **Postduif** is een banket en brood bakkerij die nog steeds bestaat (2009). De winkel werd vaak bezocht, en er was regelmatig contact met verschillende personen die daar werkten. Juffrouw Sanders was de administrateur of misschien de eigenaar van de Postduif winkel, en **Marie** was daar een winkeljuffrouw.

De firma **Seegers** werkte verschillende keren aan de daken van Oranjesingel 25 en omgeving. **Horbeek** was de schoorsteenveger, en **van Tienen** was timmerman en aannemer die de gaten in het huis repareerde. De tuinman was van **Loosbroek** en de steenkool leverancier **Biessels**. **Dupont** was een Nijmeegse verhuis of transport firma en **Hartink** was een brillen winkel, **Michels** een kapper, en **Scheerder** een kapster. **Schuppers** had een brood bakkerij, en **Groen** een kantoorbedrijf on Gerard Noodtstraat 6.

W.J. **Jacobs**, wonende Ziekerstraat 148, had waarschijnlijk een loodgieters bedrijf in de van Welderenstraat, en vermoedelijk een hypothecaire lening lopen bij de **Weijler** familie. Zijn zoon, Jan Petrus Wilhelmus, 25 jaar oud, was gestorven door een granaat inslag op 28 september 1944, en zijn verloofde Lidy Arends was zwaar verwond bij dezelfde inslag.

Contractors, Laborers

This group of names relates to people associated with various companies, stores, and workers who had to make many of the required house and garden repairs.

The *Postduif* (carrier pigeon) is a bakery and confectionary still extant in 2009. The store was visited often, and there was regular contact with several persons that worked there. Miss **Sanders** was the manager or perhaps owner of the Postduif store, and Marie a stores clerk in that shop.

The Seegers company worked several times on the roof repair at the Oranjesingel and surroundings. Horbeek was the chimneysweep, van Loosbroek the gardener, and van Tienen was carpenter and contractor who worked on the house. Biesse delivered coal for the stoves, Dupont was a transport and moving company in Nijmegen. Hartink had a store for eyeglasses, Michels was a hairdresser, as was Ms. Scheerder, and Schuppers had a bakery store. Groen was a stationer's store at the Gerard Noodt street 6.

W.J. Jacobs, address Zieker street 148, had a plumbers company most likely in the van Welderen street, and probably had a mortgage loan at the Weijler family. His son, Jan Petrus Wilhelmus, 25 yr old, died from a shell shard on 28 September 1944, and his fiancée Lidy Arends was severely wounded by the same shell.

Prakke was de Protestante boekhandel in Nijmegen. De godsdienstige verdeling in de stad Nijmegen, tussen het katholieke zuiden en het protestante noorden, in die tijd was erg sterk. Het Rooms katholieke equivalent was de boekhandel *Kloosterman*, en dan was er nog *Ten Hoet*, die meer algemeen en onzijdig was.

Teunissen, vader en zoon, waren aannemers in de Barbarossastraat. *van der Stad* was een winkel voor hang- en sluitwerk, *van Woerkom* was een grote comestibleszaak in de Molenstraat, en *Verkroost* was een expediteur en verhuizer firma. **Hulsteijn** was een kruidenierszaak, en vermoedelijk kende **Poedel** de eigenaars.

A.C.C. was een genoemde Italiaanse firma, met Jaap **van Epenhuizen** als transport directeur. Hij was een kennis van **Toet**. Misschien is er ook een Jan van Epenhuizen.

Medisch

In de tijd van dit *Dagboek* waren er veel mensen gewond of stierven door het oorlogsgeweld, en de medische dienst had dus veel extra werk wat soms onder moeilijke omstandigheden uitgevoerd moest worden. De volgende mensen in deze beroepen zijn vermeld.

K.J. Troost (Kerst) was huisarts, wonende op Oranjesingel 47. Zijn vrouw was Thea Troost-van der Koog. Haar ouders **van der Koog** woonden ook in Nijmegen.

Prakke was the protestant bookstore in Nijmegen. The religious separation in this boundary city between the mainly catholic South and the protestant North parts, was quite strong at the time. The roman catholic bookstore was *Kloosterman*, and there also was a more neutral one, *Ten Hoet*.

Teunissen, both father and son, were building contractors located in the Barbarossa street; *van der Stad* was a hardware store, *van Woerkom* was a large grocery-delicacy store in the Molen street, and **Verkroost** a transport company. Mr. Hulsteijn had a grocery store, and most likely, Poedel knew the owners.

Jaap van Epenhuizen, transport director at the Italian company A.C.C., was an acquaintance of Toet. There also may have been a Jan van Epenhuizen.

Medical

During the time of this *Diary*, many people were wounded or died due to the raging war, and members of the medical profession had their hands full with the extra work, done sometimes under difficult condition. The following people in this group have been mentioned.

K.J. Troost was a medical doctor, general practitioner, living in Oranjesingel 47. His wife was Thea Troost-van der Koog, and her parents also lived in Nijmegen.

Bol, van Zeggelen, van Daal en **Prik** waren Nijmeegse artsen. **W. Munting** was arts en homeopaat, wonende op de Graafscheweg 1. **C.M.J.C. Lagerwerff** was vrouwenarts, Oranjesingel 32. Dr. **Plantenga** was keel, neus en oorarts, en woonde in de Spoorstraat. **van Vucht** was arts, en verbonden aan het Canisius Ziekenhuis in Nijmegen. **Boon** was een arts in Amsterdam, en **Veenenbos** een arts in Eerbeek.

Bueno Bibaz was een tandarts, Broerstraat 24, en F.J.M. **Werner** was ook een tandarts, wonende Hendrik Hoogersstraat 1. Juffrouw **van Steenberg** was een verpleegster, o.a. van Hendrik **Otto** tijdens zijn laatste ziekte. **Ans** was een masseuse, haar achternaam is niet bekend.

Religieus

Net als de dokters hadden de dominees en priesters het ook moeilijk, vooral omdat vele kerken in de binnenstad zwaar beschadigd waren. Behalve dat waren bijna alle kerk **klokken** gesloopt door de Duitsers om omgesmolten te worden tot kogels en wapens. Snel na de Duitse bezetting van de stad kwam het bevel dat alle **koperwerk**, zelfs potten en pannen, ingeleverd moet worden om bij te dragen aan de Duitse oorlog. Vele families wilden dit niet doen, en moesten hun koperwerk verbergen zodanig dat ze niet gevonden werden tijdens één van de vele huisinvallen door het Duitse leger of de **SS**. **Frits** en **Arend** groeven hun koperwerk onder in een kelderhoek waar er een grote stapel van zand, baksteen en cement blokken lagen die overgebleven waren van de huisbouw. Het bleef ver-

Drs. **Bol, van Zeggelen, van Daal** en **Prik** were medical doctors in Nijmegen. Dr. **W. Munting**, Graafscheweg 1, was medical homeopathist doctor. **C.M.J.C. Lagerwerff** was gynecologist and lived in Oranjesingel 32. Dr. **Plantenga** was a doctor for throat, nose and ear diseases and lived in the Spoor street. Dr. **van Vucht** was associated with the **Canisius** Hospital. Dr. **Boon** was a medical doctor in Amsterdam, and **Veenenbos** was doctor in **Eerbeek**.

Bueno Bibaz was a dentist who lived on Broer street 24, and F.J.M. **Werner** also was a dentist with address Hendrik Hoogers street 1. Miss **van Steenberg** was a nurse who took care of Hendrik **Otto** during his last illness. **Ans**, her last name unknown, was a masseuse.

Religious

Like the medical profession, the religious one also had a difficult time, because at some point most of the downtown churches in Nijmegen were seriously damaged. Moreover, almost all the **bells** from the churches were taken down to be melted and used for bullets and other armory. Quite soon during the German occupation, the edict came out that all people had to deliver their copper and brass items, even pots and pans, to a central station from where they were shipped to Germany to be melted down and used for their war effort. Many families did not want to contribute and had to hide their **copperware** so that it could not be found during one of the many razzias. **Frits** and **Arend** dug the family's items deep into a basement corner where there was a big heap of sand, brick and con-

borgen tijdens de verhuizing van de familie naar Rotterdam, en het was pas heelds-huids opgegraven na de oorlog.

Baljon, een Ned. Hervormd predikant uit Zetten, tijdelijk verplaatst naar Nijmegen. Ds **Geurtsen** en **Ossewaarde** predikten ook in Nijmegen. **van Gaalen** was evangelist en godsdienst leraar, wonende op Bijleveldsingel 58, boven het Centraal Gebouw. **Pel** was Lutherse dominee en redacteur en J.A. **van Selms** was Ned. Hervormd predikant.

Johan **Heidema** was Nederduits Hervormd hulpprediker in Amsterdam-Sloten, en verloofd met **Tineke** Sasse. Er waren radio preken en uitzendingen van ds **Sipenmeijer**, een predikant uit Eindhoven, en **van Dorp** predikte vanuit London via BBC uitzendingen. Ds **van Dijk** predikte in Nijmegen en schreef in de Nijmeegse Courant.

Juristen

Verschillende personen zijn genoemd die betrekking hadden met de Nijmeegse advocaten praktijk (1924–1942) van van **Roggen**, de schoonzoon van **Poedel**.

Haitsma Mulier was advocaat en procureur, en nam de praktijk over van C.R.F. van **Roggen** toen die was benoemd tot rechter in Rotterdam. Zijn vrouw is **Guus** Haitsma Mulier -van Scherpenberg. Haar vader was ook advocaat, en tot zijn dood de oudere collega van van Roggen.

Visser was de klerk in het advocaten kantoor van C.R.F. van Roggen en Haitsma Mulier. Hij woonde buiten Nijmegen in **Berg en Dal**, en had een dochter, Annemarie.

crete residues, left there after construction of the house. All was left when they moved to Rotterdam, and the items were retrieved without damage after the war.

Baljon was a Ned. Hervormd minister from **Zetten**, and temporarily stationed in Nijmegen. Geurtsen and Ossewaarde also preached in the city. Van Gaalen was evangelist and religion teacher at the **Centraal Gebouw**. Bijleveldsingel 58. Pel was a Lutheran minister and editor, and Selms was a Nederduits Hervormd minister.

Johan Heidema, Nederduits Hervormd clergyman in Amsterdam-Sloten, was engaged to Tineke Sasse. There were radio sermons and broadcasts from Sipenmeijer, a minister from **Eindhoven**, while van Dorp preached from London via the BBC radio. Minister van Dijk preached in Nijmegen and also wrote in the *Nijmeegse Courant*.

Legal

Several people are mentioned who were related to the law practice in Nijmegen (1924–1942) of van Roggen, a son in law of Poedel.

Mr. Haitsma Mulier was lawyer and barrister, and took over the law practice of C.R.F. van Roggen after the latter became a judge in Rotterdam. His wife is Guus Haitsma Mulier-van Scherpenberg, and her father also was a lawyer and until his death the older colleague of van Roggen.

The law clerk in the offices of van Roggen and Haitsma Mulier was Mr. Visser, who lived outside of **Nijmegen** in Berg en Dal. Annemarie Visser is his daughter.

A.C. Nypels was notaris; mevr. Nypels, geboren Deutekom, was zijn weduwe. De familie woonde op Oranjesingel 45, en hun achtertuin grensde aan de achtertuin van van **Roggen**. Hun dochter is **Inge Bloemsma-Nypels**, en zij heeft via **Otto** ook informatie voor deze uitgave bijgedragen.

Doesburgh was een notaris, Oranjesingel 12, en **van Diepenbroek** was in 1940 een kandidaat notaris, wonende Kwakkenbergweg 301.

Beets wonende op Fransestraat 6, (toen geschreven: Franschestraat) was advocaat en procureur. De schuilkelder waar hij, zijn vrouw en zoon Henk overnachten was in de kelder van het Centraal Gebouw. **van der Velden** was kantonrechter in Nijmegen en **Weier** was een notaris.

Soldaten

Tommy is de algemene naam die in het *Dagboek* gebruikt was voor de leden van de geallieerde legers: Amerikaan, Engelsman, Canadees, en soms zelfs voor niet-Engels sprekende personen. Dus niet alleen voor Engelse (UK) soldaten, zoals gebruikelijk in de Engelse taal. We houden dit gebruik aan, en het meervoud 'Tommys' in beide talen.

David Dwight Eisenhower (1890–1969), was generaal in het Amerikaanse leger en benoemd tot *supreme commander of the Allied forces*. In de verkiezing van 1952 was hij verkozen als President van de Verenigde Staten.

A.C. Nypels was a notary public; Mrs. Nypels, born Deutekom, was his widow. The family lived in Oranjesingel 45, and their backyard was adjacent to that of van Roggen. Their daughter is Inge Bloemsma-Nypels, who also has contributed information for this publication via Otto.

Mr. van Doesburgh was a notary public, living in Oranjesingel 12, and van Diepenbroek was an apprentice notary public in 1940, with address Kwakkenbergweg 301.

The family Beets, address Franse street (at the time spelled 'Fransche') was solicitor and barrister. The bombshelter where he, his wife and son Henk spent the nights was in the basement of the **Centraal Gebouw**. Mr. van der Velden was magistrate in Nijmegen and Weier was a notary public.

Soldiers

'Tommy' is the generic name used by **Poedel** in the *Diary* for all members of the Allied armies, and in this *Diary* is thus not confined to Britishers only; a change in meaning, which we will retain and we will use 'Tommys' as the spelling for the plural form in both languages.

David Dwight Eisenhower (1890–1969), as a general in the US Army and was appointed as the Supreme Commander of the Allied Forces. In 1952 he was elected as President of the USA.

Bernard Law Montgomery (1887–1976), the 1st Viscount Montgomery of Alamein, was Veldmaarschalk in het Engelse leger.

Christof Bristown was een engelse soldaat van de *British 7th Armoured Division*, genaamd *Desert Rats* (Woestijn raten), vanwege hun goed werk in Noord-Afrika. Hun insigne is de jerboa (woestijn rat) (Zie de afbeelding op pagina 56).

de Vries was kapitein in het Nederlandse bevrijdings leger.

Hans en **Stanley**, beide ‘**Tommys**’, met onbekende achternamen. Hans woonde in Canada.

Undra was een officier in het Duitse leger, misschien uit Oostenrijk, en tijdelijk gelegerd op Oranjesingel 25, net vóór de Duitse terugtrekking uit Nijmegen.

Artiesten

A. den Doolaard (1901–1994), is het pseudoniem van Cornelis Johannes George Spoelstra jr. Deze schrijver was erg sterk tegen de Nazi beweging, zie zijn autobiografie *HET LEVEN VAN EEN LANDLOPER* (ISBN 9021410354, Querido 1958) over zijn heel avontuurlijk leven.

Carel Steven **Adama van Scheltema** (1877–1924), was een dichter, heel bekend door zijn optimistische stijl en gedichten over de mensheid in de natuur.

Publius Ovidius Naso (Ovidius, 43 BC–17 AD) was een Romeinse dichter met een langdurende invloed op proza en poëzie in de westerse literatuur.

Arthur Schopenhauer (1788–1860) was een Duitse filosoof.

Bernard Law Montgomery (1887–1976), the 1st Viscount Montgomery of Alamein was the Fieldmarshal of the British Army.

Christof Bristown was a soldier of the British 7th Armoured Division, which has the nickname ‘Desert Rats’ due to their performance in the North Africa desert. Their emblem shows the **jerboa** (desert rat) (See the figure on page 56).

Captain de Vries of the Dutch army was in Nijmegen after its liberation.

Hans and Stanley are two Tommys of which the last names are unknown. Hans came from Canada.

Undra was an officer in the German army, probably from Austria, and was billeted on Oranjesingel 25 just before the German withdrawal from Nijmegen.

Artists

A. den **Doolaard** (1901–1994) is the pen name of Cornelis Johannes George Spoelstra Jr. He wrote strongly against the Nazi system, and had a very adventurous life, described in his book *HET LEVEN VAN EEN LANDLOPER* (The life of a Tramp, ISBN 9021410354, Querido 1958).

Carel Steven Adama van **Scheltema** (1877–1924), was a Dutch poet. He was well known, mainly due to his optimism and his poems about people in nature.

Publius **Ovidius** Naso (Ovid, 43 BC–17 AD), a Roman poet with a long lasting influence on Western literature and poetry..

Arthur **Schopenhauer** (1788–1860), was a German philosopher.

Alie van Wijhe-Smeding (1880–1938), was een bekende schrijfster. Haar roman *De Zondaar*, ong. 1930, werd een ‘zeer gedurfde roman’ genoemd.

Max Blokzijl d.w.z. Marius H.L.W. Blokzijl (1884–1946), was zanger, schrijver, en een Nederlandse Nazi collaborateur en propagandist.

Lammerts van Bueren, een schrijver over Nijmegen, o.a. schreef hij het boek *DE VERWOESTING VAN EEN OUDE KEIZERSSTAD* [Nijmegen, De Koepel, 1948, LCCN: a 47000182].

Gustav **Lange** (1830–1889), een Duitse componist. Zijn *Blumenlied* (bloemen zang) is karakteristiek voor de periode omstreeks 1900. De Duitse **tekst** is van Ludwig Heinrich Christoph Hölty (1748–1776), en heeft een Nederlandse vertaling (**Luister**).

Albert van Dalsum (1889–1971), was een acteur en gaf voordrachten.

Janus **van Duuren** (1885–1980), was zowel bariton als tekenleraar in Nijmegen. Zijn bijdragen tot het culturele herstel in Nijmegen zijn **alhier** beschreven [*Loc. cit.*, pagina 82ff].

Hans Triebels (1912–2006), was musicoloog en pianist. Triebels heeft ook geschreven *HOOPVOL NAAR EEN NIEUWE TOEKOMST: HERVATting VAN HET CULTURELE LEVEN IN NIJMEGEN DIRECT NA DE BEVRIJDING* [Nijmeegs Katern NK 11 (1997), №5, p. 2-11].

Theunis Uilke de Vries (1907–2005), was een schrijver en dichter in de Nederlandse en Friese taal.

Alie van Wijhe-Smeding (1880–1938), was a well known Dutch author. Her novel *De Zondaar* (The Sinner; ca. 1930) caused quite an uproar.

M.H.L.W. (Max) **Blokzijl** (1884–1946), a singer and author and well known as a Dutch Nazi collaborator and propagandist.

A. Lammerts van Bueren was an author and wrote about Nijmegen, e.g. the book *DE VERWOESTING VAN EEN OUDE KEIZERSSTAD*, ‘The destruction of an old empirical city’.

Gustav **Lange** (1830–1889), was a German composer. His *Blumenlied* (flower song) is typical music for the period near 1900. The **text** is from Ludwig Heinrich Christoph Hölty (1748–1776) (**Listen**).

Albert van **Dalsum** (1889–1971), was actor and performer.

Janus van Duuren (1885–1980), was both a baritone and teacher of drawing in Nijmegen. For his contributions to the cultural recovery in Nijmegen after the war, see **recovery** [*Loc. cit.*, page 82ff].

Hans Triebels (1912–2006) was a musicologist and pianist. He also wrote *HOOPVOL NAAR EEN NIEUWE TOEKOMST: HERVATting VAN HET CULTURELE LEVEN IN NIJMEGEN DIRECT NA DE BEVRIJDING* (Up to a new future: Resumption of the cultural life in Nijmegen, immediately after the liberation).

Theunis Uilke **de Vries** (1907–2005), was author and poet in both the Dutch and Frisian languages.

Jo Juda (1909–1985), was een violonist en door de Duitsers gevangen genomen, eerst in Buchenwald, en bij de bevrijding van Nederland was hij in de gevangenis bij Vught.

Jo Juda (1905–1985) was a violonist and was captured by the Germans, first detained in Buchenwald, but at the liberation he was in the Netherlands, in the **Vught** jail.

Gouvernement

Franz Joseph (1830–1916), was Keizer van Oostenrijk. Hij was geboren in Wenen en was Keizer van het Oostenrijks-Hongaarse Rijk van 1848–1916.

Government

Franz Joseph (1830–1916), was the emperor of the Austrian-Hungarian Empire from 1848–1916. He was born in Vienna.

Wilhelmina Helena Pauline Maria van Oranje Nassau (1880–2004), was Koningin der Nederlanden van 1890 tot haar abdicatie in 1948. Tijdens de tweede wereldoorlog regeerde ze met het Oorlogskabinet vanuit Engeland. Prinses **Juliana** (1909–2004), later Koningin van Nederland, 1948–2004, was de opvolgster van Wilhelmina. Prinses **Beatrix** (1938–), was prinses van Nederland toen dit *Dagboek* geschreven was en werd Koningin van Nederland in 2004 na Juliana. Prinses **Margriet** (1943–), is prinses van Nederland.

Wilhelmina Helena Pauline Maria van Oranje Nassau (1880–2004), was queen of the Netherlands from 1890 until her abdication in 1948. During the war she ruled with the Dutch War Cabinet from England. She was succeeded by her daughter, Juliana Louise Emma Marie Wilhelmina van Oranje Nassau (1909–2004). Juliana was queen from 1948–2004. Beatrix Wilhelmina Armgard van Oranje Nassau (1938–), was princess when the *Diary* was written, and became queen after Juliana. Princess Margriet Francisca van Oranje Nassau (1943–), also is mentioned in the *Diary*.

P.S. Gerbrandy. Pieter Sjoerds Gerbrandy (1885–1961), was Minister-president van het *Londense Kabinet* tot de bevrijding van Nederland.

Pieter Sjoerds Gerbrandy (1885–1961), was Dutch minister president of the temporary Dutch government in London, until the liberation of the Netherlands.

Franklin Delano Roosevelt of 'FDR' (1882–1945), was president van de Verenigde Staten van Amerika van 1933 tot 1945.

Franklin Delano Roosevelt, or 'FDR', was the president of the United States of America from 1933 until 1945.

Arthur Seyß-Inquart (1892–1946), was kanselier van Oostenrijk en was later benoemd als Rijkscommissaris van Nederland, in de Duitse bezetting van 1940–1945. Hij was onbarmhartig in het vermoorden van Nederlanders die tegen zijn han-

Arthur Seyß-Inquart (1892–1946), was Chancellor of Austria and later was appointed as German high commissioner in the Netherlands during the German occupation, 1940–1945. He was ruthless in exterminating Dutch citizens who disap-

delingen waren. Uit de aard der zaak was hij niet erg geliefd, en een van de moppen was: “ $6\frac{1}{4}$ loopt mank omdat zijn broek geen kruis maar een hakenkruis heeft”.

von Papen. Franz Joseph Hermann Michael Maria von Papen zu Königen (1879–1969), was een hoogstaande Duitse diplomaat. Zijn machinaties hadden een belangrijke invloed om Adolph Hitler aan de macht te krijgen. **Adolf Hitler** (1889–1945), was hoofd van de Duitse Nazi partij en *Führer* van Duitsland. Hij was de oorzaak van de tweede wereldoorlog, aan het einde waarvan dit *Dagboek* geschreven was. Hij schreef het belangrijkste boek voor de Nazi partij *MEIN KAMPF* (mijn gevecht). In die tijd in Nijmegen ging het rond dat hij zou doorvechten niet tot de laatste soldaat (op pagina 157), maar tot de laatste Italiaanse soldaat.

Anderen

Professor **van Uven** (1878–1959) was wiskunde professor aan de Landbouw Universiteit van Wageningen, bekend om zijn mathematische verwerking van landbouw data en analoge experimenten, o.a. statistische waarschijnlijkheid. Hij was ook een goede pianist en dirigent van het orkest van de Universiteit van Wageningen.

Thieme. Deze familie was welbekend aan de Nijmegenaren (Weijler en van Roggen) vóór de Tweede Wereld Oorlog; ze hadden een zoon, Oscar.

Stolk was een familie, wonende aan de Batavierenweg, de straat waar Opa en **Oma Weijler** gewoond hadden vóór zij naar de Oranjesingel verhuisden. **G. Wols**

proved of his actions. One underground joke about him was that “ $6\frac{1}{4}$ was limping because the stitches in his pants are sown like a swastika rather than a cross” — The Dutch pronunciation of his name and that of the number ‘ $6\frac{1}{4}$ ’ are very close.

Franz Joseph Hermann Michael Maria von Papen zu Königen (1879–1969), was an influential German diplomat. His actions were quite influential in the rise of power of Hitler. Adolf Hitler (1889–1945), was head of the German Nazi Party en *Führer* (top leader) of Germany. He was the cause of WW2, at the end of which this *Diary* was written. He wrote the most significant book for the Nazi Party *Mein Kampf* (My Fight). At the time of the occupation in Nijmegen it was joked that he was going to keep fighting not until the last soldier (on page 157), but until the last *Italian* soldier.

Others

Professor M. J. van Uven (1878–1959) was mathematics professor in the Agricultural **University** of Wageningen, well known for his work on applying math and statistics (probability) on agricultural data and similar experiments. He also was an excellent pianist and the conductor of the University’s student orchestra.

The family Thieme was well known to the Weijler and van Roggen family before WW2. They had a son named Oscar.

The Stolk family lived in the Batavierenweg, the street where **Oma Weijler** and Opa lived before they moved to the Oranjesingel. G. Wols van der Wel lived on the

van der Wel woonde op de Batavierenweg 46.

Mevrouw **Gerstenberg** had een pension in **Berg en Dal**. **van Halst** was gymnastiek leraar; **Sevenster** was een ingenieur, en **Hanna** was een dienstbode in Amsterdam. **J. Klein** had informatie over de toestand in het nog bezette Wageningen.

Mevrouw **van 't Lindenhout** was de moeder van **Coba Hellema-van 't Lindenhout** in Amsterdam. **Nijnatten**: vermoedelijk is dit G. van Nijnatten, directeur van het bijkantoor Financ. Mij., St. Annastraat 109.

De **NSB** (Nationaal-Socialistische Beweging) was de Nazi partij in Nederland. Het *Dagboek* vermeld drie namen die vermoedelijk hiermee verbonden waren, n.l. **Achterkamp**, **Moorman**, en ook mevr. **Vieweg**-van Hoek.

Er zijn ook personen waarover geen verdere informatie gevonden was. Die namen volgen hier; als lezers meerdere gegevens hebben over deze namen, en het aan de schrijvers laten weten, kan er een verbetering of appendix aangebracht worden. Voor correcties, stuur een E-mail naar avanrogg@sju.edu. Een paar onzekerheden zijn veroorzaakt door verschillende spellingen van namen in het origineel; andere door onwetendheid van de huidige schrijvers.

Er is geen nadere informatie gevonden over de volgende namen:

Batavierenweg 46.

Mrs. Gerstenberg operated a boarding house in Berg en Dal. Mr. van Halst was a gym teacher; Mr. Sevenster was an engineer, and Hanna was a servant in Amsterdam. J. Klein provided information about people in Wageningen, which still was occupied.

Mrs. van 't Lindenhout was the mother of Coba Hellema -van 't Lindenhout in Amsterdam. Nijnatten: presumably refers to G. Nijnatten, director of the Finance Co. branch office on St. Anna street 109.

The NSB (National Socialist Movement) was the political Nazi party in the Netherlands. The *Diary* mentions three names probably connected with this party: Achterkamp, Moorman, and Mrs. Vieweg-van Hoek.

There are a few names about which no information could be traced; these are listed below. If any reader has more detail about these persons, please e-mail to avanrogg@sju.edu so that corrections can be applied. A few of the uncertainties are caused by different spelling of the name in the original, others by ignorance of the current authors.

No further information was found about the following **unknown** names:

Truus Basten, Marten Biarda, Bode, Bodewes, van de Borg, Tante Cato, Dina, dominicaan, Gerritsen, juffrouw ter Haar, Hocke, Truus Jansen, Mevrouw Kerper, van der Lande (OR: van der Land, 29 nov 1944), Langendam, Leida (de jonge en de oude), Meier, Nap, Overbeek, Penning, Polis, Rijkens, Röttgers, Schuurman, Smarius, Dora van Sprang-Haspels, juffrouw Stoffels, Ern Tydeman, Uilkens, Wilms, Ypenburg.

Huisdieren

Behalve de mensen waren er ook een aantal huisdieren die woonden op Oranjesingel 25, of daar tijdelijk op bezoek kwamen. Hun aanwezigheid was erg geapprecieerd, en hun namen komen regelmatig voor in het *Dagboek*.

Moortje was een poes, en **Adolf** was een zoon van Moortje. **Opa Weijler** had een hond die hij **Bobby** noemde. **Toet** was ook dol op dieren, net als haar moeder; van haar kwamen de namen **Minka** en **Mouche** vaak ter sprake, beide katers.

Dieren van de burens waren **Duifje** de kater van **Duives**, **Difje** de hond van Nan **Beijens**, en **Polly** een hond van de familie **Troost**. Een tijdelijke inwoner was de hond van juffrouw **Kok**: **Piet Hein**, genoemd naar kapitein, later admiraal, Piet Pieterszoon Hein (1577–1629).

Algemeen

De meeste notities over de vertaling en de keuze van gebruikte termen staan in de verschillende afdelingen waar ze van pas kwamen. Er zijn ook een aantal andere woorden die hier volgen. Er zijn verschillen in de volgorde van woorden tussen Nederlands en Engels (en de laatste afhankelijk van het UK vs USA gebruik): een datum '1 mei 2000' vs 'May 1 00', of nog erger het dubbelzinnige '5/1/00'.

Pets

Not only many people, but many pets visited or even lived on Oranjesingel 25. These animals always were very welcome and are mentioned many times in this *Diary*.

Moortje was a cat, and Adolf a son of Moortje. Opa Weijler had a dog, named Bobby. Toet also loved animals, like her mother, and the names of her pets, Minka and Mouche, are mentioned regularly.

Neighbors also had pets, e.g. Duifje the cat of Duives, Difje the dog of Nan Beijens and Polly, a dog of the Troost family. A temporary resident was the dog from miss Kok: 'Piet Hein' named after the well-known Piet Pieterszoon Hein (1577–1629), a Dutch merchant captain, later admiral.

Miscellaneous

Most of the notes on the translation and word choices are found in their respective sections, but there also are a few other topics which are described here. There are differences in word order between Dutch and English (and the latter dependent on UK or USA use). For example for dates '1 mei 2000' in the Dutch (European) order becomes 'May 1 00' in the USA, or worse the ambiguous '5/1/00'.

De Nederlandse (Europese) vorm is aangehouden met de Nederlandse woorden, dus '1 mei 2000'. Ook verwarrend is de volgorde in de naam van getrouwde vrouwen, en ook hier is de Europese volgorde gebruikt: de *Dagboek* schrijfster was bij geboorte 'C.W. Franken', en na haar huwelijk met Otto Weijler was ze 'C.W. Weijler Franken' in de Europese stijl, en 'C.W. Franken Weijler' in de VS, waar de originele achternaam vaak als een tussen-naam gebruikt wordt. Behalve dat is er ook een verschil in de sortering van namen als er meer dan één woord in de achternaam is, bijvoorbeeld de naam van een van de bewerkers, 'A. van Roggen', wordt in Nederland alfabetisch gesorteerd onder de 'R', maar in de VS onder de 'v' en dan vaak als een 'V'. Om de verwarring in de Woordenlijst te voorkomen is de officiële entree 'Roggen, Arend van', met een verwijzende entree onder 'Arend van Roggen, ➡ Roggen, Arend van' en zelfs een verwijzing van de achternaam alleen: 'van Roggen ➡ Roggen, C. R. F. van', verwijzend naar de oudste persoon in die stam, genoemd in het *Dagboek*. Het symbool '➡' betekent 'Zie'.

Een analoog verschil is in de benaming van straten. In het Nederlands 'straat' is samengevoegd met de specifieke naam, b.v. 'Barbarossastraat', maar is vaak vertaald als *Barbarossa street* of b.v. *Second Wall street* van 'Tweede Walstraat'. Omdat Nijmegen een vesting was waren er muren om de stad en daarbuiten grachten of singels, vandaar namen zoals 'Oranjesingel'. Bij uitbreiding van de stad was de singel met zand ingevuld en als straat verwerkt. Op de kaart is duidelijk te zien dat die singel met zijn verlengstukken de

The European order is used here, but with the English names: '1 May 2000'. Equally confusing is the name of married women. The *Diary* author was named at her birth as 'C.W. Franken', and after marrying Otto Weijler, in the European style she is named 'C.W. Weijler Franken', but in the US it is 'C.W. Franken Weijler' where often the original family name is used as middle name. The alphabetic sorting of names also differs for persons having a multi-word family name. For example, one of the workers on the manuscript is 'A. van Roggen', with main entry in the Index as 'Roggen, Arend van', whereas in the US it would be 'VanRoggen, Arend' and thus sorted under the 'V' rather than the 'R'. To prevent confusion and more rapid name searches, the European order is used, with cross-indexing lines 'Arend van Roggen ➡ Roggen, Arend van', and even one for the family name only, in this case 'van Roggen ➡ Roggen, C.R.F. van' pointing to the eldest male from that family who is mentioned in this *Diary*. Note that the glyph '➡' stands for the word 'See'.

A similar difference is in the naming of streets. In Dutch, the word *straat* (street) often is appended to the specific name, e.g. 'Barbarossastraat', which is translated as 'Barbarossa street', but note that the specific name could be in two or more words: *Tweede Walstraat* (Second Wall street). Because Nijmegen used to be a walled city-citadel, there were city walls around it, and beyond that moats, called *singel* in Dutch. This gave names like *Oranjesingel* (Orange moat) which used to be part of the defense line for the city,

oude stad omsingelt (Zie de afbeelding op pagina 261).

De **hooikist** was een standaard meubel in oude keukens, en diende om te koken met minder energie en tijd gebruik. Die van de Oranjesingel 25 was groter dan die in de foto (Zie de afbeelding op pagina 28). Het was gevuld met hooi, en de deksel ook geïsoleerd met een dikke laag hooi; een dunne voering hield alles op zijn plaats. Er waren holtes in het hooi gemaakt voor twee pannen die precies pasten. Vergeleken met ‘standaard’ Nederlandse keukens uit die tijd werd er vaak rijst gekookt die nodig was voor het ‘Indisch eten’. De rijst werd in een pan gedaan, met water omgespoeld, en met de gewenste hoeveelheid water op het vuur gezet tot het kookte. Dan meteen goed afgesloten en in de hooikist, en na ongeveer een uur was de rijst klaar, gaar en nog steeds goed heet.

Econoom was het merk van een keuken oven met water verwarmings tank dat gestookt werd met groede, een soort bruinkool (Duits: *Grude*). De temperatuur van een pan in de oven werd gecontroleerd door de groede as meer of minder over de gloeiende kool te strijken; pannen die kunnen aanbranden staan op een dikke laag as.

Een **noodkachel** (Zie de afbeelding op pagina 224) was nodig om te kunnen koken op de tijden dat er geen electriciteit of gas was. Kleine stukken papier en hout werden erin gebruikt.

but later was filled in and made into a street, its name holding on to the ‘singel’ history. On the map, it and its extensions are seen to surround the older inner city (See the figure on page 261).

The *hooikist* (haybox) was a standard item in old kitchens and facilitated cooking with less energy and preparation time. The one from Oranjesingel 25 was twice the size of the one in the photo (See the figure on page 28), and was filled with hay. The lid also was insulated with a thick layer of hay; all held in place by a thin cloth lining. Wells were formed in the hay to fit two specific cooking pans. Much rice was cooked compared to normal Dutch kitchens, because Indonesian food has that as the main staple. The rice was placed in the pan, rinsed with water, and then brought to a boil with the required amount of water. After the boil started, the pan was closed tight and put in the haybox; after an hour or so the rice was well done, had absorbed the water and was still very hot.

‘Econoom’ was the trademark for an oven that was heated by a lignite type of fuel, and had a hot-water tank on its side. Cooking pans were placed in the oven, and if the contents were heat sensitive and could be burnt, a thick layer of ashes was placed over the red-hot lignite and under the pan to reduce its temperature.

An emergency stove (See the figure on page 224) was used when there was no electric power or gas, and little pieces of paper and wood had to provide the heat.

FIGURE 5.46. Na de Nijmeegse bevrijding rijden de tanks over de Waalbrug, september 1944.
 Allied tanks crossing the Waal after liberating Nijmegen, September 1944.

De **speculaas** koekjes zijn specifiek Nederlands. Speciaal omstreeks Sinterklaas (5–6 december) worden ze gebakken, o.a. in de vorm van een windmolen (Zie de afbeelding op pagina **111**). Het Sinterklaas feest was belangrijker als nationale feestdag dan Kerstmis, dat alleen religieus gevierd werd. Op het kerstfeest waren er versierde dennenbomen, maar geen cadeautjes, terwijl op Sinterklaas de kinderen cadeautjes kregen van iemand, vermomd als Sinterklaas met zijn vaste hulp, Zwarte Piet. Oudere kinderen en volwassenen gaven elkaar, incognito, verassing pakjes meestal vergezeld door een gedicht dat hardop gelezen moest worden bij het feest. Tegenwoordig (2009) adverteren de winkels meer het kerstfeest met dure cadeaus ten koste van Sinterklaas. Meer details over **Sinterklaas** en het **feest** via het Internet.

Voedsel bonnen (Zie de afbeelding op pagina **15**), werden uitgedeeld tijdens de

Speculaas cookies, often in the shape of a windmill, are typically Dutch and are baked especially near the St. **Nicholas** (5–6 December) festivities (See the figure on page **111**). This festival was a more important holiday than that at **Christmas**, a religious holiday. At Christmas they had decorated Christmas trees, but no presents, while at St. Nicolaas children got presents from someone disguised as the saint, with his helper Piet, a Spanish Moor. Grownups gave each other, but incognito, little surprise packages, mostly with a poem that had to be read aloud. Currently (2009) the commercial interests have pushed in favor of Christmas with expensive gifts. More details on the Internet on the St. **Nicholas** day and on the **festival**.

Food coupons were issued (See the figure on page **15**) during the war because

oorlog omdat er te weinig voedsel was, tijdelijk in het zuiden, maar gedurende de hele **hongerwinter** in het bezette noorden. Iedere week kon de hoeveelheid die je per bon kreeg verlaagd worden als de voorraad te klein was; dit vooral in de hongerwinter in het nog steeds bezette noorden. Mensen in de bezette gebieden zouden dolblij geweest zijn met de rantsoenen van de bevrijde steden, maar in Nijmegen waren de mensen blij toen het broodrantsoen verhoogd werd van 1,8 tot 2,0 kg/week voor volwassenen. Speciale **gaarkeuken**s waren opgericht in verschillende plekken in grote steden waar je gekookt voedsel kon kopen voor de warme maaltijd.

In die tijd was het normaal om alleen maar één warme maaltijd in de avond te eten, en brood met beleg als ontbijt en lunch. Sommige families aten hun warme maaltijd in de middag, en dit gebeurde meer tijdens de oorlog omdat de gaarkeukens tegen de lunchtijd open waren, het soms lang wachten was, en men niet op straat mocht lopen in de avond. De manier van eten verandert ook bij gebrek aan voedsel. Als er brood was, werd het laatste stukje gebruikt om het bord of de pan af te vegen, en zodoende alle restanten op te eten (op pagina 163). In het Noorden begonnen mensen tulpen bollen en suikerbieten te eten die niet geplant konden worden omdat landbouw velden onder een kleine laag water gezet waren om wagens and tanks tegen te houden. Ongeveer 18000 mensen stierven door gebrek aan goed voedsel.

Afhankelijk van de voorraad werden er ook bonnen uitgegeven van andere din-

there was too little food available, temporarily in the South, but in the occupied North during the whole hunger winter. Every week the amount of some particular food was reduced, especially in the North, where the supply was extremely short. People in that still occupied area would have been overjoyed with the rations of the liberated areas, but in Nijmegen people were happy when their bread ration was increased for grownups from 1.8 to 2.0 kg/week. Special general food kitchens were set up in several locations in the big cities where they bought cooked food for the one warm meal in the day.

At the time it was customary, even in normal times, to eat bread with various toppings for breakfast and for lunch, and a warm meal only in the evening. Some people preferred to eat the warm meal at noon, and this was enhanced during the war, because the central kitchens distributed their food near noon, sometimes had long waiting lines, but worse, people were not allowed on the streets in the evening. Table manners also change when food is scarce. In case there was bread, the last small piece was used to clean off the plate or dish, and eat it to consume completely the available food (on page 163). In the occupied zone people started to eat tulip bulbs and sugar beets which could not be planted because the fields were **flooded** with a some water, preventing the passage of vehicles. Approximately 18000 people died due to the lack of good food.

A similar set of coupons was issued for other standard items which were in short

gen zoals kolen voor de kachel, schoenen, enz. Meer informatie is op het Internet over **distributiebonnen** in verschillende landen. Het *Dagboek* schrijft ook over geld **coupons**, een standaard in de tijd dat aandelen en obligaties niet met een computer behandeld werden. In die tijd ging je naar de bank, en dan werd de coupon afgeknipt en de rente uitbetaald.

Calorifère is een kachel die via metalen buizen, gevuld met water of olie, warme lucht maakt, en als regel elektrisch verwarmd. Dit verdeelt de hitte over een groter oppervlak, en voorkomt de hoge temperatuur van een direct element in de lucht (straalkachel).

Bieb is de afkorting van 'bibliotheek'. Speciaal in de schuilkelders als er genoeg licht was werd er nog veel gelezen, en overdag door mensen die niet naar hun werk konden gaan. Maar niet alle bibliotheken waren open; sommige waren beschadigd door de oorlog, en andere hadden hun meest belangrijke boeken uitgegeven naar vertrouwbare bekenden om te voorkomen dat ze door de Duitsers gestolen werden, zoals dat ook gebeurde met schilderijen. Zo was bijvoorbeeld de bibliotheek van de Leidse Universiteit vlak na de oorlog bijna leeg, tot nadeel van de studenten, want de meeste boeken kwamen pas langzaam terug. Het *Dagboek* (op pagina **114**), merkt ook op dat lezen een belangrijk tijdsverdrijf was. In die tijd, zonder televisie, cell telefoon, en nog weinig radio was voorlezen in een familiekring van een boek of verhaal heel normaal vooral in de avond op feestdagen, net zoals de rol van de minstreel in veel vroegere eeuwen.

supply, e.g. coal for the heaters, shoes, etc.. Details about the war **rationing** in various countries is on the Internet. The *Diary* also mentions financial **coupons** which were standard items on stock or bond certificates before records could be stored in computers. At that time you had to go to your bank, show the certificate, and then they would take the coupon and pay the interest money.

The Calorifère is a room heater, normally electrically heated, consisting of water or oil-filled tubes that distribute the heat over a large area, preventing the high temperature associated with a direct radiant heating wire in air.

The Dutch word *Bieb* is an abbreviation for *bibliotheek* (library). Reading was a favorite passtime, especially in shelters when there was enough light, and during the day when people could not go to their normal work. But not all libraries were open for business; some had war damage, and others had given their most important books to reliable customers for safe keeping until the end of the war. This prevented most of their collection to be stolen by the Germans, as also happened with many works of art. For example, the library of the **Leiden** University was almost empty just after the war, a disadvantage for students, because most of the books were returning only slowly. The *Diary* indicates reading as a good passtime on page **114**. In this period, without television, cell phones and still little radio, it was common for a family member to read aloud to the family an appropriate book or story, especially on festival evenings, similar to the role of a minstrel

in previous centuries.

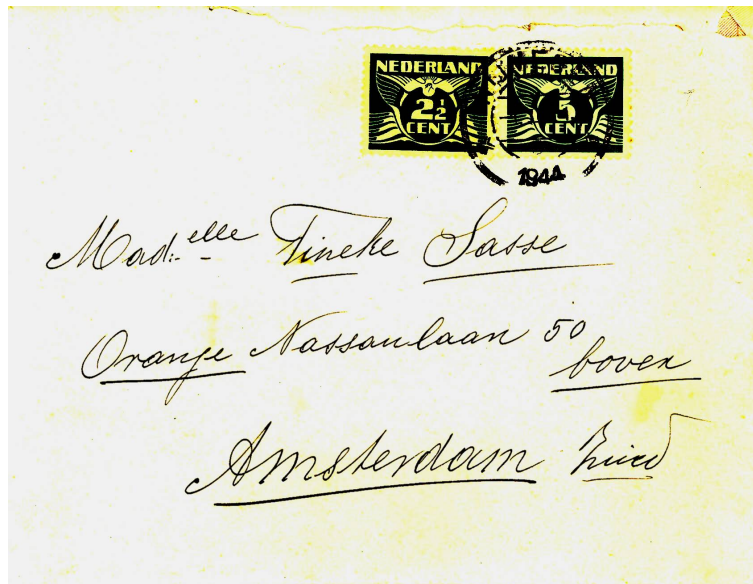

FIGURE 5-47. Tijdens de bezetting (1944) werd 'Oranje boven' op slinkse manier ver-
toond, hier op een brief enveloppe van Oma naar Tineke.

The 'Orange above all' was shown in cunning ways during the occu-
pation, here in 1944 on a mailed letter from Oma to Tineke.

Oranje is een zeer gewilde kleur van-
wege de naam 'Oranje Nassau' van het
koninklijk huis. Het woord komt dus vaak
voor, soms als deel van een naam (Oran-
jesingel, Radio Oranje), soms als de ver-
eiste kleur van decoraties.

Wilhelmus is the name of the Dutch
national anthem. Dit **lied** werd al gebruikt
tijdens de 80-jarige oorlog tegen Spanje
en is verbonden aan het huis van Oranje.
In contrast met andere volksliederen is
het erg lang, 15 coupletten, en niet ge-
makkelijk te zingen (**Luister**).

Het woord **moffen** is een Nederlands
scheldwoord voor personen uit Duitsland,
analoog aan het Duitse *Käseköpfe* (kaas-
koppen) voor Nederlanders. De vertaling
naar Engels is dubieus; in England is het
equivalent *Jerries*, afgeleid van *germans*,

Orange is a favorite color in the Nether-
lands, this word being part of the name
of the Royal family (Oranje Nassau). In
Dutch it is spelled *Oranje*, and can occur
in names (Oranjesingel, Radio Oranje) or
as favorite color for decorations.

Wilhelmus is the name of the Dutch
national anthem. The **song** was used al-
ready during the 80-year war with Spain
and is closely connected with the House
of Orange. In contrast with other na-
tional anthems, it has 15 stanzas and is
not very easy to sing (**Listen**).

The term *moffen* is a Dutch derogatory
word for Germans, similar to the Ger-
man *Käseköpfe* (cheese heads) for Dutch
people. The English equivalent is 'Jerries'
in England (derived from 'Germans') and
'Krauts' (from 'Sauerkraut') in the USA.

en in Amerika wordt '**Krauts**' gebruikt, afgeleid van *Sauerkraut* (zuurkool).

Het **O.M.** is het Openbaar Ministerie, dat deel van het gouvernement dat bepaalt of iemand voor de rechtbank moet komen omdat ze vermoedelijk een punt uit de strafwet overtreden hebben. Het is ongeveer equivalent met een functie van de *attorney general* in the Verenigde Staten, hoewel de twee recht systemen (Napoleonic in Europa en *Common Law* in the U.K. and U.S.A. moeilijk te vergelijken zijn.

Zwitsal is een zalf ('zinkzalf') die bestaat uit zink oxide en vaseline. Dit werd gebruikt bij wonden en als algemene zalf.

Een **Priesnitz** verband, genoemd naar Vincenz Priesnitz (1799–1851), is een verband met koud water onder druk. Priesnitz dacht dat een koud-water kuur hielp in herstelling. Hij had het mis, maar ondanks dat waren Priesnitz verbanden in verschillende vormen erg populair bij de medici voor een lange tijd.

In several places the generic translation 'German' has been used to prevent possible confusion.

The O.M. is that part of the government that decides if someone who may have committed a misdemeanor or felony, should be prosecuted and appear in court. The name of the department (in Dutch) is misleading (not ministerial), but the function is similar to that of attorney general of the States in the USA, although the two systems of justice (Napoleonic in Europe and Common-Law in the US) are difficult to compare.

Zwitsal is an ointment, an emulsion of zinc oxide in vaseline, and almost universally used at the time for wounds and other skin problems.

A Priesnitz bandage is a compressed cold-water bandage, named after Vincenz Priesnitz (1799–1851) who invented the bandage, wrongly thinking that cold water treatment was a cure. Nevertheless, these bandages with a variety of styles were very popular in the medical profession for quite a while.

Geografie

Nijmegen

NIJMEGEN [51:50N 5:52E] is de oudste gevestigde stad in Nederland (Julius Ceasar noemde het *Noviomagus*), hoogliggend aan de zuidoever van de **Waal**, net beneden de splitsing van de Waal en Rijn(bij het Valkhof). Het verkeer, vaak genoemd in het *Dagboek*, naar het noorden gaat over de Waalbrug, en de Oranjesingel via de Canisiussingel (Zie de afbeelding op pagina **261**) sluit daar direct op aan. Dus kwamen alle wapens en leger brigades langs Oranjesingel 25 voor het vechten in de **Betuwe** (de strook tussen de twee rivieren) naar en in Arnhem. Luchtfotos en nog andere informatie over **Nijmegen** is op het Internet, en **foto's**. Voor meer details of een uitbreiding van de kaart, zie de interactieve Google **kaart**.

De geallieerden waren vrij snel van het zuiden tot Nijmegen gekomen, maar bleven steken in een langdurig gevecht om **Arnhem**: 'Operation Market Garden' (Zie de afbeelding op pagina **18**). Vroeger waren grote rivieren, en polders die alleen maar 10 cm onder water gezet waren, altijd een groot obstakel voor een oprukkend leger. In het Hunnerpark, met goed uitzicht naar de **Waal**, was een hek waarop geschilderd was dat Julius Caesar daar stond te knarsetanden toen hij hordes Batavieren en Germanen zag die de Waal overstaken om de Romeinen uit de streek terug te jagen.

Geography

Nijmegen

NIJMEGEN [51:50N 5:52E] is the oldest city in the Netherlands that was incorporated. Julius Ceasar called it *Noviomagus*, which was located high on several hills on the South bank of the Waal river, just downstream from the point where the Rhine and Waal rivers split (now: near the Valkhof). The passing traffic, often mentioned in the *Diary*, to the North goes over the Waal bridge. The Oranjesingel via the **Canisiussingel** (See the figure on page **261**) is the main artery to the bridge. All ordnance and army brigades thus had to pass Oranjesingel 25 to fight in the Betuwe on their way to liberate Arnhem. There is information about **Nijmegen** on the Internet, and **photos**. To get more detail, or expansion, of the included map, use the interactive Google **map**.

The liberation of West Europe had quite rapid progress at first, reaching Nijmegen, but then got stuck in a long lasting battle near Arnhem (See the figure on page **18**), 18 km North of Nijmegen. In the past, polders and other low grounds that could be **flooded** with only ca. 10 cm of water were a major obstacle to army progress, and so were wide rivers that had to be crossed. In the **Hunnerpark** in Nijmegen, with a good view down to the Waal river and the Southern part of the flat Betuwe, was a fence and marker on which was written that this hill was the location where Julius Caesar stood grind-

Na de bevrijding van Nijmegen tijdens de 'Operation *Market Garden*' maakten de Duitsers een hergroepering, en op 16 december begonnen ze een heel onverwachte uitslag naar het westen (de *Battle of the Bulge* ten zuiden van Nijmegen, hoofdzakelijk in de Ardennen), waardoor ook veel drukte van overlegerende manschappen en vervoer nodig was, die ook door de stad gingen, nu zuidwaarts. Deze laatste uitslag van het Duitse leger wordt ook genoemd *Ardennes Offensive* (VS) en in officieel Duits: *Unternehmen Wacht am Rhein* (Operatie Rijn wacht).

Operatie *Veritable* was een geallieerde operatie met het doel om het landschap tussen de Maas en Rijn te veroveren, vóórdat de Rijn overgestoken zou worden. Het was kleiner in opzet dan *Market Garden*, en begon op 8 februari 1945 in de buurt van Groesbeek, met het doel de streek tussen Maas en Rijn te veroveren, vóórdat de Rijn overgestoken werd. Het was uitgevoerd door een combinatie van Canadese, Engelse en Amerikaanse troepen, die door het *Reichswald* gingen en dan door Goch (op pagina 162). Deze aanval was essentieel vanwege de mislukking van het 'Garden' deel van *Market Garden*, wat de *Siegfriedlinie* zou omzeilen. Groesbeek is erg dicht bij het *Reichswald*, het meest noordelijk deel van de *Siegfriedlinie*. De Duitse *Siegfried* verdedigingslijn, daterend van de 1ste wereld oorlog, rijkt van dit *Reichswald* tot hun grens met Zwitserland, en was geacht onbreekbaar te zijn bij een aanval van het westen (Frankrijk). De lijn was

ing his teeth in anger when *Batavian* and *Germanic* tribes were crossing the river to chase the Romans.

After the liberation of Nijmegen during the operation *Market Garden*, the Germans took time to regroup and on 16 December made a quite unexpected sally to the West (the Battle of the *Bulge*), South of Nijmegen, mainly in the nearby Ardennes mountains), again causing much traffic of soldiers and ordnance through Nijmegen, now Southwards. Other names for this last German offensive are *Ardennes Offensive* (VS) and the official German name is: *Unternehmen Wacht am Rhein*, 'Operation *Guard on the Rhine*'.

An Allied operation that had active fighting near Nijmegen was *Operation Veritable*, smaller in scope than the *Market Garden* one. This started on 8 February 1945 near *Groesbeek* with the goal to conquer the area between the rivers Maas (Fr: *Meuse*, *Moselle* or *Musel*) and Rhine, to be completed before attempting to cross the Rhine. It was necessary due to the failure of the 'Garden' part of the *Market Garden* which would have bypassed the *Siegfriedlinie*. Both operations were carried out by a mixture of British, Canadian and US troops going through Goch and the *Reichswald*. Groesbeek is close to the *Reichswald*, the Northern part of the *Siegfriedlinie*, the main German line of defense, stretching along the river Rhine at the French, Belgian and partly Dutch borders and which was meant to be the unbreakable line of German defense. At first it covered only the German-French border but just before WW2 it was expanded to the North,

uitgebreid net vóór de oorlog van hun Franse grens naar het noorden, en sindsdien werd het de *Westwall* genoemd. Het volkslied “*Die Wacht am Rhein*” (De schildwacht aan de Rijn) is verbonden met de *Siegfriedlinie*. Het lied dateert uit de Frans-Duitse oorlog (1870–1871) en het was nog in zwang tijdens WO 2 ([Luister](#)).

De mist of [rook](#) op pagina [45](#) hoogstwaarschijnlijk was een rookgordijn, gemaakt door de Tommys zodat de Duitse vliegtuigen niet konden zien wat er op de grond gebeurde, en dan die plaats door te geven aan de kanon posities in Duitsland als een goed trefpunt.

Zelfs met alle ravage gedurende de laatste oorlogs periode moet het niet vergeten worden dat in Nijmegen het woord ‘*bombardement*’ slaat op het bombardement van ongeveer een jaar eerder, n.l. 22 februari 1944, waarin de middenstad zwaar beschadigd was en ongeveer 800 mensen om het leven kwamen. De vliegtuigen waren van de VS, onderweg naar Duitsland, maar konden hun doel niet bereiken, en vlogen terug naar hun standplaats in Engeland, met de opdracht om onderweg een secundair doel te bombarderen: een groot trein emplacement. Helaas waren ze niet bekend met de omgeving, wisten dus niet dat ze de grens al gepasseerd waren, en nog erger, de bommen vielen te vroeg zodat ze in de binnenstad vielen in plaats van het station. De schade was verergerd omdat in die tijd alleen de aanvoer bommenwerper een bomvizier had, en alle volgende vliegtuigen, zonder een bomvizier, moesten hun bommen op dezelfde, geschatte, plaats loslaten.

and then it was renamed to *Westwall*. This line of defense is tightly coupled with the song *Die Wacht am Rhein* (The sentinel on the Rhine). It is an old German folksong, dating from the French-German war of 1870–1871, and it was still used during WW-2 ([Listen](#)).

The fog or smoke (on page [45](#)) most likely was a smoke screen, generated by the Allied soldiers so that German planes could not spot operations on the ground and relay that position to the gunners in Germany as a preferred target.

Even with all the damage done during this last period of the war, it should not be forgotten that in Nijmegen the term ‘*bombardement*’ (the bombing) refers to the bombardment of the inner city by US planes, then approximately one year ago (22 February 1944) in which almost 800 people in the inner city died. The planes could not reach their German target, and returned with the command to bomb a secondary target, such as any large railroad center. Not familiar with the geography, they did not realize that Nijmegen was on the Dutch side of the German border; even worse, they dropped their bombs too early so that they missed the railroad and shattered the city center. The damage was worse than what it could have been because all planes dropped their bombs in the wrong place. Only the lead plane used to have a bomb sight but it made an error, and the following planes, without such sights, had to drop their load only where they estimated that the lead plane’s bombs were dropping.

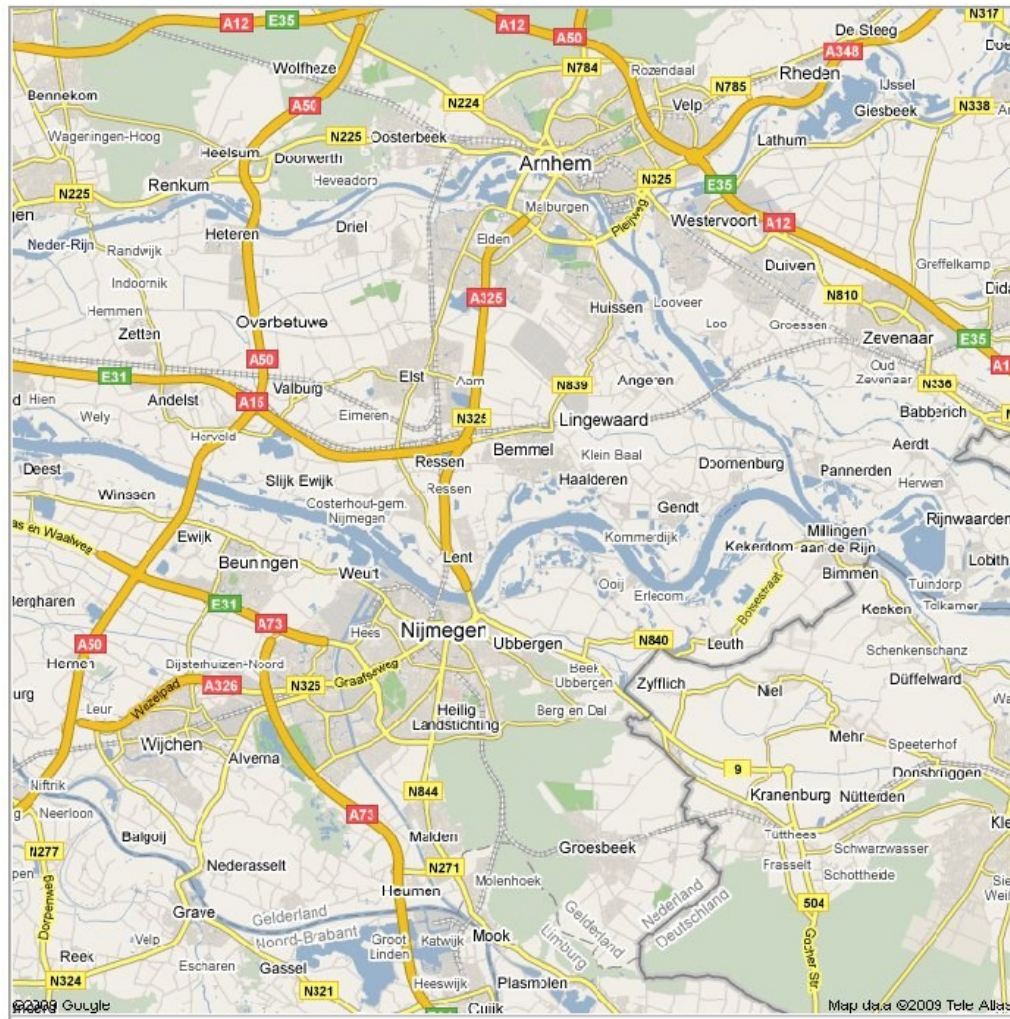

FIGURE 6.48. Kaart van de omgeving van Nijmegen.
 Google map of **Nijmegen** and surroundings

Het **Waterkwartier** was een vrij nieuwe wijk in Nijmegen, gelegen in het westelijk deel van de stad.

Het '**rode dorp**' was genoemd (op pagina 116). Dit is vermoedelijk niet een officiële wijknaam, en de term kan wijzen op de driehoek tussen Broerdijk, Postweg en Berg en Dalseweg, waar de nieuwbouw een groot aantal kleine huisjes zette, en allemaal met een rood pannendak.

Valkhof, nu een park en **museum** in

The *Waterkwartier* (water suburb) was a relatively new suburb of Nijmegen, and is located to the West of the city.

The '**rode dorp**' (red village) was mentioned (on page 116). This probably is not the official name, but may refer to the general area in the triangle of the streets Broerdijk, Postweg and Berg en Dalseweg, with relatively new small row-houses, all with a red tile roof

The Valkhof, now a park and museum

Nijmegen, op een steile heuvel aan de zuidoever van de Waal, en het oudste gevestigde militaire fort in Nederland. Dit dateert van vóór het jaar 300, en een deel van de muren bestaan nog. De Romeinen noemden deze vestiging *Noviomagus* (Latijn), en dat langzamerhand vervormd werd tot 'Nijmegen', *Nimwegen* (Duits), en *Nimègue* (Frans). Het was de meest noordelijke grens van het oude Romeinse keizerrijk, en geeft een goed overzicht van het platteland benoorden de rivier (de Betuwe) vanwaar ze opstandige Germanen en Batavieren zagen die de rivier wilden oversteken om tegen de Romeijnen te vechten. Het Valkhof biedt ook een goede zicht op de huidige Waalbrug, van strategisch belang gedurende de periode van het *Dagboek* (Zie de afbeelding op pagina 69). Het museum ligt aan de grens van het **Hunnerpark** waar nog delen van de oude stadsmuur en veel oudere ruïnes te zien zijn.

Meerdere parken waren uitgelegd buiten de oudere stadsgrens (singels). Het **Julianaplein**, naast de *Wedren* en in het verlengde van de Prins Bernhardstraat, was een van deze parken, maar was erg verkleind bij een latere wegverbreding ten behoeve van de verlengde Prins Bernhardstraat. De **Wedren** was een terrein met los zand, ongeveer een blok groot, en vermoedelijk (vanwege de naam) een overblijfsel van vroegere paarden wedstrijden. Een ander, veel groter, park is de **Goffert**, meer gespecialiseerd op sport, met een sport stadion. Bij de bevrijding was de Goffert één van de plaatsen waar de geallieerde parachutisten neerstreken.

Het **Canisius** ziekenhuis was genoemd naar Peter Kanis. Het ziekenhuis op de

in Nijmegen, is on a rather steep hill South of the Waal river, and is the oldest settled military area in the Netherlands. The fortress that was built on the hill dates from the Roman period, from 300 AD or earlier, and part of its walls are still extant. The name associated with that fortress was the Latin *Noviomagus*, which name later developed into the Dutch *Nijmegen*, in German *Nimwegen*, and it is *Nimègue* in French. From here, at the Northern boundary of the old Roman empire there is a very good overview of the flatlands North of the river (the **Betuwe**) where they saw the revolting **Germanic** and **Batavian** tribes trying to cross the river to fight the Romans. The view now shows the Waal bridge, of strategic importance during the period of the *Diary* (See the figure on page 69). The museum is located at the edge of the **Hunnerpark** with parts of the old city wall and very old ruins.

Newer parks were created outside of the old city walls and moats (Dutch: singels). The Juliana square, adjacent to the *Wedren* and at the end of the Prins Bernhard street was one of these parks, but it shrunk considerably at a later change in the streets when the Prins Bernhard street was broadened and extended. The *Wedren* (race) was an area with loose sand, approximately a city block in size, and probably a remnant of a previous era with horse races. A much larger park is the Goffert, with many sports facilities and a stadium. During the liberation, the Goffert was one of the locations where the paratroopers landed.

The Canisius hospital in Nijmegen was named after Peter **Kanis**. The hospital

Houtmarkt heeft vele zieken en gewonden geholpen tijdens het **bombardement** van Nijmegen, en de latere vrijheids operatie **Market Garden**. Er was ook een **noodziekenhuis**, ingebracht op het Brakenstein.

Peter Kanis was geboren in 1521 in Nijmegen. Later werd hij een Jesuit en geheiligd tot St. Petrus **Canisius**. Zowel het **ziekenhuis** als een straat zijn naar hem genoemd. De Canisiussingel is het verlengde van de Oranjesingel in de richting van de Waalbrug.

Berkenoord was een sanatorium, maar langzamerhand omgezet tot appartementen met medische hulp. Het gebouw was op de Oude Graafseweg.

Pniel is een Ned. Hervormde kerk in Nijmegen op de Fortstraat, die ook een informatie blad uitgaf.

Het **Centraal Gebouw** (CGNHG) in Nijmegen, Bijleveldsingel 58, was van de *Nederduits Hervormde Gemeente*, waar de kerkdiensten en andere activiteiten gehouden werden. De kelder was geen specifieke schuilkelder, maar werd als zodanig gebruikt, en vele mensen uit de omgeving sliepen daar voor de veiligheid.

De **Vereeniging** is een ander gebouw regelmatig genoemd. Het ligt op de hoek van het Keizer Karelplein en het begin van de Oranjesingel. Het was een oude sociëteit, restaurant en concertgebouw. In 1914 werd het verbouwd en het nieuwe gebouw had een uitstekende acoustiek, maar helaas was erg beschadigd, van bui-

was located on the Houtmarkt and served many of the wounded during the earlier bombardment of the city and the fighting during and after *Market Garden*. There also was an emergency hospital, erected on the South side of Nijmegen in the Brakenstein area.

Peter Kanis was born in Nijmegen in 1521, became a Jesuit and later was sainted to St. Petrus Canisius. The hospital and a street were named after him. This street, the **Canisiussingel**, is the extension of the Oranjesingel in the direction of the Waal bridge.

Berkenoord used to be a sanatorium, but gradually changed to a complex with apartments that offered medical help and treatment, located on the Oude Graafseweg.

Pniel is a Dutch Reformed church on the Fort street in Nijmegen, from which also a newsletter was published.

The *Centraal Gebouw* (central building) in Nijmegen, Bijleveldsingel 58, was used by the *Nederduits Hervormde Gemeente* (Lower German [= Dutch] Reformed Protestant Church) for church services and other activities. Its large basement was not specifically a bombshelter, but was used as such, and many people of its surrounding slept there for increased safety.

The **Vereeniging**. (society, club) building is located at the very start of the Oranjesingel, at the corner of the Keizer Karel Square. It was not only an old concert hall, but a restaurant and gathering place for the society. In 1914 it was rebuilt and the new music hall had excellent acoustics, but it was heavily damaged during

ten en van binnen, gedurende de tijd van het *Dagboek*. Na de oorlog is het weer gerestaureerd. **Hopman** was werkzaam in het gebouw van *De Vereeniging*.

In het *Dagboek* zijn verschillende scholen genoemd. In die tijd waren er 6 klassen in de lagere school, en 5 in de hogere school, waarin een keuze was tussen 'gymnasium' (de klassieke opleiding voor medicijnen en rechten) en 'hogere burgerschool' or **HBS**, die gesplitst was in 'A' (opleiding voor de handel) en 'B' (technische opleiding) afdelingen. Meisjes zowel als jongens volgden die scholen, maar er waren ook nog speciale scholen voor meisjes: de **Huishoudschool**, gelegen op de Groesbeekseweg, en de Meisjes HBS, gelegen aan het Julianaplein. Het gymnasium adres is van Schevichavenstraat 6.

De Klokkenberg is een Lagere en Middelbare school, toen gelegen in het midden van het oude Nijmegen (Muchterstraat), met uitzicht op de Waal en de Waalbrug. De naam dateert van de tijd, vóór de Internet klok en zelfs vest of armband horloges, dat een centrale klok werd gebruikt om tijd of alarm aan te kondigen. Die klok (of klokken) waren op de hoge plek ('berg') gemonteerd waar later de school gebouwd werd. Bij een latere uitbreiding was de school verhuisd naar een buitenwijk. De school was bekend vanwege de toenmaals nieuwe opleiding tot onderwijzer, zie J.J.L. van der **Bruggen**. De Middelbare school legde nadruk op de opvoeding voor onderwijzers.

J.J.L. van der Bruggen (1804–1883), was minister-president en ook minister van justitie (1856–1858). Hij stelde voor

the period of the *Diary*, both inside and outside. After the war it was restored again. Mr. Hopman worked in the Vereeniging building.

Several schools are mentioned in the *Diary*. At the time, the elementary school had 6 grades, and there were 5 grades in the college preparatory high schools, the 'gymnasium' (UK: grammar school) for classical studies like law and medicine, and the 'hogere burgerschool' (HBS, high school for citizens). The HBS was split into two sections, 'A' for commerce education, and 'B' for technical education. Girls as well as boys could attend, but there were schools for girls only: the 'Huishoudschool' for domestic economy, located at the Groesbeekseweg, and the 'Meisjes HBS' (HBS for girls) located at the Julianaplein. The local gymnasium address is van Schevichaven street 6.

The *Klokkenberg* is a combination of elementary and high school, on the Muchter street in the center of old Nijmegen, with a wide view towards the Waal and the Waal bridge. Its name derives from the hill 'berg' where the bell 'klok' or bells were located to sound a general alarm or to indicate the time, long before the advent of the Internet clock or even pocket or other small watches. It was moved to a suburb at a later expansion of the school. The *Klokkenberg* was known because of its newer style of educating teachers, see J.J.L. van der Bruggen, and their high school specialized in education of elementary school teachers.

J. J. L. van der Bruggen (1804–1883), Minister-President and Minister of Justice (1856–1858). He favored 'Christian'

om over te gaan naar 'christelijke' scholen, d.w.z. scholen die een algemene christelijke filosofie volgen, dus niet specifiek Nederlands Hervormd, Gereformeerd, of Rooms Katholiek, enz. Hij stichtte in 1843 de 'Klokkenberg' school in Nijmegen als een voorbeeld, ook bedoeld om onderwijzers op te voeden, en later formuleerde de nieuwe onderwijs wet, de 'Wet op het Lager Onderwijs, ten Behoeve van Allen'.

A. Oosterlee was de directeur van de kweekschool *De Klokkenberg* en van het *Klokkenberg Internaat*, waar hij woonde.

schools, i.e. schools based on a general Christian philosophy, not specific Dutch Reformed, Calvinist, Catholic, etc.. He founded the *Klokkenberg* school in 1843 as example, also to educate teachers, and as minister of justice he drafted the new education law on *De Wet op het Lager Onderwijs, ten Behoeve van Allen* (Law for elementary education to the benefit of all).

A. Oosterlee was the director of the teachers college *De Klokkenberg* in Nijmegen, and of the Klokkenberg boarding school where he resided.

FIGURE 6.49. De Oranjesingel aansluitend op de Waalbrug (rechts boven). Oranjesingel 25 is aangegeven door de gele pin (**expandeer de kaart**).

 A Google map of the Oranjesingel, the main thoroughfare to the North via the Waal bridge (top right corner). Oranjesingel 25 is marked with the yellow pin (**expand the map**).

Banken in Nijmegen waren de Twentse

Banks in Nijmegen were the **Twentse**

Bank en de Nutsspaarbank, respectievelijk een algemene financiële bank, en een spaarbank.

De **kranten** werden niet regelmatig gedrukt in deze periode van geweld, en zeker niet bezorgd. Genoemd zijn het Nijmeegs **Dagblad**, dat illegaal was tijdens de bezetting en na de bevrijding opgenomen was in het weekblad *Vrij Nederland* (1ste editie augustus 1940). en ook de **Gelderlander**. Behalve dat was er *Je Maintiendrai*, ('Ik zal handhaven', 1ste editie maart 1943) genoemd naar de kernspreuk van het Nederlandse koninklijk huis. Een maantijdschrift voor vrouwen, **Libelle** is ook genoemd.

In het bezette noorden was er strenge Duitse **censuur**, d.w.z. alleen nieuws via de Duitse bronnen, terwijl in Nijmegen en andere bevrijde steden mochten de kranten alle nieuws publiceren, hoewel het moeilijk was om goede informatie te krijgen en te bevestigen. Het is dus onwaarschijnlijk (op pagina 162) dat nieuws over de bombardementen gelezen werd in Amsterdam of Rotterdam. Iedereen daar, en ook in Nijmegen, hoorden honderden bommenwerpers die naar Duitsland vlogen, maar het Duitse nieuws was alleen dat de bommen weilanden troffen en zo nu en dan een schaap.

Nooteboom, voluit Urias Henricus Alphonsus Nooteboom (1903–1945), was hoofdredacteur van *De Gelderlander* net na de bevrijding van Nijmegen, vanaf 17 september 1944 tot hij op 12 april 1945 werd doodgeschoten door een Duitse scherp-

Bank and the **Nutsspaarbank**. The former was a regular monetary bank, the latter a Savings and Loan type of bank.

During the time of this *Diary* newspapers were not regularly printed, and even less delivered. Mentioned are the *Nijmeegs Dagblad* (Daily Paper of Nijmegen) which was printed by the underground illegally during the German occupation and after the liberation incorporated into the weekly *Vrij Nederland* ('Free Netherlands', 1st edition in August 1940), and the paper *Gelderlander* (newspaper of the Province Gelderland). There also was **Je Maintiendrai** ('I will maintain', implying 'I will stand my ground', 1st edition March 1943), which title is the motto of the Netherlands royal **family**. A monthly journal for women, *Libelle*, is mentioned also.

In Nijmegen and other liberated areas, the newspapers were 'free' to publish the news, although communication was poor and verification was hard to get. In contrast, the occupied zones still had the strict German censorship, and the only news the papers could publish was that from German sources. Even though anyone there as well as in Nijmegen could hear hundreds of bomber planes fly over to Germany, those bombs (according to the censor) only hit meadows and an occasional sheep. It is thus unlikely that the assumption on page 162 of reading about the bombardments is correct.

Urias Henricus Alphonsus Nooteboom (1903–1945), was editor in chief of the periodical, later newspaper, *De Gelderlander* ('Gelderland' is the province in which Nijmegen is located). He was in this job only from 17 September 1944, just after

schutter in Zutphen.

Het **H.C. blad** uit Amsterdam was samengesteld door **Henk** en **Otto** Sasse, en soms met bijdragen van **Nini** of anderen, en gepubliceerd voor de familie. (Zie de afbeelding op pagina **164**).

Omgeving

Vroeger werd het vaak gezegd dat Nederland uit twee delen bestond: Noord (benoorden de Rijn), en Zuid (ten zuiden van de Waal); dit hoofdzakelijk doordat het zuidelijk deel voornamelijk rooms-katholiek was net als België en Frankrijk, en het noorden protestant. Nijmegen in de tijd van het *Dagboek* was dus veel meer katholiek, maar had een redelijk grote minderheid van protestanten, waarbij de Weijler familie behoorde. In haar tijd werd er op het geloof nog veel nadruk gelegd, vooral omdat dit op de grens van de verdeling was. Het was zelfs zo dat boekhandelaren adverteerden dat ze op het ene of andere geloof gespecialiseerd waren (b.v. **Prakke**), en **Oma** Weijler protesteerde dat kleinzoon **Arend** naar een katholieke oogarts was gebracht, ondanks dat die man een betere medische kennis en praktijk had. De religieuze scheiding was wel aan het verminderen, want de joodse bakkerijen waren erg druk op Zondagen, omdat dan alle andere winkels gesloten waren en geen vers brood mochten verkopen.

De familie Weijler had een sterke band met Indonesia, o.a. omdat Hendrik Otto Weijler daar geboren was, en dus veel vrienden had die daar gewoond of gewerkt hadden. In de eerste plaats is Oom

the liberation of the city, until 12 April 1945, when he was killed by a German sniper in Zutphen.

The H.C. issues were designed in Amsterdam by Henk and Otto Sasse, sometimes with contributions from Nini or others. It was privately published for the family. (See the figure on page **164**).

Surroundings

It used to be said that the Netherlands consisted of two parts: North of the Rhine river, and South of the Waal river, mainly because the Southern part was mostly roman catholic like Belgium and France, while the Northern part was mainly protestant. Thus at the time of the *Diary* Nijmegen was mainly catholic, but had a fairly large minority of protestant families, to which the Weijler family belonged. It should be mentioned that at the time much emphasis was given to religion, especially because this was near the division line. For example bookstores advertised that they specialized in a given religion (see **Prakke**), and that Oma Weijler protested that her grandson Arend was sent to a catholic eye doctor, even though that person had the best practice and more experience than his protestant colleagues. The religious discrimination was gradually waning, for example the Jewish bakeries were very busy on Sundays when the other stores had to be closed and could not sell fresh bread.

The Weijler family had a close tie with **Indonesia**, because Hendrik Otto **Weijler** was born there and brought many friends who had worked or lived on those Islands. Foremost is Oom Piet, but George

Piet, maar ook George Gray, en de drie zusters **Courier du Dubekart** die erg vaak voorkomen. Nijmegen was een soort verzamelpunt voor mensen die uit Indonesia kwamen. Gedeeltelijk kwam dit door de moderne uitbreiding van de stad, nadat ze de muren, singels en grachten van de citadel mochten slopen, maar ook omdat het Nederlands Oost-Indië leger in de Nijmeegse kazerne was ondergebracht en opgeleid. In een boek wordt Nijmegen zelfs vergeleken met Bandoeng (Zie de afbeelding op pagina 5).

Bandoeng [6:57S 107:34E], de stad op Java in Indonesia, zuid van de hoofdstad Jakarta (vroeger: Batavia), ligt in de bergen met een veel koeler klimaat en is bekend vanwege landbouwproducten zoals koffie en thee. De naam werd gebruikt in de titel van een boekje **BANDOENG AAN DE WAAL** (Zie de afbeelding op pagina 5), en zinspeelt erop dat in Nijmegen een groot deel van de inwoners banden heeft in Bandoeng of Indonesia in het algemeen. De echte stad Bandoeng wordt niet in het *Dagboek* genoemd.

Geografische Namen

Hieronder volgen de namen van steden, dorpen en plaatsen die vermeld zijn in het *Dagboek* en die buiten Nijmegen liggen. De geografische coördinaten zijn gegeven zodat de plaats gevonden kan worden op kaarten zelfs als de naam niet gegeven is; b.v. Groesbeek [51:47N 5:56E] ligt op 51:47 Noord, 5:56 Oost. De informatie is heel summier, en alleen bedoeld als een korte referentie. Meer interessante informatie over de gezochte plaats kan gemakkelijk verkregen worden in

Gray should be mentioned, as well as the three sisters Courier du Dubekart who are mentioned very often. Nijmegen was sort of a collection point for people related to Indonesia, partly due to the modern city expansion after they were allowed to clean up the citadel walls and moats, and because much of the Dutch East Indian army was stationed and trained in the city. One booklet even compares Nijmegen to the Indonesian city Bandoeng (See the figure on page 5).

Bandoeng [6:57S 107:34E] is a city in Indonesia on the island Java, in a cooler and mountainous area South of the capital Jakarta (with its earlier name Batavia), and well known for its coffee and tea plantations. It is mentioned in the title of a booklet **BANDOENG AAN DE WAAL** (See the figure on page 5), but actually refers to Nijmegen, alluding to the fact that there were, and still are, a large number of people with family or job links to Bandoeng, and to Indonesia in general. The real city of Bandoeng is not mentioned in the *Diary*.

Geographic Places

This section has the names of cities, villages and places mentioned in the *Diary* which are located outside of Nijmegen. Their coordinates are given so that they can be found on a map, even if the map does not have the name printed; e.g. for Groesbeek [51:47N 5:56E]. The data given is quite short, and meant as reference only. More specific and interesting information on these locations can be found easily by a Google search on the Internet, or by activating an Internet page by

het Internet door te zoeken via **Google**, of door een locale Internet pagina te activeren in deze tekst (d.i. woorden in magenta gedrukt).

Dichtbijgelegen plaatsen van Nijmegen en omgeving staan op de kaart (Zie de afbeelding op pagina **257**). Een interactieve kaart met meer informatie is op het **Internet**. De rivier Rijn stroomt naar het noordwesten en splitst bij Pannerden. De bredere zuidelijke tak is de Waal, de noordelijke tak is de Rijn. Ten zuidoosten van Pannerden is de Duitse grens; verder zuid aan de grens is het Duitse *Reichswald*, met aan de Nederlandse kant het dorp Groesbeek, in die tijd een afgelegen buitenwijk voor vakantie en ontspanning. De nabijheid van het *Reichswald* met het noordelijkste deel van de Siegfriedlijn was, heeft de Nijmeegse oorlogsdrukke en ook de vernieling erger gemaakt.

Groesbeek [51:47N 5:56E] is een klein dorp, ten zuidoosten van Nijmegen en vlak bij de Duitse grens. De oorlogs operatie **Market Garden** (Markt Tuin) had het doel om de weg naar en de bruggen over de Waal en de Rijn te veroveren. Een deel van de operatie (*Market*) was voor parachutisten van de 82e luchtmacht afdeling te landen in de heuvels van Groesbeek, dan door Nijmegen te gaan en het zuidelijk deel van de brug te veroveren, ondanks de ca. 10 km afstand naar de brug. Ze slaagden pas op de 3de dag, 20 september, nadat een groep met amfibische wagens de Waal overstaken ten westen van de stad (Zie de afbeelding op pagina **62**), zodat de Duitsers van twee kanten aanvallen kregen. Gelukkig slaagden de Duitsers er niet in om de brug

clicking on the magenta colored words in the text.

The locations close to Nijmegen can be found on the (2009) Google map of the city surroundings (See the figure on page **257**). The map shows the Rhine river, flowing NorthWest, splitting near Pannerden, the broader South branch is the Waal river, the smaller North branch still called Rhine. Slightly SouthEast of Pannerden is the border with Germany; if you follow that border to the bottom of the picture, you have reached the area where the German *Reichswald* is located. To the West, on the Dutch side of the border, is the village Groesbeek, at the time an outlying suburb of Nijmegen. The proximity of the *Reichswald*, the Northern end of the *Siegfriedlinie* has increased the war bustle and damage in Nijmegen.

Groesbeek [51:47N 5:56E] is a small village SouthEast of Nijmegen, very close to the German border. The war operation '*Market Garden*' was meant to conquer the passage and bridges over the two big rivers, Waal and Rhine. Part of the operation ('*Market*') was to drop paratroopers from the 82nd airborne division on the Groesbeek heights to go through Nijmegen and capture the South end of the Waal bridge, even though the distance to the bridge is ca. 10 km. They got the Waal bridge only the 3rd day of their attack, on 20 September, when some troops were ferried across the river with amphibian vehicles, West of Nijmegen (See the figure on page **62**) and thus the German defense was attacked on two sides. Fortunately, the bridge remained undam-

op te blazen vóór ze gevangen waren. De 'Market Garden' operatie is bekend geworden door het boek (en later film) *A Bridge too Far* van Cornelius Ryan (1974).

Groesbeek was ook het aanvangspunt van de latere oorlogs operatie **Veritable**, een uitval naar het zuidoosten om het *Reichswald* te veroveren, en vandaaruit het land tussen de Maas en de Rijn. Een andere uitval kwam van het zuiden af, nadat de slag bij Overloon [51:33N 5:59E] gewonnen was; dit was de grootste tank tegen tank (met steun van grond en luchtmacht) veldslag in Nederland.

De 1ste parachute divisie was geland bij Arnhem en de brug over de Rijn als deel van de Operatie **Market Garden**), maar had weinig ondersteuning door problemen met aanvoer van materialen (oneenigheid tussen Montgomery en Eisenhower; de heel snelle vooruitgang van generaal Patton die ook materiaal nodig had, en behalve dat, slecht weer en slechte radio contacten). Die aanval, het *Garden* deel van de operatie, was verloren, en alle troepen benoorden de Rijn waren teruggetrokken op 24 september. Op die dag begon de **hongerwinter** met veel doden door verhogering in het nog steeds bezette Noorden, en plaatste Nijmegen in de oorlogs front linie tot bijna het eind van de oorlog.

Berg en Dal [51:49N 5:55E] en **Beek** [51:49N 5:55E] zijn dorpen dichtbij ten zuidoosten van Nijmegen. De **Ooij** [51:53N 5:56E] is een polder, ten noordoosten van Nijmegen en ten zuiden van de Waal. **Mill** ligt meer zuidelijk. Naar het noorden zijn **Lent** [51:52N 5:52E] and **Bemmel** [51:53N

aged when the Germans were captured. This episode of the war is covered by the 1974 book *A Bridge too Far* by Cornelius Ryan, and the later film.

Groesbeek also was the starting point for the sally to the South-East, 'Operation Veritable', which had to clear the *Reichswald*, and from there the area between the river Moselle (Maas) and the Rhine. A different sally came from the South after the tank battle of **Overloon** [51:33N 5:59E] had been won; it was part of *Operation Aintree* and it is the largest tank battle in the Netherlands with the support from both infantry and airforce.

The 1st airborne division was dropped near Arnhem and the Rhine bridge as part of the Operation 'Market Garden', but was not well supported due to supply problems (quarrel between Eisenhower and Montgomery; the rapid progress of Patton who also needed supplies, as well as bad weather and bad radio contacts), and that attack, the 'Garden' part, was lost. The withdrawal from North of the Rhine started on 24 September. This date is the start of the **Hongerwinter** (hungerwinter) in the occupied part of the Netherlands with many civilian death due to starvation, and also put the city of Nijmegen at the front line which lasted to almost the end of the war.

Berg en Dal [51:49N 5:55E] and **Beek** [51:49N 5:55E] are villages close to and South of Nijmegen. The **Ooij** is a polder [51:53N 5:56E], North-East of Nijmegen and South of the Waal river. The village **Mill** is farther South. **Lent** [51:52N 5:52E], **Bemmel** [51:53N 5:53E], while both Zetten

5:53E] noord van de Waal. **Zetten** [51:56N 5:43E] and **Elst** [51:54N 5:50E] zijn andere dorpen in the Overbetuwe, en **Leeuwen** [51:53N 5:31E] is een dorp in de Betuwe, west van Nijmegen.

The **Veluwe** [52:098N 5:52E] is het grote noordelijk deel van Gelderland en weinig bevolkt vergeleken met andere delen van het land. Het was bekend om het natuurschoon en de grote heidevelden. **Deelen** [52:6:5N 5:54E] is een dorp ongeveer in het midden van de Veluwe, met een vliegbasis die intensief gebruikt was door de Duitsers. Lunteren is west van Deelen. **Eerbeek** [52:6N 6:34E] is een vakantieoord in de Veluwe, noordoost van Arnhem en was bekend vanwege zijn papierindustrie.

Vught [51:39N 5:18E] is een dorp, meest bekend om de grote gevangenis en het concentratiekamp door de Duitse SS gebouwd in 1942 tijdens de bezetting, en bedoeld voor politieke gevangenen en hun ondervraging en foltering. Meteen na de bevrijding waren deze mensen vrijgelaten, onder andere Jo **Juda**, en werd het kamp gebruikt om tijdelijk de gevangenen NSB leden te huisvesten.

De Duitse bezettingsmacht bestond uit drie delen waarmee de bevolking te maken had: het Duitse leger, de **SS**, en de **Grüne Polizei** (groene politie, door de kleur van hun uniform). Als regel gedraagde het leger zich behoorlijk bij een *razzia*, maar de SS bestond hoofdzakelijk uit Nazi partij leden en kon vreselijk wreed zijn. Verwar dit niet met de *Waffen SS* (bewapende SS) die stoottroepen waren. De groene politie (Duits: *Ordnungspolizei*, orde politie) was, net als

[51:56N 5:43E] and Elst [51:54N 5:50E] are villages in the Overbetuwe between Nijmegen and Arnhem. Leeuwen [51:53N 5:31E] is a village in the Betuwe, West of Nijmegen.

The Veluwe [52:098N 5:52E] is the large Northern part of Gelderland, North of Arnhem. Compared to the rest of the country, it was sparsely populated, and known for its natural beauty and its large fields of heather. Deelen [52:6:5N 5:54E] is a village near the center of the Veluwe, with an airfield heavily used by the German *Luftwaffe* (airforce). **Lunteren** [52.05N 5:37E] is slightly West of Deelen. Eerbeek [52:6N 6:34E] is a vacation village in the Veluwe, NorthEast of Arnhem and was well known because of its paper factories.

Vught [51:39N 5:18E] is a village, mostly known because of its large jail and prison camp built in 1942 by the German **SS**, mainly used for political prisoners, their interrogation and torture. Just after the liberation these people, including Jo **Juda**, were freed and the camp was used for the temporary housing of NSB members.

The German occupying force consisted of three parts that interacted with the general population: the German army, the *Waffen SS*, and the *Grüne Polizei* (green police, due to the color of their uniform). As a rule, the army was well behaved during a raid, but the SS consisted mainly of Nazi members and could be exceedingly cruel. Do not confuse this with the *Waffen SS* which were army-like shock troops. The green police (German: *Ordnungspolizei*, order police) was very com-

de SS heel complex in **organisatie** en gedroeg zich vermoedelijk in de meeste gevallen meer als het leger.

Wijchen [51:48N 5:43E] is een dorp ten zuidwesten van Nijmegen. Aan de zuidoever van de Waal, ten westen van Nijmegen ligt het dorpje **Winssen** [51:53N 5:42E].

Zeeland is de zuidwestelijke provincie van Nederland, grenzend aan België, en bestaat hoofdzakelijk uit een aantal eilanden lager dan het zee niveau, en omringd door dijken. **Walcheren** is één van die eilanden, en door de sterke Duitse verdediging was pas laat bevrijd. Op 1 november begon *Operation Infatuate* met amphibische aanval van het westen en zuiden, en een landaanval via de dam naar Zuid Beveland. Het eiland was twee maanden gebombardeerd, en toch was de bevrijding moeilijk. Een probleem was dat Walcheren was overstroomd door de zee vanwege een opgeblazen dijk, wat later ook de agrarische productie een paar jaar heeft vertraagd. Pas op 8 november gaven de Duitsers het op, en daarna moest de Schelde ontmijnd worden en de haven van Antwerpen voor vrachtschepen toegankelijk was. Op het eind van de maand konden schepen er door, en werd de voedsel voorziening in het oosten langzaam beter.

Overstroming van laag land was een normale verdedigingsstap in Nederland vanaf ongeveer 1100. In het normale doen is wandelen in schoenen op vochtige kleigrond bijna niet mogelijk. De klei kleeft aan de schoen en vormt een grotere en zwaardere bal bij iedere stap. De houten klompen die boeren gebruiken verhinderen dit probleem. En als er een onge-

plex in organisation, just like the SS, and most likely behaved in most cases like the army.

Wijchen [51:48N 5:43E] is a village located justy SouthWest of Nijmegen. Winssen [51:53N 5:42E] is a village on the South bank of the Waal, West from Nijmegen.

Zeeland is the southwesterly province of the Netherlands at the Belgian border, and consists mainly of islands below sea level, bordered by dikes. One of these islands is named Walcheren. It was liberated rather late which contributed to the scarcity of food in the eastern liberated areas such as Nijmegen. Operation '**Infatuate**' started only on 1 November with amphibious landings from the West and South, and a land attack over the dam to the mainland in the East. Even after two months of bombing, the fighting was fierce and was hindered because of the flooding by seawater due to a dike that was blown up, which also caused a few years of delay in agricultural production on the island. The Germans surrendered on 8 November, after which the river Schelde had to be freed from mines so that the harbor at Antwerp could be used for cargo ships; this harbor opened only at the end of that month, and gradually the food supply was improved.

Flooding of lowlands and farms was a standard practice since about 1100 in the Netherlands, and was done every time a foreign army tried to cross. Normally, walking through a moist clay field is very difficult with shoes; the mud sticks to the shoe and this clump increases in size and weight with every step. Only the wooden clogs used by farmers prevent this prob-

veer 10 cm water over het veld ligt, dan is het ontoegankelijk voor infanterie, wagens, en kanonnen. Het enige vervoer is mogelijk via boten met een platte bodem. Het meest bekende voorbeeld van verdediging met overstroming is het ontzet van de stad Leiden op 3 oktober 1574, toen het Spaanse leger met haast moesten vluchten vanwege de rijzende waterstand. Overstroming met zeewater, zoals in Walcheren in 1944, is een ramp voor boerderijen, want er is goed beleid en ongeveer twee jaar tijd nodig om weer normale producten te kunnen groeien.

Amsterdam [52:22N 4:53E] is de hoofdstad van Nederland, maar hoofdzakelijk economisch, terwijl de stad Den **Haag** [52:08N 4:03E], vroeger ook 's-Gravenhage genoemd, de politieke en regerings hoofdstad is. **Artis** is de naam van de dierentuin in Amsterdam. De andere grote stad in Holland is **Rotterdam** [51:55N 5:28E]. **Katwijk** [52:12N 4:24E] is een vakantieoord aan de kust van de Noordzee, dichtbij Den Haag.

Achttien km noord van Nijmegen ligt **Arnhem** [51:59N 5:55E] en verder noord is **Apeldoorn** [52:13N 5:58E]. De steden **Alphen** a/d Maas [51:49N 5:28E], Breda [51:34N 4:48E], Eindhoven [51:26N 5:28E], **Den Bosch** [51:42N 5:19E] en ook **Venlo** [51:22N 6:10E] liggen ten zuiden van Nijmegen. De zuidelijkste stad in Nederland is **Maastricht** [50:51N 5:41E].

Leiden [52:9:36N 4:29:24E] is een stad in het westen en het meest bekend vanwege de **universiteit**, de oudste in Nederland. **Wageningen** [52:58N 5:40E] ligt aan de noordoever van de Rijn, ten westen van Nijmegen en de **universiteit** aldaar is

lem. Therefore only about 10 cm water is needed to prevent footsoldiers to pass, while carts, wheeled cannons and cars also get stuck in the mud. Only flat-bottomed boats can be used. The most well-known case of such flooding is the **siege** and the liberation of **Leiden** on 3 October 1574 when the Spanish army had to withdraw in haste due to the flooding. It should be noted that flooding with seawater, as on Walcheren in 1944, is disastrous on farms because it takes careful management and about two years before the land can be reused for normal crops.

Amsterdam [52:22N 4:53E] is the economic capital of the Netherlands. The Hague, [52:08N 4:03E] *Den Haag* or 's-Gravenhage is the political capital where the government resides. *Artis* is the name of the Amsterdam zoo. The other large city in Holland (the area near the North Sea coast) is **Rotterdam** [51:55N 5:28E]. The vacation village Katwijk [52:12N 4:24E] is on the coast of the North Sea, close to The Hague.

Arnhem [51:59N 5:55E] is a city 18 km North of Nijmegen, and farther North is Apeldoorn [52:13N 5:58E]. Alphen a/d Maas [51:49:21N 5:28:15E] with **Breda** [51:34N 4:48E], Den Bosch [51:42N 5:19E], also named 's *Hertogenbosch* and Venlo [51:22N 6:10E] and also **Eindhoven** [51:26N 5:28E], are cities to the South. The southernmost city in the Netherlands is Maastricht [50:51N 5:41E].

Leiden [52:9:36N 4:29:24E] is a city in the West of the Netherlands and is known for its university, the oldest one in the country. **Wageningen** [52:58N 5:40E] is located on the North bank of the Rhine to the West of Nijmegen. Its **university** is

gespecialiseerd op landbouw.

Rijn. Deze rivier stroomt in Duitsland naar het noorden, en buigt westwaards ongeveer bij de Nederlandse grens, waar de rivier splitst in drie takken. De tak naar het noorden, de IJssel, is de kleinste en komt uit in het IJsselmeer. De middelste tak heet nog steeds Rijn, en loopt naar het westen ten zuiden van Arnhem. Dit is de noordgrens van de Betuwe. De zuidelijkste tak met de grootste stroom, de Waal, loopt ook naar het westen, ten noorden van Nijmegen en is de zuidgrens van de Betuwe.

De **Waal** is de rivier langs Nijmegen, de breedste tak van de Rijn delta, die het meeste water verkeer heeft. De haven is aan de noordrand van de stad, met steile straten die naar het zuiden en het stad centrum gaan. De **Maas** is een kleinere rivier, onafhankelijk van het Rijn systeem, en draait ook naar het westen, een aantal kilometers zuid van Nijmegen. Het Maas-Waal kanaal west van Nijmegen verbindt de twee rivieren.

De **Betuwe** is het vruchtbare land tussen de Waal en Rijn waar deze rivieren hoofdzakelijk naar het Westen (de Noordzee) stromen. Het meest Oostelijke deel heet '**Overbetuwe**', zijnde het begin van de Rijn delta ligt het iets hoger, en is het gebied vanwaar de familie Franken afkomstig is.

Het **Reichswald** [51:44N 6:04E] ('Rijksbos') is een uitgestrekt Duits bos, gelegen tussen Nijmegen en Kleef en het noorde-

specialized on agriculture.

The Rhine river (Dutch: *Rijn*) flows to the North in Germany, and turns to the West near the border with the Netherlands, where it splits into three branches. The smallest one, the IJssel, flows North to the IJsselmeer, the two other branches flow West to the North Sea. Of these, the northern one still is called Rhine and flows South of Arnhem, and is the North edge of the Betuwe. The Southern branch is called Waal and carries by far the most water, flowing on the North edge of Nijmegen and forms the South edge of the Betuwe area.

The Waal is the broadest branch in the Rhine delta, and thus carries most of the river traffic. It flows adjacent to Nijmegen which has its harbor North of the town, with some steep streets going South to the city center. The Maas is a smaller river, independent of the Rhine system, and flows Northward from Limburg, and turns West towards the North Sea several kilometers South of Nijmegen. It connects to the Waal river with a canal, the **Maas-Waalkanaal**, just West of Nijmegen.

The Betuwe is the fertile area between the rivers Waal (South) and the Rhine (North), both rivers streaming Westward towards the North Sea. The Eastern upstream part of the Betuwe is just slightly higher than the Western part, and is called 'Overbetuwe', which is the start of the Rhine delta, and the area from which the Franken family hails.

The *Reichswald* (State Forest) [51:44N 6:04E] is a large German forest situated between Nijmegen and the German city

lijk eindpunt van de *Siegfriedlinie*. In dit bos waren meerdere Duitse verdedigingslijnen gebouwd; Montgomery had moeite om er door te komen in Februari 1945.

Goch is een dorp in Duitsland tussen de Maas en Rijn, en ten zuiden van het *Reichswald*, en Kranenburg is een Duits dorpje ten noorden van het *Reichswald*.

Wuppertal [51:16N 7:11E] is een stad in Duitsland, gevormd aan de rivier Wupper in 1930, door de bijeenvoeging van twee oudere steden Barmen en Elberfeld. Tante **Pels** was in Barmen geboren. De lokale *Schwebbahn* (de hangende tram) was de grootste attractie voor jongens die daar op bezoek kwamen: de zwaaiende wagens hingen vele meters boven de rivier.

Nova Zembla [74N 56E] is een groot eiland noord van Rusland met een heel koud klimaat. In Nederland was het welbekend omdat Willem Barents de eerste zeeman was die om het eiland heen gevaren was en er overwinterd had. Dit was tijdens de periode dat men zocht naar een noordoost waterverbinding met China.

Willem Barents (1550–1597) was een Nederlandse kaartmaker en ontdekkingsreiziger, die eerst de Midellandse Zee op kaart bracht, en toen twee tochten maakte om de noordoost verbinding op kaart te zetten. Op zijn laatste tocht had hij het hele eiland omgevaren, en moest er overwinteren omdat het schip in het ijs vastgevroren was. Hij heeft dat niet overleefd, maar de bemanning keerde terug met alle informatie. De Barentssee, noord en west van het eiland, is naar hem genoemd.

Cleves (G: *Klebe*) and at the Northern end of the *Siegfriedlinie*. Several lines of defense were built in that forest, so that Montgomery had a hard time to get through that area in February 1945.

Goch [51:40N 6:09E] is a German village between the rivers Maas and Rhine South of the *Reichswald*, mentioned in the *Diary* and **Kranenburg** is a small German village North of the *Reichswald*.

Wuppertal [51:16N 7:11E] is a German city, formed in 1930 by the combination of two smaller cities on the banks of the river Wupper. These earlier cities were named Barmen and Elberfeld. Aunt **Pels** was born in Barmen; the local *Schwebbahn* was the main attraction in the city for visiting boys who were not used to such a suspended **monorail** that swayed many meters above the river.

Nova Zembla [74N 56E] is a large island North of Russia, with a very cold climate. It was visited by Western seamen who looked for the 'NorthEast Passage' to China. The first one to circumnavigate the Island was **Willem Barents**, a Dutchman.

Willem Barents (1550-1597), a Dutch explorer and a map maker, mapped the Mediterranean area, and later made two trips to map a possible NorthEast passage. He was the first one to circumnavigate Nova Zembla, and on his last trip they had to stay the whole winter when the boats were trapped in the ice. He did not survive that winter, but most of his crew returned safely with the recorded data. The Barents sea, North and West of Nova Zembla, was named after him.

De meeste van de bovengenoemde steden, dorpen en gebieden kunnen nu ook gevonden worden, en met meer specifieke data, via het Internet. Zoek naar de naam van de plaats en 'nederland'.

Most of the above names of cities, villages and areas now can be found easily on the Web and these pages will give more detail. Just search in the browser for the name of the place, perhaps adding the word 'nederland'.

Colofon

Dit boek heeft een lettertype ontworpen in Polen door Zygfryd Gardzielewski. Het heet *Antykwa Torunska*, en kan gebruikt worden met \LaTeX dat op zo goed als alle computers en systemen werkt; *Linux* was gekozen voor dit boek. De pagina verdeling is in 2 kolommen en 2 talen, met afbeeldingen, een Woordenlijst en verbinding met Internet data; de laatste twee gebruikt in plaats van vele voetnoten en verklaringen.

Dit formaat is ingewikkeld, maar niet erg moeilijk in \LaTeX , zijnde een variatie op het formaat van een **kritische editie**. Het *pdf* bestand kan op papier gedrukt worden, maar raakt dan alle voordelen kwijt van de Internet links. Als het op papier gezet moet worden en ingebonden als een boek, is er ook een kleine verandering nodig, nl. verandering naar twee-zijdig formaat zo dat de linker en rechter marges goed uitkomen, in contrast met lezen op een computer waar de marges gelijk blijven.

De afbeeldingen kwamen uit de familie Weijler kollektie, of waren algemeen gebruikelijk via het Internet, behalve als de afbeelding of onderschrift een andere bron aangeeft. De foto's zijn, waar nodig, omgezet in een digitaal formaat en verschillende oude moesten enigszins bijgewerkt en verbeterd worden.

De Woordenlijst is enigszins anders dan normaal vanwege de tweetaligheid en dus het verschil in stijl, zie DE ELEKTRONISCHE VORM op pagina 8. Voor een elektronisch

Colophon

This book was typeset with an antique font, designed in Poland by Zygfryd Gardzielewski, *Antykwa Torunska*, and available via the \LaTeX system which runs on essentially all computer desktop systems and up; *Linux* was used here. The page format is in 2 columns and 2 languages with figures, extended **index**, and live hyperlinks to both internal places (similar to footnotes) as well as to external sources from the Internet.

The format is rather complex for page layout, but not very difficult in \LaTeX or its derivatives (e.g. \LyX), essentially a variation on the critical edition formats. The *pdf* file can be printed on paper, but will lose all advantages of live links with their information. If it must be printed and bound, the *pdf* file needs slight change: adjust it such that it is for 'two-sided' paper which takes care of the difference in left and right margins. For reading from a screen, equal margins are preferable.

The figures were taken from the Weijler family collection, or were generally available via the Internet, unless otherwise indicated on the figure or in the caption. All photos were scanned to digital form and many old ones had to be slightly edited to improve the appearance.

Special attention had to be given in the **Index** due to the two languages, each with its own style. Although a classical index is not strictly required in an e-book format

boek is een woordenlijst niet erg essentieel omdat aparte woorden erin erg gemakkelijk te vinden zijn, maar het helpt wel om een beter overzicht te krijgen, en ook om een directe verbinding te hebben naar de pagina die de beschrijving heeft.

because individual words or even regular expressions can be searched, it is useful to the reader because it gives a feel for the importance (the number of pages where the term occurs) as well as the main descriptive page, see the section THE ELECTRONIC VERSION on page 8.

Woordenlijst

Index

De Nederlandse en Engelse woordenlijsten zijn hieronder samengebracht. Het symbool '→' betekent 'Zie'.

Below is the combined Dutch and English index list. The glyph '→' stands for the word 'See'.

Tipperary.....211
Hague → Den Haag
Jerries → moffen
Mein Kampf → Kampf

A.C.C.....171
A.C.C......237
Aad..... → Roggen, Arend van
aap.....89
Achterkamp.....202
Achterkamp.....245
Adelaïde Louise van Roggen → Roggen,
Adelaïde Louise van
Adolf.....64, 209
Adolf.....246
Adolf Hitler..... → Hitler, Adolf
Aintree.....40, 179
Aintree.....266
Albert van Dalsum... → Dalsum, Albert
van
alhier.....242
Alie van Wijhe-Smeding..... →
Wijhe-Smeding, Alie van
Alphen.....190
Alphen.....269
amfibie.....62, 265, 268

amphibian..... → amfibie
Amsterdam.....1, 22, 40, 43,
50, 55, 73, 105, 109, 116, 146, 205,
207, 208, 217, 219, 220, 224, 234,
238, 239, 245, 262, 263, 269
Amsterdam .. 1, 40, 43, 47, 51, 55, 64, 73,
105, 106, 116, 122, 124, 146, 157,
166, 183, 188, 201, 207, 211
Amsterdam.....269
André.....21, 154
André.....234
Anna Moora..... → Moora, Anna
Annie....12, 14, 15, 17, 19, 20, 22, 26, 29,
30, 33, 34, 43, 63, 68, 71, 81, 84, 85,
107, 119, 120, 124, 126, 138, 141,
160, 162, 172, 178–180, 183, 195
Annie.....231
Ans.....159
Ans.....238
Apeldoorn.....197
Apeldoorn.....269
archief.....3, 24
archives..... → archief
Arend van Roggen... → Roggen, Arend
van
Arends, Lidy..... → Jacobs, W.J.

- Arnhem.....2, 3, 29, 32, 34, 37, 39,
48, 56, 61, 73, 81, 91, 96, 172, 178,
191, 196, 254
- Arnhem**.....269
- Arthur Schopenhauer ➡ Schopenhauer,
Arthur
- Arthur Seyß-Inquart... ➡ Seyß-Inquart,
Arthur
- Artis.....89
- Artis**.....269
- Büchler, Mien .. 32, 34, 38, 40, 43–45, 58,
95, 121, 136, 142, 155
- Büchler, Mien**.....234
- Baljon.....202
- Baljon**.....239
- Bandoeng.....264
- Bandoeng.....5
- Bandoeng**.....264
- banks**.....261
- Bapmap..... ➡ Weijler, Hendrik Otto
- Barents, Willem.....226, 271
- Barents, Willem**.....271
- Barmen.....223, 271
- Basten, Truus.....84, 246
- Batavia.....234, 264
- Batavian.....258
- Batavian.....255
- Batavierenweg 51 .. 5, 26, 27, 35, 36, 174,
215, 226, 244
- Battle of the Bulge**.....255
- Beatrix Wilhelmina Armgard van
Oranje Nassau.....158
- Beatrix Wilhelmina Armgard van
Oranje Nassau**.....243
- Beek.....98
- Beek**.....266
- Beets.....114, 178, 194
- Beets**.....240
- Behrens.....101, 102, 133
- Behrens**.....234
- Beijens ... 45, 61, 108, 150, 166, 167, 172,
180, 212, 246
- Beijens**.....234
- Bemmel.....22, 84
- Bemmel**.....266
- Benes.....134
- Benes**.....234
- Berg en Dal .. 17, 91, 98, 142, 239, 245
- Berg en Dal**.....266
- beriberi.....215
- Berkenoord.....259
- Berkenoord.....192, 200
- Berkenoord**.....259
- Bernard Law Montgomery ➡
Montgomery, Bernard Law
- Bert... 14, 17, 19, 30, 33, 34, 71, 119, 126,
138, 141, 160–162, 172, 179, 195
- Bert**.....231
- Betuwe.....2, 17, 122, 191, 254, 258
- Betuwe**.....270
- Bieb.....115
- Bieb**.....251
- Biessels.....182
- Biessels**.....236
- birthday.....23
- Bloemsma-Nypels, Inge.....3
- Bloemsma-Nypels, Inge**.....240
- Blokzijl.....242
- Blokzijl, M.H.L.W.....127, 190
- Blokzijl, M.H.L.W.**.....242
- Blumenlied.....143
- Blumenlied**.....242
- Bobby.....123
- Bobby**.....246
- Bode.....246
- Bodewes.....246
- boek.....266
- Bol.....77
- Bol**.....238
- bombardment1944.....26, 259
- bombardment1944**.....256
- bonnen..... ➡ foodcoupon

- Boon 203
Boon 238
 Botermans .. 38, 45, 49, 54, 57, 60, 66, 70, 183
Botermans 235
 bottle 226
 Breda 93, 127, 201
Breda 269
 Bristown, Christof 57, 59
Bristown, Christof 241
 Bronbeek 223
 Bruggen, J.J.L. van der 260
Bruggen, J.J.L. van der 260
 Bueno Bibaz 16, 60
Bueno Bibaz 238
 Bueren, A. Lammerts van 139
Bueren, A. Lammerts van 242
 Bulge 255

 Calorifere 100
Calorifere 251
 Canisius 259
 Canisius Hospital 42, 63, 78, 199, 238, 259
Canisius Hospital 258
 Canisiussingel 59, 170, 254
Canisiussingel 259
 Carel Steven Adama van Scheltema .. ➔ Scheltema, Adama van
 censorship ➔ censuur
 censuur 162
censuur 262
 Centraal Gebouw ➔ CGNHG
 Central Building ➔ CGNHG
 central kitchen ➔ gaarkeuken
 CGNHG 44, 66, 76, 79, 118, 120, 123, 202, 239, 240
CGNHG 259
 Christina Wilhelmina Franken ➔ Franken, Christina Wilhelmina
 Christina Wilhelmina Sasse ... ➔ Sasse, Christina Wilhelmina
 Christina Wilhelmina Weijler ➔ Weijler, Christina Wilhelmina
 Christmas 134
Christmas 249
 Christof Bristown ➔ Bristown, Christof
 clogs 233
 Coba ➔ Weijler, Jacoba Christina Sophia
 Coba Hellema-van 't Lindenhout ➔ Lindenhout, van 't
 computer-mouse 8
 Cora van Roggen ➔ Roggen, Cora van
 Cornelia Justine Susanna Sasse ➔ Sasse, Cornelia Justine Susanna
 Cornelis Johannes George Spoelstra jr ➔ Doolaard, A. den
 Cornelis Reinier Frederik van Roggen ➔ Roggen, Cornelis Reinier Frederik van
 Cors ➔ Sasse, Cornelia Justine Susanna
 coupon .. 15, 113, 147, 151, 161, 185, 188, 229
 Courier du Dubekart 233
Courier du Dubekart 232
 critical edition ... ➔ kritische editie, 6

 Daal, van 124, 201
Daal, van 238
 Dalen, van .. 85, 90, 95, 96, 101, 103, 105, 106, 115, 116, 124, 126, 128, 137, 146, 148, 153, 159, 174, 182, 186, 194, 199, 212
Dalen, van 232
 Dalsum 242
 Dalsum, Albert van 170
Dalsum, Albert van 242
 Data 224
 DDE 104
 de Vries ➔ Vries, Johannes Coen-

- raad de, ➡ Vries, Theunis Uilke
de, ➡ Vries-van Booven, Selima
Eliseba de, 242
- Deelen 18, 198
Deelen 267
delivery 45, 100
delivery 230
Den Bosch 134, 186
Den Bosch 269
den Doolaard ➡ Doolaard, A. den
Den Haag 88, 106, 233
Den Haag 269
Descartes 6
Descartes, René 6
Descartes, René 1
desert rat ➡ jerboa
Die Wacht am Rhein 182
Die Wacht am Rhein 256
Diepenbroek, van 119, 180
Diepenbroek, van 240
Difje 167, 172, 173, 180
Difje 246
Dijk, van 41, 59, 81, 86, 87
Dijk, van 239
Dina 246
distributiebonnen 251
Doesburgh, van 48
Doesburgh, van 240
dominicaan 40, 246
Doolaard 241
Doolaard, A. den 69, 193
Doolaard, A. den 241
Dorp, van 202, 207
Dorp, van 239
Dory . 61, 63, 71, 73–75, 80, 81, 84, 88, 90,
121
Dory 231
Drielsma 154
Drielsma 235
Duifje .. 91, 105, 167, 176, 178, 182, 208
Duifje 246
Duives 19–21, 23–25, 29,
30, 32–34, 37, 40–43, 47, 51, 53, 54,
58, 60, 61, 65, 67, 68, 72, 77, 78, 83,
91, 93, 96, 103, 112, 118, 125, 126,
128, 129, 135, 137, 150, 152, 154,
157, 167, 172, 176, 178, 181, 185,
188–190, 193, 207, 246
Duives 234
Dupont 114
Dupont 236
Duuren, Janus van 170
Duuren, Janus van 242
econoom 152
econoom 248
Eerbeek 11, 12, 17, 18, 31, 38,
73, 74, 82, 122, 125, 153, 159–161,
164, 197, 198, 225, 238
Eerbeek 267
Eindhoven .. 26, 45, 50, 59, 101, 134, 136,
142, 154, 165, 207, 234, 239
Eindhoven 269
Eisenhower ➡ Eisenhower, D.D.
Eisenhower, D.D. 104, 163
Eisenhower, D.D. 240
Elberfeld 271
Else Rabanus ➡ Rabanus, Else
Elst 14, 70
Elst 267
Epenhuizen, van 170, 171
Epenhuizen, van 237
Ern Tydeman ➡ Tydeman
expand the map 261
expandeer de kaart 261
familiegeschiedenis 215
familiegeschiedenis 223
family 262
feest 249
festival 249
Fiedel ➡ Weijler, Sophia Maria
Carolina
Fietje ➡ Weijler, Sophia Maria
Carolina

- film 266
fl ➡ florin
flood..... ➡ overstroming
florin. 51, 67, 86–91, 96, 99, 101, 111–114, 120, 125, 130, 134, 146, 158, 161, 166, 168, 169, 174, 176, 178, 189, 191, 197, 201, 203, 210, 229
florin..... 58
florin 229
foodcoupon 15
foodcoupon . 15, 58, 61, 99, 101, 107, 110, 129, 139, 146, 147, 151, 162, 182, 185, 193, 209
foodcoupon 249
foto's 254
Franken familie 4
Franken, Christina Wilhelmina 1, 3, 5, 7, 22, 89, 123, 213, 214, 216, 223, 225, 226, 232, 234, 235, 237, 239, 244, 252, 263
Franken, Christina Wilhelmina 215
Franz Joseph..... 243
Franz Joseph..... 14
Franz Joseph Hermann Michael Maria von Papen zu Köningen ➡ Papen zu Köningen, Franz Joseph Hermann Michael Maria von
Franz Joseph 243
Franz von Papen ➡ Papen zu Köningen, Franz Joseph Hermann Michael Maria von
Frits..... ➡ Roggen, Cornelis Reinier Frederik van
Gaalén, van..... 66, 76, 115, 149, 197
Gaalén, van 239
gaarkeuken 37, 43, 46, 101
gaarkeuken 250
Gautsch..... 27–29
Gautsch 235
Geitenmelker 163, 203
Geitenmelker 225
geldcoupon 161
geldcoupon 251
Gelderlander..... 32, 41, 196, 262
Gelderlander 262
George Gray ➡ Gray, George
Gerbrandy 145, 206
Gerbrandy 243
Germanic 258
Germanic 255
Gerritsen..... 246
Gerstenberg 26, 27, 29, 56, 71, 93, 98, 111, 127, 201, 208
Gerstenberg 245
Geurtsen..... 103
Geurtsen 239
giro 12, 17, 100, 113, 158
giro 229
Goch 162
Goch 162
Goch 271
Goffert 17
Goffert 258
Google 265
Gray, George 21, 30, 74, 75, 78–80, 117, 132, 133, 151, 158, 167, 181, 183, 191, 194, 201, 264
Gray, George 223
Groen 103, 159
Groen 236
Groesbeek 17, 137, 255
Groesbeek 265
Guard on the Rhine 255
guilder ➡ florin
gulden ➡ florin
Guus 239
gymnasium..... 174, 221
gymnasium 260
H.C. blad 163
H.C. blad 263
Haga 96

- Haga** 235
 Haitsma Mulier 117, 133, 174, 181
Haitsma Mulier 239
 Halst, van 103
Halst, van 245
 Halteren, Joop van 3
Halteren, Joop van 221
 Han ➔ Sasse, Henri Marinus
 Hanna 143, 201
Hanna 245
 Hans ... 126, 129, 137, 146, 162, 169, 174, 175, 186
Hans 241
 Hartink 166
Hartink 236
 Harvard 3
 Haspels ➔ Sprang -Haspels, Dora van
 haybox ➔ hooikist
 HBS 85, 180
HBS 260
 Heidema 92, 203
Heidema 239
 Heleen ➔ Sasse, Helena Maria
 Helena Maria Sasse ... ➔ Sasse, Helena Maria
 Hellema ➔ Lindenhout, van 't
 Helma ... ➔ Roggen, Wilhelmina van
 Hendrik Marinus Sasse ➔ Sasse, Hendrik Marinus
 Hendrik Otto Weijler ➔ Weijler, Hendrik Otto
 Henk ➔ Sasse, Hendrik Marinus
 Henri Marinus Sasse ... ➔ Sasse, Henri Marinus
 Hestia, Hendrik van 188, 191
Hestia, Hendrik van 235
 Hitler, Adolf 158, 205
Hitler, Adolf 244
 Hocke 246
 hongerwinter 3, 266
hongerwinter 250
 hooikist 28
 hooikist 29, 90
hooikist 248
 Hopman 180
Hopman 260
 Horbeek 43, 61, 63
Horbeek 236
 hot-water bottle ➔ kruik
 house map 228
 Hovenkamp 209
Hovenkamp 234
 huis plattegrond 228
 Huishoudschool 32, 37, 40, 44, 45, 85, 106
Huishoudschool 260
 Hulsteijn 79, 159
Hulsteijn 237
 Hunnerpark 258
 Hunnerpark 254
Hunnerpark 258
 hyperlink 8
 Index 7, 8, 10, 230, 247, 273
 Index 7, 8, 10, 230, 273
Index 275
 Indonesia 263
 Ineke 50, 58
Ineke 234
Infatuate 268
 Internet 265
 Ischl 14
 Jacoba Adriana Weijler ➔ Weijler, Jacoba Adriana
 Jacoba Christina Sophia Weijler ➔ Weijler, Jacoba Christina Sophia
 Jacobs, W.J. . 45, 51, 63, 67, 94, 157, 229
Jacobs, W.J. 236
 Jakarta ➔ Batavia, 264
 Jan Rombouts ➔ Rombouts, Jan
 Jansen, Truus 246
 Je Maintiendrai 124
Je Maintiendrai 262

- Jentink, Cor 32, 34,
40, 42, 45, 46, 50, 58, 66, 74, 75, 77,
78, 95, 98, 102, 107, 117, 121, 127,
130, 135, 136, 139, 140, 142, 146,
148, 152, 155, 158, 159, 161, 162,
167, 171, 176, 180, 184, 185, 193,
194, 197, 199, 201, 208, 264
- Jentink, Cor** 233
- Jentink, Nan 32, 34, 40–
46, 48, 50, 51, 53, 54, 57, 58, 62, 64,
66, 74–79, 81, 83–85, 87, 88, 91, 93,
94, 96–98, 102, 103, 105, 107, 110,
114, 115, 118, 121, 127, 129, 132,
133, 135, 136, 139, 140, 142, 145,
146, 148, 152, 153, 155, 161, 167,
171, 173, 176, 180, 184, 185, 190,
193, 194, 197, 199, 201, 208
- Jentink, Nan** 233
- jerboa 56, 241
- jerboa 57
- jerboa** 241
- Johannes Coenraad de Vries... ➔ Vries,
Johannes Coenraad de
- Juda, Jo 170, 267
- Juda, Jo** 243
- Juliana Louise Emma Marie Wilhelmina
van Oranje-Nassau 205
- Juliana Louise Emma Marie Wil-**
helmina van Oranje-Nassau
243
- Julianaplein** 258
- kaart 254
- Kampf 159
- Kampf** 244
- Kanis 258
- Kanis** 259
- Kas 135
- Kas** 234
- Katwijk 223
- Katwijk** 269
- Kelfkensbos 109
- Kerper 246
- Klein 175
- Klein** 245
- klokken 211
- klokken** 238
- Klokkenberg 138
- Klokkenberg 138, 261
- Klokkenberg** 260
- Kok .. 85, 86, 88, 90, 95, 99–101, 103, 104,
112, 119, 124, 126, 128, 129, 133,
135, 139, 140, 146–149, 156, 157,
159, 171, 173, 178, 182, 184–187,
189, 190, 193, 197, 203, 210, 246
- Kok** 232
- Koningin ➔ Wilhelmina Helena Pauline
Maria van Oranje Nassau
- Koog, van der 38, 45, 46, 169, 183, 200
- Koog, van der** 237
- koperwerk 238
- koperwerk** 238
- Kranenburg 114
- Kranenburg** 271
- kranten 32
- kranten** 262
- Krauts 33, 170
- Krauts** 253
- Kreel. ➔ Weijler, Petronella Hermina
- kritische editie 6, 273
- kritische editie** 6
- kruik 140
- kruik 47, 50, 64, 75,
80, 82, 97, 114, 120, 121, 128, 131,
132, 136, 140, 141, 146, 153, 171
- kruik** 226
- Lagerwerff 55, 63
- Lagerwerff** 238
- Lande, van der 84, 246
- Lange 242
- Lange 143
- Lange** 242
- Langendam 246

- Leeuwen.....29, 30
Leeuwen267
 Leida.....246
 Leiden.....219, 269
 Leiden.....219, 251, 269
Leiden269
 Lent22, 56
Lent266
 leven23
 Libelle.....152, 167
Libelle262
 Lidy Arends ➔ Jacobs, W.J.
 lied.....252
 Lien5
Lien221
Lindenhout, van 't245
 Lindenhout, van 't145, 175
 Listen52, 70, 242, 252, 256
 Loosbroek, van111
Loosbroek, van236
 Lot.....117, 161, 185, 208
Lot.....224
 Loukie ➔ Roggen, Adelaïde Louise
 van
 Luister.....52, 70, 182, 242, 252, 256
 Lunteren200, 201
Lunteren267

 Maart..... ➔ March
Maas270
 Maastricht16
Maastricht269
 MaasWaal13
MaasWaal270
 mandrill.....89
 Manna205
 map.....254
 March 1934177, 217
March 1934222
 March 1934222
 Marder tank16, 31, 32

 Margriet Francisca van Oranje Nassau
 150, 151
Margriet Francisca van Oranje Nas-
sau243
Marie236
 Marius M.H.L.W. Blokzijl..... ➔ Blokzijl,
 M.H.L.W.
 Market Garden 16, 18, 254, 255, 265,
 266
 Market Garden 17, 255, 259, 266
Market Garden265
Markusmühle225
 Marten Biarda246
 Meel. ➔ Weijler, Petronella Hermina
 Meier246
 Michels191
Michels236
 Mill.....48, 53, 55, 59, 61, 76
Mill266
 Mima..... ➔ Vries-van Booven, Selima
 Eliseba de
 Minka176
Minka246
 moffen .. 29, 33, 48, 50, 62, 107, 132, 163,
 171
moffen252
 monkey..... ➔ aap
 monorail..... ➔ Wuppertal, 271
 Montessori.....138
 Montgomery, Bernard Law168
Montgomery, Bernard Law 241
 Moora, Anna.....149
Moora, Anna234
 Moorman202
Moorman245
 Moortje167, 209, 210
Moortje246
 Mouche176
Mouche246
 mouse.....13
 muis.....13
 Mulier..... ➔ Haitsma Mulier

- Muller Massis 96
Muller Massis 235
 Munting, W. 30, 33, 35, 37, 38, 42, 43, 53,
 59, 65, 101, 120
Munting, W. 238
 Museum 224
 museum 257
 Nap 44, 67, 102, 114, 194, 246
 Nell .. ➔ Weijler, Petronella Hermina
 Nicholas 249
 Nicolaas ➔ St. Nicholas
 Nijmeegs Dagblad 32
Nijmeegs Dagblad 262
 Nijmegen 3, 254, 257
 Nijmegen 1, 3, 26, 41,
 44, 84, 91, 127, 143, 149, 175, 183,
 185, 187, 212, 215, 217, 239
Nijmegen 254
 Nijnatten 211, 212
Nijnatten 245
 Nini van Roggen ➔ Roggen, Nini van
 noodkachel 224
noodkachel 248
 noodziekenhuis 169
noodziekenhuis 259
 Nooteboom 196
Nooteboom 262
 Nova Zembla 226
Nova Zembla 271
 Novaya Zemlya ➔ Nova Zembla
 NSB 29, 36, 88, 191, 194, 202
NSB 245
 Nutsspaarbank 26, 149
Nutsspaarbank 262
 Nypels 46, 165, 204
Nypels 240
 O.M. 174
O.M. 253
 Oelp ➔ Duives
 Oma Weijler ➔ Franken, Christina
 Wilhelmina
 Ooij 36
Ooij 266
 Oom Piet . ➔ Wedden, Peter Hermanus
 van der
 Oosterlee 213
Oosterlee 261
 Operation Aintree ➔ Aintree
 Operation Guard on the Rhine ➔ Guard
 on the Rhine
 Operation Infatuate ➔ Infatuate
 Operation Manna ➔ Manna
 Operation Market Garden ... ➔ Market
 Garden
 Operation Veritable ➔ Veritable
 oranje 252
 oranje 23, 33, 205, 206
 Oranje Nassau ➔ Wilhel-
 mina Helena Pauline Maria van
 Oranje Nassau
oranje 252
 Oranjesingel 25 3, 22, 47, 49, 65, 123,
 215, 216, 222, 223, 226, 228, 231,
 232, 234–236, 241, 246, 248, 261
 organisatie 268
 Ossewaarde 202
Ossewaarde 239
 Otto ➔ Roggen,
 Otto van, ➔ Sasse, Hendrik Otto,
 ➔ Weijler, Hendrik Otto
 Otto van Roggen ➔ Roggen, Otto van
 Overbeek 246
 Overbetuwe 4
Overbetuwe 270
Overloon 266
 overstroming .. 122, 174, 201, 250, 254
overstroming 268
 Ovid ➔ Ovidius
 Ovidius 241
 Ovidius 73
Ovidius 241
 Paauw ➔ Weijler, Sophia Maria

- Carolina
- Pap ➔ Weijler, Hendrik Otto
- Papen zu Königen, Franz Joseph Hermann Michael Maria von . 156
- Papen zu Königen, Franz Joseph Hermann Michael Maria von** 244
- Pel 210
- Pel** 239
- Pels ➔ Rabanus, Else
- Penning 246
- Peter Hermanus van der Wedden ➔ Wedden, Peter Hermanus van der
- Petra ➔ Roggen, Petronella Maria van
- Petronella Hermina Weijler . ➔ Weijler, Petronella Hermina
- phones 230
- photos 254
- Piet Hein 101, 102, 106, 123, 185, 209, 210
- Piet Hein** 246
- Piet Pieterszoon Hein ... ➔ Piet Hein
- Plantenga 66
- Plantenga** 238
- Pniel 60
- Pniel** 259
- Poedel ➔ Franken, Christina Wilhelmina
- Poedel 240
- Poedel** 215
- Polis 246
- polizei 198
- polizei** 267
- Polly 51, 59
- Polly** 246
- Postduif . 12, 14, 15, 17, 20, 22, 29, 30, 64, 71, 81, 85, 96, 120, 209
- Postduif** 236
- Pothof 71–73, 75, 78, 87, 109, 117, 121, 129, 135, 139, 145, 146, 148, 157, 194, 197
- Pothof** 232
- potkachel 64, 227
- Prakke 113, 263
- Prakke** 237
- Priesnitz 165, 168
- Priesnitz** 253
- Prik 113, 202
- Prik** 238
- Prinses Beatrix .. ➔ Beatrix Wilhelmina Armgard van Oranje Nassau
- Prinses Juliana ➔ Juliana Louise Emma Marie Wilhelmina van Oranje-Nassau
- Prinses Margriet ➔ Margriet Francisca van Oranje Nassau
- Röttgers 246
- Rabanus, Else 144, 219, 271
- Rabanus, Else** 223
- rantsoenering ➔ foodcoupon
- rationing ➔ foodcoupon, 251
- reading 251
- recovery 242
- Reichswald 44
- Reichswald . 44, 104, 106, 114, 164, 265
- Reichswald** 270
- René Descartes ➔ Descartes, René, 1
- Rhine ➔ Rijn
- rhymes 111
- Rijkens 246
- rijksdaalder 163
- rijksdaalder** 229
- Rijn 32, 37, 73
- Rijn** 270
- rode dorp 116
- rode dorp** 257
- Roggen ... ➔ Roggen, Cornelis Reinier Frederik van
- Roggen, Adelaïde Louise van ... 81, 135, 138, 204, 205, 212
- Roggen, Adelaïde Louise van ..** 221

- Roggen, Arend van 4, 7, 92, 106, 123,
142, 145, 179, 220, 225, 238, 263
Roggen, Arend van 221
Roggen, Cora van 81, 204
Roggen, Cora van 221
Roggen, Cornelis Reinier Frederik van
5, 7, 45, 65, 67, 92, 106, 123, 143,
152, 177, 205, 212, 218, 219, 225,
233, 235, 238–240
**Roggen, Cornelis Reinier Frederik
van** 220
Roggen, Nini van . . . 7, 204, 205, 208–210,
212, 233, 263
Roggen, Nini van 221
Roggen, Otto van . . 3, 7, 84, 92, 212, 228,
240
Roggen, Otto van 221
Roggen, Petronella Maria van . 221
Roggen, Walter van 221
Roggen, Wilhelmina van . 81, 142, 204
Roggen, Wilhelmina van 221
Rombouts, Jan 106, 110, 137
Rombouts, Jan 232
rookgordijn 45
rookgordijn 256
Roosevelt, Franklin Delano 196
Roosevelt, Franklin Delano . . . 243
Rotterdam 51, 55,
73, 92, 95, 116, 146, 159, 200, 205,
207, 220, 239, 262, 269
Rotterdam 51,
55, 73, 92, 106, 116, 122, 146, 159,
160, 162, 200, 205, 207, 209, 212
Rotterdam 269
Rusland 226, 271
Russia ➔ Rusland
Sanders 236
Sasse ➔ Sasse, Henri Marinus
Sasse, Christina Wilhelmina 3,
7, 92, 105, 123, 143, 163, 186, 188,
203, 215, 220, 223, 239, 252
Sasse, Christina Wilhelmina . . 219
Sasse, Cornelia Justine Susanna . . 92, 93,
233
Sasse, Cornelia Justine Susanna
223
Sasse, Helena Maria . . 7, 22, 92, 105, 123,
143, 188, 220
Sasse, Helena Maria 219
Sasse, Hendrik Marinus . 3, 22, 141, 163,
233, 263
Sasse, Hendrik Marinus 220
Sasse, Hendrik Otto . 22, 141, 233, 263
Sasse, Hendrik Otto 220
Sasse, Henri Marinus 7,
22, 64, 70, 123, 159, 163, 187, 210,
211, 217, 223, 225, 233
Sasse, Henri Marinus 219
Schaepman 79
Schaepman 235
Scheerder 119
Scheerder 236
Scheltema 241
Scheltema, Adama van 72
Scheltema, Adama van 241
Scherpenberg, van ➔ Haitzma Mulier
Schopenhauer 241
Schopenhauer, Arthur 97
Schopenhauer, Arthur 241
Schuppers 15, 110, 116
Schuppers 236
Schuurman 246
Seegers 112, 125, 134
Seegers 236
Selms, van 86
Selms, van 239
Sevenster 206
Sevenster 245
Seyß-Inquart, Arthur 151
Seyß-Inquart, Arthur 243
Sherman tank 31, 32, 39
siege 269
Siegfriedlinie 177, 255, 265, 271

- Siegfriedlinie** 255
 Sinterklaas 249
 Sipenmeijer 207
Sipenmeijer 239
 Smarius 246
 Sochripetja 66
Sochripetja 223
 song 252
 Sophia Maria Carolina Weijler. ➔ Weij-
 ler, Sophia Maria Carolina
 Spanjaard 26, 37, 42, 43, 50, 59, 65, 83, 87,
 101, 209
Spanjaard 236
 speculaas 110, 111, 116
 speculaas 110, 117, 118
speculaas 249
 Spoelstra ➔ Doolaard, A. den
 Sprang-Haspels, Dora van 86, 246
 SS 238, 267
SS 267
 St. Nicholas 110, 116
 St. Nicholas 110, 111
St. Nicholas 249
 St. Nicholas 110, 116
 St. Stevens 115
 Stad, van der 113, 145
Stad, van der 237
 standard 6
 Stanley 137, 146
Stanley 241
 Steenberg, van 189
Steenbergen, van 238
 Stoffels 246
 Stolk 36, 62
Stolk 244
- Tante Cato 246
 tekst 242
 telefoon 12, 14, 17, 33, 37, 53, 54, 165,
 230
 telephone ➔ telefoon
 ter Haar 246
- Teunissen 150
Teunissen 237
 text 242
 Theunis Uilke de Vries ➔ Vries, Theunis
 Uilke de
 Thieme 159
Thieme 244
 Tiboe ➔ Weijler, Christina
 Wilhelmina
 Tienen, van . 26, 30, 31, 33, 40, 50, 61, 63,
 73, 130, 176
Tienen, van 236
 Tineke ➔ Sasse, Christina Wilhelmina
 Titi . ➔ Weijler, Christina Wilhelmina
 Toet ➔ Weijler, Jacoba Adriana
 Tommy 16, 23, 24, 32,
 49, 51, 52, 54, 66, 70, 77, 103–107,
 115, 120, 124, 128, 133, 136, 137,
 141, 145, 153, 154, 156, 157, 160,
 161, 163, 165–167, 172–174, 179–
 181, 183–185, 189, 191–193, 195,
 197–199, 203–205, 207, 241
Tommy 240
 Triebels, Hans 170
Triebels, Hans 242
 Troost 29, 30, 35, 38, 45–48, 51–55, 58–61,
 65, 67, 70, 74, 76, 77, 80, 134, 135,
 154, 161, 164, 165, 168, 169, 174,
 183, 192, 200, 204, 210, 246
Troost 237
 Twentse .. 26, 99, 113, 149, 150, 168, 169,
 174, 181
Twentse 261
 Tydeman 246
 Tyr .. ➔ Vries, Johannes Coenraad de
- Uilkens 246
 Undra 13, 16, 17, 20
Undra 241
 universiteit 269
 University 150, 244
 university 269

- p>
unknown 13, 20, 26,
-
- 29, 40, 44, 46, 48, 61, 65, 67, 81, 84,
-
- 86, 95, 98, 102, 107, 112–114, 126,
-
- 141, 144, 159, 161, 166, 171, 173,
-
- 175, 194, 201, 208, 212
-
- unknown**
- 245
-
- Unternehmen Wacht am Rhein.....
- \Rightarrow
-
- Guard on the Rhine
-
- URL 18
-
- Uven, M.J. van 48, 122, 175, 195, 200,
-
- 218
-
- Uven, M.J. van**
- 244
-
- Valkhof 254
-
- Valkhof 21
-
- Valkhof**
- 257
-
- van ‘t Lindenhout ...
- \Rightarrow
- Lindenhout, van
-
- ‘t
-
- van Bueren....
- \Rightarrow
- Bueren, A. Lammerts
-
- van
-
- van Daal
- \Rightarrow
- Daal, van
-
- van Dalen
- \Rightarrow
- Dalen, van
-
- van de Borg 246
-
- van der Koog
- \Rightarrow
- Koog, van der
-
- van der Stad
- \Rightarrow
- Stad, van der
-
- van der Velden
- \Rightarrow
- Velden, van der
-
- van der Wedden.....
- \Rightarrow
- Wedden, Peter
-
- Hermanus van der
-
- van Dijk
- \Rightarrow
- Dijk, van
-
- van Dorp
- \Rightarrow
- Dorp, van
-
- van Duuren
- \Rightarrow
- Duuren, Janus van
-
- van Epenhuizen ..
- \Rightarrow
- Epenhuizen, van
-
- van Gaalen
- \Rightarrow
- Gaalen, van
-
- van Halst
- \Rightarrow
- Halst, van
-
- van Halteren ...
- \Rightarrow
- Halteren, Joop van
-
- van Loosbroek
- \Rightarrow
- Loosbroek, van
-
- van Oranje Nassau
- \Rightarrow
- Wilhel-
-
- mina Helena Pauline Maria van
-
- Oranje Nassau
-
- van Roggen
- \Rightarrow
- Roggen, Cornelis
-
- Reinier Frederik van
-
- van Scheltema....
- \Rightarrow
- Scheltema, Adama
-
- van
-
- van Scherpenberg
- \Rightarrow
- Haitisma Mulier
-
- van Selms
- \Rightarrow
- Selms, van
-
- van Steenbergen
- \Rightarrow
- Steenbergen, van
-
- van Tienen
- \Rightarrow
- Tienen, van
-
- van Uven
- \Rightarrow
- Uven, M.J. van
-
- van Vucht
- \Rightarrow
- Vucht, van
-
- van Wijk
- \Rightarrow
- Wijk, van
-
- van Woerkom.....
- \Rightarrow
- Woerkom, van
-
- van Zeggelen
- \Rightarrow
- Zeggelen, van
-
- Veenenbos 165
-
- Veenenbos**
- 238
-
- Velden, van der 174
-
- Velden, van der**
- 240
-
- Veluwe 73
-
- Veluwe**
- 267
-
- Venlo 16
-
- Venlo**
- 269
-
- Vereeniging 10, 259
-
- Vereeniging 27, 145, 180
-
- Vereeniging**
- 259
-
- Veritable 160, 162, 255, 266
-
- Veritable 266
-
- Veritable**
- 255
-
- Verkroost 80
-
- Verkroost**
- 237
-
- Vieweg-van Hoek 202
-
- Vieweg-van Hoek**
- 245
-
- Visser 133, 134, 137, 142, 196
-
- Visser**
- 239
-
- von Papen
- \Rightarrow
- Papen zu Königen, Franz
-
- Joseph Hermann Michael Maria
-
- von
-
- voorlezen 251
-
- Vries, de 170
-
- Vries, de**
- 241
-
- Vries, Johannes Coenraad de 7, 11,
-
- 12, 14, 17, 29, 30, 38, 60, 61, 74, 88,
-
- 102, 111, 153, 161, 175, 186, 194,
-
- 200, 203, 218, 234
-
- Vries, Johannes Coenraad de**
- .. 222

- Vries, Theunis Uilke de 55
Vries, Theunis Uilke de 242
Vries-van Booven, Selima Eliseba de 170,
177
Vries-van Booven, Selima Eliseba de
224
Vucht, van 63
Vucht, van 238
Vught 88, 243
Vught 267

Waal 17, 109, 133, 254
Waal 270
Waalbrug 18, 69, 249, 254, 258–261
Wageningen 269
Wageningen ... 48, 73, 159, 160, 175, 180,
195, 199, 200, 207
Wageningen 269
Wagenmaker 18, 21, 26,
28–30, 32, 34, 37, 44, 61, 65, 71, 75,
78, 83, 88, 100, 103, 112, 116, 125,
129, 132, 170, 204, 209, 212, 213
Wagenmaker 235
Walcheren 151
Walcheren 268
Waldy ➡ Weijler, Jacoba Adriana
Walter ➡ Roggen, Walter van
Waterkwartier 168
Waterkwartier 257
Wedden, Peter Hermanus van der 5, 66,
147, 204, 215, 219, 223, 225, 264
Wedden, Peter Hermanus van der
222
Wedren 258
Weier 62
Weier 240
Weijler ➡ Weijler, Hendrik Otto
Weijler, Christina Wilhelmina 5,
7, 38, 45, 51, 60, 65, 66, 79, 92, 99,
123, 125, 143, 144, 152, 162, 202,
205, 210, 211, 219, 225
Weijler, Christina Wilhelmina 217
Weijler, Hendrik Otto 5, 7, 19,
21, 57, 68, 123, 147, 150, 165, 188,
189, 214, 215, 223, 225, 235, 236,
238, 246, 263
Weijler, Hendrik Otto 215
Weijler, Jacoba Adriana 5,
7, 11, 12, 17–19, 21, 22, 26, 30, 33,
38, 40, 42, 43, 51, 53, 54, 57, 60, 63,
64, 66, 68, 70, 71, 73–75, 79, 81, 82,
87, 91, 97, 98, 100, 101, 105, 115,
121, 128, 153, 155, 161, 165, 167,
170, 171, 174, 175, 186, 194, 198,
200, 202, 203, 208, 211, 215, 219,
222, 224, 234, 237, 246
Weijler, Jacoba Adriana 218
Weijler, Jacoba Christina Sophia ... 79
Weijler, Jacoba Christina Sophia
217
Weijler, Petronella Hermina 5, 7, 11,
14, 42, 48, 63, 68, 73, 79, 83, 86, 89,
90, 97, 99, 107, 112, 118, 122, 125,
144, 156, 162, 167, 175, 185, 196,
200, 201, 203, 205–208, 211, 215,
219, 228
Weijler, Petronella Hermina .. 218
Weijler, Sophia Maria Carolina 1,
7, 11, 22, 24, 40, 50, 64, 79, 86, 99,
123, 144, 163, 187, 200–202, 215,
219, 225
Weijler, Sophia Maria Carolina
217
Werner 154, 204
Werner 238
Westwall ➡ Siegfriedlinie
Wijchen 60, 154, 210
Wijchen 268
Wijhe-Smeding, Alie van 115
Wijhe-Smeding, Alie van 242
Wijk, van 32, 34, 36, 37, 39, 40, 43, 45, 46,
48, 71, 75, 77, 78, 83, 96, 98, 107,
118, 121, 131
Wijk, van 235

Wilhelmina Helena Pauline Maria van Oranje Nassau .	52, 137, 186, 187, 206
Wilhelmina Helena Pauline Maria van Oranje Nassau	243
Wilhelmina van Roggen ➡ Roggen, Wilhelmina van	
Wilhelmus	52
Wilhelmus	252
Wilms	246
windmill cookie	➡ speculaas
Winssen	46–48, 62, 72, 165
Winssen	268
Woerkom, van	68, 69
Woerkom, van	237
woestijn rat	➡ jerboa
Wols van der Wel	62
Wols van der Wel	244
Woordenlijst	➡ Index
Wuppertal	223
Wuppertal	271
Ypenburg	246
Zeeland	51, 187
Zeeland	268
Zeggelen, van	58, 68, 74
Zeggelen, van	238
Zetten	110, 151, 202, 239
Zetten	267
Zwitsal	29
Zwitsal	253